

Nr 10

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om
samhällets vård av barn och ungdom (barnavårds-
lag) m. m.; given Stockholms slott den 11 december
1959.*

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill
Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag); samt
- 2) lag angående ändring i lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp.

GUSTAF ADOLF

Ulla Lindström

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att den nuvarande barnavårdslagen av år 1924
skall ersättas med en ny lag i ämnet.

Enligt förslaget skall barnavården liksom f. n. i första hand vara en kom-
munal angelägenhet. I varje kommun skall finnas en barnavårdsnämnd med
i princip samma ställning som enligt gällande barnavårdslag.

Betydelsen av en allmänt förebyggande verksamhet understrykes starkt
i förslaget. I enlighet med den utveckling som ägt rum på detta område av-
ses att särskilda kommunala organ även i fortsättningen skall kunna tillsät-
tas för att handlägga frågor rörande allmän ungdomsvård.

I fråga om barnavårdsnämndens inre organisation föreslås regler som nära
ansluter sig till socialhjälpslagens bestämmelser om socialnämnd. Särskilda
föreskrifter ges i förslaget om utnyttjande av juridisk sakkunskap i barna-
vårdsarbetet samtidigt som nuvarande rekommendation om inval av jurist
i barnavårdsnämnd bibehålles.

Proceduren i barnavårdsärenden har i förslaget blivit föremål för en fyl-
ligare och mer allmängiltig reglering än vad som är fallet i gällande barna-

vårdslag. Det främsta syftet med de föreslagna bestämmelserna är att skapa bättre garantier för att utredningen i sådana ärenden blir fullständig och tillförlitlig. Särskilt har eftersträfvats att ytterligare tillgodose rättsskyddet för de personer som beröres av barnavårdsnämndernas verksamhet.

Ramen för samhällets barnavård vidgas enligt förslaget genom att den nuvarande 16-årsgränsen i fråga om skyddsuppfostran och samhällsvård höjts till 18 år. I övrigt ansluter sig förslaget såvitt gäller förutsättningarna för ingripanden nära till gällande rätt. I terminologiskt avseende föreslås den nyheten, att beteckningen skyddsuppfostran skall utbytas mot samhällsvård. När det gäller ingripanden i de nuvarande skyddsuppfostringsfallen, effektiviseras verksamheten enligt förslaget genom att de förebyggande åtgärderna byggs ut och möjlighet öppnas till provisoriska omhändertaganden under utredningstiden. Vidare föreslås, att polismyndigheterna skall få vidgade befogenheter att ta kriminella eller eljest asociala ungdomar i tillfälligt förvar.

Vad angår de omhändertagnas behandling innebär förslaget främst den nyheten, att vård i enskilt hem skall ha principiellt företräde framför anstaltsvård oavsett anledningen till omhändertagandet. I förslaget kommer till uttryck vilka befogenheter barnavårdsorganen har att vid behov begränsa de omhändertagnas rörelsefrihet. Bestämmelserna om de omhändertagnas behandling har därjämte i hög grad förenklats.

Förslagets bestämmelser om upphörande av samhällsvård ansluter sig i sak tämligen nära till gällande rätt. Även på detta område innebär förslaget emellertid en stark förenkling av lagregleringen genom att åtskilliga föreskrifter som ansetts praktiskt betydelselösa utmönstrats ur lagstiftningen.

I syfte att få till stånd en effektivare förhandsprövning av tilltänkta fosterhem föreslås, att barnavårdsnämndens tillstånd alltid skall krävas för rätt att mottaga fosterbarn. Frågan om att bereda fosterbarnen ökat skydd mot skadliga förflyttningar skall enligt förslaget lösas på det sättet, att barnavårdsnämnderna får befogenhet att förbjuda föräldrar att återtaga sitt barn från fosterhem, om det skulle vara till avsevärd skada för barnet att skiljas från fosterhemmet.

Enligt förslaget blir vissa elevhem att hänföra till barnavårdsanstalter och alltså underkastade tillsyn av barnavårdsorganen. I övrigt föreslås inte några större förändringar av de nuvarande bestämmelserna om barnavårdsanstalter.

Rätten att besluta om inskrivning av elever vid ungdomsvårdsskolorna föreslås skola överflyttas till socialstyrelsen som centralmyndighet för skolorna. Reformen äger samband med att staten helt övertagit ansvaret för skolorna. I fråga om elevernas behandling föreslås, att begreppen utackordering och villkorlig utskrivning skall slopas samt de skilda vårdformerna i stället betecknas som vård inom och vård utom skolan.

Beträffande kommuns rätt till ersättning av annan kommun eller staten för vissa vårdkostnader ansluter sig förslaget nära till gällande rätt. Inte heller i fråga om enskildas ersättningsskyldighet föreslås någon väsentlig

omdanning av gällande bestämmelser. Befogenheten för barnavårdsnämnd att omhändertaga underårigs egendom föreslås dock skola utbytas mot en begränsad ersättningsrätt.

I avbidan på resultatet av utredningen om administrativa frihetsberövanden har de nuvarande reglerna om tvångsåtgärder mot försumliga försörjare som ett provisorium överflyttats till den föreslagna nya lagen utan några större ändringar.

Den nya barnavårdslagen föreslås skola träda i kraft den 1 januari 1961.

Härjämte föreslås vissa ändringar i socialhjälpslagen, vilka sammanhänger med förslaget till ny barnavårdslag.

Förslag

till

Lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag)

Härigenom förordnas som följer.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 §.

Samhällets vård av barn och ungdom (barnavård) har till syfte att främja en gynnsam utveckling av de unga och goda uppväxtförhållanden i övrigt för dem.

2 §.

Varje kommun skall sörja för sin barnavård enligt vad nedan stadgas samt även i övrigt genom lämpliga anordningar och åtgärder verka för det i 1 § angivna syftet.

I varje kommun skall finnas en barnavårdsnämnd, som vid befattning med ärenden rörande ungdom över femton år må kalla sig ungdomsnämnd.

3 §.

Barnavårdsnämnden har

att göra sig väl förtrogen med barns och ungdoms levnadsförhållanden inom kommunen samt därvid särskilt uppmärksamma sådana underåriga som med hänsyn till kroppslig eller själslig hälsa och utrustning, hem- och familjeförhållanden samt omständigheterna i övrigt kunna anses vara särskilt utsatta för risk att utvecklas ogynnsamt,

att verka för önskvärda förbättringar i fråga om kommunens barnavård samt därvid i mån av behov och möjligheter främja anordningar för bättre fritidsförhållanden för barn och ungdom,

att lämna allmänheten råd och upplysningar i frågor som äga samband med nämndens verksamhet,

att förvalta egendom som hör till kommunens barnavård, i den mån ej förvaltningen uppdragits åt annan nämnd eller åt särskild styrelse,

att själv eller genom ombud föra kommunens talan i alla mål och ärenden som angå nämndens verksamhet samt

att även i övrigt ombesörja sådana angelägenheter som avse kommunens barnavård och äro att hänföra till förvaltning och verkställighet.

4 §.

Varje länsstyrelse skall inom sitt län noga följa tillämpningen av denna lag samt tillse, att barnavården ordnas och handhaves ändamålsenligt.

Finner länsstyrelsen att barnavårdsnämnd i länet försummat att vidtaga erforderliga åtgärder beträffande underårig, skall länsstyrelsen ålägga nämnden att fullgöra sin skyldighet. Om eljest missförhållande yppas rörande barnavård, för vilken kommun i länet är ansvarig, har länsstyrelsen att vidtaga den åtgärd som erfordras för att vinna rättelse.

5 §.

Socialstyrelsen har att följa barnavårdsverksamheten i riket, att genom råd och anvisningar verka för att den ordnas och utvecklas ändamålsenligt samt att öva tillsyn över barnavårdsanstalter som avses i 8 kap.

6 §.

Medicinalstyrelsen har att meddela råd och anvisningar av medicinsk natur rörande vård av barn och ungdom.

2 kap. Barnavårdsnämnd

7 §.

Ledamöter och suppleanter i barnavårdsnämnd väljas av kommunens fullmäktige till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter må dock icke vara under fem. Där så lämpligen kan ske, bör juridisk sakkunskap vara företrädd inom nämnden.

Valet skall vara proportionellt, om det begäres av minst så många väljande som motsvara det tal, vilket erhålles, då samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat.

Sker ej val av suppleanter proportionellt, skall den ordning bestämmas, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

8 §.

Beträffande barnavårdsnämnd skall vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat om kommunens styrelse äga motsvarande tillämpning. I kommunens tjänst anställd befattningshavare skall dock icke på grund av denna sin tjänsteställning vara obehörig att vara ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnd. Ej heller är det erforderligt, att barnavårdsnämnds protokoll upptager, förutom vad som må följa av 14 § tredje stycket denna lag, annat än förteckning på närvarande ledamöter och för varje ärende beslutet och skälen därför.

9 §.

Barnavårdsnämnden skall hos kommunens fullmäktige och styrelse göra erforderliga framställningar och äger att från kommunens styrelse och övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra yttranden och upplysningar.

Nämnden bör samarbeta med myndigheter, institutioner, föreningar och andra, vilkas verksamhet berör barnavården.

Finner nämnden att åtgärd bör vidtagas beträffande vårdnad eller förmynderskap för underårig, har den att göra anmälan eller ansökan där om hos vederbörande domstol.

10 §.

Barnavårdsnämnden äger vid behov tillkalla särskilda sakkunniga att delta i nämndens överläggningar samt tillsätta befattning hos nämnden och anlita det biträde i övrigt som erfordras.

Är behovet av juridisk sakkunskap icke tillgodosett inom nämnden, bör den anlita biträde av lagfaren person.

Har kommunen beslutat inrätta befattning, som skall vara gemensam för barnavårdsnämnden och annat kommunalt förvaltnings- eller verkställighetsorgan, må befattningen tillsättas i den särskilda ordning kommunen bestämmer.

11 §.

Kan barnavårdsnämndens prövning icke avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet, äger nämndens ordförande

1. vidtaga åtgärd som enligt 4 eller 5 kap. ankommer på nämnden,
2. meddela beslut enligt 43 § om att samhällsvård skall återupptagas efter villkorligt upphörande,
3. meddela beslut som avses i 46 § andra stycket, tillstånd som avses i 47 § eller förbud som avses i 50 eller 51 § samt
4. förordna barnavårdsman.

Beslut som ordföranden fattat med stöd av första stycket länder omedelbart till efterrättelse och gäller tills vidare i avbidan på nämndens prövning. Det skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Avser beslutet omhändertagande enligt 29 eller 30 § eller förbud enligt 50 §, skall ordföranden omedelbart sammankalla nämnden för att besluta i ärendet. Nämndens sammanträde skall i sådant fall hållas utan dröjsmål och senast inom tio dagar från dagen för ordförandens beslut.

12 §.

Om kommunens fullmäktige så bestämma, äger barnavårdsnämnden uppdraga åt särskild inom nämnden bildad avdelning eller åt ledamot i nämnden eller åt befattningshavare i kommunens tjänst att på nämndens vägnar avgöra vissa grupper av ärenden, vilkas beskaffenhet skall angivas i fullmäktiges beslut. Nämnden må dock icke annorledes än genom samfällt beslut

1. utdöma förelagt vite,
 2. vidtaga åtgärd enligt 26 § 2., 3. eller 4. eller enligt 29 eller 30 § eller göra framställning om intagning i ungdomsvårdsskola,
 3. meddela beslut som avses i 46 § andra stycket, tillstånd som avses i 47 § eller förbud som avses i 50 eller 51 §,
 4. meddela föreläggande enligt 100 §,
 5. fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt föräldrabalken, enligt 4 § andra stycket eller 5 § lagen om allmänna barnbidrag eller enligt 11 § 1 eller 3 mom., 12 § 2 mom. eller 17 § andra stycket bidragsförskottslagen eller
 6. göra framställning eller avgiva yttrande till kommunens fullmäktige.
- Beslut som fattats på grund av uppdrag enligt första stycket skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

13 §.

Vad i detta kapitel stadgas avser icke Stockholms stad. I fråga om organisationen av barnavården där skola i stället gälla de särskilda bestämmelser som efter förslag av stadsfullmäktige fastställas av Konungen.

Kan i annan kommun organisationen icke lämpligen anordnas efter vad i detta kapitel sägs, äger Konungen på framställning av kommunens fullmäktige medgiva undantag.

3 kap. Förfarandet i ärenden hos barnavårdsnämnd

14 §.

Äligger det barnavårdsnämnd enligt denna lag eller annan författning att i anledning av ansökan eller eljest pröva viss fråga eller har nämnden genom anmälan eller på annat sätt fått kännedom om fall, där åtgärd som ankommer på nämnden kan antagas vara påkallad, skall erforderlig utredning inledas utan dröjsmål.

Utredningen skall åsyfta att allsidigt klarlägga de omständigheter som äro av betydelse för ärendets bedömning. Den skall genomföras så skyndsamt som förhållandena betinga och bedrivas på sådant sätt, att obehag, olägenhet eller kostnad icke i onödan vållas någon.

Vad som framkommit vid utredningen av betydelse i ärendet skall upptecknas i protokoll eller tillvaratagas på annat betryggande sätt.

15 §.

Envar som ärendet rör eller som antages kunna lämna upplysningar av betydelse må höras under utredningen.

Den som skall höras må kallas att inställa sig inför barnavårdsnämnden eller särskilt utsett ombud för nämnden.

Skall barn under femton år kallas, bör kallelse med föreläggande att inställa barnet delgivas föräldrarna eller annan som har barnet i sin vård.

16 §.

Om det erfordras för utredningen, bör yttrande inhämtas av läkare eller annan sakkunnig.

Gäller ärendet ingripande med stöd av 25 § eller förbud som avses i 50 §, äger barnavårdsnämnden eller dess ordförande förordna att läkarintyg angående den underårige skall anskaffas. Sådant intyg skall, om ej särskilda skäl föranleda annat, föreligga, innan nämnden beslutar att omhändertaga underårig för samhällsvård enligt 29 § eller meddelar förbud som avses i 50 § första stycket.

I fall som avses i andra stycket må den underårige kallas till undersökning hos anvisad läkare. Skall barn under femton år kallas, gäller vad som är stadgat i 15 § tredje stycket.

17 §.

I kallelse enligt 15 eller 16 § må föreskrivas vite av högst etthundra kronor.

Har kallelse delgivits så tidigt att den kallade åtnjutit skäligt rådrum och uteblir han utan anmält laga förfall, äger barnavårdsnämnden eller dess ordförande förordna att han skall hämtas genom polismyndighets försorg. Inställes han icke samma dag genom hämtning, må nämnden i fall av tredska utdöma det vite som kan ha föreskrivits i kallelsen.

Vad i denna paragraf stadgas skall dock icke gälla, då person som skall höras upplysningsvis kallats att inställa sig på plats utanför den kommun, där han bor eller eljest uppehåller sig.

18 §.

Utredning i ärende enligt 4 eller 7 kap. bör omfatta hembesök.

Är fråga om ingripande med stöd av 25 § och kan ärendet icke nöjaktigt utredas utan besök i den underåriges hem, äger barnavårdsnämnden eller dess ordförande vid behov påkalla polishandräckning för att vinna tillträde till hemmet.

19 §.

Innan barnavårdsnämnden avgör ärende som rör enskild person, skall tillfälle beredas honom att yttra sig, såvida icke sådant yttrande befinnes uppenbart obehövt eller ärendet kräver så snabbt avgörande att yttrande icke kan avvaktas.

Begär den som är berättigad att yttra sig att bli muntligen hörd inför nämnden, skall förhör med honom anordnas, om ej särskilda skäl föranleda

annat. Den som beredes tillfälle att yttra sig skall erinras om rätten att påkalla sådant förhör.

Den ärendet rör äger att utveckla sin talan och förebringa bevisning. Begär han att upplysning skall inhämtas eller att annan utredning skall förebringas, skall begäran efterkommas, om det kan antagas att åtgärden skulle äga betydelse.

Är fråga om barn under femton år, skall vad i denna paragraf stadgas endast gälla föräldrarna.

20 §.

Den ärendet rör må anlita biträde, när han höres av barnavårdsnämnden eller företrädare för denna.

Visar biträde oskicklighet eller oförstånd eller befinnes han eljest vara olämplig, må han avvisas.

Är den ärendet rör under aderton år, böra hans föräldrar vara närvarande, när han höres, om det kan ske utan men för utredningen.

21 §.

Beslut som barnavårdsnämnden meddelar skall, i den mån så icke befinnes obehövt, innehålla de skäl, på vilka avgörandet grundas.

Om talan mot beslutet må fullföljas enligt denna lag, skall det innehålla fullföljdshänvisning.

22 §.

Av barnavårdsnämnden meddelat beslut, mot vilket talan må fullföljas enligt denna lag, skall, såvitt det icke avser utdömande av vite, lända till efterrättelse utan hinder av att det ej äger laga kraft. Beslut enligt 30 § angående omhändertagande för utredning skall även lända till omedelbar efterrättelse.

Nämnden äger förordna att beslut angående omhändertagande för samhällsvård enligt 29 § skall gå i verkställighet utan hinder av att beslutet ej vunnit laga kraft.

23 §.

När barnavårdsnämnden meddelat beslut, mot vilket talan må fullföljas enligt denna lag, skall beslutet skyndsamt skriftligen delgivas den det rör. Är fråga om barn under femton år, behöver beslutet såvitt barnet angår endast delgivas föräldrarna.

Tillkännagives beslut som avses i första stycket vid förhör inför nämnden i närvaro av den som skall erhålla del av beslutet, må skriftlig delgivning med honom underlätas. Han skall då anses ha fått del av beslutet vid förhöret. På begäran skall nämnden dock tillhandahålla utskrift av beslutet.

24 §.

Har barnavårdsnämnden enligt 29 eller 30 § beslutat att någon skall omhändertagas för samhällsvård eller utredning, skall beslutet ofördröjligen på sätt som stadgas i 23 § delgivas honom själv, om han fyllt femton år, och hans föräldrar. Den som delgives beslutet skall samtidigt anmodas att skriftligen förklara, huruvida han samtycker till att det verkställs.

Lämnas icke av envar som enligt första stycket skall erhålla del av beslutet samtycke till verkställighet, skall beslutet underställas länsstyrelsens prövning. För sådant ändamål skall beslutet jämte samtliga handlingar i ärendet utan dröjsmål och senast inom tio dagar från dagen för beslutet ingivas till länsstyrelsen.

4 kap. Barnavårdsnämnds ingripanden m. m.

25 §.

Barnavårdsnämnd har att vidtaga åtgärder enligt 26—29 §§

a) om någon, som ej fyllt aderton år, misshandlas i hemmet eller eljest där behandlas på sådant sätt, att hans kroppsliga eller själsliga hälsa utsättes för fara, eller om hans utveckling äventyras på grund av föräldrarnas eller annan fostrares olämplighet som fostrare eller bristande förmåga att fostra honom samt

b) om någon, som ej fyllt tjuogoett år, på grund av brottslig gärning, sedeslöst levnadssätt, underlåtenhet att efter förmåga ärligen försörja sig, missbruk av rusdrycker eller narkotiska medel eller av annan jämförlig anledning är i behov av särskilda tillrättaförande åtgärder från samhällets sida.

Har någon som avses i b) gjort sig skyldig till brottslig gärning, må ingripande enligt denna lag dock ej ske efter det att han fyllt aderton år, såvida icke hans livsföring i övrigt utgör tillräcklig anledning därtill eller sådant ingripande med hänsyn till pågående behandling enligt denna lag eller av annan särskild anledning måste anses lämpligast för hans tillrättaförande.

26 §.

Föreligger sådant förhållande som avses i 25 §, skall barnavårdsnämnden söka att såvitt möjligt åstadkomma rättelse genom en eller flera förebyggande åtgärder, nämligen

1. hjälpåtgärder, innefattande råd och stöd,
2. förmaning och varning,
3. föreskrifter rörande den underåriges levnadsförhållanden samt
4. övervakning.

Nämnden äger för genomförande av vad från dess sida tillrätts eller föreskrivits bestrida kostnader för rådfrågning, undersökning, behandling, utbildning och dylikt samt lämna bidrag till resor, kläder, annan utrustning och omkostnader i övrigt.

27 §.

Föreskrift rörande underårigs levnadsförhållanden må meddelas den underårige, hans föräldrar eller annan fostrare. Sådan föreskrift kan gälla anlitande av barnavårdsanstalt, behandling för sjukdom eller annan kroppslig eller själslig brist eller svaghet, sysselsättning, arbetsanställning, vistelseort eller bostad, förfogande över arbetsförtjänst eller andra tillgångar eller förbud att använda rusdrycker eller narkotiska medel. Annan liknande föreskrift må även meddelas.

På barnavårdsnämnd som meddelat föreskrift ankommer att ändra eller upphäva denna, när så är påkallat. Behörigheten att ändra eller upphäva föreskrift må dock överflyttas till annan barnavårdsnämnd, om denna samtycker.

Föreskrift upphör att gälla senast då den underårige fyller tjuogoett år.

28 §.

Förordnar barnavårdsnämnden om övervakning, skall nämnden till övervakare utse lämplig person.

Övervakaren har att fortlöpande följa den underåriges utveckling och uppmärksamma hans levnadsförhållanden samt att söka befordra vad som kan vara till gagn för honom.

Övervakning skall stå under tillsyn av den barnavårdsnämnd som beslutat därom. Tillsynen må dock överflyttas till annan barnavårdsnämnd, om denna samtycker.

Beslut om övervakning gäller tills vidare men skall omprövas med högst ett års mellanrum. Övervakning upphör senast då den underårige fyller tjuogoett år.

29 §.

Om förebyggande åtgärder bedömas vara gagnlösa eller om sådana åtgärder vidtagits utan att medföra rättelse, skall den underårige omhändertagas för samhällsvård.

30 §.

Föreligga sannolika skäl för att ingripande med stöd av 25 § är påkallat, må barnavårdsnämnden i avbidan på att ärendet kan slutligt avgöras omhändertaga den underårige för utredning, om detta anses nödvändigt på grund av förefintliga risker för den underåriges hälsa eller utveckling eller för brottslig eller annan skadlig verksamhet från hans sida eller med hänsyn till att eljest den fortsatta utredningen kan allvarligt försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Omhändertagande för utredning må bestå högst fyra veckor.

Beslut om sådant omhändertagande förfaller, om den underårige häktas.

31 §.

Om någon som ej fyllt aderton år behöver vård och fostran på grund av att föräldrarna avlidit eller övergivit honom, skall barnavårdsnämnden, om behovet icke tillgodoses på annat sätt, omhändertaga honom för samhällsvård.

Är någon som ej fyllt aderton år, utan att fall som avses i 25 § föreligger, i behov av specialvård eller annan vård och fostran utom hemmet på grund av att föräldrarna icke kunna bereda honom sådan vård eller eljest underlåta att tillfredsställande sörja för honom, skall nämnden, om behovet ej tillgodoses på annat sätt, på begäran av föräldrarna eller med deras samtycke omhändertaga honom för samhällsvård.

Den som fyllt femton år må, om ej särskilda skäl föranleda annat, endast efter eget samtycke omhändertagas enligt denna paragraf.

32 §.

Beslut angående omhändertagande för samhällsvård förfaller, om beslutet icke börjat verkställas inom sex månader från den dag då det vann laga kraft.

Sådant beslut förfaller även, om det icke börjat verkställas innan den underårige fyllt aderton år eller, i fall som avses i 25 § b), innan han fyllt tjuogoett år.

33 §.

Innebär underårigs uppträdande eller levnadssätt fara för allmän ordning eller säkerhet och föreligga sannolika skäl för att ingripande med stöd av 25 § är påkallat mot den underårige, äger polismyndighet på lämpligt sätt taga honom i förvar i avbidan på barnavårdsnämnds beslut.

Då underårig sålunda tagits i förvar, skall anmälan därom ofördröjligen göras hos barnavårdsnämnden, som har att skyndsamt besluta, om han skall omhändertagas eller frigivas. I sistnämnda fall må han enligt nämnd-

dens bestämmande kvarhållas till dess han avhämtas av föräldrarna eller annan fostrare.

34 §.

Ingripande enligt detta kapitel skall göras av barnavårdsnämnden i den kommun, där den underårige vistas, om ej annat följer av andra stycket. Lämnar han kommunen efter det att fråga om ingripande väckts, är nämnden skyldig att fullfölja ärendet, såvida icke annan barnavårdsnämnd ingriper.

Då barn som vårdas på anstalt, där modern intagits, bör omhändertagas för samhällsvård enligt 31 §, skall åtgärden vidtagas, om modern är omhändertagen för samhällsvård, av den barnavårdsnämnd som har befattningen med henne samt i annat fall av barnavårdsnämnden i den kommun, där barnet är mantalsskrivet eller, om det till följd av sin ålder ej blivit mantalsskrivet, där det har sin födelsehemort.

Ärende som avses i denna paragraf må överflyttas till annan barnavårdsnämnd, om denna samtycker.

5 kap. De omhändertagnas behandling

35 §.

Den som omhändertagits för samhällsvård skall erhålla god vård och fosteran samt den utbildning som hans personliga förutsättningar och övriga omständigheter påkalla.

Den som omhändertagits för utredning skall, i den mån förhållandena medgiva och med beaktande av skälen för ingripandet, erhålla sådan behandling som avses i första stycket.

I detta kapitel angivna åtgärder som ankomma på barnavårdsnämnd skola vidtagas av den nämnd som beslutat omhändertagandet, om ej annat är särskilt stadgat. Befattningen med den omhändertagne må dock överflyttas till annan barnavårdsnämnd, om denna samtycker.

36 §.

Den omhändertagne skall överlämnas till enskilt hem eller placeras i lämplig anstalt. Har han omhändertagits för samhällsvård eller utredning av anledning som avses i 25 § b), må han intagas i ungdomsvårdsskola.

Den vårdform skall väljas som med hänsyn till den omhändertagnes ålder, utveckling och egenskaper får anses bäst främja hans väl och tillgodose behovet av uppsikt över honom. Är han omhändertagen för samhällsvård, bör vård i enskilt hem i första hand komma i fråga.

37 §.

Har barnavårdsnämnd genom beslut, som omedelbart skall gå i verkställighet, av anledning som avses i 25 § b) omhändertagit underårig för samhällsvård eller utredning, eller har sådant omhändertagande beslutats av nämndens ordförande, ankommer det på polismyndighet att, om den omhändertagne på grund av sitt uppträdande eller levnadssätt är farlig för allmän ordning eller säkerhet, efter framställning av nämnden eller dess ordförande på lämpligt sätt förvara den omhändertagne till dess länsstyrelsen eller nämnden meddelat slutligt beslut i ärendet eller annan placering ordnats.

Den som sålunda tages i förvar må ej kvarhållas längre än en vecka. Om synnerliga skäl föreligga, må dock länsstyrelsen på framställning av näm-

den eller dess ordförande medgiva förlängning av tiden med ytterligare högst en vecka.

38 §.

Lider den omhändertagne av sjukdom eller annan kroppslig eller själslig brist eller svaghet, skall barnavårdsnämnden bereda honom erforderlig vård och behandling.

39 §.

Barnavårdsnämnden skall noggrant följa den omhändertagnes utveckling och uppmärksamma, huruvida de krav som angivas i 35 § äro uppfyllda. Om så erfordras, skall nämnden bereda den omhändertagne ny placering i samma eller annan vårdform. Särskilt skall prövas, om det är möjligt att utbyta anstaltsvård mot vård i enskilt hem.

Vad i denna paragraf stadgas har ej avseende på elev vid ungdomsvårdsskola.

40 §.

Finner barnavårdsnämnden att sådan omhändertagen, som placerats inom kommunen eller eljest vistas där och ej är elev vid ungdomsvårdsskola, icke erhåller tillfredsställande vård, fostran och utbildning eller icke står under erforderlig uppsikt, och tillkommer befattningen med den omhändertagne annan barnavårdsnämnd, skall denna nämnd ofördröjligen underrättas. Leder underrättelsen ej till åsyftad verkan, skall förhållandet anmälas hos länsstyrelsen.

Om åtgärd av den barnavårdsnämnd som har befattningen med den omhändertagne icke utan fara kan avvaktas, skall barnavårdsnämnden i den kommun, där den omhändertagne finnes, tills vidare sörja för hans vård. För sådant ändamål må han vid behov skiljas från hem, anstalt eller anställning, vari han placerats, och erhålla annan placering.

Föreligger beträffande elev vid ungdomsvårdsskola sådant förhållande som avses i första stycket, skall skolans styrelse ofördröjligen underrättas.

41 §.

Är den omhändertagne icke elev vid ungdomsvårdsskola, ankommer det på barnavårdsnämnden att själv eller genom den åt vilken nämnden anförtrott vården öva uppsikt över honom samt att, i den mån behandlingen så kräver, bestämma rörande hans person och personliga förhållanden. Den omhändertagne må underkastas den begränsning i rörelsefriheten som betingas av syftet med omhändertagandet.

Föräldrarna äro i fråga om rätt till umgänge med sådan omhändertagen som avses i första stycket underkastade de bestämmelser som nämnden med hänsyn till hans vård och fostran samt omständigheterna i övrigt finner skäligt meddela. Föräldrar till den som omhändertagits enligt 31 § må dock ej betagas tillfälle till umgänge med den omhändertagne, såvida icke särskilda skäl föreligga.

6 kap. Samhällsvårdens upphörande

42 §.

Barnavårdsnämnden skall förklara samhällsvården avslutad, så snart ändamålet med vården får anses uppnått. Beträffande den som omhändertagits enligt 31 § skall samhällsvården även förklaras avslutad, om föräld-

rarna begära det, eller om den omhändertagne begär det efter det att han fyllt femton år och särskilda skäl ej föranleda annat.

Samhällsvården skall upphöra senast då den omhändertagne fyller aderton år eller, om han omhändertagits enligt 29 § efter det att han fyllt femton år, senast tre år efter omhändertagandet.

Finner nämnden att samhällsvård enligt 31 § icke kan upphöra utan sådan fara för den omhändertagne som avses i 25 § a), skall nämnden omhändertaga honom för fortsatt samhällsvård enligt 29 §. Fortsatt omhändertagande må även beslutas, om sådant fall föreligger som avses i 25 § b).

43 §.

Beträffande den som omhändertagits enligt 29 § må barnavårdsnämnden, om så anses lämpligt, meddela beslut om villkorligt upphörande av samhällsvården. Sådant beslut innebär att samhällsvården försöksvis avslutas. Efter beslutet må vården när som helst återupptagas, om så erfordras för att uppnå dess syfte.

I samband med villkorligt upphörande av samhällsvård må nämnden meddela en eller flera sådana föreskrifter som avses i 27 § samt förordna om övervakning. Föreskrift eller förordnande varom här stadgas skall ej gälla för längre tid än till dess samhällsvården slutligt upphör.

44 §.

Vid beslut om slutligt eller villkorligt upphörande av samhällsvård skall barnavårdsnämnden tillse, att den omhändertagne kommer i tillfredsställande levnadsförhållanden. Nämnden bör vid behov föranstalta om att den omhändertagne får lämpligt arbete och tillfälle till utbildning samt erhåller utrustning och erforderliga medel för resa och särskilda omkostnader.

45 §.

Bestämmelserna i detta kapitel ha icke avseende på elev vid ungdomsvårdsskola. Om upphörande av samhällsvården beträffande sådan omhändertagen stadgas i 9 kap.

7 kap. Fosterbarnsvård m. m.

46 §.

I denna lag förstås med

fosterbarn barn under sexton år, som vårdas och fostras i annat enskilt hem än hos föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare, vilken har vårdnaden om barnet,

fosterföräldrar de som i sitt hem mottagit fosterbarn samt med

fosterhem hem vari fosterbarn mottagits.

Då särskilda skäl föreligga, äger barnavårdsnämnden besluta, att barn under sexton år, som vistas i annat enskilt hem än hos föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare men ej är att hänföra till fosterbarn, tills vidare skall anses såsom sådant.

Nämnden må, om särskilda skäl det påkalla, beträffande barn som avses i första eller andra stycket besluta, att nämndens tillsyn enligt bestämmelserna i detta kapitel skall fortsätta under viss tid, högst tre år, efter det att barnet fyllt sexton år.

47 §.

Den som önskar mottaga fosterbarn har att inhämta tillstånd av barnavårdsnämnden i den kommun, där han har sitt hem.

Sådant tillstånd må lämnas endast om nämnden finner, att barnet hos sökanden kommer att erhålla god vård och fostran samt i övrigt gynnsamma levnadsförhållanden.

Vad i första stycket stadgas har icke avseende på barn som är omhändertaget enligt denna lag och av barnavårdsnämnden placeras i fosterhem inom kommunen. Vid sådan placering skall dock vad i andra stycket sägs om förutsättningar för tillstånd äga motsvarande tillämpning.

48 §.

Fosterföräldrar äro skyldiga att till barnavårdsnämnden eller dess företrädare lämna önskade upplysningar om barnet, dess vård och fostran samt därmed sammanhängande förhållanden.

Om fosterföräldrarna flytta, skola de anmäla detta hos nämnden inom en vecka. Sker flyttningen till annan kommun, har nämnden att, så snart den erhåller kännedom om avflyttningen, underrätta barnavårdsnämnden i denna kommun.

Har fosterbarnet avlidit eller har fosterbarnsförhållandet eljest upphört av annan anledning än att barnavårdsnämnden ingripit, skola fosterföräldrarna anmäla detta hos nämnden inom en vecka.

49 §.

Barnavårdsnämnden har att öva noggrann tillsyn över alla fosterhem inom kommunen i syfte att trygga, att varje fosterbarn erhåller god vård och fostran samt i övrigt gynnsamma levnadsförhållanden. Nämnden skall även verka för att fosterbarn får den utbildning som anses lämplig med hänsyn till barnets anlag och övriga omständigheter.

Nämnden har att lämna råd åt fosterföräldrar som äro i behov därav.

50 §.

Om det skulle vara till avsevärd skada för ett fosterbarn att skiljas från fosterhemmet, äger barnavårdsnämnden i den kommun, där fosterhemmet finnes, för viss tid eller tills vidare förbjuda föräldrarna eller annan som har vårdnaden om barnet att taga det från fosterhemmet.

Är förbud som avses i första stycket av sannolika skäl påkallat men har erforderlig utredning icke hunnit slutföras, må nämnden meddela förbud att gälla i avbidan på att ärendet kan slutligt avgöras, dock högst fyra veckor.

51 §.

Om det erfordras ur barnavårdssynpunkt, må barnavårdsnämnden förbjuda person som har sitt hem inom kommunen att utan nämndens medgivande mottaga annans barn under sexton år för vistelse i hemmet annat än tillfälligt.

Förbud som meddelats enligt första stycket äger giltighet även om den det gäller flyttar till annan kommun. Den barnavårdsnämnd som meddelat förbudet skall, så snart den erhåller kännedom om avflyttningen, underrätta barnavårdsnämnden i den kommun, dit flyttningen sker. Denna nämnd skall på motsvarande sätt vidarebefordra underrättelsen vid ny flyttning till annan kommun.

Förbud må av barnavårdsnämnden återkallas. När den förbudet gäller

flyttat till annan kommun, ankommer det på barnavårdsnämnden i denna kommun att besluta i frågan.

52 §.

Om barnavårdsnämnd prövas ha vidtagit fullt betryggande anordningar för tillsyn över omhändertagna barn som av nämnden överlämnas till fosterhem i annan kommun, må Konungen medgiva befrielse tills vidare under högst tio år från tillämpningen av bestämmelserna i 47—49 §§. Nämnden är dock skyldig att, sedan omhändertaget barn överlämnats till fosterhem i annan kommun, ofördröjligen anmäla förhållandet hos barnavårdsnämnden i denna kommun.

53 §.

Barnavårdsnämnd må på synnerliga skäl medgiva befrielse tills vidare från tillämpningen av bestämmelserna i 47—49 §§ beträffande visst hem inom kommunen. Sådant medgivande skall avse bestämd bostad och må förbindas med erforderliga villkor. I medgivande skall föreskrivas, att anmälan ofördröjligen skall göras hos nämnden, om fosterbarn mottages i hemmet.

54 §.

Enskild person eller sammanslutning må ej utan tillstånd av socialstyrelsen bedriva förmedlingsverksamhet beträffande fosterbarn.

8 kap. Barnavårdsanstalter

55 §.

Med barnavårdsanstalt förstås i denna lag sådan för vård och fostran av barn och ungdom under aderton år avsedd anstalt som ej är att hänföra till sjukvårdsanstalt, till hem för psykiskt efterblivna, blinda, döva eller vanföra eller till sådant elevhem som står under tillsyn av central skolmyndighet. Vad i lagen stadgas om barnavårdsanstalt äger ej tillämpning på ungdomsvårdsskola.

Särskilda former av barnavårdsanstalter äro

- a) *barnhem* av olika slag, såsom spädbarnshem, mödrahem, upptagningshem och specialhem,
- b) *barnkolonier*, vilka mottaga barn för vistelse under begränsad del av året,
- c) *barnstugor*, vilka regelbundet mottaga barn för begränsad del av dygnet, såsom lekskolor, daghem och fritidshem, samt
- d) *elevhem*, vilka äro knutna till skolor och ha till ändamål att underlätta elevernas skolgång.

56 §.

För varje landstingskommun skall Konungen, efter förslag av landstinget, fastställa barnhemsplan, i vilken skola upptagas barnhem till sådant antal och av sådan art, att behovet av olika slags barnhemsvård blir ändamålsenligt tillgodosett. Även ändring av planen fastställas av Konungen.

Landstingskommun har att inrätta och driva de barnhem som finnas upptagna i barnhemsplanen, i den mån annan icke drager försorg därom. Det åligger även landstingskommunen att, om erforderliga medel icke på annat sätt tillhandahållas, bestrida kostnaderna för inrättande och drift av annan tillhöriga barnhem som upptagits i planen, försåvitt deras vårdplatser äro avsedda för landstingskommunens gemensamma behov.

Vad i denna paragraf stadgas om landstingskommun skall äga motsvarande tillämpning på stad som ej tillhör landstingskommun.

57 §.

Om kommun eller landstingskommun ämnar inrätta barnhem, skall plan för hemmet och dess verksamhet underställas Konungen eller, om Konungen så bestämmer, socialstyrelsen. Önskar annan än kommun eller landstingskommun inrätta barnhem, skall tillstånd sökas hos Konungen eller, om Konungen så bestämmer, hos socialstyrelsen.

När verksamheten påbörjas vid annan barnavårdsanstalt än barnhem, skall anmälan därom göras hos socialstyrelsen eller, om Konungen så bestämmer, hos vederbörande länsstyrelse.

Vad i första och andra styckena stadgas skall äga motsvarande tillämpning, när den som driver barnavårdsanstalt vill flytta eller utvidga anstalten eller vidtaga större förändring beträffande dess anordningar, personal eller verksamhet eller när ombyte av innehavare skall ske.

58 §.

Socialstyrelsen äger beträffande varje barnavårdsanstalt meddela föreskrift om det högsta antal barn och unga som samtidigt må vårdas där.

59 §.

Medgivande till intagning i barnhem lämnas av dess innehavare eller ledning eller av den, till vilken beslutanderätten överlämnats. Är barnhemmet upptaget i barnhemsplan skall, om så kan ske, samråd om önskad intagning äga rum med länsstyrelsen. Befrielse från skyldighet att iakttaga denna föreskrift må meddelas av Konungen.

Angående dem som vårdas i barnhem skola uppgifter lämnas till länsstyrelsen enligt vad därom är särskilt stadgat.

Länsstyrelsen äger förordna, att den som intagits eller avses bli intagen i visst barnhem icke må vårdas där.

60 §.

Barnavårdsnämnd har att öva tillsyn över varje barnavårdsanstalt inom kommunen.

Finner nämnden att för barnavårdsanstalt gällande bestämmelser åsidosätts eller att anledning eljest föreligger till anmärkning mot anstalten, dess anordningar, personal, verksamhet eller förhållanden i övrigt, skall anmälan ofördröjligen göras hos länsstyrelsen.

61 §.

Finner länsstyrelsen att missförhållande föreligger vid barnavårdsanstalt inom länet, skall den ålägga anstaltens ledning eller innehavare att vidtaga tjänliga åtgärder för att avhjälpa missförhållandet. Länsstyrelsen skall underrätta socialstyrelsen om dylikt åläggande.

62 §.

Om åläggande som avses i 61 § bedömes vara gagnlöst eller om sådant åläggande meddelats utan att medföra nöjaktig rättelse, ankommer det på socialstyrelsen att återkalla lämnat tillstånd eller att meddela förbud mot fortsatt verksamhet.

63 §.

Myndighet som avses i 60, 61 eller 62 § äger att efter anfordran erhålla de upplysningar som erfordras för sin tillsyn över barnavårdsanstalt.

Den som har att utöva tillsynen skall äga tillträde till anstalten samt rätt att göra sig underrättad om förhållande som är av betydelse för tillämpningen av denna lag eller med stöd av lagen meddelade föreskrifter. Handräckning av polismyndighet må begäras, om tillträde vägras utan godtagbart skäl.

9 kap. Ungdomsvårdsskolor

64 §.

Staten inrättar och driver ungdomsvårdsskolor, vilka ha till ändamål att bereda vård, fostran och utbildning åt dem som omhändertagits för samhällsvård och inskrivits som elever vid skolorna.

Socialstyrelsen är centralmyndighet för skolorna och beslutar om inskrivning av elever vid dessa.

Om skolornas organisation, om grunder för elevernas fördelning på olika skolor och avdelningar samt om verksamheten och ordningen vid skolorna förordnar Konungen.

65 §.

Ungdomsvårdsskola skall stå under ledning av en styrelse, vilken det åligger

att över eleverna utöva den bestämmanderätt som enligt 41 § tillkommer barnavårdsnämnd i fråga om andra omhändertagna,

att besluta om val av vårdform enligt 66 § samt

att besluta om utskrivning av elever.

Under styrelsen beslutar skolans rektor om vården av eleverna och förbereder deras utskrivning.

66 §.

Vården av de elever som äro inskrivna vid ungdomsvårdsskola äger rum inom eller utom skolan.

Vård inom skolan bör vara så anordnad att den skapar förutsättningar för att överföra eleven till friare vård. Om så befinnes lämpligt, må elev beredas arbete eller utbildning annorstädes än i skolan.

Vård utom skolan skall anlitas så snart det kan ske. För sådan vård må eleven överlämnas till enskilt hem eller placeras i lämplig anstalt.

67 §.

Elev skall utskrivas, när

- a) ändamålet med vården får anses uppnått,
- b) eleven behöver vård, fostran eller utbildning, som bättre kan beredas på annat sätt än genom ungdomsvårdsskolas försorg, eller
- c) eleven enligt dom, som vunnit laga kraft mot honom, intagits i fångvårdsanstalt.

Utskrivning skall ske senast när eleven fyller tjugooett år eller, om han omhändertagits för samhällsvård efter det att han fyllt aderton år, senast tre år efter omhändertagandet.

68 §.

Genom beslut om utskrivning upphör samhällsvården. Om hinder ej möter på grund av vad som stadgas i 42 § andra stycket, må dock i sådant beslut förordnas att samhällsvården skall bestå.

Meddelas ej förordnande om att samhällsvården skall bestå, skall skolans styrelse tillse, att eleven vid utskrivningen kommer i tillfredsställande förhållanden. Styrelsen bör vid behov föranstalta om att eleven får lämpligt arbete och tillfälle till utbildning samt erhåller utrustning och erforderliga medel för resa och särskilda omkostnader.

69 §.

Misstänkes det att den som inskrivits vid ungdomsvårdsskola begått brott före utskrivningen och hör brottet under allmänt åtal, ankommer det på statsåklagaren att sedan han hört skolans styrelse avgöra, huruvida åtal lämpligen bör ske.

70 §.

Om domstol eller annan myndighet begär att elev vid ungdomsvårdsskola skall inställas inför myndigheten, har skolans rektor att föranstalta därom.

Finner skolans rektor att inställelsen skulle vara uppenbart olämplig ur vårdsynpunkt eller att hinder eljest möter för inställelsen, skall han omedelbart anmäla detta hos myndigheten.

10 kap. Kommuns rätt till ersättning för vissa vårdkostnader

71 §.

Vad i 22—24 §§ lagen om socialhjälp är stadgat om rätt för kommun att av annan kommun eller av staten erhålla ersättning för socialhjälp, som lämnats enligt 12 § nämnda lag, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kommuns rätt att erhålla ersättning för utgift, som föranletts av att någon omhändertagits för samhällsvård.

Beträffande sådan ersättning skall i tillämpliga delar gälla vad som för motsvarande fall är stadgat i 25—29, 31 och 32 §§ lagen om socialhjälp.

72 §.

När någon omhändertagits för samhällsvård, äger kommunen att som ersättning för vårdkostnaden uppbära underhållsbidrag eller annan periodiskt utgående förmån, som tillkommer honom och belöper på vårdtiden. Kommun är även berättigad att utfå ersättning för sagda kostnad av egen- dom, som tillhör den underårige vid omhändertagandet eller som tillfaller honom medan han är omhändertagen.

För kostnad, som kommun haft för någon som omhändertagits för samhällsvård och ej fyllt sexton år, äro föräldrarna ersättningsskyldiga. Beträffande omfattningen av ersättningsskyldigheten samt om undantag från denna skall vad som är stadgat i 36 § andra, tredje och fjärde styckena samt 38 § lagen om socialhjälp äga motsvarande tillämpning.

Ersättningsskyldighet enligt denna paragraf må eftergivnas av barnavårdsnämnden. Om det högsta ersättningsbelopp som må uttagas förordnar Konungen.

73 §.

Vill kommun erhålla ersättning enligt 72 § och sker betalning icke godvilligt, äger kommunen föra talan om ersättningen hos länsstyrelsen i det län, där den som sökes har att vid domstol svara i tvistemål. I fråga om

sådan talan skall i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat i 39 § lagen om socialhjälp.

74 §.

Ersättning som avses i 72 § andra stycket bör, om ej omständigheterna föranleda annat, bestämmas att utgå såsom bidrag på lämpliga tider, så länge omhändertagandet består.

Bidragsskyldigheten må fastställas genom avtal, vilket skall upprättas skriftligen och vara bevitnat av två personer. Kan avtal ej träffas, bestämmes bidragsskyldigheten av länsstyrelsen på talan av kommunen. Angående sådan talan skall i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat i 39 § lagen om socialhjälp.

På yrkande av kommunen eller den ersättningsskyldige äger länsstyrelsen, utan hinder av förut träffat avtal eller meddelat beslut, upptaga fråga som här avses till ny prövning.

11 kap. Förfarandet hos länsstyrelse i underställningsmål

75 §.

I fråga om förfarandet hos länsstyrelse i underställningsmål skola bestämmelserna i 14—16 §§, 17 § första och andra styckena samt 19—21 §§ i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Vid förhör inför länsstyrelsen skall representant för barnavårdsnämnden beredas tillfälle att närvara.

Skall underställt beslut lända till efterrättelse oberoende av laga kraft, åligger det länsstyrelsen att utan dröjsmål pröva, huruvida beslutet må verkställas innan målet slutligt avgöres.

76 §.

Finner länsstyrelsen erforderligt, att någon höres såsom vittne vid domstol, eller bor den som skall höras upplysningsvis så avlägset, att det är förenat med oskäligen omgång eller kostnad att höra honom vid länsstyrelsen, äger denna förordna att förhör angående uppgivna omständigheter skall äga rum vid den underrätt som prövas lämplig med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden. På framställning av länsstyrelsen skall rätten låta inkalla dem som skola höras samt underrätta barnavårdsnämnden och dem som enligt länsstyrelsens beprövande böra berättigas närvara vid förhöret.

Om det befinnes lämpligt, må rätten förordna att förhöret skall hållas inom stängda dörrar.

77 §.

I fråga om ersättning till den, som enligt förordnande av länsstyrelse inställt sig inför länsstyrelsen eller domstol för att höras upplysningsvis eller såsom vittne, skall vad som finnes stadgat angående ersättning av allmänna medel till vittne äga motsvarande tillämpning. Ersättningen skall dock alltid stanna på statsverket.

Om ersättning som avses i denna paragraf beslutar länsstyrelsen. Ersättning till den som höres enligt 76 § bestämmes dock av rätten.

78 §.

Innan underställningsmål slutligt avgöres, bör länsstyrelsen infordra yttrande från barnavårdsnämnden, om utredningen föranleder det.

79 §.

Finner sig länsstyrelsen icke kunna fastställa underställt beslut, enligt vilket någon omhändertagits för samhällsvård, äger länsstyrelsen i stället förordna om en eller flera förebyggande åtgärder eller uppdraga åt barnavårdsnämnden att föranstalta därom.

12 kap. Besvär

80 §.

I barnavårdsnämnds beslut må den beslutet rör söka ändring hos länsstyrelsen, om nämnden utdömt förelagt vite, avvisat av enskild anlitat biträde, med stöd av 26 § meddelat föreskrift rörande underårigs levnadsförhållanden eller förordnat om övervakning, avslagit framställning om ändring eller upphävande av föreskrift eller övervakning som beslutats enligt nämnda paragraf, träffat avgörande i ärende angående samhällsvård enligt 31 §, meddelat bestämmelse enligt 41 § andra stycket om rätt till umgänge med någon som är omhändertagen, träffat avgörande i ärende angående samhällsvårds upphörande eller beslutat att samhällsvård skall återupptagas efter villkorligt upphörande, meddelat beslut som avses i 46 § andra eller tredje stycket, avslagit ansökan om tillstånd att mottaga fosterbarn eller träffat avgörande i ärende angående förbud som avses i 50 eller 51 §. Ändring sökes genom besvär, vilka skola ingivas till länsstyrelsen. Länsstyrelsen äger att i avvaktan på slutligt avgörande förbjuda eller avbryta verkställighet av överklagat beslut som skall lända till efterrättelse oberoende av laga kraft.

81 §.

I beslut som styrelse för ungdomsvårdsskola meddelat i ärende rörande utskrivning från skolan må den beslutet rör söka ändring hos länsstyrelsen genom besvär, vilka skola ingivas till denna.

Om talan mot beslut av styrelse för ungdomsvårdsskola i andra fall är särskilt stadgat.

82 §.

Av länsstyrelse meddelat beslut eller utslag i mål eller ärende som avses i denna lag skall genom länsstyrelsens försorg skyndsamt delgivas varje enskild person och kommun som beröres därav.

83 §.

Över länsstyrelses slutliga beslut eller utslag i mål eller ärende angående skyldighet för kommun, staten eller enskild att ersätta kommuns kostnad för omhändertagen eller beträffande enskilds bidrag till omhändertaget barns vård må besvär anföras hos kammarrätten. Talan må dock ej fullföljas endast beträffande ränta eller rättegångskostnad.

Om mål angående ersättning från kommun förevarit hos två eller flera länsstyrelser och besvär anföras över det i huvudsaken sist meddelade utslaget, må i samband därmed föras talan även mot utslag eller beslut som dessförinnan meddelats i målet. Sådant utslag eller beslut skall ej hindra att saken prövas i sin helhet.

84 §.

I länsstyrelses beslut i andra frågor rörande tillämpningen av denna lag än som angivas i 83 § må ändring sökas hos Konungen genom besvär.

Länsstyrelses beslut i ärende som avses i 4—9 kap. länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

85 §.

Besvär över länsstyrelses beslut eller utslag skola ingivas till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om anledning ej uppenbarligen saknas, samt, efter att ha införskaffat den ytterligare utredning som kan vara erforderlig, insända samtliga handlingar i målet jämte eget utlåtande till kammarrätten eller, om besvären skola prövas av Konungen, till socialdepartementet.

86 §.

I fråga om delgivning av kammarrättens utslag skall vad som är stadgat i 82 § äga motsvarande tillämpning.

Över kammarrättens utslag må klagan icke föras.

87 §.

I beslut av socialstyrelsen må ändring sökas hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till socialdepartementet.

Av socialstyrelsen enligt 58 eller 62 § meddelat beslut länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

13 kap. Ansvarsbestämmelser och särskilda föreskrifter

88 §.

Försumma fosterföräldrar att fullgöra anmälningsskyldighet enligt 48 § andra eller tredje stycket eller underlåter annan än kommun eller landstingskommun att fullgöra anmälningsskyldighet som föreskrives i 57 § andra eller tredje stycket, straffes med dagsböter.

Med dagsböter eller fängelse i högst sex månader straffes den som

1. utan tillstånd, då sådant enligt 47 § kräves, i sitt hem mottager fosterbarn,

2. överträder förbud som meddelats enligt 50 eller 51 §,

3. utan tillstånd, då sådant enligt 54 § kräves, bedriver förmedlingsverksamhet beträffande fosterbarn,

4. utan tillstånd, då sådant enligt 57 § kräves, driver barnhem eller beträffande sådant hem vidtager åtgärd som avses i tredje stycket av nämnda paragraf eller

5. i strid mot förbud som meddelats enligt 62 § fortsätter verksamheten vid barnavårdsanstalt.

89 §.

Har någon genom att bortföra eller dölja underårig eller genom att medverka till att han avviker eller genom att lämna vilseledande uppgifter hindrat eller försvårat utredning i ärende som avses i 4 eller 7 kap.,

eller har någon genom dylikt förfarande hindrat eller försvårat verkställighet av beslut, som avses i 4 kap. eller rör behandlingen av den som omhändertagits, eller medverkat till att den omhändertagnes vård i hem eller anstalt, dit han överlämnats, avbrytes eller efter avbrott icke återupptages,

straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader, om ej gärningen eljest är i lag belagd med strängare straff.

Detsamma skall gälla, om någon lämnar alkoholhaltiga drycker åt sådan omhändertagen, som är intagen i barnhem eller åtnjuter vård inom ungdomsvårdsskola, eller eljest hjälper den omhändertagne att åtkomma dylika drycker eller om någon förleder sådan omhändertagen till könsligt umgänge.

90 §.

Den som överträder av barnavårdsnämnd eller av styrelse eller rektor för ungdomsvårdsskola meddelat förbud mot att besöka någon som är omhändertagen straffes med dagsböter, om ej gärningen eljest är i lag belagd med strängare straff.

91 §.

Den som är eller varit verksam inom samhällets barnavård må ej obehörigen yppa vad han därvid erfarit rörande enskilds personliga förhållanden. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Alla handlingar i förekommande mål och ärenden skola så förvaras, att de icke äro tillgängliga för obehöriga.

92 §.

Gärning som är belagd med straff enligt 88, 89 eller 90 § må ej åtalas av allmän åklagare, om ej gärningen anmäles till åtal av vederbörande barnavårdsnämnd eller styrelse för ungdomsvårdsskola eller av tillsynsmyndighet.

Brott som avses i 91 § första stycket må åtalas av allmän åklagare endast efter angivelse av målsägande.

93 §.

Myndigheter vilkas verksamhet berör barnavården samt befattningshavare hos sådana myndigheter ävensom i allmän tjänst ej anställda läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor ha att ofördröjligen till barnavårdsnämnd anmäla sådant som de i sin verksamhet erhållit kännedom om av beskaffenhet att föranleda nämndens ingripande.

94 §.

Polismyndighet har att på begäran av barnavårdsnämnd eller dess ordförande eller, efter nämndens bemyndigande, av annan ledamot i nämnden eller befattningshavare i kommunens tjänst lämna handräckning för att efterforska underårig som är föremål för utredning i ärende enligt 25 §, för att verkställa beslut angående omhändertagande, för att efterforska och återhämta sådan omhändertagen som avvikit från hem eller anstalt, dit han överlämnats, samt för att ombesörja annan förflyttning av någon som är omhändertagen.

Handräckning skall även lämnas styrelse eller rektor för ungdomsvårdsskola för att efterforska och återhämta elev som avvikit samt för att ombesörja annan förflyttning av elev.

95 §.

Delgivning av kallelser, beslut eller andra meddelanden enligt denna lag skall ske genom posten, såvida icke vederbörande myndighet finner den böra verkställas på annat sätt. Om postdelgivning ej användes, må biträde för delgivningen påkallas hos polismyndigheten.

I övrigt skall beträffande delgivning i tillämpliga delar gälla vad som finnes stadgat i 33 kap. 6, 7, 14, 23 och 25 §§ rättegångsbalken.

96 §.

Handräckning eller annat biträde av polismyndighet lämnas kostnadsfritt.

97 §.

Vad i denna lag stadgas angående föräldrar skall i fråga om adoptivbarn gälla adoptanten eller, om make adopterat andra makens barn, båda makarna.

Tillkommer vårdnaden om underårig endast den ena av föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare, skall vad i 3, 4 och 6 kap. är stadgat med avseende på föräldrarna gälla om den som har vårdnaden.

98 §.

Konungen äger med främmande makt träffa överenskommelse om behandlingen i barnavårdshänseende av dess undersåtar här i riket och om gottgörelse för därvid uppkommen kostnad.

99 §.

Närmare föreskrifter rörande tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

14 kap. Åtgärder mot försumlig försörjare

100 §.

Skyldig att efter föreläggande av barnavårdsnämnden efter sin förmåga utföra arbete i arbetshem, som avses i lagen om socialhjälp, är

a) den som av lastbarhet, vårdslöshet, lättja eller liknöjdhet så försummar sina skyldigheter mot sitt barn, som ej fyllt sexton år, att samhällsvård måste beredas detta, och tillika undandrager sig att fullgöra honom härför åliggande ersättningsskyldighet samt

b) den som enligt dom, vilken vunnit laga kraft, eller enligt skriftligt, av två personer bevittnat avtal är pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till sitt barn, som ej fyllt sexton år, men av lättja eller liknöjdhet underlåter att fullgöra denna plikt och härigenom föranleder sådan försämring av det uppehälle och den uppfost-
ran som lagligen tillkomma barnet, att särskild åtgärd mot den försumlige prövas påkallad för att framtvinga underhållsskyldighetens fullgörande.

Föreläggande att utföra arbete i arbetshem må dock icke meddelas den som ej fyllt tjuogoett år.

Den som intagits i arbetshem må kvarhållas där till dess grundad anledning föreligger till antagande att han skall söka efter förmåga fullgöra sina skyldigheter mot barnet. Han må dock icke kvarhållas i oavbruten följd under längre tid än ett år.

Vad i 42, 43, 48—51, 55—57, 61 och 62 §§ lagen om socialhjälp är stadgat om delgivning av föreläggande, om handräckning, varning och tvångsarbete samt om besvär skall äga motsvarande tillämpning.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1961.

Genom lagen upphäves lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

Förekommer i lag eller författning hänvisning till eller avses däri eljest föreskrift, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelsen i stället lända till efterrättelse.

2. Val av ledamöter och suppleanter i barnavårdsnämnd skall med tillämpning av denna lag första gången äga rum i december månad 1960. Valet skall avse tiden intill utgången av året näst efter det, då allmänna val av kommunens fullmäktige första gången ägt rum efter lagens ikraftträdande.

3. Beträffande dem som vid ingången av år 1961 äro enligt äldre barnavårdslagen omhändertagna för skyddsuppfostran eller samhällsvård skola efter ingången av år 1961 i denna lag meddelade bestämmelser om behandlingen av dem som omhändertagits för samhällsvård samt om upphörande av sådan vård tillämpas. Härvid skall anses, *att* den som omhändertagits enligt 22 § a) eller b) äldre barnavårdslagen blivit föremål för samhällsvård av anledning som avses i 25 § a) denna lag, *att* den som omhändertagits enligt 22 § c) eller d) äldre barnavårdslagen blivit föremål för samhällsvård av anledning som avses i 25 § b) denna lag *samt att* den som är omhändertagen för samhällsvård blivit föremål för sådan vård enligt 31 § denna lag.

4. Beträffande ersättningsskyldighet för kostnad, vilken belöper på tid före den 1 januari 1961, samt i fråga om underställning och överklagande av beslut, som meddelats före sagda dag, skola bestämmelserna i äldre barnavårdslagen äga tillämpning.

Förslag

till

Lag**angående ändring i lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp**

Härigenom förordnas, att 7, 12, 23, 35, 41, 48, 52, 53, 55 och 64 §§ lagen den 4 januari 1956 om socialhjälp skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

7 §.

Socialnämnden bör — — — — — berör nämndens.

I kommun, där särskild barnavårdsnämnd är tillsatt, böra socialnämnden och barnavårdsnämnden eller representanter för dem i den mån så finnes påkallat sammankomma för rådplägning om angelägenheter, som beröra båda nämnderna.

Då i kommun, som avses i andra stycket, socialnämnden vid prövning av fråga om socialhjälp finner skäl till antagande att någon, som ej fyllt 21 år, bör bliva föremål för åtgärd av barnavårdsnämnden, bör socialnämnden skyndsamt genom den ledamot, som är ledamot jämväl i barnavårdsnämnden, inhämta dess uppfattning i ärendet. Av socialnämnden införskaffad utredning bör därvid tillhandahållas barnavårdsnämnden jämte förslag till den åtgärd, som socialnämnden finner lämpligen böra vidtagas. Råda olika meningar mellan nämnderna, bör ärendet överlämnas till en tremannanämnd, bestående av den gemensamma ledamoten jämte ytterligare en ledamot av socialnämnden, vald av denna för ett år i sänder, och en ledamot av barnavårdsnämnden, vald av denna för motsvarande tid. Tremannanämnden har att skyndsamt avgöra, huruvida socialnämnden eller barnavårdsnämnden skall taga befattning med ärendet. Finner socialnämnden tre-

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

skyldighet föreligger ej heller för socialhjälp, som utgått till make för tid, då andra maken åtnjutit socialhjälp enligt 12 §.

ger ej heller för socialhjälp, som utgått till make för tid, då andra maken åtnjutit socialhjälp enligt 12 §.

41 §.

Den som — — — — — i arbetshem.

Föreläggande att utföra arbete i arbetshem må dock icke meddelas den som ej fyllt 18 år.

Föreläggande att utföra arbete i arbetshem må dock icke meddelas den som ej fyllt 21 år.

48 §.

Därest någon, som intagits i arbetshem, undandrager sig att utföra anvisat arbete eller visar tredska att efterkomma givna föreskrifter eller gör sig skyldig till uppförande som strider mot sedlighet eller god ordning eller utan tillstånd lämnar arbetshemmet, äger hemmets styrelse, *under förutsättning att han fyllt 21 år*, tilldela honom varning med erinran om den påföljd, som kan inträda jämlikt 49 §.

Därest någon, som intagits i arbetshem, undandrager sig att utföra anvisat arbete eller visar tredska att efterkomma givna föreskrifter eller gör sig skyldig till uppförande som strider mot sedlighet eller god ordning eller utan tillstånd lämnar arbetshemmet, äger hemmets styrelse tilldela honom varning med erinran om den påföljd, som kan inträda jämlikt 49 §.

Över beslut — — — — — den felande.

52 §.

Länsstyrelserna hava, var inom sitt län, att *med biträde av socialvårdskonsulenter* noga följa tillämpningen av denna lag samt därvid tillse, att socialhjälpssyftets ordnas och handhaves på ett ändamålsenligt sätt.

Länsstyrelserna hava, var inom sitt län, att noga följa tillämpningen av denna lag samt därvid tillse, att socialhjälpssyftets ordnas och handhaves på ett ändamålsenligt sätt.

Underlåter kommun — — — — — skyldighet härutinnan.

Yppas eljest — — — — — dess avhjälpande.

Instruktion för socialvårdskonsulenterna fastställas av Konungen.

53 §.

Socialstyrelsen har att *med biträde av statens socialhjälpsspektör* genom råd och upplysningar verka för att socialhjälpssyftets ordnas och utvecklas på ett ändamålsenligt sätt samt att öva uppsikt över arbetshemmen.

Socialstyrelsen har att genom råd och upplysningar verka för att socialhjälpssyftets ordnas och utvecklas på ett ändamålsenligt sätt samt att öva uppsikt över arbetshemmen.

Det ankommer på Konungen att fastställa instruktion för socialhjälpsspektören.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

55 §.

Är någon — — — — — hos länsstyrelsen.
Besvär, varom — — — — — viss tid.

*Beslut av länsstyrelsen i fråga om
handräckning som nu avses länder
till efter rättelse utan hinder därav,
att beslutet ej äger laga kraft.*

64 §.

Vad hos socialnämnd förekommit rörande enskilds personliga förhållanden må ej yppas för obehörig. Bryter någon häremot straffes med dagsböter eller fängelse. Å brott som nu sagts må allmän åklagare tala allenast efter angivelse av målsäganden.

Den som är eller varit verksam vid behandlingen av frågor enligt denna lag må ej obehörigen yppa vad han därvid erfarit rörande enskilds personliga förhållanden. Bryter någon häremot straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Å brott som nu sagts må allmän åklagare tala allenast efter angivelse av målsäganden.

Alla handlingar i förekommande ärenden skola så förvaras, att de icke *åtkommas* av obehöriga.

Alla handlingar i förekommande ärenden skola så förvaras, att de icke *äro tillgängliga* för obehöriga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1961.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 juni
1959.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler statsrådet Lindström fråga angående ny lag om *samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag)* samt anför därvid följande.

I. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 16 juni 1950 tillkallade dåvarande chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, särskilda sakkunniga för att biträda med utredning rörande översyn av barnavårdslagstiftningen och därmed sammanhängande frågor. De sakkunniga¹, vilka antog benämningen barnavårdskommittén, har avgivit tre betänkanden: betänkande I den 30 september 1955 med förslag angående utredningshem (SOU 1955: 37), betänkande II den 27 oktober 1956 med förslag till ny barnavårdslag (SOU 1956: 61) och betänkande III den 25 november 1957 med förslag till följdförfattningar till ny barnavårdslag m. m. (SOU 1957: 49). Med sistnämnda betänkande avslutades de sakkunnigas arbete. I det följande är, om ej annat anges, endast fråga om kommitténs betänkande II.

Kommitténs förslag bygger på samma huvudprinciper som gällande barnavårdslag — BvL — i fråga om den samhälleliga barnavårdens organisation, verksamhetens inriktning och utformning samt kostnadernas fördelning. Förslaget innebär emellertid att ramen för samhällets barna- och ungdomsvård i viss mån vidgas samt att verksamheten, bl. a. genom öppnande av nya åtgärds möjligheter, på olika sätt effektiviseras. Rättsskyddet för de personer, vilka beröres av barnavårdsorganens verksamhet, tillgodoses ytterligare. De ändringar i gällande rätt, vilka kommittén funnit erforderliga, är så många och vittgående, att desamma enligt kommittén icke kan inarbetas i BvL med bibehållande av denna lags systematik och med bevarande av vissa avsnitt. Kommittén framlägger därför förslag till helt ny

¹ Generaldirektören E. Bexellus, ordförande, socialläkaren A. Bursell, ledamoten av riksdagens andra kammare E. Ewerlöf, advokaten H. Lindberg, filosofie licentiaten K. Lindegren, borgarrådet Hj. Mehr, ledamoten av riksdagens andra kammare H. Sjöstrand, ledamoten av riksdagens första kammare A. Sjöström-Bengtsson och rektorn H. Törnquist.

barnavårdsdag. — Genom de ändringar i BvL, som vidtogs i samband med tillblivelsen av lagen om socialhjälp (SochjL), har bestämmelserna om ersättning av stat, landsting, kommun eller enskilda för barnavårdskostnad ändrats på sätt, som bl. a. innebär viss förenkling samt minskning av antalet föreskrifter. I fråga om sådan ersättning innebär förslaget ytterligare förenkling och viss begränsning av antalet lagregler. Vad angår bestämmelser om barnavårdsnämnden, dess verksamhetsområde och uppgifter, sammansättning och tjänstgöringstid, dess arbetssätt m. m. föreslås i syfte att vinna anslutning till SochjL och kommunallagen (KL) en mindre omfattande lagreglering än gällande lags. Samtidigt som förslaget i fråga om åtskilliga avsnitt eller särskilda stadganden kunnat göras enklare och mindre omfattande än gällande lag, har strävandena till förbättrad barnavårdslagstiftning lett till ett ökat antal bestämmelser om åtgärder, som ankommer på barnavårdsorganen, samt om behandling av barnavårdsärenden.

I förslaget saknas stadganden om åtgärder mot försumliga försörjare. Kommittén, som i annat sammanhang yttrat sig över vad i socialvårdskommitténs betänkande angående socialhjälp m. m. anförts och föreslagits beträffande sådana åtgärder, har därvid uttalat sin anslutning till socialvårdskommitténs mening, att erforderliga bestämmelser på området borde meddelas i en särskild lag.

I fråga om länsstyrelsernas organisation för handhavandet av barnavårdsverksamheten inom länen har kommittén övervägt mera vittgående åtgärder syftande till att länsstyrelsens beslutanderätt i betydelsefulla barnavårdsärenden, vilka rör enskilds personliga förhållanden, skulle utövas av ett kollegium med starkt lekmannainslag. Samtidigt har framhållits, att frågan om länsstyrelsens sammansättning vid handläggning av barnavårdsärenden äger samband med andra utredningsuppdrag, avseende dels det administrativa besvärsinstitutet, dels frågan om ökade rättsliga garantier vid administrativa frihetsberövanden. Kommittén inskränker sig därför till att redovisa sin principiella inställning till förevarande spørsmål.

Vad angår socialvårdskonsulentorganisationen ansluter sig kommittén till socialvårdskommitténs och 1948 års länsstyrelseutrednings förslag, att socialvårdskonsulenter knytas till länsstyrelserna såsom dessas tjänstemän, och förutsätter därvid att det, kanske på något undantag när, behövs en konsulent för varje län.

Genom brev den 5 november 1954 anbefallde Kungl. Maj:t kommittén ävensom de sakkunniga för utredning av vissa frågor rörande enhetsskolans ledning och lokala organisation m. m. (1951 års skolstyrelseutredning) att till närmare övervägande upptaga det i Kungl. Maj:ts proposition den 19 februari 1954, nr 156, angående anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m. berörda spørsmålet om den kommunala handläggningen av vissa ungdomsfrågor och att efter samråd framlägga de förslag, vartill övervägandena kunde föranleda. Kommittén och skolstyrelseutredningen har icke kunnat enas i denna fråga utan framlägger vardera sitt förslag.

Över kommitténs betänkande jämte därvid fogade lagförslag ävensom över skolstyrelseutredningens nyss berörda förslag har efter remiss yttranden avgivits av justitiekanslersämbetet, riksåklagarämbetet, Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Västra Sverige, fängsvårdsstyrelsen, socialstyrelsen (med bifogande av yttranden från socialvårdskonsulenter, ungdomsvårdsskolornas rektorsförening samt styrelserna för ungdomsvårdsskolorna), arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, statskontoret, kammarrätten, skolöverstyrelsen, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser (med bifogande av yttranden från ca 200 kommunala organ, landsfogdar, förste provinsialläkare, barnavårdsassistenter och föreningar), domkapitlet i Uppsala ärkestift, domkapitlet i Lunds stift, domkapitlet i Göteborgs stift, besvärssakkunniga, utredningen om administrativa frihetsberövanden, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges stadsfiskaler, föreningen Sveriges landsfiskaler, föreningen Sveriges polismästare, Sveriges advokatsamfund, svenska socialvårdsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska landstingsförbundet, svenska läkaresällskapet, svenska barnpsykiatriska föreningen, svenska psykologförbundet, högerns kvinnoförbund, folkpartiets kvinnoförbund, socialdemokratiska kvinnoförbundet, Fredrika-Bremerförbundet, yrkeskvinnors samarbetsförbund, kooperativa kvinnogillesförbundet, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Sveriges förskollärares riksförbund, målsmännens riksförbund, riksförbundet för sexuell upplysning, mentalsjukvårdsdelegationen, kyrkliga kvinnorådet, svenska barnpsykologiska föreningen, Sveriges folkskollärarförbund, Sveriges folkskolläraryrkesförbund, Sveriges småskollärarförbund och publicistklubben. Därjämte har flertalet landstings förvaltningsutskott avgivit yttranden.

Förutom remissvaren har i ärendet inkommit skrivelser dels från riksdagens justitieombudsman angående inställelse av elev å skola tillhörande barna- och ungdomsvården, dels från den sjunde ungdomsrådskonferensen i Kvarnsveden angående den kommunala organisationen av allmänt förebyggande barna- och ungdomsvård.

Kungl. Maj:t har därefter förordnat byråchefen Torsten Eriksson och hovrättsassessorn Holger Romander att såsom sakkunniga inom socialdepartementet biträda med överarbetning av kommitténs lagförslag. Under detta arbete har de sakkunniga, vilka biträts av förbundssekreteraren i svenska socialvårdsförbundet Bertil Grönlund och hovrättsassessorn Åke Widding, i studiesyfte besökt vissa barnavårdsnämnder, bl. a. i de fem största städerna, samt hållit överläggningar med chefstjänstemännen hos barnavårdsnämnderna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg, Gävle, Eskilstuna och Östersund. De sakkunniga har därjämte under hand samrått med representanter för olika myndigheter, främst socialstyrelsen.

Under ett senare skede av departementsarbetet med lagförslaget har under min ledning överläggningar hållits dels med riksåklagaren samt företrädare

för socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, svenska socialvårdsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund och svenska landstingsförbundet, dels med landshövdingarna Bergquist, Nyström och Eckerberg. Såsom jag i ett senare sammanhang återkommer till har särskilda överläggningar därjämte ägt rum med svenska socialvårdsförbundet.

Slutligen har från utredningen om administrativa frihetsberövanden inkommit en promemoria med vissa synpunkter på ett som ett led i departementsarbetet upprättat utkast till ny barnavårdslag i de avseenden som berör utredningens uppdrag.

Sedan överarbetningen av kommitténs lagförslag numera avslutats, får jag för Kungl. Maj:t anmäla ett med biträde av nämnda sakkunniga inom socialdepartementet utarbetat förslag till *lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag)*.

Jag skall nu tillåta mig att till en början lämna en översikt över den nordiska barnavårdslagstiftningen. Därefter är det min avsikt att behandla vissa allmänna och betydelsefulla frågor, och slutligen kommer jag att närmare gå in på de särskilda bestämmelserna.

Vad angår de av kommittén berörda organisatoriska frågorna beträffande länsstyrelserna och socialvårdskonsulenterna vill jag erinra om att de till en del aktualiserades redan i samband med tillkomsten av SochjL och att chefen för socialdepartementet i statsverkspropositionen till 1955 års riksdag (V ht p. 7) förklarade sig ha för avsikt att, sedan arbetet med översyn av barnavårdslagstiftningen avslutats, ta upp frågan om konsulentorganisationen till omprövning. Då ifrågakvarande spörsmål icke äger omedelbart samband med det nu framlagda lagförslaget, torde de få upptagas till behandling i annat sammanhang.

II. Huvuddragen av den svenska barnavårdslagstiftningen

De äldsta bestämmelserna om beredande av vård och skydd åt barn genom samhällets försorg gavs i förordningar angående kommunernas fattigvård. I första hand inriktades samhällets hjälpverksamhet, såvitt rörde barn, på de föräldralösa och dem som övergivits av sina föräldrar. När dylika barn icke av anhöriga eller andra bereddes vård, måste samhället ta hand om dem. Det vanligaste sättet härför var utackordering i enskilda hem. Även omhändertagande i fattigstugor och fattiggårdar förekom.

Genom lagar den 6 juni 1902 om fosterbarns vård samt den 13 juni samma år angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn fick samhällets barnavårdande verksamhet en betydligt vidgad ram.

1902 års fosterbarnslag innehöll bestämmelser om övervakning av den vård, som bereddes sådana barn under 7 års ålder vilka mot ersättning fosterades hos andra än sina föräldrar, styvföräldrar, far- eller morföräldrar eller förmyndare. Tillsynen skulle utövas av hälsovårdsnämnden eller, där sådan ej fanns, av kommunalnämnden eller av särskilt tillsatt fosterbarnsnämnd.

Lagen om uppfostran åt vanartade och försummade barn möjliggjorde ingripande från samhällets sida beträffande sådana barn under 15 — i vissa fall 16 — års ålder. Ingripandet skulle gå ut på att åvägabringa rättelse, i sista hand genom att barnet skildes från hemmet och bereddes vård och uppfostran genom samhällets försorg i enskilt hem, barnhem eller skyddshem. För tillämpning av lagen skulle i varje skoldistrikt finnas en barnavårdsnämnd, särskilt tillsatt eller ock identisk med folkskolestyrelsen eller skolrådet.

Genom lagen den 14 juni 1918 om fattigvården (FvL) vidgades samhällets skyldigheter gentemot vårdbehövande och nödlidande barn. Fattigvård åt minderårig, varmed förstods den som ej fyllt 16 år, skulle enligt lagen utgå i samtliga de fall, där ett faktiskt nödläge förelåg, oavsett orsaken härtill, och hjälpen skulle omfatta underhåll, vård och uppfostran. Hjälpen skulle givas genom understöd i hemmet eller vård utom detsamma. För vård utom hemmet fick minderåriga över 2 års ålder endast under vissa betingelser intagas i fattigvårdsanstalt. Utackordering av minderåriga fick endast ske till därför lämpade personer och det skulle särskilt övervakas, att fostrarna fullgjorde sina skyldigheter. Då omhändertagen minderårig hunnit den ålder samt nått den utveckling och stadga, att han kunde anses i stånd att försörja sig, skulle såvitt möjligt åt honom beredas lämplig tjänst eller anställning samt tillses, att han erhöll nödig utrustning. Verksamheten ankom på fattigvårdsstyrelsen i varje kommun (fattigvårdssamhälle).

Dessa tre lagar, vilkas innehåll nu i korthet berörts i vad det är av intresse i detta sammanhang, reglerade i det väsentliga den samhälleliga verksamhet, som kunde betecknas som offentlig barnavård i trängre mening. Det var alltså de egentliga barnavårdslagarna före tillkomsten den 6 juni 1924 av den ännu gällande lagen om samhällets barnavård, vars beteckning sedermera ändrats till lag om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

Genom 1902 års barnavårdslag hade en i och för sig värdefull grund lagts för en samhällelig barnavårdsverksamhet utanför fattigvårdens ram. Nämnas må, att den 27 juni samma år sådana förändringar i strafflagen vidtogs, att 15 år blev ovillkorlig straffmyndighetsålder, samt att minderårighet, varmed avsågs uppnådd ålder av 15 men ej 18 år, blev allmän straffminskningsgrund och, under vissa betingelser, kunde föranleda att straff ersattes av tvångsuppfostran. Om sådan fostran samt om förfarandet i brottmål rörande minderåriga utfärdades samtidigt vissa lagbestämmelser.

I praktiken kom emellertid 1902 års barnavårdslag att få tämligen begränsad betydelse. Fattigvårdslagstiftningskommittén anför därom i sitt betänkande av år 1921 med förslag till lag om den offentliga barnavården m. m. (FvLK IV motiv s. 32 o. f.), att i det stora flertalet kommuner de ärenden, som avsågs i lagen om uppfostran åt vanartade m. fl. barn, icke övertagits av därför avsedd myndighet eller över huvud taget framkallat någon som helst åtgärd, medan fosterbarnslagen, fränsett en del städer och större landskommuner, icke blivit tillämpad i någon större utsträckning. I 1924 års pro-

position med förslag till lag om samhällets barnavård m. m. (nr 150) heter det, att den då gällande barnavårdslagstiftningen till stor del blivit en lag på papperet (prop. s. 47). En av anledningarna till nu berörda förhållande fann fattigvårdslagstiftningskommittén däri, att genom 1902 års lagar två grenar av barnavårdsverksamheten anförtröddes åt skilda kommunala organ, vilka ej heller hade befattning med den i fattigvårdslagen reglerade hjälpverksamheten för nödställda barn, vilken senare verksamhet fått stor omfattning.

Genom lagar den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap samt om äktenskaplig börd, om adoption, om införsel i avlöning, pension eller livränta samt om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket, ävensom lagar den 11 juni 1920 om barn i äktenskap samt om makes underhållsskyldighet mot andra makens barn, blev barnens rättsställning i förhållande till föräldrarna, adoptivföräldrarna och styvföräldrarna fixerad och barnens intressen i olika hänseenden tryggade. Barnavårdsmannainstitutionen infördes genom nämnda lag om barn utom äktenskap och betydande uppgifter tillades barnavårdsnämnderna. Detta ledde till att särskild barnavårdsnämnd tillsattes i många kommuner, där sådan förut ej funnits, och denna utveckling medförde en viss förbättring med avseende på verksamheten till skydd för vanartade och i sedligt avseende försummade barn.

I 1924 års barnavårdslag sammanfördes bestämmelser om de förut i skilda lagar reglerade tre barnavårdsuppgifterna, tillsyn av fosterbarnsvård, ingripande beträffande vanartade barn och barn i fara att bli vanartade samt hjälp åt nödställda och vårdbehövande barn genom vård utom hemmet. Fattigvårdsstyrelsernas befattning med nödställda och vårdbehövande barn inskränktes till att omfatta de fall, då enbart understöd i hemmet, ej omhändertagande, behövdes. De till barnavården hörande kommunala uppgifterna centraliserades till ett enda organ, barnavårdsnämnden. Lagen medförde vidare, att den offentliga barnavården fick ett vidgat verksamhetsfält samt en fastare och utförligare lagreglering. Till barnavårdsnämndens uppgifter lades att ingripa även beträffande barn, som i föräldrahemmet utsattes för misshandel, vanvård eller annan fara till liv eller hälsa. Nämndens uppgifter vidgades vidare genom höjning av de med hänsyn till barnens ålder dragna gränserna för fosterbarnstillsyn och för åtgärder i anledning av missförhållanden. Nämnden anbefalldes att genom åtgärder av allmän art verka för förbättrad barn- och ungdomsvård. I fråga om verksamhetens bedrivande, omhändertagna barns behandling samt upphörande av befattningen med omhändertagen lämnades utförliga föreskrifter, som ställde skärpta anspråk på barnavårdsorganen. I lagen gavs vidare bestämmelser bl. a. om uppsikt över samhällets barnavård, om barnhem och skyddshem samt, i viss anslutning till fattigvårdslagen, om fördelning av det allmännas barnavårdskostnader och om enskildas ersättnings- och arbetsskyldighet.

Barnavårdslagen har, utan att dess huvudinnehåll rubbats, undergått åtskilliga ändringar, vilka bl. a. inneburit att lagens tillämpningsområde vidgats.

Särskilt betydelsefulla ändringar gjordes genom lagar den 31 maj 1934, den 12 juni 1936 och den 22 juni 1945. Genom den förstnämnda av dessa tre lagar tillades barnavårdsnämnden uppgifter att ingripa även beträffande personer i åldern 18—21 år med förebyggande åtgärder eller skyddsuppföstran. Samtidigt erhöll lagens rubrik sin nuvarande lydelse. 1936 års lagändring gav uttryck för en omläggning av skyddshemsorganisationen. Lagändringen den 22 juni 1945 gällde barnavårdsanstalter och fosterbarnsvård. Den gick beträffande barnavårdsanstalterna i allmänhet ut på att åvägabringa förbättrad tillsyn samt beträffande barnhemmen på att skapa en fastare organisation och trygga ekonomin. Fosterbarnsbegreppet utvidgades och fosterbarnskontrollen effektiviserades. Härjämte må nämnas, att i samband med att socialhjälpslagen satts i fattigvårdslagens ställe väsentliga ändringar genom lag den 4 januari 1956 vidtagits i barnavårdslagen, särskilt beträffande ersättning för kommuns kostnader för omhändertagna. Ändringslagen trädde liksom socialhjälpslagen i kraft den 1 januari 1957.

Till barnavårdslagen ansluter sig ett antal författningar, upptagande bestämmelser vilka kompletterar barnavårdslagens regler eller innefattar i lagen för vissa fall möjliggjorda undantag o. s. v. Av dessa författningar kan särskilt nämnas kungörelsen den 30 november 1934 med vissa föreskrifter i anledning av barnavårdslagen, stadgorna den 22 juni 1945 om barnavårdsanstalter samt om fosterbarnsvård och fosterbarnskontroll ävensom stadgan den 28 juni 1946 för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

III. Barnavårdslagstiftningen i de nordiska grannländerna

1. Danmark. Den samhälleliga barnavården regleras i lov om offentlig forsorg, given den 20 maj 1933.

För *den lokala administrationen av barnavården* skall i varje kommun finnas en barnavårdsnämnd (*børneværnsudvalg*). Nämnden består av minst 5 och högst 7 ledamöter och väljes av kommunalbestyrelsen. Av ledamöterna skall minst en vara ledamot av den kommunala nämnd som i övrigt har att tillämpa lagen om offentlig forsorg — »*det sociale udvalg*». Vid valet skall iakttagas att ordföranden i sist angivna nämnd alltid skall inväljas i barnavårdsnämnden och att barnavårdsnämnden alltid kommer att bestå av både män och kvinnor. För Köpenhamn gäller särskilda bestämmelser.

För att barnavårdsnämnd skall få kännedom om fall, där dess åtgärd behövs, föreligger anmälningsplikt ej blott för innehavare av allmän tjänst eller förtroendeuppdrag utan även — när det gäller missförhållande som medför allvarlig fara för barns hälsa och utveckling — för envar som fått kännedom om missförhållandet.

Ordföranden har att förbereda nämndens behandling av ärende. Till utredning i ärende skall vid behov företagas hembesök och höras lärare, präst, arbetsgivare och läkare. Nämnden kan f. ö. företaga vilken som helst nödvändig eller lämplig utredningsåtgärd. Envar som bor i kommunen kan inkallas att höras inför nämnden; beträffande den som bor i annan kommun kan förhör begäras hos nämnden därstädes. Vidare kan barnavårds-

nämnd påkalla vittnesförhör inför domstol. Bistånd av polismyndighet kan anlitas, om det är nödvändigt för att vinna erforderliga upplysningar.

Beslut om barns slutliga skiljande från hemmet får icke fattas med mindre barnet är undersökt av läkare.

Barnets föräldrar skall beredas tillfälle att framföra sina synpunkter inför barnavårdsnämnden, innan denna beslutar om förebyggande åtgärder eller omhändertar barnet eller tar ställning till gjord ansökan om samhällsvårdens upphörande. De må därvid anlita biträde.

Barnavårdsnämnds ledamöter och dess medarbetare har tystnadsplikt.

För beslutförhet krävs att minst hälften av ledamöterna, bland dem ordföranden eller vice ordföranden, är tillstades. För att barn skall kunna skiljas från hemmet eller ett fosterhem erfordras att minst 2/3 av ledamöterna är tillstades och biträder beslutet. Vid dylika beslut fordras dessutom, att kvalificerad jurist — i regel rättskretsens underrättsdomare — skall deltaga i behandlingen av ärendet. Han skall lämna nämnden vägledning, leda undersökningen i ärendet och deltaga i ärendets slutliga behandling, dock utan rösträtt. Nu angiven jurist skall även, därest nämnden så önskar, biträda nämnden då fråga är om att i vissa fall avslå en ansökan om upphörande av samhällsvård eller om försöksutsläppning till hemmet.

När barnavårdsnämnden icke är samlad kan ordföranden eller, vid förfall för honom, vice ordföranden vidtaga preliminära åtgärder, som icke kan uppskjutas utan fara för barnets välfärd. Vad sålunda åtgjorts skall snarast möjligt underställas nämndens prövning. Därvid kan även nämnden, därest den finner ytterligare upplysningar erforderliga före slutligt ställningstagande till frågan om placering utanför hemmet, under enahanda förutsättningar vidtaga preliminära åtgärder. Därest en preliminär åtgärd innebär placering utanför hemmet, får den icke äga giltighet längre tid än en månad.

Nämnden verkställer vad som beslutats. Bistånd kan begäras av andra kommuner och av polismyndighet.

Barnavårdsnämndens huvudsakliga uppgifter är tillsyn av vissa grupper av barn, förebyggande åtgärder, omhändertagande och vård av barn samt tillsyn över vissa barnavårdsanstalter.

Följande barn skall obligatoriskt ställas under *tillsyn*:

1. barn under 14 år som mot betalning vårdas i fosterhem eller familjehem;

2. barn utom äktenskap till dess det fyller 7 år;

3. barn till vars försörjning utgår bidrag av det allmänna (bidragsförskott, bidrag till änkers och änklings barn etc.).

Efter prövning i varje enskilt fall kan nämnden besluta om undantag från här angiven tillsyn. Nämnden kan vidare, när hänsynen till ett barns välfärd så kräver, besluta att öva tillsyn över

1. barn under 14 år som vårdas i fosterhem utan betalning;

2. adoptivbarn under 14 år, såvitt adoptivföräldrarna har mottagit eller mottar vederlag för adoptionen (inbegripet underhållsbidrag);

3. barn utom äktenskap till dess det fyllt 14 år;

4. barn under 18 år som utanför försörjningsinrättningar lever tillsammans med föräldrar, som uppbär hjälp av visst slag (kommunalhjälp eller fattighjälp).

Tillsynen kan utövas av särskilt utsedda tillsynsmän. Tillsynen för ett bestämt barn eller grupper av barn kan också överlämnas till en godkänd förening för barnavård. Tillsynsman skall regelbundet tillse barnet och åger rätt besöka hemmet. Han skall bistå hemmet med råd och vägledning och skall vidare tillse, att uppfostraren fullgör sina plikter mot barnet.

När det brister i barnets vård, uppfostran eller utbildning, kan nämnden ge uppfostraren föreläggande om rättelse. Leder icke föreläggandet till godtagbart resultat och är vården av barnet i övrigt »uforsvarlig» kan nämnden meddela varning, tillsätta övervakare (tilsynsværge) eller också häva vårdförhållandet och tillse att barnet tillfälligtvis placeras på lämpligt sätt. Sådan tillfällig placering får dock omfatta högst 3 månader. Från *eget* hem får barn dock skiljas endast på vissa skäl, och efter prövning i den ordning, som gäller för dylika fall.

Därest barnavårdsnämnden erhåller kännedom om att åtgärder vidtagas för att utan rimlig anledning från ett gott fosterhem söka skilja ett barn som står eller enligt lagen kan stå under nämndens tillsyn, kan nämnden besluta att barnet icke får flyttas från fosterhemmet med mindre nämnden lämnar sitt samtycke därtill.

Oavsett om ersättning för vården utgår eller ej, kräves tillstånd av barnavårdsnämnden för att mottaga fosterbarn under 14 år. Om ersättning för vård i familjedaghem utgår, kräves på samma sätt förhandstillstånd av nämnden. Tillståndet, som är skriftligt och gäller för ett bestämt barn, skall som regel endast givas till sammanlevande äkta makar som har högst 3 egna barn under 14 år i hemmet. I allmänhet får icke förekomma mer än ett fosterbarn eller daghemsbarn under 1 år i samma hem, och flera än två fosterbarn (daghemsbarn) får som regel icke vårdas i samma hem, såvida de icke är syskon. Ensamstående kvinnor kan få tillstånd att mottaga barn (i regel flickor och undantagsvis pojkar, helst i späd ålder) medan däremot ensamstående män och personer över 55 år endast i undantagsfall må erhålla dylikt tillstånd.

Det åligger den som placerar eller låter placera barn i fosterhem att förvissa sig om att hemmet har erhållit i lag stadgat tillstånd att mottaga barn. Han är också skyldig att underrätta barnavårdsnämnden om placeringen.

Nu berörda bestämmelser om tillsyn över vissa grupper av barn m. m. gäller icke barn, för vilka övervakare förordnats såsom förebyggande åtgärd eller vilka barnavårdsnämnd omhändertagit, ej heller barn, som placerats i vissa anstalter eller i institution för »særforsorg» eller som av godkänd sådan institution placerats i kontrollerat fosterhem.

Lagen innehåller vissa regler om *förebyggande åtgärder*, vilka barnavårdsnämnd kan tillgripa beträffande barn, såväl när indikation för omhändertagande föreligger som när ett barns välfärd i övrigt kräver det. I senare falllet kan förhållandet vara det, att en person på ett otillfredsställande sätt sörjer för eller på olämpligt sätt behandlar barn, som uppehåller sig hos honom, eller också kan det gälla ett barn som i övrigt är i behov av särskilt stöd. De åtgärder, som kan komma i fråga såväl för barn som vårdas i sina egna hem som för fosterbarn, är följande:

1. att tilldela barnet och dess föräldrar eller andra uppfostrare en varning;

2. att utse en övervakare för barnet;

3. att giva anvisningar eller råd, eventuellt föreskrifter till barnets föräldrar eller annan fostrare om barnets vård, uppfostran, utbildning eller arbete. Nämnden kan sålunda föreslå att barn över skolpliktig ålder skall bevista en aftonskola e. d., att barn i skolåldern skall besöka ett fritidshem eller annan liknande institution och att barn under skolåldern skall inskrivas vid en lekskola, daghem för späda barn eller liknande barnavårdsanstalt. Vidare kan nämnden med föräldrarnas medgivande låta barnet undergå psykiatrisk eller barnpsykiatrisk undersökning.

Nämnden kan också, särskilt om barnets skiljande från hemmet därigenom kan undgås, i nödfall såsom »særhjælp» lämna föräldrar eller upp-

fostrare ekonomiskt bidrag till sådana utgifter, som uppstår då de givna anvisningarna följes t. ex. avgift i skola, barnträdgård etc.

Om hänsyn till barnets välfärd kräver det och förebyggande åtgärder befinnes vara otillräckliga, kan nämnden — efter begäran av föräldrar, vårdnadshavare eller annan uppfostrare eller med deras medgivande — under vissa förutsättningar tillfälligtvis eller för längre tid taga hand om ett barn och dra försorg om dess placering, uppfostran och utbildning. Nämnden kan träffa avtal med föräldrarna om viss tidsfrist — högst 3 månader — inom vilken föräldrarna icke får kräva barnet tillbaka.

Finner nämnden förebyggande åtgärder vara otillräckliga och kan nyss angivna befogenheter för nämnden icke användas, eller anser nämnden med hänsyn till barnets bästa dessa befogenheter icke kunna giva tillfredsställande resultat, skall nämnden besluta om placering utom hemmet av barn under 18 år, när barnet

1. på grund av »meget vanskelig karakter» eller betydande »adfärds-vanskeligheter» icke har kunnat anpassa sig efter omgivningen, skolan eller samhället och föräldrarna icke förmår uppfostra det;

2. på grund av allvarlig brist i familjelivet, föräldrars eller andra »försörgeres» olämplighet som uppfostrare, deras grova försumlighet eller brist på vilja att försörja barnet eller bristande förmåga att uppfostra det, är utsatt för vanvård eller »fordärvelse» eller av föräldrar eller andra uppfostrare misshandlas eller behandlas så, att dess själsliga eller kroppsliga sundhet eller utveckling utsättes för allvarlig fara;

3. på grund av kroppslig eller själslig brist eller sjukdom såsom psykisk efterblivenhet, epilepsi, dövstumhet, blindhet, vanförhet eller tuberkulos behöver speciell vård, som ej kan beredas i hemmet, och föräldrarna eller andra fostrare icke sörjer för att det erhåller den erforderliga vården.

När barn omhändertages, övergår föräldramyndigheten över barnet till nämnden, som kan bemyndiga en enskild person, institution eller erkänd förening för barnavård att på nämndens vägnar utöva denna myndighet. Om barnet är placerat i en barnavårdande institution, utövas föräldramyndigheten av institutionens föreståndare.

Lagen innehåller utförliga bestämmelser om *hur nämnden skall placera omhändertagna barn* och skiljer därvid dels mellan barn under och över 14 år, dels mellan friska och normala barn å ena samt övriga barn å andra sidan. Som första åtgärd efter omhändertagande skall nämnden låta undersöka — med bistånd av läkare och, då så är påkallat, av specialutbildad sådan — om barnet är själsligt och kroppsligt normalt utvecklat. Befinnes barnet lida av sådan andlig eller kroppslig sjukdom eller brist, som nödvändiggör anstaltsvård av annat slag, än som anordnas inom barnavårdens ram, skall barnet överföras till statens »særforsorg» och intagas i en lämplig institution för sådan vård. Særforsorg beredes främst psykiskt efterblivna och sinnessjuka barn, döva, blinda och epileptiska. Också vanföra och tuberkulösa barn samt sådana som lider av talrubbingar skall hänvisas till sådan vård. Sent eller bristfälligt utvecklade barn vårdas däremot i särskilda barnhem tillhörande barnavården (sinkehjem).

Medan utredning sker om hur barn bör slutgiltigt placeras, kan det för kortare tid intagas i upptagningshem (optagelses- eller iagttagelseshjem). Vidare kan under vissa förutsättningar barnet intagas för observation eller behandling på en psykiatrisk klinik eller på ett sinnessjukhus.

Den normala definitiva vårdformen för barn under 14 år är vård i fosterhem. Kan fosterhem icke anskaffas eller är barnet icke lämpat att placeras i fosterhem, kan barnet placeras i någon av »børneforsorgens» godkända institutioner.

Elev över 14 år, som icke har visat betydande »adferdsvanskeligheter» och som icke är i behov av »særforsorg», skall normalt sättas i lära eller i tjänst e. d. för att få tillfälle till utbildning efter anlag, förmåga och övriga förhållanden. I övrigt kan elever i nämnda ålder allt efter förhållandena placeras i någon av »børneforsorgens» godkända institutioner avsedda för detta klientel.

Har nämnden beslutat att placera barnet i fosterhem, i lära etc. skall nämnden undersöka tilltänkt placering utifrån synpunkten om barnet kan väntas få lämplig utbildning och över huvud taget lämplig miljö och om de ekonomiska villkoren är rimliga. Nämnden träffar därefter avtal med den som mottager barnet eller överlåter detta på erkänd förening.

För alla barn, som barnavårdsnämnd har placerat i fosterhem, lära eller tjänst, skall barnavårdsnämnden i orten utse en övervakare. Denne skall tillvarata barnets bästa i förhållande till fosterföräldrar, arbetsgivare eller andra. Tillsynen kan också överlåtas till en godkänd förening.

Omhändertagandet (forsorgen) skall upphöra, när ändamålet uppnått eller sådana omständigheter föreligger, att det kan antas att syftet kan uppnås på annan väg. Har upphörande ej beslutats förr, skall omhändertagandet som regel upphöra när barnet fyller 18 år. Barnavårdsnämnden kan emellertid, i vissa fall — såsom avsaknad av föräldrarnas samtycke — efter medgivande av landsnævnet, bestämma, att omhändertagandet skall bestå viss tid efter barnets 18-årsdag, dock icke längre än till dess barnet fyller 21 år. För sådana elever över 14 år, som varit eller är intagna i någon av »børneforsorgens» godkända institutioner, består omhändertagandet utan särskilt beslut till dess eleven fyllt 21 år.

Utskrivning, som icke är betingad av uppnådd åldersgräns, skall normalt ske på prov, varvid övervakare förordnas och föreskrifter må meddelas. Visar sig förhållandena tillfredsställande följer sedan slutlig utskrivning (hjemgivelse).

När det gäller barn, intagna på någon av »børneforsorgens» godkända institutioner, beslutar barnavårdsnämnden icke ensam om omhändertagandets upphörande.

Barn skall, när omhändertagandet upphör, vid behov förses med kläder och respengar. Därjämte skall nämnden såvitt möjligt draga försorg om att barnet placeras under betryggande förhållanden.

I lagen föreskrives en viss *eftertillsyn* av barn, som utskrivits från opdragelseshjem (varunder inbegripes barnhem, skolhem, etc). Är barnet efter utskrivningen placerat i närheten av anstalten, utövas tillsynen av dess föreståndare, om han är villig därtill. Eljest anförtror barnavårdsnämnden i orten, där barnet är placerat, tillsynen åt en övervakare.

Om barnhem och andra *anstalter för barns och ungas vård och fostran* gäller i huvudsak följande. Endast i mycket begränsad omfattning har det allmänna ålagts att svara för att erforderliga anstaltsplatser finns tillgängliga. I allmänhet förutsättes, att föreningar och enskilda upprättar och driver barnavårdsanstalter. I fråga om upptagningshem åligger det emellertid varje stadskommun att tillse, att tillräckligt antal platser står till förfogande för tillfällig placering av barn, som omhändertages av kommunens barnavårdsnämnd. Detta förutsättes ske antingen på så sätt, att avtal träffas med ett privat, erkänt upptagningshem i eller utanför kommunen eller genom att kommunen själv uppför eller inrättar sådant barnhem.

Såväl institutioner för förebyggande barnavård (daghem, lekskolor, fritidshem, ungdomsklubbar etc.) som opdragelseshjem av olika slag och kolonier skall för sin verksamhet godkännas av socialdepartementet eller efter vederbörligt bemyndigande av direktören för »børne- og ungdomsforsor-

gen». Lagen skiljer härvid mellan offentlig anerkendelse och tilladelse till upprättande, resp. till fortsatt drift. Anerkendelse är obligatoriskt för institutioner som mottager barn på grund av barnavårdsnämnds föreskrift eller placering. Med hänsyn härtill har betydligt strängare krav uppställts beträffande dessa hems standard, ledning etc. Erkännande i denna form skall vara en garanti för att hemmet har en god standard. Med dylikt erkännande följer också rätt till visst bidrag av det allmänna. Departementet fastställer allmänna regler för hemmens inredning, ledning, läkarvård etc. samt bestämmer om vårdavgiftens storlek. Med vissa undantag får opdragelseshjem endast drivas och ägas av staten, kommun eller av erkänd förening för barnavård. De institutioner, som nu drivas på annat sätt, skall efter hand övergå till en av de nämnda driftsformerna.

Godkännande (såväl anerkendelse som tilladelse) kan vid ändrade förhållanden tagas tillbaka. Det ges med en bestämd person som föreståndare och skall förnyas vid ledarskifte eller vid flyttning till ny lokal.

Barnavårdsnämnden har den lokala tillsynen över barnavårdande institutioner inom kommunen, dock med undantag för barnhem som tillhör annan kommun samt skol- och ungdomshem. Den centrala tillsynen över barnavårdsanstalterna utövas av direktören för »børne- og ungdomsforsorgen».

Socialdepartementet är *den högsta administrativa myndigheten beträffande barnavården*. Departementet utfärdar generella bestämmelser om barnavårdens organisation. Utgående statsbidrag till olika institutioner fördelas av departementet.

Två centrala institutioner har speciella uppgifter beträffande den offentliga barnavården, nämligen direktören för »børne- og ungdomsforsorgen» och »landsnævnet for børne- og ungdomsforsorg».

Direktören har den allmänna tillsynen över barnavården med bistånd av ett flertal inspektörer och annan personal. Därjämte har han tillsyn över de olika barnavårdsanstalterna samt fosterhemmen.

Direktörens verksamhet beträffande barnavårdsinstitutionerna är av vägledande, rådgivande och kontrollerande art och omfattar såväl den materiella sidan av hemmens verksamhet såsom kost, beklädnad etc. som ock barnens uppfostran, undervisning och behandling. Stor vikt lägges vid att skapa personlig kontakt med hemmens ledning.

Landsnämnden består av fem ledamöter: en av Konungen utsedd ordförande, nyssnämnde direktör, två av riksdagen valda ledamöter samt en ledamot som utsetts av socialministern. Ordföranden skall ha domarekompetens. Landsnämnden, som har en betydande personal till sitt förfogande, är högsta prövningsinstans i fråga om flertalet ärenden rörande omhändertagande av barn och har åtskilliga uppgifter i fråga om upphörande av omhändertagande. Förutom i samband med prövning av överklagade beslut kommer dylika ärenden under granskning av nämnden därigenom att barnavårdsnämnderna har skyldighet att inom viss kort tid efter beslut om omhändertagande tillställa nämnden en redogörelse härom. Landsnämnden kan vidare i barnavårdsnämnds ställe under vissa förutsättningar själv besluta om tvångsomhändertagande av barn, varvid barnavårdsnämnden i visst fall äger fullfölja talan till socialdepartementet. Den som har eller faktiskt utövar föräldramyndighet över barnet eller den unge själv om han fyllt 18 år äger i vissa fall få landsnämndens beslut prövat av domstol. Möjligheten härtill avser avgörande angående förbud att flytta barn från fosterhem, barns skiljande från hemmet, barns intagning i psykiatrisk klinik eller på sinnessjukhus, avslag på ansökan om utskrivning från anstalt och tvångsomhändertagande i vissa fall. Behörig domstol är vederbörande landsret och vid

handläggning av sådana ärenden skall i landsretten ingå en »børneforsorgs-kyndig» domare eller en domare som är »kyndig» i barnpsykiatri. Därjämte åligger det nämnden att lämna barnavårdsnämnderna vägledning och bistånd vid deras tillämpning av lagen.

Också *amtsråden* har en del uppgifter inom den offentliga barnavården. Sålunda kan vissa barnavårdsnämndsbeslut, främst i frågor om förebyggande åtgärder och om vägrat tillstånd att mottaga fosterbarn, överklagas hos amtsråden. Beslut att låta en förebyggande åtgärd bestå sedan barnet fyllt 18 år, skall godkännas av amtsrådet. Över amtets avgörande kan klagan föras hos socialdepartementet.

2. Finland. Bestämmelser om den samhälleliga barnavården är intagna i lagen den 17 januari 1936 om barnskydd, förordningen den 8 maj samma år angående barnskydd, lagen den 20 januari 1950 om förvaltningen av socialvården samt förordningen den 17 mars samma år angående förvaltningen av socialvården.

För den lokala socialvårdsförvaltningen skall i regel i varje kommun finnas en socialnämnd. Nämnden är indelad i två avdelningar, en allmän avdelning och en vårdavdelning. Under den allmänna avdelningen hör barnskyddet och ungdomsvården, befolkningsfrågor, ärenden rörande understöd till yrkesstudier, invalidvård etc. Vårdavdelningen handlägger ärenden rörande fattigvård, alkoholist- och lösdriivarvård m. m. När särskild anledning därtill föreligger, kan i reglemente, som skall underställas socialministeriet för godkännande, bestämmas, att socialförvaltningen skall ordnas på annat sätt än här nämnts. Sålunda kan särskilda nämnder för speciella uppgifter, t. ex. särskild barnskyddsnämnd, tillsättas. Praxis har blivit, att dylik nämnd utses i större kommuner.

Socialnämnden består av minst sex ledamöter, män och kvinnor, och väljes av kommunens fullmäktige för tre år. Av den allmänna avdelningens ledamöter skall en vara förtrogen med hälsovården och en ha erfarenhet av praktisk undervisning och fostran. Även kunskap i huslig ekonomi bör vara företrädd.

I viss utsträckning kan utöver de ordinarie ledamöterna adjungerade ledamöter inväjas i nämnden för behandling av ärende, som hör till visst bestämt område av socialvården. — Lagen innehåller vidare bestämmelser om nämnds och avdelnings inbördes verksamhetsområde och kompetens.

I kommun, där folkmängden överstiger 4 000 och där socialnämnden gör framställning därom, är fullmäktige pliktiga att inrätta socialdirektörs- eller socialsekreterartjänst. För tjänsterna gäller vissa i författning fastställda kompetenskrav. Tjänsteinnehavaren skall handha förberedande och verkställande sysslor. Dessa skötes i annan kommun av ordföranden.

För socialvårdens bedrivande skall kommun, om undantag ej medges, indelas i distrikt, vart och ett under tillsyn av en eller flera av nämndens ledamöter.

Socialministeriet har den allmänna ledningen och övervakningen av socialvården. I socialvårdshänseende är landet indelat i distrikt, som i regel sammanfaller med länen och som förestås av en av vederbörande statsråd utsedd *distriktsinspektör*. Även biträdande inspektörer och annan personal kan utses. Inspektören skall följa den allmänna utvecklingen inom socialvården, övervaka att kommunerna handhar sina uppgifter i enlighet med gällande bestämmelser samt leda och råda de kommunala myndigheterna i frågor som rör socialvårdsförvaltningen. Inspektörerna skall också övervaka och leda av enskilda bedrivna lagstadgad socialvård och följa den frivilliga vårdverksamheten.

Distriktsinspektörerna är underordnade socialdepartementets välfärdsavdelning. Inom avdelningen finnes en särskild byrå för barnskydd.

Utöver den övervakning och kontroll, som har nämnts, åligger det *länsstyrelse* att vaka över socialvården inom länet och att om försummelser eller missförhållanden föreligger, vidtaga erforderliga åtgärder.

Socialnämndens verksamhet i fråga om barnavården omfattar förebyggande åtgärder, omhändertagande av barn, varmed förstås den som ej fyllt 16 år, samt unga personer, d. v. s. ungdom som fyllt 16 men ej 18 år, jämte efterföljande skyddstillsyn samt kontroll över fosterbarnsvården och över barnatillsynsmännens (barnavårdsmännens) verksamhet.

Bestämmelserna om *allmänt förebyggande åtgärder* — betecknade såsom understödjande av barns hemuppfostran — är icke i detalj utformade och har delvis karaktär endast av allmänna rekommendationer. Socialnämnden bör lämna erforderlig rådgivning i barnavård och barnuppfostran samt vid behov biträda barn och unga personer vid val av yrke och vid anskaffande av lämplig yrkesundervisning eller förvärvsarbete. Nämnden bör också vidtaga åtgärder för att förekomma och avhjälpa missförhållanden beträffande barnuppfostran i allmänhet. För att kunna genomföra detta ålägges kommunen att i mån av behov antingen själv upprätta och underhålla anstalter, som avser att understödja och komplettera hemmets vård och uppfostran, eller också understödja av privata organisationer eller enskilda inrättade anstalter eller av dem anordnad verksamhet, som anses motsvara sagda ändamål.

Åtgärder av förebyggande eller omhändertagande art i individuella fall sammanfattas i lagen under beteckningarna »skyddsåtgärder» och »samsällsvård». Vissa dylika ingripanden kan företagas endast beträffande barn, andra kan förekomma även beträffande ung person.

De barn, som kan bli föremål för förebyggande eller omhändertagande verksamhet, är följande:

- a) barn, vars föräldrar avlidit eller övergivit barnet;
- b) barn, som på grund av kroppslig sjukdom, efterblivenhet, sinnessjukdom, abnormitet, vanförhet eller annat lyte av liknande art är i behov av särskild vård och uppfostran som det icke kan få genom föräldrarnas försorg eller på annat sätt;
- c) barn, vars föräldrar på grund av sjukdom, oförstånd, dryckenskap eller på grund av andra sådana omständigheter icke ger barnet nödig vård och uppfostran, om barnet icke på annat sätt ägnas erforderlig omvårdnad;
- d) barn, som misshandlas i hemmet eller där är utsatt för annan fara till liv, hälsa eller sedlighet; samt
- e) barn, som genom eget eller föräldrarnas förvållande bryter mot bestämmelserna om barns skyddande mot olämplig förvärvsverksamhet eller försummar skolgången eller genom sitt uppförande bryter mot skolans ordningsregler och icke låter sig tillrättaföra genom skolans disciplinära anordningar.

Utöver vad här nämnts skall nämnden vidtaga åtgärder gentemot barn eller ung person, som har begått straffbar handling, varå åtal eller straff ej följt på grund av barnets ålder eller av annan orsak. Vidare skall nämnden taga sig an barn och ungdomar som bettlar eller i övrigt befinnes vara lösdrivare eller som påträffas berusade, om det icke visar sig lämpligt att tilllämpa lagen om alkoholister.

De åtgärder, som nämnden kan vidtaga gentemot barn eller ung person, som tillhör någon av de grupper som här nämnts, är allt efter omständigheterna i det enskilda fallet följande:

1. när det gäller barn, vars föräldrar är döda eller som övergivits av

föräldrarna och vars vård och uppfostran äventyras av brist på medel, skall nämnden omhändertaga barnet.

I andra fall kan nämnden välja mellan följande åtgärder:

2. handlägga ärendet som fattigvårdsärende, om orsaken till barnets eller den unga personens otillfredsställande vård eller andra missförhållanden är hemmets medellöshet;

3. tilldela barnet eller den unga personen eller föräldrarna varning aningen inför nämnden eller på annat sätt;

4. med samtycke av föräldrarna tills vidare omhändertaga barnet eller den unga personen;

5. giva föreskrift om att barnet eller den unga personen skall hållas i lämplig sysselsättning eller placeras i anstalt för förebyggande barnavård eller besluta om andra åtgärder, som är erforderliga med hänsyn till barnets fysiska, andliga eller moraliska utveckling;

6. utse en skyddsövervakare för barnet eller den unga personen.

Befinnes vid 2.—6. avsedda åtgärder otillräckliga eller har skyddsuppsikt icke lett till avsett resultat, skall nämnden söka att få till stånd ett skriftligt avtal med föräldrarna eller förmyndaren för barnet om att barnet eller den unga personen skall överlämnas i nämndens vård för att uppfostras utom hemmet. Sådant avtal har samma verkan som tvångsomhändertagande.

Är det icke möjligt att få ett sådant avtal till stånd, kan nämnden efter prövning besluta att utan föräldrarnas samtycke omhändertaga barnet eller den unga personen. Genom dylikt beslut frántages föräldrarna sin rätt att bestämma över den omhändertagnes vård och fostran och rätten härtil övergår automatiskt till nämnden.

Beslut om omhändertagande underställes socialministeriet för godkännande. Föräldrar, förmyndare eller god man är berättigade att till socialministeriet inlämna skriftlig anmärkning mot beslutet inom 30 dagar. Högsta förvaltningsdomstolen är sista instans i ärenden angående tvångsomhändertagande.

Lagen innehåller detaljerade bestämmelser om kommunalt organs *handläggning* av ärenden angående tvångsomhändertagande av barn och ungdom. Föräldrarna ävensom annan fostrare skall i regel kallas till sammanträde för att där höras eller också skall de beredas tillfälle att avge skriftlig förklaring. Även andra personer kan höras muntligen. För beslut om omhändertagande av barn erfordras, att minst 2/3 av de närvarande ledamöterna röstat för detsamma.

Beslut om omhändertagande av barn kan icke verkställas sedan barnet fyllt 16 år, med mindre beslutet föranletts av att barnet gjort sig skyldigt till straffbar handling eller bettleri eller befunnits vara lösdrivare eller anträffats berusat. Åldersgränsen är i dylika fall 18 år, liksom för verkställighet av omhändertagandebeslut avseende ung person.

Nämndens ordförande eller funktionär, som därtill av nämnden bemyndigats, kan i brådskande fall provisoriskt meddela föreskrift som ovan vid 5. sagts eller förordna, att barn eller ung person skall provisoriskt sättas under vård och fostran utom hemmet. Beslutet skall, om det ej gäller omhändertagande med föräldrarnas samtycke, ofördröjligen underställas nämnden.

Som en allmän regel i fråga om *behandlingen av omhändertagen* gäller, att denne bör beredas omsorgsfull vård och uppfostran samt skolundervisning och yrkesutbildning efter fallenhet.

Den omhändertagne kan intagas i enskilt hem eller barnhem. Anlitas enskilt hem, skall avtal träffas om vård- och uppfostringsskyldigheten m. m.

och ledamot av nämnden eller annan av nämnden utsedd person skall minst fyra gånger om året besöka hemmet för att övervaka vården. Vid utackordering i fosterhem bör det om möjligt ordnas så, att den omhändertagne kan få kvarbli i samma hem så länge omhändertagandet består. Utackordering kan förmedlas genom sådan i barnskyddsarbete verksam förening, som av socialministeriet godkänts såsom förmedlare.

De som lider av kroppslig sjukdom, sinnessjukdom, efterblivenhet, abnormitet, vanförhet eller annat lyte skall beredas lämplig vård i anstalt eller annorstädes.

Om behov icke föreligger av specialvård som nyss sagts och nämnden finner att uppfostran av barn eller ung person som omhändertagits på grund av brottslig handling, bettleri, lösdriveri eller spritmissbruk icke kan tillgodoses på ett tillfredsställande sätt i enskilt hem eller barnhem, skall nämnden ombesörja att vederbörande intages i uppfostringsanstalt. Om statens uppfostringsanstalt anlitas, har socialdepartementet det slutliga avgörandet i saken.

Omhändertagen står under nämndens förmynderskap, dock att förestandare för uppfostringsanstalt utövar förmynderskapet över där intagen, fränsett egendoms förvaltning.

Lagen har särskilda bestämmelser om upphörande av förebyggande åtgärder, om slutligt upphörande av omhändertagande jämte efterföljande skyddstillsyn samt om vissa hjälpåtgärder i samband med upphävande av omhändertagandet.

I allmänhet *upphör förebyggande åtgärder* i form av föreskrift, övervakning eller medgivet omhändertagande, vilka beslutats i fråga om barn, när barnet fyller 16 år. Åtgärden upphör dock i intet fall förrän ett halvt år efter beslutet om dess vidtagande. Har sådan förebyggande åtgärd föranletts av kriminalitet, bettleri, lösdriveri eller alkoholmissbruk, upphör åtgärdens giltighet ej vid 16-årsålderns inträde. Förebyggande åtgärd beträffande ung person upphör senast då han fyller 21 år.

Omhändertagen skall befrias från nämndens omvårdnad när behov därav icke längre föreligger. Beslut om befrielse fattas, när det gäller elev i statens uppfostringsanstalt, av socialministeriet på föreståndarens hemställan, eljest av nämnden.

Har barn omhändertagits av anledning, som angivits ovan vid a)—d), skall nämndens omvårdnad upphöra senast när barnet fyller 16 år. Nämnden kan emellertid på särskilda skäl ställa barnet under skyddsuppsikt under högst 3 år efter det omhändertagandet upphört, dock icke längre än till dess barnet fyller 18 år. Nämndens omvårdnad om barn eller ung person, som omhändertagits på grund av förhållanden som angivits vid e) eller på grund av straffbar handling, bettleri, lösdriveri eller spritmissbruk, upphör senast när den omhändertagne uppnår 21 års ålder, dock icke förrän ett år efter omhändertagandet.

När omhändertagen befrias från nämndens omvårdnad, skall nämnden, om skäl därtill föreligger, draga försorg om att han får lämpligt arbete och kläder samt i anledning av lyte erforderliga hjälpmedel.

Om *uppsikt över vården av fosterbarn* gäller i huvudsak följande. Med fosterbarn avses enligt lagen barn som av annan än socialnämnden överlämnats för uppfostran i enskilt barnhem eller hos annan person än föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare. Nämnden kan förklara att barn, som vistas i annat enskilt hem än hos föräldrarna eller förmyndaren men icke enligt det anförda är att hänföra till fosterbarn, tills vidare skall anses som sådant.

Det åligger fostrare att inom viss tid underrätta nämnden om mottagan-

de av fosterbarn, om flyttning av fosterhem eller barnhem och om fosterbarns död eller avflyttning från fosterhemmet. Så snart nämnden fått veta att barn mottagits i fosterhem eller enskilt barnhem, skall den ofördröjligen låta verkställa inspektion av hemmet, såvida den ej redan har noggrann kännedom om förhållandena. Nämnden skall övervaka, att fosterbarn erhåller omsorgsfull vård och uppfostran. Ledamot av nämnden eller annan av nämnden befullmäktigad person skall besöka fosterhemmet minst fyra gånger om året.

Finner nämnden att ett fosterhem eller barnhem är olämpligt eller att vården och uppfostran av barnet är otillfredsställande, bör nämnden med lämpliga medel söka få rättelse till stånd. Om icke detta leder till önskat resultat, äger nämnden ålägga fostraren (varmed avses även barnhemsföreståndare) att lämna barnet till den, som är skyldig att draga försorg om det. Om barnet genom dylik åtgärd skulle komma i sådana förhållanden, som påkallar i lagen angivna skyddsåtgärder, äger nämnden att ingripa med åtgärder som ovan vid 1.—6. sägs. Barnet kan också av nämndens ordförande eller av bemyndigad funktionär provisoriskt sättas under vård och fostran.

Nämnden är berättigad att förbjuda person eller barnhem att mottaga fosterbarn. Lagen om barnskydd upptar vissa bestämmelser som avser barns skyddande mot olämplig förvärvsverksamhet.

Vidare gives *regler om barnskyddsanstalter*. Med barnskyddsanstalter förstås statens uppfostringsanstalter samt sådana kommunala och privata barnavårdsanstalter för sluten eller halvöppen vård, som är godkända av socialministeriet.

Kommun bör upprätta eller deltaga i upprätthållandet av barnhem, därest av socialvårdsnämnden omhändertagna barn ej kan beredas plats i lämpliga fosterhem eller i enskilda barnhem och behov av barnhemsplatser sålunda visat sig föreligga. Generellt åläggande för allmänt organ att upprätta och driva barnhem föreligger icke.

Barnskyddsanstalterna står under tillsyn av socialministeriet. Barnavårdsanstalt får icke tagas i bruk förrän den godkänts av socialministeriet för ändamålet. Anmälan bör göras till det kommunala barnavårdsorganet i kommunen, innan privat barnhem, barnträdgård, barnkrubba eller annan dylik anstalt öppnas. Val av föreståndare för kommunal barnskyddsanstalt skall fastställas av vederbörande distriktsinspektör, vars beslut kan överklagas hos socialministeriet.

3. Norge. Den norska lagen om barnevern är av den 17 juli 1953 och trädde i kraft den 1 juli 1954. Dessförinnan reglerades den samhälleliga barnavården av ett flertal lagar.

Även administrationen var splittrad såväl lokalt som centralt. Därom gäller nu följande.

Enligt lagen skall i varje kommun finnas en barnavårdsnämnd (barnevernsnemnd), som väljes av kommunens styrelse.

Barnavårdsnämnden skall hålla sig noga underrättad om de förhållanden, som barn och ungdom lever under, och verka för en förbättring av barnavården inom kommunen.

Barnavårdsnämndens uppgift i enskilda fall är att genom förebyggande åtgärder eller genom omhändertagande bistå barn under 18 år, som lever under otillfredsställande förhållanden, är missanpassade, saknar försvarlig försörjning eller behöver bistånd för att komma i åtnjutande av vård eller behandling på grund av sjukdom, lyte eller annan brist. Vidare skall

nämnden öva tillsyn över vården av fosterbarn och över olika barnavårdsinstitutioner samt ha ansvaret för eftervården av barn och ungdom, som varit omhändertagna.

Fylkesmannen skall med biträde av en särskild tjänsteman öva tillsyn över den offentliga barnavården inom fylket.

Socialdepartementet utövar den centrala tillsynen över att samhällets barnavård utformas i överensstämmelse med gällande föreskrifter. Departementet biträdes av ett rådgivande organ, *statens barnevernsråd*, som består av minst fem medlemmar och utses av Konungen. Rådet kan vidare göra uttalanden i barnavårdsfrågor till varje statlig institution, som så begär.

Barnavårdsnämnden skall bestå av fem ledamöter — kvinnor och män — som företrädesvis skall väljas bland personer med särskild insikt i och intresse för barnavård. Personer som har fyllt 66 år bör icke väljas. Större kommuner kan få tillstånd att tillsätta nämnd med flera ledamöter än nyss sagts samt att dela upp nämnden i delegationer för lokalt och/eller sakligt skilda arbetsområden.

Nämndens ledamöter och funktionärer är pliktiga att iakttaga tystnad i fråga om det som de i anledning av sin ställning får veta om privata förhållanden. Överträdelse av tystnadsplikten medför straff.

Domare i den domkrets kommunen utgör eller tillhör skall inträda som ledamot av nämnden och leda förhandlingarna när fråga är om

1. att övertaga omsorgen om barn i de fall, där föräldrarna eller de, som är i deras ställe, icke samtycker till åtgärden;

2. att fråntaga föräldrarna eller en av dem föräldramyndigheten över barnet;

3. att besluta att ett barn, som av enskild person placerats i fosterhem eller barnhem, icke får under viss tid flyttas därifrån;

4. att avslå framställning om utskrivning av omhändertaget barn.

Det åligger barnavårdsnämnds ordförande att tillse, att de ärenden, som framläggs för nämnden, är noggrant undersökta. Bästa möjliga utredning om barnet och dess miljö i hemmet, i skolan etc. bör införskaffas. För undersökning av barnet skall såvitt möjligt sökas sakkunnigt bistånd.

Nämnden kan inhämta upplysningar från envar som är bosatt i kommunen. När det är behövt att erhålla förklaring från person i annan kommun, skall barnavårdsnämnden därstädes på begäran biträda. — Barnavårdsnämnd äger också begära bevisupptagning vid domstol.

För att nämnden skall vara beslutför krävs, att minst 3 ledamöter, bland dem ordföranden eller vice ordföranden, är tillstädes samt i fråga om ärenden, som sägs i föregående stycke, även domaren. När det gäller sistnämnda ärenden uppställs vissa ytterligare villkor för giltigt beslut.

Barnets föräldrar, dess företrädare eller förmyndare skall lämnas tillfälle till att förklara sig för nämnden, innan nämnden beslutar åtgärd. De har rätt att vara närvarande under förhandlingarna i nämnden, dock icke under överläggning och röstning till beslut. De är berättigade använda sig av biträde för att tillvarataga barnets rätt, om icke särskilda förhållanden påkallar att nämnden motsätter sig anlitande av biträde.

Barnet skall givas tillfälle att uttala sig vid nämndens sammanträde. Det skall sörjas för att barnet kan uttala sig fritt och otvunget. När barnets bästa kräver det, bör förklaringen ske inför en av ledamöterna i nämnden.

Offentliga myndigheter och tjänstemän, som i sin verksamhet får kunskap om förhållanden, som kan föranleda ingripande av barnavårdsnämnden, skall medverka till att rättelse sker. Utan hinder av tystnadsplikt kan uppgifter om förhållanden som nyss sagts lämnas till nämnden även av lä-

kare, hälsosystrar, sjuksköterskor, barnmorskor, husmodersvikarier (hemvårdarinnor) och andra i liknande ställning.

Barnavårdsnämnden sörjer för verkställighet av träffade beslut. Verktällighet kan, om annat ej beslutats, ske oavsett huruvida klagan föres.

Om dröjsmål är förbundet med fara eller om det är nödvändigt att försäkra sig om barnet, kan barnavårdsnämnd preliminärt placera barnet i familj eller skola eller på annat ändamålsenligt sätt. Kan nämndens avgörande icke avvaktas, kan sådan preliminär åtgärd vidtagas av nämndens ordförande eller åklagarmyndigheten. Har preliminär åtgärd vidtagits, skall saken snarast möjligt av nämnden upptagas till slutlig prövning.

Nämndens förebyggande och omhändertagande verksamhet sammanfattas i lagen under benämningen »särilige vernetiltak». Ingripanden i denna form skall ske beträffande barn under 18 år i följande fall:

a) när barnet blir så behandlat eller lever under sådana förhållanden att dess fysiska eller psykiska hälsa eller utveckling utsättes för skada eller allvarlig fara;

b) när barnet genom lagöverträdelser eller på annat sätt visar så dålig anpassning till omgivningen eller samhället att särskilda åtgärder behövas påkallade;

c) när barnet är utan försörjare eller föräldrarna icke är i stånd att försörja barnet på »forsvarlig måte» och det icke heller annorledes försvarligt sörjes för barnet;

d) när barnet är sjukt eller lider av kroppsligt lyte, nedsatta själsförmögenheter eller andra brister och nödvändiga åtgärder icke har vidtagits för att ge det den vård eller behandling som det har behov av och som är möjlig.

Har nämnden erhållit kännedom om att omständigheterna är sådana, att ett ingripande med avseende på barn, som ej fyllt 18 år, enligt lagen kan vara påkallat, skall nämnden omedelbart företaga närmare undersökning. Vid samtal med barn och föräldrar skall den söka klarlägga orsakerna till de förhållanden som föreligger och söka att få barnet och föräldrarna att inse vad som eventuellt är felaktigt och vad som kan göras för att få en rättelse till stånd. (Dessa bestämmelser har ersatt tidigare gällande regler om varning och förmaning till föräldrar och barn.) Nämnden bör därvid använda sig av personer som har särskilda förutsättningar för detta arbete (socialkuratorer o. d.).

När nämnden avgör vilka åtgärder som skall vidtagas, skall den ha barnets bästa för ögonen. Nämnden bör emellertid också taga hänsyn till om det kan skada andra barn att barnet blir kvar i hemmet. Förebyggande åtgärder bör i första hand provas för att om möjligt göra ett omhändertagande onödigt.

Allt efter förhållandena i det enskilda fallet kan nämnden vidtaga en eller flera av följande förebyggande åtgärder:

a) anordna tillsyn av hemmet genom en »tilsynsfører»;

b) lämna ekonomiskt bistånd — kontant, in natura eller i form av tjänster — till hemmet av medel som kommunen beviljar till förebyggande åtgärder;

c) sörja för att barnet placeras i lekskola, daghem, fritidshem eller liknande inrättning;

d) tillse att barn över skolpliktig ålder sättes i skola för fortsatt utbildning eller att det sättes i lära eller annat arbete utan att det tages från hemmet;

e) sörja för att barn beträffande vilket ingripande skett i anledning av

dess sjukdom, lyte etc. får erforderlig vård eller behandling och att behörig myndighet underrättas, när det ankommer på sådan att taga befattning med barnet.

Nämnden kan, om det är lämpligt, förelägga föräldrarna att verkställa åtgärd som nämnts under punkterna c)—e) ovan.

Om nämnden anser att förebyggande åtgärder är gagnlösa eller om dylika åtgärder prövats men icke lett till resultat, kan nämnden omhändertaga barnet för vård och fostran utanför hemmet. I beslutet härom skall föreskrivas på vilket sätt barnet skall placeras. Innan nämnden fattar dylikt beslut, skall den söka få ett skriftligt samtycke till åtgärden från föräldrarna eller person som är i deras ställe. Om sådant samtycke icke gives eller om lämnat samtycke senare tages tillbaka, skall ärendet behandlas efter de regler som tidigare nämnts (domare inträder som ledamot av nämnden).

Föräldramyndigheten över ett omhändertaget barn kan efter särskilt beslut därom av nämnden fråntagas båda föräldrarna eller en av dem. Gäller åtgärden den av föräldrarna som är förmyndare för barnet, skall nämnden sörja för att annan förmyndare med det snaraste utses.

Som allmän regel beträffande *behandlingen av omhändertagen* gäller, att barnet skall placeras på sådant sätt, som kan anses vara bäst för detsamma. Det åligger nämnden att tillse att barnet tillförsäkras vård, uppfostran och utbildning. Innan placeringen av barnet sker, skall nämnden såvitt möjligt rådgöra med sakkunniga.

Undersökning av läkare skall alltid föregå slutlig placering av barn. Finnes anledning att antaga att barnet lider av psykiska brister eller beror ingripandet på barnets uppförande, skall det såvitt möjligt också undersökas av specialutbildad läkare eller annan sakkunnig. Om det visar sig nödvändigt, kan barnet läggas in på sjukhus eller för kortare tid intagas i ett hem, där det kan bli undersökt och observerat.

Omhändertaget barn, som anses lämpat därför, skall företrädesvis placeras i ett gott fosterhem. Innan överlämnande sker till fosterhemmet, skall nämnden undersöka detsamma och inhämta upplysning från hälsovårdsmyndigheterna om de hygieniska förhållandena. Läkarnutlåtande om hälsotillståndet hos uppfostraren och hans familj skall alltid anskaffas. Uppfostrarens plikter mot barnet och villkoren i övrigt skall fastställas i skriftligt avtal.

Om barnet icke kan placeras i fosterhem, skall det i regel intagas i godkänt barnhem. Barnhemsvård skall dock icke tillgripas för barn över 15 år. Barn i nämnd ålder bör i stället placeras på så sätt, att det beredes yrkesutbildning eller fortsatt skolgång, vilket kan ske under inackordering i lämpligt enskilt hem, i lärlings- eller ungdomshem eller genom beredande av arbetsanställning. Val av yrke eller skola skall om möjligt ske efter samråd med yrkessakkunnig person.

Barnhemsvård bör icke heller förekomma för barn som har behov av särskild behandling, yrkesutbildning eller vård. Dylika barn kan intagas i specialskola, observationsskola eller annan institution för »säromsorg». Om beslut fattas om placering i specialskola för barn och ungdom med anpassningssvårighet, skall ärendet genom vederbörande fylkesman sändas till departementet för fastställelse.

Därest svårigheter föreligger att omedelbart placera barnet på det sätt som bestämts, kan nämnden tillfälligtvis intaga barnet i ett upptagningshem eller välja en annan lämplig vårdform till dess slutlig placering kan ske.

För att bistå barnavårdsnämnderna vid deras placering av barn i fosterhem och barnhem bör för varje fylke upprättas en *förmedlingscentral*. Dy-

lik central anordnas genom samarbete kommunerna emellan samt eventuellt med bistånd av intresserade organisationer. Centralen bör ha översikt över lediga platser i barnhemmen inom fylket och bör särskilt söka få fram goda fosterhem. Plan för centralens verksamhet skall godkännas av departementet.

Det är förbjudet för privatpersoner att driva förmedlingsverksamhet för placering av barn i fosterhem, vare sig adoption avses eller ej. Överträdelse av förbudet straffas med böter eller fängelse intill 3 månader. Organisationer må driva sådan förmedlingsverksamhet som här avses efter tillstånd av departementet, som övar tillsyn.

En barnavårdsnämnd får icke ändra barnets placering med mindre det sker av omsorg om barnets välfärd eller därför att barnet utövar dåligt inflytande på andra barn. Om barnet skall omplaceras, beslutar därom den barnavårdsnämnd som har omhändertagit barnet, såvida icke barnet är intaget i specialskola. Nämnden i kommun, där barnet är placerat, kan dock vidtaga nödiga preliminära åtgärder, varom underrättelse genast skall lämnas den nämnd, som har omsorgen om barnet.

Nämndomsorgen om omhändertagen skall upphöra då han fyller 21 år, såvida icke omsorgen genom särskilt beslut av nämnden hävts dessförinnan såsom obehövlig.

Omsorgen om barn, som är intaget i specialskola, åvilar icke nämnden. Vid slutlig utskrivning från sådan skola, står barnet åter under nämndens omsorg, till dess nämnden finner skäl häva omsorgen eller barnet fyller 21 år. Utskrivs barn på prov från specialskolan, kan överenskommelse träffas om att nämnden skall ha omsorgen om barnet under prøvotiden.

När ett i specialskola eller institution för særomsorg placerat barn utskrivs slutligt eller på prov, skall nämnden underrättas därom minst två månader före utskrivningen.

När nämndomsorgen upphör, åligger det nämnden att, där så är erforderligt, biträda med att skaffa barnet lämplig sysselsättning. När barnet icke själv har medel och behov föreligger, skall nämnden dessutom sörja för att det erhåller lämpliga kläder samt respengar. Innan nämnden beslutar att omhändertagande skall upphöra, skall den förvissa sig om att den utskrivne får tillfredsställande underhåll och utvecklingsmöjligheter.

Lagen ägnar stor uppmärksamhet åt *eftervården* av dem som varit omhändertagna. Eftertillsyn är obligatorisk för barn, som utskrivs från specialskolor, observationsskolor eller institutioner för særomsorg. För barn, som nämnden har placerat i fosterhem, barnhem, ungdoms- och lärlingshem och liknande, skall efter utskrivningen eftertillsyn anordnas där så erfordras. Tillsynen utövas i regel av därtill utsedd särskild person (tillsynsverje). Nämnden kan bestämma att en person som varit omhändertagen skall stå under tillsyn till dess han fyller 23 år. I samband med eftertillsynen kan nämnden också lämna ekonomiskt bistånd — kontant, in natura eller i form av tjänster — av medel, som kommunens styrelse beviljat. Eftertillsynen kan efter departementets godkännande också ordnas genom intresserade organisationer eller på annat betryggande sätt.

Bestämmelserna om *tillsyn över vården av fosterbarn* är i korthet följande.

Med fosterbarn avses i lagen barn som av en barnavårdsnämnd eller enskild person, med eller utan ersättning, har placerats för uppfostran i privat hem hos annan än sina föräldrar eller adoptivföräldrar. Ingen får taga emot fosterbarn utan samtycke på förhand av barnavårdsnämnden i den kommun där han är bosatt. Ingen får heller placera barn i fosterhem utan att ha förvissat sig om att fostraren har erhållit sådant samtycke. Den som

placerar barnet har skyldighet att senast inom 8 dagar efter placeringen underrätta barnavårdsnämnden i den kommun där fosterhemmet är beläget.

Har nämnd genom ansökan, anmälan eller annorledes fått kännedom om att någon vill mottaga eller redan mottagit fosterbarn, skall nämnden, om den icke redan har tillräcklig kännedom om fosterhemmet, utan uppskov närmare undersöka fosterhemmet och inhämta utlåtande från hälsovårdsnämndens ordförande om de hygieniska förhållandena i hemmet och från honom eller annan läkare om hälsotillståndet hos uppfostraren och hans familj.

Samtycke till att taga emot fosterbarn får icke lämnas i de fall, där nämnden finner att fara föreligger för att barnet icke kommer att få »försvarlig» vård och uppfostran eller att vistelsen i fosterhemmet annars kan bli till skada för barnet.

Fosterbarn står under barnavårdsnämnds tillsyn till dess det fyller 18 år. (Barn som omhändertagits står dock under tillsyn så länge omhändertagandet varar.) Tillsynen över icke omhändertagna fosterbarn kan förlängas utöver barnets 18-årsdag, dock icke längre än till dess barnet fyller 21 år. Ett fosterhem kan i undantagsfall erhålla befrielse från tillsynen.

Barnavårdsnämnden i den kommun där fosterhemmet är beläget utövar tillsynen. Departementet kan emellertid ge tillstånd till att en barnavårdsnämnd får utöva tillsyn över barn som nämnden har placerat i en annan kommun. I så fall är barnavårdsnämnden i den kommun, där barnet är placerat, befriad från tillsyn, men har viss underrättelseplikt gentemot tillsynsbarnavårdsnämnden.

För vart barn som står under tillsyn skall nämnden utse en »tillsynsförare». Till detta uppdrag bör utses kommunal funktionär eller annan som är särskilt lämplig och villig att taga emot uppdraget. I sin verksamhet skall en tillsynsförare beträffande barn, som av enskild person placerats i fosterhem, rådgöra med barnets föräldrar eller förmyndare eller den som betalar för barnet. I fråga om barn, som placerats i fosterhem av barnavårdsnämnd, skall en tillsynsförare göra sig underrättad om de förhållanden som ligger till grund för nämndens åtgärder.

Tillsynsföraren skall med uppmärksamhet följa barnets utveckling och uppfostran och tillse, att barnet får tillfredsställande vård, fostran och utbildning samt nödig läkarvård. Om det behövs skall han biträda fostraren med råd och vägledning. Är förhållandena i fosterhemmet icke tillfredsställande, bör han söka åstadkomma rättelse, eventuellt genom att ge fosterföräldrarna erforderligt föreläggande. Leder icke detta till resultat eller är missförhållandena av allvarlig art, skall tillsynsföraren omedelbart underrätta nämnden. Detsamma gäller om barnets hälsa eller beteende påkallar särskilda åtgärder.

Tillsynsförare har rätt att få tillträde till fosterhem och att få nödiga upplysningar av fostraren. Han skall besöka hemmet så ofta förhållandena i det särskilda fallet kräver.

Det åligger nämnden att, då nämnden får kännedom om missförhållanden i fosterhem eller om att barnets hälsa eller beteende påkallar uppmärksamhet, göra undersökning och vidtaga erforderliga åtgärder. Nämnden skall, om det visar sig nödvändigt, tillse att barnet förflyttas från fosterhemmet.

Barnavårdsnämnden kan bestämma att ett barn, som av enskild person är placerat i fosterhem eller barnhem, för viss tid icke får flyttas därifrån när det icke finns »rimelig grunn» till förflyttningen och denna skulle vara till skada för barnet.

I ett särskilt kapitel har lagen *bestämmelser om barnhem och andra barnavårdande institutioner* (leksskolor, daghem, barnkolonier etc.).

Departementet avgör i fall av tvekan, huruvida institution hör under lagen.

Barnavårdsinstitution skall ha godkännande av departementet eller av myndighet som departementet bestämmer. Nya institutioner får icke öppnas förrän sådant godkännande lämnats. Godkännande som här sagts erfordras också beträffande föreståndare för barnavårdsanstalt. Barnavårdsnämnds yttrande skall inhämtas i ärenden av här nämnd art.

Det åligger kommun att upprätta eller understödja inrättandet av nödigt antal barnhem antingen på egen hand eller i samarbete med andra kommuner. Kommun bör också antingen själv upprätta eller också stödja inrättande av daginstitutioner för barn, barnkolonier eller annan verksamhet som har ett syfte motsvarande dessa institutioners.

Barnavårdsinstitution står under tillsyn av barnavårdsnämnden i den kommun där institutionen är belägen. Kommunal institution står dock alltid under tillsyn av nämnden i den kommun som äger eller driver institutionen. Föreligger missförhållande vid barnavårdsanstalt, skall nämnden försöka åstadkomma rättelse. Lyckas icke detta, skall departementet underrättas om förhållandena. I avvaktan på departementets beslut, som kan innebära en återkallelse av utfärdat godkännande för institutionen, kan nämnden besluta att stänga densamma intill dess departementets avgörande föreligger och skall då sörja för att barnen blir tagna om hand på »forsvarlig måte».

Verksamheten vid institutioner, motsvarande de svenska ungdomsvårds-skolorna, regleras ej i den norska barnavårdslagen. Regler om dylika anstalter är intagna i andra lagar.

Ett flertal av barnavårdsnämndens beslut, däribland mera ingripande förebyggande åtgärder, kan av den beslutet rör *överklagas* hos fylkesmannen. Hans beslut kan överklagas hos departementet. Om barnet fyllt 16 år, kan det själv överklaga beslut om vägran att upphäva omhändertagandet. Oavsett klagan kan departementet ändra sådana beslut av barnavårdsnämnd, över vilka klagan må föras, eller ålägga barnavårdsnämnd att taga upp ärende till förnyad prövning.

Om *barn som gjort sig skyldiga till lagöverträdelser* och om barnavårdens befattning med sådana barn gäller enligt lagen om barnevern i huvudsak följande. När ett barn, som icke fyllt 14 år, gjort sig skyldig till en lagöverträdelse, kan utredning ske antingen genom polis- och åklagarmyndighet eller i annan ordning. Åklagare kan under vissa omständigheter eftergiva åtal för straffbelagd handling av barn, som fyllt 14 men icke 18 år eller som fyllt 14 år och är intaget i eller på prov utskrivet från specialskola eller annat behandlingshem för barn med beteenderubbningar. När utredning påbörjas om lagöverträdelse, som begåtts av barn under 14 år, eller i anledning av ifrågasatt åtalseftergift, skall åklagare, därest ärendet icke är bagatellartat, omedelbart underrätta barnavårdsnämnden. Nämnden kan kräva att en representant för densamma får vara närvarande under förhöret med barnet. Efter beslut om åtalseftergift, avseende barn vilket icke är intaget i specialskola eller behandlingshem som nyss sagts, översändes ärendet till barnavårdsnämnden, som avgör om och i så fall vilken åtgärd, som skall vidtagas beträffande barnet.

IV. Allmänna synpunkter på frågan om ny barnavårdslagstiftning

Barnavårdskommittén

Kommittén framhåller till en början, att 1924 års BvL utgjort en god grund för samhällelig verksamhet till barns och ungas bästa och att samhällets barna- och ungdomsvård med denna lag som ledning och rättesnöre utvecklats på ett sunt och riktigt sätt.

Vid den totala översyn av barnavårdslagstiftningen, som det uppdragits åt kommittén att — förutom särskild prövning av åtskilliga angivna problem — företaga på grundval av de erfarenheter som vunnits i barnavårdsverksamheten¹, har resultatet av kommitténs undersökningar och överväganden blivit, att kommittén funnit samhällets barna- och ungdomsvård böra i fortsättningen vara byggd på samma huvudprinciper som hittills i fråga om ansvar och organisation, verksamhetens art och inriktning m. m.

Såsom inledningsvis framhållits har kommittén emellertid också funnit, att ramen för samhällets barna- och ungdomsvård bör i viss mån vidgas och verksamheten på olika sätt effektiviseras, allt i ändamål att än bättre tillgodose de syften, som uppbär samhällets insatser på detta område.

Utvidgning av barnavårdslagens tillämpningsområde har ansetts böra ske genom införande av rätt och plikt för barnavårdsnämnd att ingripa för att åvägabringa eller bevara tillfredsställande levnadsförhållanden för underåriga i åldern 16—18 år, även i fall, där de underårigas eget beteende icke påkallar ingripande. I visst samband härmed står, att tillsynen över fosterbarnsvården enligt kommittén skall utsträckas till att avse även vården av fosterbarn, som fyllt 16 men ej 18 år. Tillämpningsområdet för BvL har däremot inte utvidgats genom höjd åldersgräns för omhändertagandet av unga personer med asocial livsföring.

I syfte att söka uppnå bättre resultat av samhällets insatser för att dels bistå barn, som lever under eller hotas av otillfredsställande förhållanden, dels vägleda och tillrättaföra barn och unga, vilka brister i anpassning till samhällets normer, har kommittén föreslagit en ganska omfattande och djupgående revision av bestämmelserna om individuella ingripanden i form av förebyggande åtgärder samt omhändertaganden. En ledande synpunkt har varit att möjliggöra ingripande med för ändamålet väl lämpade åtgärder på ett tidigt stadium, alltså innan missförhållandena blivit alltför utpräglade och svåra att komma till rätta med.

Beträffande de förebyggande åtgärderna innebär förslaget, att lindrigare villkor för sådana ingripanden uppställas samt att ett rikhaltigare urval av åtgärder ställas till barnavårdsorganens disposition. I viss omfattning möjliggöres också ingripande med förebyggande åtgärder för att avvärja att tillfredsställande levnadsomständigheter för underårig förändras på ogynnsamt sätt.

¹ Beträffande kommitténs direktiv såvitt rör lagstiftningen om samhällets barnavård se betänkandet s. 97—99.

Även möjligheterna att ingripa med omhändertagande vidgas enligt förslaget genom att lindrigare villkor för sådant ingripande i anledning av missförhållanden uppställas samt bestämmelser meddelas om rätt och plikt att i vissa fall besluta omhändertagande för att förebygga menlig förändring i rådande förhållanden. De nuvarande skilda omhändertagandeinstituten skyddsuppfostran och samhällsvård ersättes i förslaget av ett enda, benämnt samhällsvård.

Vidare må nämnas, att möjlighet enligt förslaget införes för barnavårdsorgan att i vissa fall preliminärt ingripa med förebyggande åtgärd eller med omhändertagande. Preliminärt ingripande förutsätter sannolika skäl för att definitivt sådant ingripande erfordras och gäller endast under viss tid.

Vid utformningen av lagförslaget har kommittén lagt väsentlig vikt vid att söka stärka barnavårdsorganens möjligheter att vinna kännedom om och tillförlitligen klarlägga fall, där barnavårdsingripande kan vara påkallat. I detta syfte ävensom för att bereda enskilda ett så fullgott skydd som möjligt mot otillräckligt grundade eller mindre väl valda åtgärder från barnavårdsorgans sida, har kommittén föreslagit åtskilliga ändringar och tillägg till vad gällande lag innehåller angående barnavårdsärendens behandling, fullföljdsrätt m. m.

De i det föregående endast delvis berörda ändringar i och tillägg till gällande BvL, som kommittén på olika skäl ansett erforderliga, har befunnits beröra lagens alla avsnitt. Beträffande väsentliga delar av lagen har det av kommittén önskade sakinnehållet nödvändiggjort helt ny text och ändrad systematisk uppställning. Även i fråga om övriga avsnitt har de önskade sakliga ändringarna och tilläggen visat sig svårligen kunna företagas med partiellt bibehållande av nuvarande uppställning och med anslutning till skrivsättet i BvL. Trots anslutningen till de gällande huvudprinciperna har därför en helt ny gruppering och utformning av barnavårdslagens bestämmelser befunnits ofrånkomlig. Kommitténs arbete har sålunda, såsom redan nämnts, lett till att kommittén framlagt förslag till en ny barnavårdslag.

I den föreslagna nya lagen har kommittén eftersträvat att — där icke särskilda förhållanden, såsom önskvärd anslutning till SochjL, föranlett till annat — ge varje paragraf ett måttligt omfång. I BvL är ett betydande antal paragrafer synnerligen omfattande; texten är i de åsyftade lagrummen uppdelad på ett stort antal stycken, med eller utan fördelning på olika moment, i vissa fall ända till sju moment. Kommittén har ansett det vara för det praktiska arbetet väsentligt, att de erforderliga stadgandena icke sammanföres till sådana tunga och oöverskådliga enheter utan fördelas på mindre omfattande paragrafer.

Kommittén framhåller, att genomförandet av den föreslagna lagen kommer att ställa skärpta krav på de statliga och kommunala organens insatser på barn- och ungdomsvårdens område.

Remissyttrandena

Remissinstanserna instämmer i stort sett i kommitténs uttalande, att nu gällande barnavårdslag utgjort en god grund för samhällelig verksamhet till barns och ungas bästa och att samhällets barna- och ungdomsvård med denna lag som ledning och rättesnöre utvecklats på ett sunt och riktigt sätt. I allmänhet göres ej heller någon erinran mot kommitténs uppfattning, att samhällets barna- och ungdomsvård i fortsättningen bör vara byggd på samma huvudprinciper som hittills.

Olika meningar har däremot gjorts gällande i fråga om nödvändigheten av att för uppnående av de syften kommittén uppställt som mål för sitt arbete skapa en helt ny lag. Flera remissinstanser framhåller, att det varit att före- draga om man i stället beträtt de partiella reformernas väg inom ramen för gällande barnavårdslag.

Socialstyrelsen, som finner en reformering av barnavårdslagstiftningen böra ske genom att en ny barnavårdslag utfärdas, har vid denna bedömning särskilt tagit hänsyn till att en sådan reformering icke helt bör grundas på den senaste tidens tillämpning av barnavårdslagen. Den inriktning som denna tillämpning fått är enligt socialstyrelsens erfarenheter icke helt lycklig. Enligt styrelsen innebär kommitténs målsättning för en kommande barnavårdslagstiftning ett klart framsteg ur barnavårdssynpunkt. Härom anföres.

Samhällets barnavård måste effektiviseras, så att denna genom förebyggande åtgärder kan hindra eller åtminstone mildra olyckliga levnadsförhållanden för barn och ungdom. På grund av samhällsutvecklingen medför nämligen underlåtenhet från barnavårdsmyndigheternas sida att ingripa i tid för att förebygga att barns och ungdoms välfärd äventyras betydligt allvarligare följer än tidigare. Detta sammanhänger bland annat med att en försvagning av familjen såsom normbildande för det allmänna beteendemönstret hos barn och ungdom i märkbar utsträckning framträtt under den senaste tiden. En tidsenlig barnavårdslagstiftning måste därför ge samhället större möjligheter att förebygga och undanröja eller åtminstone mildra dåliga uppväxtförhållanden för barn och ungdom. Detta ter sig inte minst angeläget mot bakgrunden av de vidgade befogenheter som strafflagberedningen i det nya förslaget till skyddslag avser att ge barnavårdsmyndigheterna i fråga om barna- och ungdomskriminaliteten. Det innebär framför allt att samhället högst väsentligt måste effektivisera sitt förebyggande arbete.

Två reservanter inom socialstyrelsen anser däremot förslaget ej alls böra läggas till grund för en ny lagstiftning. En av dessa reservanter framhåller, att man ej kan frigöra sig från det intrycket att kommittén bygger på en föråldrad grundsyn i fråga om den önskvärda relationen mellan föräldrar och barn, liksom mellan familjen och samhället. Sålunda tilldelas samhällets barnavårdsorgan en förmynderskapsinställning, och ansvaret för misslyckanden lägges på föräldrarna. Med denna grundinställning från lagstiftarens sida lär det bli omöjligt att uppnå det förtroendefulla samarbetet mellan barnavårdsnämnderna och andra samhällsorgan å den ena och all-

mänheten-föräldrarna å den andra sidan, som kommittén säger sig sträva efter.

Liknande synpunkter ger *mentalsjukvårdsdelegationen* uttryck åt. Delegationen anser förslaget ytterligare accentuera samhällets förmyndarinställning i stället för att följa utvecklingen inom andra vårdområden — nykterhets-, social- och sinnessjukvården — där den frivilliga sektorn gives allt större utrymme.

Svenska barnpsykiatriska föreningen framhåller, att en god praxis haft möjlighet att utbilda sig inom barnavårdslagens ram och att denna praxis utbildat sig i samklang med den utveckling som försiggått inom det barnpsykiatriska och barnpsykologiska ämnesområdet. De ökade kunskaperna om betydelsen av tidiga emotionella bindningar och riskerna att bryta dem har medfört en stark respekt för familjeenheten. Den psykiska barna- och ungdomsvården ser som sin huvuduppgift att om möjligt hjälpa föräldrarna att komma till rätta med problemen inom familjens ram.

Likartade tankegångar kommer fram i *svenska barnpsykologiska föreningens* yttrande. Föreningen understryker vikten av de mentalhygieniska synpunkter och positivt psykologiska tankegångar som framförts i motiveringarna i betänkandet men beklagar, att dessa icke funnit ett mera adekvat uttryck i lagförslaget, vilket präglas av en auktoritär ton och en viss straffmentalitet som rimmar illa med ett mentalhygieniskt betraktelsesätt.

En del *barnavårdsnämnder* ifrågasätter om icke kommittén överskattat samhällets möjligheter att fostra barn och underskattat föräldrarnas och enskildas möjligheter härutinnan.

En kritisk inställning till det framlagda betänkandet intar *överståthållarämbetet*, som avstyrker att betänkandet lägges till grund för ny lagstiftning. Ämbetet ifrågasätter om icke de nya bestämmelser, som anses böra åvägbringas, kan tillföras gällande lag genom ändringar i och tillägg till densamma.

Även *länsstyrelserna i Jönköpings, Gotlands, Blekinge, Kronobergs och Malmöhus län* ställer sig avvisande till att förslaget, åtminstone i föreliggande skick, lägges till grund för ny lagstiftning.

Länsstyrelsen i Blekinge län framhåller, att länsstyrelsen vid sin tillämpning av gällande barnavårdslag funnit denna i allt väsentligt fungera tillfredsställande.

Även *länsstyrelsen i Skaraborgs län* anser den gällande barnavårdslagen i huvudsak fortfarande vara väl ägnad att ligga till grund för det allmännas tillsyn över vården av barn samt framhåller, att det varit önskvärt om vid utarbetandet av den nya barnavårdslagen bestämmelserna i och uppställningen av gällande lag i möjligaste mån bibehållits.

Länsstyrelsen i Kronobergs län, som anser sig i åtskilliga stycken kunna acceptera de väsentliga principiella nyheterna i kommitténs förslag, utvecklar sin syn på utformningen av lagförslaget bl. a. på följande sätt.

En ny lag, som skall utformas efter samma grundprinciper som gällande lag, bör icke utan tvingande skäl formellt och sakligt i allt för hög grad av-

vika från denna. Nackdelarna med att vid en lagrevision helt omgestalta gällande lag är särskilt framträdande när det gäller en lag som barnavårdslagen. Denna lag skall i stor utsträckning tillämpas av lekmän. Omgestaltas lagen radikalt såsom enligt förslaget måste det taga åtskillig tid innan dessa bliva skickade att rätt tillämpa lagen. Vidare är det uppenbart, att det måste dröja länge, innan en ny lag vinner stadga i tillämpningen. Den praxis, som utbildas vid tillämpningen av lagar av social natur, är av största betydelse för dem, som ha att arbeta med denna lagstiftning. Har man redan en väl utbildad praxis att bygga på, bör denna icke onödigtvis spolieras genom en helt ny lagtext, som medför en osäkerhet i tillämpningen, vilken kan komma att bestå under lång tid. Ur nu angivna synpunkter måste det enligt länsstyrelsens mening anses föga välbetänkt att tillskapa en helt ny barnavårdslag, som till formen och i sak företer väsentliga avvikelser från gällande lag.

Enligt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* har förslaget på åtskilliga väsentliga punkter fått ett allmänt, vagt och särskilt för lekmän svårtillgängligt innehåll, samtidigt som förslaget i andra delar uppvisar en långt driven detaljreglering.

En positiv inställning till skapandet av en helt ny lag intar *länsstyrelserna i Kalmar, Kopparbergs och Gävleborgs län*. Förstnämnda *länsstyrelse* framhåller, att genom lagförslaget tillgodoses ett angeläget önskemål att barnavårdsnämnd skall ha laglig befogenhet att ingripa på ett tidigare stadium än hittills och sålunda kunna vidtaga åtgärder, då det föreligger större utsikter att avhjälpa missförhållanden. Även *länsstyrelsen i Kopparbergs län* noterar med tillfredsställelse de föreslagna utvidgningarna av barnavårdsnämnds möjligheter att ingripa tidigare och effektivare för att skapa tillfredsställande förhållanden för underåriga samt framhåller, att de brister som därvidlag vidlåder gällande lag otvivelaktigt verkat allvarligt hämmande i barnavårdsnämndens verksamhet.

Göta hovrätt understryker, att den av kommittén föreslagna utvidgningen av samhällets möjligheter att genom frihetsberövande eller på annat sätt ingripa mot underåriga ställer stora krav på barnavårdsorganens sammanställning och på proceduren vid dessa samhälleliga ingripanden samt att det därvidlag är av särskild betydelse att fullgoda garantier för rättssäkerheten föreligger vid frihetsberövanden, som sker genom barnavårdsorganens försorg. Hovrätten fortsätter därefter.

Frågan om ökade rättsliga garantier vid administrativa frihetsberövanden och därmed sammanhängande spörsmål är föremål för utredning av särskilt tillkallade sakkunniga. Utredningens huvuduppgift är att klarlägga och taga ställning till dels frågan, hur det processuella förfarandet vid administrativa frihetsberövanden skall ordnas, och dels spörsmålet om det vid sådana förfaranden verksamma organet i första instans. Även besvärsinstitutet i administrativa ärenden och därmed sammanhängande problem utredas för närvarande av särskilda sakkunniga. Båda utredningarna äro av stor betydelse för den enskildes rättssäkerhet vid barnavårdsärendens avgöranden i olika instanser. Hovrätten vill därför betona angelägenheten av att den föreslagna barnavårdslagen med dess utvidgade möjligheter till ingripande åtgärder i fråga om enskildas levnadsförhållanden icke träder i kraft förrän slutlig ställning tagits till de förslag inom berörda områden som nyssnämnda båda utredningar kunna komma att framlägga.

Utredningen om administrativa frihetsberövanden, som avser att framlägga förslag till lag om handläggning av mål angående vissa frihetsberövanden, anser det i och för sig önskvärt att ställningstagande till kommitténs förslag på detta område kunde anstå till dess statsmakterna hade möjlighet att fatta ståndpunkt till utredningens förslag, men framhåller samtidigt, att det är omöjligt att bedöma i vad mån en sådan samordning är möjlig och att de skäl som talar för en samtidig bedömning av de båda förslagen bör vägas mot önskvärdheten att ny barnavårdslagstiftning kommer till stånd så skyndsamt som möjligt.

Föreningen Sveriges stadsdomare anser, att regleringen av förfarandet inför barnavårdsorgan bör anstå i avvaktan på det förslag i berörda hänseende utredningen om administrativa frihetsberövanden kan komma att framlägga.

Sveriges advokatsamfund anser förslaget icke böra läggas till grund för lagstiftning, enär såvitt avser förutsättningarna för ingripanden från samhällets sida samt proceduren vid sådana ärendens behandling allvarliga brister vidlåder förslaget i fråga om nödiga garantier för den enskildes rätts-säkerhet.

Beträffande den föreslagna lagstiftningens krav på ökade insatser från samhällets sida har flera remissorgan betonat angelägenheten av en upprustning i skilda avseenden inom barnavården och uttryckt farhågor för möjligheten att genomföra en sådan upprustning före lagens ikraftträdande.

Statskontoret framhåller, att krav på vidgade insatser inom barnavården givetvis måste vägas mot aktuella anspråk på ökade resurser inom andra vårdområden, men anser sig icke kunna göra något direkt uttalande beträffande angelägenhetsgraden för en upprustning av tillsynsorgan, verksamma inom olika sektorer av vårt samhällsliv. Ett ställningstagande till föreliggande lagförslag torde enligt statskontoret icke kunna ske utan att angivna förhållande hålls i minnet.

Riksåklagarämbetet instämmer i kommitténs uttalande att individuella ingripanden bör vidtagas utan dröjsmål och med erforderlig kraft. De brister i fråga om möjligheter att vidtaga tidiga och snabba åtgärder inom detta område som ämbetet kunnat iakttaga under den gällande barnavårdslagens tillämpning torde dock i allmänhet mindre ha berott på bristfälligheter i lagstiftningen än på alltför knappa resurser. Den viktigaste förutsättningen för att hittillsvarande brister skall kunna effektivt avhjälpas är därför enligt ämbetets mening att tillräckliga resurser ställas till de socialvårdande myndigheternas förfogande. Ämbetet vill i detta sammanhang endast erinra om dels platsbristen på ungdomsvårdsskolorna dels ock den betydelse för bekämpandet av den stigande ungdomsbrottsligheten som ett skyndsamt inrättande av de av ämbetet första gången redan år 1951 föreslagna utredningshemmen skulle ha haft. Sådana hem skulle vara av utomordentlig betydelse för att åstadkomma ett snabbt omhändertagande av unga lagöverträdare och för att på ett tidigt stadium bryta deras brottsliga aktivitet.

Länsstyrelsen i Södermanlands län är inne på samma tankegångar och

understryker, att en utbyggnad av utredningshem och ungdomsvårdsskolor samt av de barnpsykiatriska vårdresurserna måste ske innan den föreslagna lagen kan träda i kraft.

Frågan om tidpunkten för lagens ikraftträdande lages även upp av *länsstyrelsen i Hallands län* som anser att följande frågor bör ha lösts före ikraftträdandet. Utbyggnad av den psykiska barna- och ungdomsvården bör ha ägt rum så, att centraler för psykisk barna- och ungdomsvård finnes i alla län; bristen på tillräckligt antal utbildade barnpsykiatrer bör ha undanröjts; tillräckligt antal platser på ungdomsvårdsskolor bör ha inrättats, så att platser kan ställas till förfogande utan alltför lång väntetid; verksamheten för fosterbarnsförmedling och fosterbarnsanskaffning bör ha intensifierats även i de län, som saknar barnavårdsombud; vissa organisatoriska frågor bör ha lösts, såsom frågor angående inrättande av ytterligare socialsektioner vid länsstyrelserna och lekmanamedverkan vid handläggning av vissa ärenden inom länsstyrelserna; och förstärkning av socialvårdskonsulentorganisationen bör vidare ha skett.

I åtskilliga yttranden från länsstyrelser och kommunala organ konstateras, att ett genomförande helt eller delvis av kommitténs förslag med nödvändighet förutsätter en väsentlig ökning av såväl barnavårdsnämndernas som länsstyrelsernas nuvarande organisation. Man beklagar, att kommittén icke närmare klargjort de ekonomiska konsekvenser dess förslag kommer att medföra eller de möjligheter som finnes att anskaffa erforderlig personal. En utredning efterlyses härutinnan och det betonas, att innan förslaget i omarbetat skick upphöjes till lag garantier skapas för att erforderliga resurser står till barnavårdens förfogande. Uttalanden i antydd riktning göres av bl. a. *länsstyrelserna i Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Gävleborgs, Västerbottens och Norrbottens län*.

Från kommunalt håll understrykes starkt, att det troligen blir svårt att i landskommuner och i mindre städer rekrytera barnavårdsnämnderna med härför lämpliga personer för de mängder av åligganden, som kommer att åvila nämnderna. Belysande för kommunernas inställning härutinnan är ett av *stadsfullmäktige i Lund* avgivet yttrande. Stadsfullmäktige anför bl. a.

I betänkandet har icke redovisats möjligheterna att med hänsyn till personal och ekonomiska resurser genomföra de föreslagna vidgade åtgärderna. Ett genomförande av förslaget överstiger barnavårdsnämndens nuvarande kapacitet och det finns ej möjlighet att inom rimlig tid öka densamma med hänsyn till den begränsade tillgången på kvalificerad personal. Det är viktigt att reformer icke genomföres som under lång tid kommer att stanna på papperet därför att man i kommunerna icke förfogar över tillräcklig personal och icke heller kan anskaffa personal på grund av brist på utbildad sådan. Övertygande skäl har ej förebragts för att nuvarande barnavårdslagstiftning är behäftad med så allvarliga brister att städerna skall nödgas taga på sig ökade utgifter för anställande av ytterligare personal.

Även *svenska stadsförbundet* understryker, att förslagets genomförande kommer att innebära en ökad ekonomisk belastning för kommunerna.

Mot själva utformningen av kommitténs förslag framföres i remissyttrandena åtskilliga principiella erinringar och flera remissinstanser — även sådana som är positivt inställda till förslaget — ger uttryck för den uppfattningen, att förslaget icke utan genomgripande överarbetning kan läggas till grund för lagstiftning. Kritiken riktar sig mot den brist på koncentration, den oöverskådlighet och den detaljreglering som präglar lagförslaget. Man efterlyser en mera koncentrerad lagtext, som ger ett adekvat uttryck för målsättningen i motiven. Lagförslaget tillfredsställer enligt kritiken icke kraven på korthet, enkelhet och klarhet. De under senare år antagna kommunal-, nykterhetsvårds- och socialhjälpslagarna borde i detta avseende ha tjänat som exempel för kommittén. Det framhålles vidare i kritiken, att åtskilliga bestämmelser, som nu intagits i lagen, lämpligen borde upptagas i tillämpningsföreskrifter eller i de anvisningar, som socialstyrelsen enligt 16 § i förslaget har att utfärda. Sådana föreskrifter och anvisningar kan givas en smidigare form och lättare anpassas efter utvecklingen än lagtext. Den mångfald av hänvisningar från en paragraf till en annan, som finns i lagförslaget, fördömes med skärpa. Hänvisningssystemet har enligt kritiken fått sådan omfattning att lättillgängligheten ytterligare minskas.

Denna kritiska inställning i fråga om lagförslagets utformning intages av bl. a. *justitiekanslersämbetet, Göta hovrätt, fångvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, kammarrätten, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Jönköpings, Kronobergs, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Älvsborgs, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län samt besvärssakkunniga.*

Den av kommittén använda metoden med genomgående paragrafnumrering vinner *socialstyrelsens* gillande, enär den trots det stora paragrafantalet ger den bästa översikten över lagreglerna. Flera *socialvårdskonsulenter* och *kommunala organ* anser emellertid särskild paragrafnumrering inom varje kapitel vara mera lätthanterlig och anställer därvidlag jämförelse med föräldrabalkens uppställning.

Föredragande statsrådet

Det är ett allmänt erkänt förhållande, att samhällets barna- och ungdomsvård på grundval av 1924 års lag utvecklats väl och att verksamheten i stort sett löper i goda banor. Det råder dock knappast några delade meningar om att ramen för den offentliga barna- och ungdomsvården i viss mån bör vidgas och verksamheten på olika sätt effektiviseras för att ännu bättre tillgodose de syften, som uppbär samhällets insatser på detta område. Det av kommittén framlagda lagförslaget är byggt på samma huvudprinciper som gällande lag i fråga om ansvar och organisation, verksamhetens art och inriktning m. m. Samtidigt innefattar emellertid förslaget en tämligen långt gående omgestaltning av barnavårdslagstiftningen i riktning mot vidgade befogenheter för de barnavårdande organen att kontrol-

lera och ingripa i de enskildas personliga förhållanden samt mot ökat ansvarstagande från samhällets sida beträffande barns och ungdoms vård och fostran. Vad kommittén sålunda föreslagit har ingalunda saknat stöd vid remissbehandlingen. Åtskilliga remissinstanser har lämnat huvudgrunderna i förslaget utan erinran, och andra, bl. a. socialstyrelsens majoritet, har givit dem sin positiva anslutning. Den alldeles övervägande inställningen till lagförslaget i vad det innefattar reformer i nyss angiven riktning är dock kritisk. Man anser sålunda förslaget vara präglad av över-skattning av samhällets möjligheter att garantera, att barn och ungdom får lämplig vård och fostran, samt av en häremot svarande brist på tilltro till föräldrars och andra fostrares vilja och förmåga att med egna resurser och på eget ansvar lösa uppkommande problem. Vidare framhålles att man i förslaget saknar ett tillräckligt framhävande av den biologiska familjen såsom den primära enhet, vilken det i främsta rummet gäller att stödja och bygga på. Till dessa kritiska synpunkter kan jag i många stycken ansluta mig.

Såsom närmare utvecklas i senare avsnitt har jag sålunda funnit mig böra förorda en väsentligt mindre genomgripande omgestaltning av gällande BvL än som föreslagits av kommittén. De sakliga ändringar, som — huvudsakligen i enlighet med kommitténs förslag — befunnits påkallade, har likväl blivit av den omfattning, att de berör nära nog alla avsnitt av lagen. Härtill kommer att en allmän formell revision av denna måste anses i hög grad önskvärd. Ehuru jag hyser förståelse för de i vissa yttranden anförda skäl, som talar för att man med bibehållande av gällande lag bör gå fram med partiella reformer, har jag därför i likhet med kommittén funnit ofrånkomligt att framlägga förslag till helt ny barnavårdslag.

Vid utformningen av en sådan lag måste beaktas, att den i stor utsträckning kommer att tillämpas av lekmän, som saknar större förtrogenhet med lagläsning och lagtolkning. Stora krav måste därför ställas på att lagen är lättläst, lättbegriplig och överskådlig. Såsom framhållits i ett stort antal yttranden företer kommitténs lagförslag i detta hänseende påtagliga brister. Förslaget är sålunda präglad av en alltför långt gående detaljreglering till följd av kommitténs strävan efter fullständighet. Vidare har den begagnade metoden att dela upp sammanhörande bestämmelser på mindre omfattande paragrafer lett till en avsevärd ökning av antalet paragrafer och till att talrika hänvisningar måst göras från en paragraf till annan. Lika med kommittén anser jag önskvärt, att paragraferna i ny barnavårdslag blir mindre omfångsrika än vad förhållandet i BvL ofta är. Detta bör emellertid enligt min mening åstadkommas genom att ur lagstiftningen utmönstras sådana detaljföreskrifter, som lika gärna kan upptagas i tillämpningsföreskrifter till lagen eller i anvisningar från socialstyrelsen. Till andra spörsmål, som sammanhänger med lagens allmänna uppställning och utformning i övrigt, återkommer jag i senare sammanhang.

Vid remissbehandlingen har man på sina håll — även där man i princip ställer sig positiv till tanken på en helt ny barnavårdslag — velat ifrågasätta, huruvida en sådan lagstiftning bör genomföras i nuvarande läge. Det

är härvid två olika synpunkter som anförts. Sålunda har hävdats, att resultatet av vissa pågående utredningar — utredningen om administrativa frihetsberövanden samt besvärssakkunnigas arbete på en allmän besvärslag — borde avvaktas, innan en ny barnavårdslag antages. Vidare har framhållits, att en upprustning av samhällets resurser på de områden som beröres av lagen måste ske före lagens ikraftträdande.

Själva proceduren vid samhälleliga ingripanden beträffande barn och ungdom är ett av de problem, som träder i förgrunden vid revision av barnavårdslagstiftningen. Såväl i fråga om det i första instans beslutande organet som beträffande rättsmedlen ansluter sig kommitténs förslag till rådande ordning. Kommittén har emellertid vid utformningen av sitt förslag lagt vikt vid att söka förbättra barnavårdsorganens möjligheter att vinna tillförlitlig och allsidig utredning samt i detta syfte och för att stärka garantierna för den enskildes rättssäkerhet föreslagit åtskilliga ändringar i och tillägg till vad gällande lag innehåller om barnavårdsärendens behandling, fullföljdsrätt m. m. Det gäller här spörsmål, som i hög grad äger samband med de berörda utredningarna, varför det givetvis varit önskvärt, att resultatet av deras arbete kunnat avvaktas. Emellertid torde det ännu dröja avsevärd tid, innan de förslag, som är att vänta från dessa utredningar, kan antagas leda till lagstiftning. Då vissa reformer — som inte direkt sammanhänger med procedurreglerna — på barnavårdslagstiftningens område framstår som synnerligen angelägna, bör det enligt min uppfattning icke ifrågakomma att hela lagstiftningsfrågan av nu berörda skäl skulle uppskjutas på obestämd tid. För att inte föregripa resultatet av det pågående utredningsarbetet torde det emellertid vara nödvändigt att i större utsträckning anknyta till gällande procedurreglar än som föreslagits av kommittén. Härvid kan inte undvikas, att lagförslaget i dessa delar kommer att framstå som ett provisorium. Jag har emellertid varit angelägen om att rättssäkerhetens krav även under provisorietiden skall tillgodoses i så vid utsträckning som av antytt skäl varit möjligt och lagförslaget har utformats i enlighet härmed.

Barnavårdsnämnderna har att fullgöra en samhällsuppgift som ställer stora krav på det handlande organet. Nämnderna har att självständigt tilllämpa en i viss mån komplicerad lagstiftning av betydande omfattning. Såsom jag i ett senare sammanhang återkommer till föreslår jag, att det i fortsättningen inte skall uppställas några speciella kvalifikationsvillkor för valbarhet till ledamot av barnavårdsnämnd. Barnavårdsnämnderna kommer alltså enligt förslaget att i ännu högre grad än för närvarande få karaktär av rena lekmanorgan. Det är med hänsyn härtill uppenbart att nämnderna i inte ringa omfattning behöver bistånd utifrån. Nämnderna kan för sådant ändamål anlita tjänstemän eller biträden med speciell utbildning för barnavårdsarbete eller med ingående erfarenhet av dylikt. Med anledning av vad i yttrandena anförts om behovet av förstärkning av barnavårdsnämndernas personella resurser vill jag framhålla, att den begränsade reform jag avser att föreslå knappast i och för sig bör medföra, att barna-

vårdsnämnderna behöver öka sin personal. I detta hänseende råder dock på sina håll redan nu mindre tillfredsställande förhållanden. Vad som härutinnan brister är dock inte av den beskaffenhet, att det rimligen bör föranleda uppskov med ikraftträdandet av ny barnavårdslag.

Emellertid är det tydligt, att barnavårdsnämnderna — även bortsett från att det kan brista i fråga om de personella resurserna — i stor utsträckning står dåligt rustade att handlägga sådana ärenden av invecklad eller känslig beskaffenhet, som kan förekomma i såväl små som stora kommuner. Som exempel må nämnas ärenden angående åtgärder för att tillrättaföra och i samhället återanpassa kriminell eller eljest asocial ungdom samt ärenden om ingripande för att hindra en skadlig förflyttning av fosterbarn. Många kommuner har ännu inte tillgång till erfarna socialutredare. Ofta saknas den medicinska och psykologiska expertis, som erfordras i dylika ärenden. Även behovet av juridiskt skolat biträde kan framhållas.

I viss mån kan barnavårdsnämnderna erhålla hjälp av de myndigheter och befattningshavare, på vilka det ankommer att öva uppsikt över samhällets barnavård. Såsom redan tidigare berörts har kommittén föreslagit en förstärkning av länsstyrelserna och konsulentorganisationen. Förslaget innebär i stort sett, att särskild socialsektion inrättas vid varje länsstyrelse och att i varje län skall finnas en till länsstyrelsen knuten socialvårdskonsulent. Utan att ta ställning till detta förslag vill jag endast framhålla, att den föreslagna förstärkningen blott i ringa mån skulle kunna avhjälpa det behov av bistånd varom här är fråga. Kommittén har även diskuterat en mer omvälvande nyhet, nämligen att införa länsbarnavårdsnämnder, men själv avvisat tanken därpå. En annan tanke, som framförts reservationsvis inom kommittén, är att kommunalförbund skulle bildas för att handha utrednings-, rådgivnings-, förmedlings- och verkställighetsuppgifter på barnavårdens område samt på närstående arbetsfält. Inte något av dessa båda reformförslag har vunnit anslutning vid remissbehandlingen, och för egen del anser jag att väsentliga resultat bör kunna uppnås utan dylika organisatoriska nyskapelser.

Av vissa sammanslutningar göres redan nu en betydelsefull insats för att stärka den enskilda kommunens och barnavårdsnämndens resurser. Jag åsyftar här svenska socialvårdsförbundet med dess länsförbund, svenska landskommunernas förbund och dess länsavdelningar samt svenska stadsförbundet. För mera kvalificerad kursverksamhet må erinras om Kommunskolan, i vars styrelse nämnda tre förbund är representerade. Riksförbundens verksamhet är främst inriktad på direkt serviceverksamhet genom att tillhandagå medlemmarna med råd och upplysningar, utge tidskrifter och särskilda publikationer. Länsförbundens och länsavdelningarnas informationsverksamhet utövas däremot genom kursverksamhet. I detta sammanhang är allmänna barnhusets bidragsgivning av stor betydelse.

Då den sålunda bedrivna serviceverksamheten allmänt erkännes vara av stort värde för barnavården, har jag funnit anledning överväga, huruvida

det inte skulle vara möjligt att gå vidare på denna väg och genom en förmedlingsverksamhet tillgodose barnavårdsnämndernas behov av sakkunnigt bistånd. För uppgiften såsom förmedlingsorgan torde svenska socialvårdsförbundet såsom kommunernas egen sammanslutning på det sociala området i främsta rummet ifrågakomma. Jag har sålunda tänkt mig, att detta förbund — centralt eller genom lokala kontakter t. ex. i varje län — skulle till barnavårdsnämnderna förmedla erforderlig assistens av läkare, psykologer, socialutredare för komplicerade ärenden och jurister samt helst också personer med sakkunskap rörande allmänt förebyggande åtgärder och anordningar, såsom experter i fråga om inrättande av ungdomslokaler och initiativmän för ungdomsledning. Sedan jag i denna angelägenhet hänvänt mig till förbundet, har jag därifrån erhållit det beskedet, att förbundet är villigt att åtaga sig ifrågavarande verksamhet. Denna betydelsefulla verksamhet kan därför väntas komma att — till en början försöksvis och i begränsad omfattning — igångsättas inom en nära framtid. Det är avsett att kostnaden för experternas arbete skall betalas av vederbörande kommun. Då förmedlingen av expertisen förutsättes skola ingå i förbundets allmänna serviceverksamhet, torde särskild förmedlingsavgift däremot enligt vad som uppgivits knappast behöva komma i fråga.

När man yrkat på en upprustning av resurserna har man på vissa håll även åsyftat de möjligheter, som står till buds för behandling av barn och ungdom, särskilt sådana som omhändertagits av barnavårdsnämnd på grund av kriminalitet eller annan asocialitet. Vad som här i främsta rummet krävts, är en utökning av antalet platser vid ungdomsvårdsskolorna samt inrättande av sådana utredningshem, som föreslagits av kommittén i dess betänkande I. Därjämte har bl. a. också framhållits bristerna på den psykiska barna- och ungdomsvårdens område.

Vad angår ungdomsvårdsskolor och utredningshem må här allenast hänvisas till proposition nr 88/1959 angående anslag för budgetåret 1959/60 till statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m. I denna proposition redogöres för de åtgärder, som på grund av det starkt ökade platsbehovet vid ungdomsvårdsskolorna vidtagits för att säkerställa ett maximalt utnyttjande av skolorganisationens nuvarande resurser samt för att genom provisoriska åtgärder öka platstillgången vid skolorna. Vidare redovisas i propositionen av kommittén för ungdomsvårdsskolorna framlagda förslag angående utbyggnad av ungdomsvårdsskolorna samt föreslås förstärkning av organisationen bl. a. genom inrättande av sex mottagningsavdelningar och en specialavdelning vid olika skolor. Syftet med mottagningsavdelningarna är i första hand att möjliggöra ett effektivt omhändertagande av s. k. utredningsfall, främst för brott misstänkta ungdomar under 18 år. På grund av tidigare av riksdagen fattade beslut samt de genom ifrågavarande proposition föreslagna åtgärderna beräknas skolorganisationen komma att tillföras ca 215 mer permanenta platser utöver de ca 750 platser, som var tillgängliga den 1 mars 1959. Vid sidan av denna utbyggnad kommer inom den

närmaste tiden ca 70 platser att färdigställas vid provisoriska förläggningar. Slutligen föreligger planer på att upprätta en ny ungdomsvårdsskola på Gotland för psykiskt abnorma manliga elever. De i propositionen framlagda förslagen har bifallits av riksdagen.

Den psykiska barna- och ungdomsvården har ännu inte tillnärmelsevis nått fullständig utbyggnad. Organisationen utvecklas emellertid efter hand så långt tillgängliga resurser förslår. I detta sammanhang må erinras om att mentalsjukvårdsdelegationen i två betänkanden (SOU 1957: 40 och 1958: 20) framlagt förslag till ny organisation för den psykiska barna- och ungdomsvården och därvid bl. a. föreslagit inrättandet av två olika typer av behandlingshem för barn och ungdomar. Detta förslag prövas för närvarande inom inrikesdepartementet.

V. Allmänt förebyggande verksamhet

Gällande bestämmelser

Att kommunen har ansvar för allmänt stödjande och främjande anordningar och åtgärder kommer i BvL till uttryck i 1 § första stycket jämfört med 2 § 1 mom. första punkten och särskilt med 2 mom. I sistnämnda lagrum heter det, att »barnavårdsnämnden bör verka för förbättrad barn- och ungdomsvård och i sådant syfte, i den mån förhållandena därtill föranleda, söka främja tillkomsten och utvecklingen av barnavårdsanstalter ävensom andra åtgärder till barns och ungdoms välfärd».

Såsom framgår av citatet har åt 2 § 2 mom. givits en icke tvingande utformning, och i propositionen 150/1924 (s. 79) sägs, att barnavårdsnämndens arbetsuppgifter enligt 2 mom. kan betecknas såsom fakultativa. Såväl fattigvårdslagstiftningskommitténs uttalanden (se särskilt FvLK IV Avd. 2 s. 102—104) som propositionens innehåll (se särskilt s. 40) ger dock vid handen, att samhällets barnavård ansetts självfallet omfatta en allmän verksamhet för att befordra de ungas väl från födelsen och till vuxen ålder, fastän man funnit överflödigt eller vanskligt att låta denna uppfattning komma till klart och bjudande uttryck i lagbestämmelserna angående barnavårdsorganens uppgifter.

Kommunal organisation för ungdomsvård

Ändringsförslag m. m. Frågan om vilket kommunalt organ som skall eller bör handlägga ungdomsvårdsfrågor har i olika sammanhang varit föremål för undersökning och överväganden.

Ungdomsvårdskommittén (SOU 1947: 12) rekommenderade tillsättandet av ett särskilt utskott för allmänna ungdomsfrågor i anslutning till barna-

vårdsnämnden, i vart fall inom de större kommunerna, och där detta ej ansågs erforderligt en särskild föredragande i hithörande frågor.

En undersökning angående den kommunala organisationen i dessa hänseenden företogs av 1953 års *utredning angående stöd åt nykterhetsorganisationer och ungdomsvårdande sammanslutningar*. Undersökningen gav bl. a. följande vid handen. I en mängd kommuner hade, enligt uppgifter från barnavårdsnämnderna, icke förekommit någon ungdomsvård av allmänt förebyggande karaktär. I en del mindre städer och köpingar hade allt förekommande ungdomsarbete handhåfts av *ungdomsråden*, d. v. s. samarbetsorgan för ungdomssammanslutningar på viss ort, stundom med representant för barnavårdsnämnden. Anslag till främjande av ungdomsvård gavs i de flesta städer för verksamhet i annan regi än barnavårdsnämndens. Att anslag för ändamålet återfanns på barnavårdsnämndens specialstat var undantag snarare än regel. På senare tid hade ett växande antal städer centraliserat det samhälleliga ungdomsvårdsarbetet till en särskild kommunal myndighet kallad *ungdomsstyrelse*, *ungdomsvårdsstyrelse*, *nämnd för ungdomsfrågor* eller *ungdomsdelegation*. Exempel på betydande insatser från barnavårdsnämndernas sida för den allmänna ungdomsvården gav emellertid, enligt redogörelsen, särskilt Stockholm och Göteborg.

1953 års utredning tog icke ställning till frågan om kommunal organisation för befattning med ungdomsfrågorna. Utredningen hävdade emellertid, att organ som folkskolestyrelsen och barnavårdsnämnden icke alltid kunde förväntas ägna den tid och de krafter, som erfordrades, åt sådana sidor av ungdomsarbetet, som visserligen tillhörde eller kunde tillhöra deras kompetensområde men som av flera skäl skulle komma att bli i någon mån sekundära. Enligt utredningens mening talade vissa skäl för att sådana frågor, som rörde ungdomen i de åldrar, vilka låg ovanför dem som nu utgjorde barnavårdsnämndens och folkskolestyrelsens mest betydelsefulla klientel, i framtiden samordnades och handlades av ett särskilt kommunalt organ. I tätorter och städer syntes tillkomsten av särskilda ungdomsstyrelser vara en naturlig utveckling. Möjligheten att till barnavårdsnämnden, när den fungerade som ungdomsnämnd, knyta en särskild krets av för ungdomsfrågor i allmänhet intresserade personer borde också närmare undersökas. Andra möjligheter torde enligt utredningen också stå till buds för att lösa frågan om den kommunala handläggningen av sådana ungdomsfrågor, som låg vid sidan av de ovan berörda kommunala organens centrala uppgifter.

I anledning av *proposition nr 156/1954*, vari de förslag som framlagts av 1953 års utredning upptogs till behandling, beslöt riksdagen, att statsbidrag skulle kunna utgå till utbildning av ungdomsledare och riksinstruktörer i ungdomsarbetet, till fritidsverksamhet och till utrustning av föreningslokaler. Därjämte förstärktes det statliga stödet till ungdomsidrotten, och bidragen till hemgårdar och studiehem ökades.

Det framhölls i samband därmed (prop. s. 12 o. f.) att frågan om samhällets ungdomsvårdande uppgifter fått skärpt aktualitet mot bakgrunden av förberedelserna för omläggningen av nykterhetspolitiken men att åtgär-

derna syftade längre än till att vara rent nykterhetsfrämjande. Ungdomens naturligt framvuxna gruppliv och det i vårt land rikt förgrenade föreningsväsendet skulle utnyttjas i en samhällelig strävan att förbättra ungdomens hela situation. Statsbidragsgivningen till ungdomsverksamheten fick inte leda till att den blev byråkratiserad, men samtidigt måste fordran på rimlig kontroll av bidragsgivningen tillgodoses. Kommunal medverkan vid förmedlingen av det statliga stödet erfordrades i blott två hänseenden, nämligen i fråga om utrustningsbidrag till föreningslokaler och beträffande viss fritidsverksamhet. I propositionen togs icke ställning till vilket kommunalt organ som skulle handha denna förmedlingsverksamhet utan tvärtom uttalades, att frågan om den kommunala handläggningen i allmänhet av ungdomsfrågor borde hänskjutas till barnavårdskommittén och 1951 års skolstyrelseutredning för prövning.

De åligganden för kommunen, som aktualiserat sistberörda organisationsfråga, är i och för sig av mycket begränsad omfattning.

Ansökan om bidrag till utrustning av föreningslokaler skall enligt kungörelsen den 14 september 1954 om statsbidrag till utrustning m. m. av vissa föreningslokaler (nr 615) vara åtföljd bl. a. av ett yttrande av »det kommunala organ, som handlägger ungdomsfrågor på orten». Det kommunala organets enda befattning med administrationen av statsbidrag till lokalutrustning består sålunda i att avge yttrande, då ansökan göres. Det kommunala organet skall erhålla underrättelse om vad som i anledning av ansökningen beslutas. Syftet är bl. a. att de kommunala myndigheterna skall få »överblick över de lokaler på orten, som står till förfogande för ungdomsarbetet» (prop. s. 81).

En direkt förmedling av det statliga stödet genom kommunalt organ förutsätts i viss utsträckning bli behövt beträffande statsbidrag till fritidsverksamhet. Övervägande delen av de så kallade fritidsgrupperna väntas visserligen uppstå inom föreningar med ungdomsarbete på sitt program, och kontrollen av deras verksamhet och statsbidragsgivningen anses kunna utövas genom de av skolöverstyrelsen godkända riksstudieförbunden. Man räknar emellertid med att det också skall uppstå grupper, som organiseras utanför föreningslivet och som inte kan anknytas till något studieförbund. De tänkes växa fram som klubbverksamhet exempelvis på arbetsplatser eller i anslutning till de fritidsrum, som utgör ett inslag i den moderna stadsbebyggelsen.

Med de fritidsgrupper, som avses skola sortera under riksstudieförbunden, har kommunens organ — utöver mottagande av anmälan om börjad verksamhet — icke något att bestyra, men för de ensamstående fritidsgrupper, vilka såsom nyss berörts väntas uppstå, skall kommun vara huvudman, och kommunalt organ skall öva tillsyn över dessa grupper. På kommun såsom huvudman ankommer enligt kungörelsen den 30 juni 1954 angående statsbidrag till ungdomens förenings- och fritidsverksamhet (nr 575) att godkänna en för fritidsgruppens verksamhet ansvarig person, och statsbidrag för gruppens anordnande utgår till kommunen.

Kungörelsen om utrustningsbidrag trädde i kraft den 15 oktober 1954 och kungörelsen angående bidrag till förenings- och fritidsverksamhet den 1 juli 1954.

Barnavårdskommittén. Frågan om *erforderliga och lämpliga organ för den till samhällets barna- och ungdomsvård hörande, allmänt förebyggande verksamheten* ägnar kommittén ingående överväganden åt. Kommittén betonar, att man vid ett ställningstagande naturligen måste lägga vikt vid den organisation som faktiskt vuxit fram ävensom beakta vad erfarenheten givit vid handen beträffande olika organisationsformers effektivitet och övriga lämplighet, den förebyggande verksamhetens mest naturliga anknytning samt dess betydelse för de organ, som bedriver densamma, och för dessas arbete i övrigt. Det förhållandet, uttalar kommittén, att man i många kommuner gått vid sidan av barnavårdsnämnden då det gällt att organisera ifrågavarande verksamhet, är ingalunda något bevis för att det varit nödvändigt eller lämpligt att förfara så. Ej heller bör enligt kommitténs uppfattning det förhållandet, att det mångenstädes brustit i barnavårdsnämndernas intresse för allmänt förebyggande verksamhet, föranleda att befattningen med sådan verksamhet helt eller delvis frántages barnavårdsnämnderna för att i stället tilläggas annat kommunalt organ. Fastmera bör, hävdar kommittén, genom olika åtgärder barnavårdsnämndernas intresse för nämnda verksamhet stimuleras och deras insikt om betydelsen därav förbättras.

Kommittén fortsätter.

Ett väsentligt skäl för kommitténs inställning till denna fråga är det, att det allmänt förebyggande arbetet för barns och ungas bästa är ett synnerligen viktigt, för att ej säga nödvändigt komplement till nämndens individuellt inriktade verksamhet. Genom en betydande, väl planerad och av verkligt intresse uppburen insats på det allmänna området vinner nämnden vidgad och fördjupad kännedom om barns och ungas förhållanden, deras synpunkter och strävanden samt uppnår kontakt och samarbete med ungdomsorganisationer och andra, som verkar för barns och ungdomars bästa. Samtidigt kan nämnden för egen del förvärva förtroende och inflytande. Detta är fördelar av väsentlig betydelse vid nämndens fullgörande av dess övriga uppgifter. Dessa får icke handhavas på det sättet, att nämnden nöjer sig med att avvakta att missförhållanden blir kända genom den för vissa fall obligatoriska tillsynen, eljest anmäles eller utvecklas till att bli omedelbart iögonenfallande. Nämnden måste själv söka spåra upp och reda ut vad som är otillfredsställande och har därvid den största nytta dels av kontakt och samarbete som nyss sagts, dels ock av allmänhetens förtroende och stöd.

Kommittén diskuterar möjligheten av att tillägga kommun rätt att tillsätta särskild nämnd för förebyggande verksamhet, avseende barns och ungas fritidsförhållanden, men avvisar detta. Barnavårdsnämnden blir alltså enligt kommittén det enda självständiga förvaltnings- och verkställighetsorganet för kommunernas barna- och ungdomsvård. Däremot finner kommittén det i synnerhet i större kommuner behövt eller i vart fall önskvärt, att barnavårdsnämnden i sin befattning med allmänna frågor om barns och ungdoms

fritidsförhållanden biträdes av ett organ, vars verksamhet helt är inriktad på dylika frågor och som kan givas en för ändamålet speciellt lämpad sammansättning. Kommittén föreslår därför en bestämmelse (26 § andra stycket lagförslaget) av innebörd, att barnavårdsnämnden bör tillsätta ett *berednings- och samarbetsorgan* för berörda allmänna frågor, i vilket skall ingå såväl ledamöter av nämnden eller suppleanter som ock andra i ungdomsarbete verksamma eller eljest för ungdomsfrågor särskilt intresserade personer. Detta organ skall enligt kommittén endast i den omfattning nämnden finner önskvärt biträda denna med beredning och verkställighet inom en del av området för den allmänna ungdomsvården och därvid särskilt förmedla kontakten med ungdomsföreningar och andra i ungdomsarbete verksamma krafter utom nämnden.

Vad angår tillämpningen av 1954 års *kungörelser om statsbidrag till utrustning m. m. och till förenings- och fritidsverksamhet* anför kommittén följande.

Vad i kungörelsen om statsbidrag till utrustning m. m. sägs om yttrande över ansökan om dylikt bidrag av »det kommunala organ, som handlägger ungdomsfrågor», bör anses syfta på barnavårdsnämnden, som i lag direkt tillagts uppgiften att allmänt verka för förbättrad barna- och ungdomsvård och vidta påkallade åtgärder för barns och ungdoms välfärd. Denna uppgift kan nämnden icke fråntagas annorledes än genom undantag, som Kungl. Maj:t medger, ej heller avhända sig. Nämnden kan finna allt vara väl bestämt, t. ex. i fråga om ungdomens förhållanden — till följd av annat kommunalt organs verksamhet eller därförutan — och att åtgöranden från nämndens sida förty är överflödiga tills vidare, men nämndens supplerande uppgift står ändock kvar.

Enligt kommitténs förslag hänföres kommunens allmänna ungdomsvård genom klarare och mera tvingande lagregler till barnavårdsnämndens verksamhetsfält. Nämnden torde därefter än tydligare framstå såsom kommunens speciella organ för handläggning av ungdomsfrågor, förutsatt att annan ordning icke införts med stöd av Kungl. Maj:ts förordnande. Utan sådant stöd synes kommunens styrelse, skolstyrelse, nykterhetsnämnd, socialnämnd eller jämlikt 44 § andra stycket KL tillsatt särskild nämnd icke kunna få en befattning med den allmänna ungdomsvården, som blir jämförlig med vad som enligt förslaget tillkommer barnavårdsnämnden.

Till att företräda kommun, vilken åtagit sig att vara huvudman för verksamhet som avses i kungörelsen angående bidrag till förenings- och fritidsverksamhet, synes kommun ha frihet att utse vilket kommunalt organ som helst. Att sådan frihet är avsedd torde framgå av 13 § h) och uppenbart synes också vara, att uppgiften i fråga icke ofrånkomligen tillhör visst kommunalt organs verksamhetsfält. Fritidsverksamhet av det slag, som — med ledning av vissa bestämmningar och villkor i kungörelsen samt den fylligare utvecklingen i propositionen — får anses kunna komma i fråga för stöd i form av statsbidrag, tillhör det som barna- och ungdomsvårdsorganen måste ägna särskild uppmärksamhet; att ordna och främja sådan verksamhet måste räknas till de betydelsefullaste uppgifterna inom den allmänt förebyggande barna- och ungdomsvården. Många av de avsedda verksamhetsformerna kommer å andra sidan nära yrkesutbildning eller studiecirkelverksamhet. Skolöverstyrelsen har ansetts mest lämpad att handha de övervakande och rådgivande uppgifterna, som det statliga stödet åt fritidsverksamheten aktualiserat.

Med hänsyn till det anförda torde knappast annat förekommande kommunalt organ än barnavårdsnämnd eller skolstyrelse kunna komma i fråga såsom företrädare för kommun i dess egenskap av huvudman för fritidsverksamhet. I betraktande av att förebyggande ungdomsvård, inbegripet befattning med fritidsverksamhet, tillhör barnavårdsnämnds väsentliga uppgifter, bör enligt kommitténs uppfattning barnavårdsnämnden anlitas för uppgiften. Självfallet bör nämnden därvid samråda med andra kommunala organ, som kan vara berörda av frågan.

Skälen för kommitténs mening att barnavårdsnämnden bör anlitas förstärkes, därest i ny barnavårdslag på sätt kommittén föreslår starkare framhäves vikten av den allmänt främjande och förebyggande barna- och ungdomsvården — med särskilt betonande av fritidsfrågorna — samt rekommenderas, att nämnden vidgar sina förutsättningar att handlägga sådana frågor genom tillsättande av ett speciellt berednings- och samarbetsorgan för just det verksamhetsområdet.

En reservant inom kommittén (herr *Törnquist*) anser kommunen böra ha möjlighet att på särskild nämnd — med barnavårdsnämndens befrielse — överflytta befattningen med frågor om förebyggande barna- och ungdomsvård.

1951 års skolstyrelseutredning. Skolstyrelseutredningen diskuterar ingående vilket organ — barnavårdsnämnd eller skolstyrelse — som bör anföras de i 1954 års kungörelser avsedda frågorna. Vad barnavårdsnämnderna beträffar framhåller skolstyrelseutredningen, att det skulle vara synnerligen olyckligt om det förenings- och fritidsstöd åt ungdomen, som riksdagen beslöt år 1954, i det allmänna medvetandet blev betraktat som vårdnad och omhändertagande och att barnavårdsnämndernas centrala uppgifter även i fortsättningen torde komma att gälla omhändertagande av barn för samhällsvård och skyddsuppfostran och vidtagande av åtgärder av familjesocial natur. Enligt utredningens sätt att uppfatta innebörden av de statliga åtgärderna i förevarande hänseende kan dessa icke hänföras till vårduppgifter eller familjesociala åtgärder. Typiskt är, understryker utredningen, att samhället här i första hand satsat på de frivilliga, ideella ungdomsorganisationerna och icke på samhällets egna organ. Det synes skolstyrelseutredningen oegentligt att rubricera den verksamhet som avses med statsunderstödet som barnavård och dra slutsatsen att den obligatoriskt skall ligga under barnavårdsnämnd i den mån samhället skall ha direkt med den att göra.

För alternativet skolstyrelsen — i det fall kommun icke bedömer behov av särskild ungdomsstyrelse föreligga — talar enligt skolstyrelseutredningen betydande skäl. Utredningen anför härom bl. a. följande.

Under de nya skolstyrelserna skall förutom den obligatoriska skolan också sortera de högre skolorna upp t. o. m. gymnasiestadiet samt yrkesskolorna. En enhetlig ledning av skolväsendet avses sålunda komma till stånd och under styrelsens tillsyn kommer att stå ungdom upp i 20-årsåldern. Skolstyrelsen kommer att under sig administrera personal, lokaler och materiel av utomordentlig betydelse när det gäller att skapa möjligheter för värdefulla fritidssysselsättningar av de slag som kan tänkas komma i fråga. Att just skolans resurser bör tillvaratagas i detta sammanhang framgår t. ex. av

följande uttalande av 1953 års utredning: »Fritidsgrupper, som lokalt organiseras inom skolan och som fyller de på gruppen uppställda kraven bör likaledes få del av det ifrågavarande statsbidraget. Detta bör således vidga möjligheterna för kommunerna att stimulera ungdomens fritidsverksamhet.»

Slutligen bör framhållas, att den verksamhet det här gäller, inte har det begränsade syftet att för stunden sysselsätta ungdomsgrupper av olika slag. Meningen är först och främst att försöka föra nya grupper av unga människor i kontakt med ideella strävanden av olika slag inom ungdomens egen värld och ge dem förutsättningar att uppleva gemenskap och demokratiska umgängesformer inom ungdomsorganisationer med olika målsättning. Riktigt detsamma kan inte ernås inom grupper, som står utanför de ideella organisationerna. Men viktigt är, att det även i dessa fall finns ett mera långsiktigt program och en strävan efter att föra ungdomen vidare in i frivilligt studiarbete eller över i yrkesutbildande verksamhet. Med sina resurser och sin naturliga anknytning till dylik verksamhet har skolstyrelsen goda förutsättningar att lyckas i detta avseende.

Sammanfattningsvis uttalar skolstyrelseutredningen, att starka skäl föreligger för att även skolstyrelsen bör kunna anförtros den kommunala handläggningen av de här aktuella ungdomsfrågorna, vilka på ett naturligt sätt ansluter sig till skolstyrelsens övriga verksamhet, och att ifrågavarande spørsmål bör betraktas som en lämplighetsfråga och överlämnas åt den enskilda kommunens praktiska bedömande med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Remissyttrandena. Spörsmålet om erforderliga och lämpliga organ för den till samhällets barna- och ungdomsvård hörande allmänt förebyggande verksamheten och om det kommunala huvudmannskapet för den statsbidragsberättigade fritidsverksamheten har behandlats av ett stort antal remissinstanser. De angivna yttrandena präglas av stora motsättningar i fråga om huruvida den av kommittén förordade lösningen äger företräde framför andra tänkbara lösningar.

Till kommitténs förslag att den allmänt förebyggande barna- och ungdomsvården anförtros åt barnavårdsnämnden som en obligatorisk uppgift, att barnavårdsnämnden utses till företrädare för kommun i dess egenskap av huvudman för fritidsverksamheten och att barnavårdsnämnd för befattning med frågor rörande barns och ungdoms fritidsförhållanden lämpligen tillsätter ett berednings- och samarbetsorgan ansluter sig omkring 1/6 av de instanser som uttalat sig i frågan. Bland dessa instanser märkes *socialstyrelsen, länsstyrelserna i Kronobergs, Kristianstads, Värmlands, Kopparbergs och Västerbottens län*.

De flesta yttrandena i denna fråga — omkring 2/3 — ger uttryck för uppfattningen, att varje kommun själv bör bestämma vilken organisation som är lämplig för ifrågavarande verksamhet, åtminstone när det gäller det av skolstyrelseutredningen behandlade spörsmålet om det kommunala huvudmannskapet för den statsbidragsberättigade fritidsverksamheten. Uttalan-

den i denna riktning göres av bl. a. *skolöverstyrelsen, fångvårdsstyrelsen, statskontoret, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Jönköpings, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Västmanlands, Gävleborgs, Jämtlands och Norrbottens län, svenska landstingsförbundet och målsmännens riksförbund.*

Likartat uttalande gjordes på sjunde ungdomsrådskonferensen. Därutöver framhölls på konferensen att uttrycket »förebyggande barnavård» icke kan anses täcka syftet med ungdomens fritidsverksamhet i organiserad form, som i stället bör avse att fostra ungdomen till »nyttiga och lyckliga ungdomar».

En medlande ståndpunkt intager de instanser — omkring 1/6 av dem som gjort uttalande i frågan — som förordar att i barnavårdslagen gives föreskrift om att befattningen med barns och ungdoms fritidsförhållanden ankommer på barnavårdsnämnden, därest kommun ej för ändamålet tillsatt särskild styrelse eller uppdragit åt annat organ att handlägga dessa frågor. Bland de myndigheter som givit uttryck åt sådana tankegångar märkes *medicinalstyrelsen, länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Älvsborgs och Örebro län.*

Belysande för inställningen hos de instanser som är positiva till kommitténs förslag är *socialstyrelsens* yttrande. I detta framhålles, att styrelsen sedan början av 1950-talet sökt att genom upplysningsverksamhet, särskilt i form av föredrag och artiklar, inrikta barnavårdsnämndernas intresse på det förebyggande arbetet. Syftet med styrelsens upplysningsverksamhet har varit att få varje nämnd att verka för eller stödja sådana anordningar, som är ägnade att underlätta föräldrars och andra barnafostrares arbete. Denna målsättning för verksamheten har enligt styrelsen haft till utgångspunkt, att barnavårdsnämnd är den kommunala myndighet, som skall bära ansvaret för det allmänt förebyggande arbetet för barns och ungdoms bästa. Socialstyrelsen fortsätter därefter.

För denna inställning talar också de skäl som kommittén har framfört för sitt ställningstagande. Socialstyrelsen finner det synnerligen angeläget, att barnavårdsnämnden icke framstår för allmänheten som ett polisiärt organ med huvudsaklig uppgift att vidtaga tillrättaförande åtgärder. I syfte att motverka en sådan ur barnavårdens synpunkt olycklig uppfattning har styrelsen alltid varit mån om att barnavårdsnämnderna även blivit anförtrödda sådana uppgifter, som har inneburit positivt stöd åt barnfamiljerna, såsom befattningen med ferieresor för barn och husmödrar och handhavande av de allmänna barnbidragen, som numera utgör viktiga inslag i barnavårdsnämndernas beröring med allmänheten. Om en nämnd uteslutande hade att ombesörja omhändertaganden av olika slag, skulle den ha svårt att vinna de enskildas förtroende och i stället lätt få namn om sig att vara en straffmyndighet. Därigenom skulle nämnden undandragas väsentliga förutsättningar för sin förebyggande hjälp i enskilda fall. I synnerhet med hänsyn till den dominerande betydelse, som barnavårdskommittén tillmäter förebyggande hjälpåtgärder i samverkan med enskilda, skulle det dessutom ur rena vård-synpunkter vara olyckligt, om barnavårdsnämnderna fränhändes sin normala befattning med det allmänt förebyggande arbetet för barns och ungdoms bästa.

I valet mellan barnavårdsnämnden och skolstyrelsen som handhavare av fritidsverksamheten ansluter sig *socialstyrelsen* till kommitténs uppfattning, att frågor rörande ungdomens förenings- och fritidsverksamhet otvivelaktigt är att anse som väsentliga uppgifter för barnavårdsnämnderna. Skolstyrelserna synes i än mindre grad än barnavårdsnämnderna ha dokumenterat sig som initiativtagare till kommunala insatser på det allmänt förebyggande området. Med sin till skolväsendet hörande ordinarie verksamhet synes skolstyrelsen icke heller framdeles få förutsättningar att främja de många sociala sidor av fritidsverksamheten som faller utanför den egentliga bildningsverksamheten. Socialstyrelsen ansluter sig sålunda till den av kommittén hävdade uppfattningen, att kommunen icke bör äga befogenhet att överlåta ansvaret för fritidsverksamheten till en särskild nämnd. Genomförandet av kommitténs förslag i detta stycke kommer visserligen att medföra omprövning av organisationen i de kommuner, där man inrättat ungdomsstyrelse eller annan särskild nämnd för ungdomsfrågorna. Genom ett smidigt förfarande vid prövningen av tillstånd till undantag från den lagstadgade organisationen torde dock goda lösningar kunna vinnas. Vid bifall till kommitténs förslag att hänföra fritidsverksamheten till barnavårdsnämndernas obligatoriska arbetsuppgifter torde enligt socialstyrelsen handhavandet av den statliga bidragsgivningen till nämnda verksamhet böra överföras på socialstyrelsen.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anser det vara viktigt, att barna- och ungdomsfrågorna samlas inom en nämnd, som därigenom får en samlad överblick över alla hithörande frågor, och att detta fastslås i barnavårdslagen. I de fall där sådana förhållanden råder att en annan kommunal organisation anses lämplig finns det möjlighet att jämlikt 11 § i lagförslaget hos Konungen begära undantag från gällande bestämmelser.

Barnavårdsnämnden i Stockholm betecknar det som en självklar regel, att barnavårdsnämnden skall ha ansvaret för den allmänna, förebyggande barna- och ungdomsverksamheten inom varje kommun. I samband härmed framhåller nämnden den omfattande verksamhet av detta slag som barnavårdsnämnderna på flera håll — företrädesvis i de större städerna — redan byggt upp samt understryker vikten av att barnavårdsnämnderna i än större utsträckning stimuleras till att på detta sätt bredda sitt register.

Enligt vad ovan nämnts anser *skolöverstyrelsen* i likhet med skolstyrelseutredningen att den kommunala handläggningen av de allmänna ungdomsfrågorna bör betraktas som en lämplighetsfråga och överlämnas till den enskilda kommunens praktiska bedömande med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Överstyrelsen framhåller särskilt, att den analys som skolstyrelseutredningen gjort rörande artskillnaden mellan barnavårdsnämndernas vårdande uppgifter och de fria och frivilliga ungdomsorganisationernas mot ideella strävanden syftande och till folkbildningsarbetet nära knutna ungdomsfostrande verksamhet på ett korrekt sätt belyser begränsningen hos en till ungdomsvårdande barnavårdsnämnder knuten eller av dessa organiserad allmän ungdomsverksamhet. Överstyrelsen ställer sig helt avvisande till

kommitténs förslag att den allmänt förebyggande barna- och ungdomsvården och därmed det kommunala huvudmannaskapet för den statsbidragsberättigade fritidsverksamheten obligatoriskt — med uteslutande av andra kommunala organ — tillägges barnavårdsnämnderna samt framhåller, att kommittén vid utarbetandet av förslaget bortsett från nämndernas hittills helt obetydliga insatser på dessa områden, vilka kommit att framstå som särskilda kommunala organs — ungdomsstyrelser, fritidsstyrelser, idrotts- och friluftsstyrelser — verksamhetsfält. Att barnavårdsnämnd genom handläggning av frågor rörande förebyggande barna- och ungdomsfrågor skulle förvärva förtroende och inflytande kan, enligt överstyrelsens uppfattning, icke vara tillräckligt motiv för att barnavårdsnämnderna obligatoriskt tillägges en omfattande ungdomsverksamhet.

Fångvårdsstyrelsen anser, att tills vidare, till dess ytterligare erfarenheter vunnits, lagstiftningen bör utformas så att det må ankomma på kommunen att själv bestämma vilken organisationsform som skall väljas för handläggning av dessa frågor.

Skolstyrelseutredningens förslag utgör enligt *statskontoret* den lämpligaste lösningen av föreliggande organisationsproblem. Genom att det överlåtes åt kommunernas fria skön att bedöma formerna för den kommunala handläggningen av hithörande problem ernås det smidigaste handläggningsförfarandet. Att detta skulle leda till ett eftersättande av ungdomsfrågorna synes uteslutet.

Från *kommunalt håll* har starka invändningar riktats mot att kommunerna skulle betagas rätt att ordna den allmänt förebyggande samhällliga verksamheten för barn och ungdom i de former som kommunerna finner vara mest lämpliga. En avveckling av befintliga ungdomsstyrelser och liknande organ eller ombildning av dessa till enbart berednings- och samarbetsorgan synes — enligt dessa insatser — medföra större risk för en försvagad insats från kommunernas sida på detta område än den försvagning som kommittén förmenar skall uppstå genom beslutanderättens uppdelning på skilda organ.

Länsstyrelsen i Malmöhus län samt *flera kommunala organ* understryker, att det föreslagna beredningsorganet, som icke anförtrotts någon beslutanderätt, icke heller torde erhålla någon möjlighet att få sina synpunkter och förslag beaktade.

Några av de myndigheter som icke ställt sig helt avvisande till kommitténs förslag i denna del har dock framhållit lämpligheten av att i lagen inrymmes möjlighet för kommun att inrätta särskild nämnd för dylik verksamhet bland barn och ungdom.

En av företrädarna för den medlande ståndpunkten — *länsstyrelsen i Örebro län* — anser att organisatorisk valfrihet för kommunerna i berörda hänseende skulle innebära största garantin för att nödiga initiativ tages på detta betydelsefulla område.

Verksamhetens innebörd m. m.

Ändringsförslag m. m. *Ungdomsvårdskommittén* ägnade i sitt betänkande år 1947 om ungdomens fritidsverksamhet mycken uppmärksamhet åt frågan vad som kunde vara att göra för en förbättrad ungdomsvård i form av stöd- och främjande åtgärder från samhällets sida.

Kommittén gick utförligt in på frågan om vad som borde ingå i samhällets av barnavårdsnämnden utövade förebyggande ungdomsvård och framhöll, till en början, att ett led i verksamheten borde vara, att nämnden satte sig noga in i ungdomens förhållanden i allmänhet. Bland de särskilda arbetsuppgifterna för nämnden riktades uppmärksamheten främst på verksamhet, som berörde ungdomens fritidsförhållanden. Barnavårdsnämndens uppgifter med avseende på ungdomens fritidsfrågor angavs genom uppräknings. Även beträffande yrkesvägledning borde barnavårdsnämnden enligt kommittén ha vissa angivna uppgifter. Barnavårdsnämnden skulle enligt kommittén slutligen också göra insatser med avseende på ungdomens bostadsfråga, utbildning, arbetsliv och ekonomi.

Ungdomsvårdskommitténs uppslag upptogs i viss omfattning till behandling av 1953 års *utredning angående stöd åt nykterhetsorganisationer och ungdomsvårdande sammanslutningar* samt i *propositionen nr 156/1954*.

Ett spörsmål, som berör den allmänna tillsynen över barns förhållanden, uppmärksammades i *motion 28/1949* av ledamöter av riksdagens andra kammare. I motionen gjordes gällande, att skilsmässobarn och styvbarn var »ställda utanför samhällets särskilda skydd i vad det gäller vården» samt att förhållandena påkallade en ändring härvidlag. Motionärerna uttalade sig i första hand för ändrade regler i så måtto att barnavårdsman alltid skulle förordnas för barn tillhörande nämnda kategorier. Även andra åtgärder till skydd för sådana barn torde emellertid kunna komma i fråga. Motionärerna hemställde, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t påkalla, att utredning av frågan om lämpliga åtgärder till skydd för skilsmäso- och styvbarn blev verkställd och de förslag framlagda, vartill utredningen kunde föranleda.

I *utlåtande 34/1949* över propositionen med förslag om införande av föräldrabalken fann *första lagutskottet* skäl tala för att bestämmelserna angående förordnande av barnavårdsman för barn i äktenskap ändrades i den riktning motionärerna anvisat. Utskottet förklarade sig emellertid icke berett att ta ställning till frågan, huruvida de i propositionen föreslagna bestämmelserna om förordnande av barnavårdsman för barn i äktenskap — vilka överensstämde med den sedermera utfärdade lagens innehåll — var tillfyllest för barnens skydd, och föreslog riksdagen att begära utredning därom. I *skrivelse den 24 maj 1949, nr 325*, begärde riksdagen hos Konungen utredning av frågan, i vilken utsträckning barnavårdsman borde utses för barn i äktenskap och adoptivbarn och därmed sammanhängande spörsmål. Barnavårdskommittén erhöll i uppdrag att verkställa den begärda utredningen.

Barnavårdskommittén. Kommittén har funnit, att den allmänt förebyggande barna- och ungdomsvården måste bli föremål för väsentligt ökad uppmärksamhet i ny barnavårdslagstiftning och att lagregler för verksamheten visserligen bör, liksom för närvarande, vara tämligen allmänt hållna — för att möjliggöra önskvärd frihet i tillämpningen — men dock sådana att de icke kan negligeras.

Både av systematiska skäl och för att betona verksamhetens betydelse har kommittén samlat ifrågavarande regler i ett särskilt kapitel — det femte — i den föreslagna nya barnavårdslagen. Ansvaret för den allmänt förebyggande verksamheten har i förslaget lagts på primärkommunen som sådan. De föreskrifter, som närmare bestämmer verksamhetens innebörd och syften, är däremot riktade till barnavårdsnämnden.

I det av kommittén utarbetade lagförslaget har — i 59 § — till en början intagits stadgande om skyldighet för varje kommun att vidtaga åtgärder till stöd och hjälp åt föräldrar och andra fostrare ävensom åtgärder i övrigt, som tjänar till förbättring av barns och ungas levnadsförhållanden inom kommunen. Dylika åtgärder, som inte inriktas på någon viss individ, betecknas i motiven såsom allmänna stödåtgärder.

Kommittén framhåller, att det är möjligt för barnavårdsnämnden att uppdaga behov av allmänna stödåtgärder samt att välja lämpliga dylika endast om den ägnar de ungas levnadsförhållanden en ingående uppmärksamhet, som inte är inriktad enbart på enskilda fall, där förhållandena är påtagligt otillfredsställande. En sådan inträngande allmän tillsyn från nämndens sida hör alltså enligt kommittén nära samman med den allmänt stödjande verksamheten och har upptagits till behandling i anslutning till sagda verksamhet.

Till bestämmelserna om allmänna stödåtgärder och allmän tillsyn har fogats föreskrifter, som närmare preciserar och specificerar vad verksamheten bör gå ut på samt vilka riktlinjer och utvägar, som bör eller må väljas.

Kommittén anför.

Vad först angår begreppet allmänna stödåtgärder kan man tydligen, om begreppet tages i dess vidaste bemärkelse, därtill hänföra verksamheten vid barna- och mödravårdscentraler, centraler för psykisk barna- och ungdomsvård, småbarnsinstitutioner av olika slag, inrättande och drivande av fritidsinstitutioner såsom ungdomsgårdar, ungdomskaféer och idrottsanläggningar ävensom anordnande av studie- och hobbyverksamhet för ungdom samt föredrag och kurser för föräldrar och andra fostrare. En positivt verksam allmän tillsyn över barns och ungas levnadsförhållanden inom kommunen kan jämväl anses stödjande. Att ställa ekonomiskt stöd till förfogande kan också utgöra ett led i en allmänt förebyggande verksamhet.

Gemensamt för de allmänna stödåtgärderna är, att det är den enskildes sak att utnyttja de möjligheter som bjuds och att välja mellan dem. Emellertid kan uppenbarligen en barnavårdsnämnd, som har att ingripa i anledning av otillfredsställande förhållanden i ett enskilt fall, finna ändamålsenligt att som korrektiv tillråda eller föreskriva anlitande av institution eller anordning, som jämväl tjänar den allmänt förebyggande verksamheten.

Såsom berörts syftar bestämmelserna i 5 kap. bl. a. till att klarare och i bestämdare form fastslå primärkommunernas ansvar även för den gren

av barna- och ungdomsvården, som är av allmänt förebyggande art, samt att närmare ange denna verksamhetsgrens mål och riktlinjer. Det måste betonas, att den allmänt förebyggande barna- och ungdomsvården varken av kommunerna och deras barnavårdsorgan eller av tillsynsmyndigheterna får betraktas såsom en andraplansuppgift inom samhällets barnavård. Det är icke tillräckligt, att de mest trängande behoven njuggt tillgodoses. Sådana förbättringar i fråga om barns och ungdomars levnadsbetingelser, vilka framstår som betydelsefulla, måste eftersträvas i en positiv och uppbyggande anda.

Ett huvudsakligt syfte måste vara att stödja och underlätta föräldrars och andra fostrares bemödanden att sörja för de ungas bästa. Men självfallet kan en allmän förebyggande ungdomsvård icke med fog begränsas till sådana stödåtgärder, som riktar sig till fostrarna eller förutsätter deras medverkan. De ungas levnadsvillkor bestäms av mycket annat än av hemmens beskaffenhet och fostrarnas insatser, och för de ungas bästa kan erfordras anordningar och verksamhet av helt annat slag än sådana stödåtgärder som nyss sagts. Barnavårdsnämnden bör följa med i samhällsverksamheten och samhällsutvecklingen över huvud taget samt söka göra en insats för de intressen, nämnden har att bevaka, när helst tillfälle erbjuder sig. Så t. ex. vid planering av områdes bebyggelse, vid utformning av fritidsområden och liknande.

I motsats till vad som måste gälla i fråga om ingripanden, som avses i 7 kap. av lagförslaget, torde det ej finnas anledning att, när det gäller allmänna stödåtgärder, genom åldersgränser fixera området för verksamheten. Tämlichen givet är ändå, att intresset och ansträngningarna främst kommer att inriktas på de underårigas förhållanden. Det kan anmärkas, att statsbidragsgivningen till så kallade fritidsgrupper omfattar ungdom mellan 12 och 25 år.

Kommittén framhåller vidare att barnavårdsnämnden skall göra sig väl förtrogen med de förhållanden, under vilka barn och ungdom i kommunen lever, och själv söka bilda sig en uppfattning om hur de unga utvecklas under de rådande betingelserna. Stadgande härom har införts i 60 § första stycket av lagförslaget. Till nämnda stadgande har kommittén fogat en bestämmelse, som inskräpper, att barnavårdsnämnd bör bedriva sin verksamhet på sådant sätt att missförhållanden i fråga om underårigas behandling och utveckling såvitt möjligt förebygges.

Enligt de för kommittén meddelade direktiven (jfr betänkandet s. 98) borde prövas, huruvida inom barnavårdslagstiftningens ram åtgärder kunde vidtagas, som vore lämpliga för att åstadkomma förbättrat skydd för skilsmäso- och styvbarn. Kommittén har upptagit denna fråga till ingående behandling i förevarande sammanhang.

Vad först angår frågan om behov av det ifrågasatta skyddet förklarar sig kommittén vara väl medveten om att skilsmäso- och styvbarn — kanske särskilt de förstnämnda — ofta åtminstone temporärt utsättes för påfrestringar, som kan innebära betydande fara för deras gynnsamma utveckling och anpassning, samt ej sällan även i längden försättes i levnadsförhållanden, som icke kan anses tillfredsställande. Det måste emellertid enligt kommittén fasthållas, att ett utpräglat behov av skydd, utöver vad gällande

bestämmelser i FB och BvL bereder, ingalunda föreligger beträffande alla eller praktiskt taget alla skilsmäso- och styvbarn.

Beträffande möjligheten och lämpligheten av att bereda skilsmäso- och styvbarn ökat samhälleligt skydd framhåller kommittén till en början, att det i huvudsak gäller sådant skydd för barn i äktenskap, vilka fostras i föräldrahem. Kommittén berör därefter vissa av kommittén föreslagna ändringar i fråga om förutsättningarna för ingripande i enskilda fall och de åtgärder, som därvid skall stå till buds, samt uttalar, att om man »inom barnavårdslagstiftningens ram» vill gå längre för att bereda nämnda barnkategorier skydd, det svårligen kan tänkas annan anordning än en obligatorisk tillsyn över varje skilsmäso- och styvbarn, en tillsyn som alltså skulle etableras oavsett vetskap eller misstanke om inträdda eller hotande otillfredsställande förhållanden. Det skulle sålunda bli en motsvarighet till fosterbarnstillsynen och dennas apparat borde rimligen utnyttjas för ändamålet. Naturligtvis kunde möjligheter till dispens från tillsynen beredas.

Innan kommittén går in på frågan, om en sådan obligatorisk tillsyn över skilsmäso- och styvbarn bör införas, fäster kommittén uppmärksamheten på att dessa barns särskilda skyddsbehov ingalunda är förbiset i FB. Kommittén erinrar i detta sammanhang om reglerna i 6 kap. FB om hur det skall förfaras med vårdnaden om barnen vid hem- eller äktenskapsskillnad och de i 8 kap. 1 och 2 §§ FB givna bestämmelserna om förordnande av barnavårdsman för barn i äktenskap samt adoptivbarn.

I anledning av förut berörda särskilda uppdrag (riksdagens skrivelse nr 325/1949) samt på grund av behov och önskemål med avseende på den familjerättsliga lagstiftningen, vilka klarlagts vid genomgång av barnavårdslagstiftningen och de i samhällets barnavård gjorda erfarenheterna, har kommittén i sitt slutbetänkande framlagt förslag om vissa ändringar i FB. Ändringsförslagen gäller främst bestämmelserna i balkens 6 kap. om vårdnad och umgängesrätt och i dess 8 kap. om barnavårdsman.

Rörande ifrågasvarande ändringsförslag må följande i korthet nämnas. Kommittén föreslår vissa jämkningar i vårdnadsreglerna och umgängesbestämmelserna i syfte att barnets bästa skall tilläggas en än mer central betydelse vid vårdnadsavgörandena och att de slitningar, påfrestningar och vådor i övrigt, för vilka skilsmässobarnet är utsatt, avsevärt skall minskas. I fråga om förordnande av barnavårdsman för barn i äktenskap eller adoptivbarn föreslår kommittén, att barnavårdsman, oavsett yrkande, regelmässigt skall förordnas för sådant barn, som ej fyllt 18 år då mål eller ärende, som gäller vårdnadshavares skiljande från vårdnaden om barnet eller annan åtgärd med avseende på vårdnaden, anhängiggöres. Sådant förordnande förutsättes skola bestå så länge barnets intresse påkallar det men i allmänhet kunna hävas, när förhållandena stabiliserat sig. I vidare mån än nu sagts bör barnavårdsman enligt kommitténs uppfattning icke obligatoriskt förordnas för barn i äktenskap eller adoptivbarn, ej heller för viss kategori av sådana barn. Kommittén anser emellertid att i FB 8:1 nu stadgade för-

utsättningar för att barnavårdsman skall i särskilt fall förordnas utan framställt yrkande därom — vilka förutsättningar, enligt kommittén, av barnavårdsnämnderna tolkas mycket restriktivt — bör ändras så att en mindre snäv tolkning kan bli rådande. I detta syfte föreslår kommittén alltså en viss jämkning av nämnda stadgande. — Slutligen må anmärkas, att kommittén vill på lämpligt sätt söka få till stånd en sådan ordning, att barnavårdsnämnds yttrande inhämtas i alla mål och ärenden, som rör vårdnad och umgängesrätt, om sådant yttrande icke av särskild anledning är uppenbart obehövt, samt att nämnden får tillfälle att grunda sitt yttrande bl. a. på vad i målet eller ärendet andrages och till bevisning åberopas.

Att genom bestämmelser i ny barnavårdslag bereda skilsmäso- och styvbarn förstärkt skydd i form av obligatorisk tillsyn, överensstämmande med och eventuellt samordnad med fosterbarnstillsynen, måste enligt kommitténs mening väcka allvarliga betänkligheter ur flera synpunkter. Kommittén anser att tillräckliga skäl ej föreligger för att, trots berörda betänkligheter, vilka av kommittén redovisas, införa ett förstärkt skydd för skilsmäso- och styvbarn i form av sådan tillsyn.

Kommittén föreslår emellertid, att i barnavårdslagen upptages en anvisning för barnavårdsnämnden att, då nämnden gör sig förtrogen med ungdomens levnadsförhållanden i kommunen och de underårigas utveckling, ägna särskild uppmärksamhet åt sådana underåriga, vilka med hänsyn till förhållandena kan befaras ej få fullgod vård och fostran eller vara speciellt utsatta för risk för ogynnsam utveckling eller otillfredsställande samhälls- anpassning. Ett stadgande av sådan innebörd har införts i 60 § andra stycket av kommitténs lagförslag. Bedömningen, huruvida sådan fara föreligger, skall enligt förslaget grundas på ett beaktande av alla väsentliga omständigheter i det enskilda fallet, men särskilt framhålles att barnets själsliga och kroppsliga utrustning och hälsa samt dess hem- och familjeförhållanden bör beaktas.

Nu berörda regel för nämndens verksamhet bör, enligt vad kommittén framhåller i motiven, bl. a. leda till att nämnden ägnar hjälpklassbarnen särskild uppmärksamhet.

Till sådana hem- och familjeförhållanden, som bör påkalla nämndens synnerliga uppmärksamhet, hör enligt motiven bl. a. de som föreligger, när någon av barnets föräldrar eller annan hemmavarande är alkoholmissbrukare eller psykiskt abnorm eller då någondera av föräldrarna på grund av sjukdom eller av annan anledning är olämplig eller oförmögen att biträda med barnets vård och fostran, fastän förhållandena ännu ej lett till behov av direkt ingripande från nämndens sida.

Kommittén uppehåller sig därefter vid frågan, huruvida det är erforderligt eller i varje fall lämpligt att söka bereda garanti för att nämnden får reda på de underåriga, som bör särskilt uppmärksammas, och diskuterar därvid införandet av detaljerade bestämmelser om underrättelse till nämnden. Kommittén har emellertid funnit sig böra stanna vid allmänna samar-

betsregler. Åt de olika barnavårdsnämnderna överlåtes att genom överenskommelser med myndigheter och andra tillförsäkra nämnden sådana för dess verksamhet önskvärda upplysningar, som kan tillhandahållas.

Kommittén anför, att barnavårdsnämnden svårligen kan ägna sig åt allt som kan betecknas såsom allmänt förebyggande barna- och ungdomsvård. Utan att sätta gränser för vad nämnden i sådant hänseende må företaga, synes det kommittén lämpligt, att lagen ger anvisning på vissa allmänna stödåtgärder eller typer av sådana, som nämnden bör, i mån av behov och möjlighet, främst inrikta sig på. I lagförslaget — 61 § — ges sålunda anvisning för nämnden att verka för förbättring av barns och ungas fritidsförhållanden ävensom främja anordnande av god familjevård samt inrättande av barnavårdsanstalter och ungdomshem. Som exempel på andra — i lagtexten icke angivna — insatser i allmänt förebyggande syfte, som nämnden kan göra, nämner kommittén förbättring av ungdomens utbildningsmöjligheter, bistånd åt yrkesvägledare samt medverkan till att barn och unga beredes tillgång till medicinsk och psykologisk undersökning. Vidare framhåller kommittén som önskvärt, att barnavårdsnämnd i mån av behov söker göra insatser i fråga om ungdomens bostadsförhållanden, arbetsliv och ekonomi.

Såsom förut berörts är det enligt kommittén en förutsättning för ett framgångsrikt arbete av barnavårdsnämnden, att denna lyckats tillvinna sig förtroende och medverkan från allmänhetens sida. Ett viktigt led i en strävan att i sagda hänseende uppnå gynnsamma förhållanden utgöres enligt kommitténs mening av upplysning beträffande barnavårdsnämndens verksamhet samt om samhällets åtgärder över huvud taget i syfte att stödja fostrares arbete eller bereda ungdomen bistånd. Kommittén föreslår ett uttryckligt stadgande — 62 § lagförslaget — om sådan upplysningsverksamhet. Enligt det föreslagna stadgandet bör barnavårdsnämnden inom kommunen sprida kännedom om förekommande möjligheter att anlita rådgivning och undersökning samt att erhålla ekonomiskt stöd för undersöknings- och vårdåtgärder ävensom för utbildning.

Remissyttrandena. Vad kommittén i förevarande hänseenden föreslagit har i huvudsak godtagits eller lämnats utan erinran i samtliga yttranden.

I allmänhet anser emellertid remissorganen — såsom *länsstyrelsen i Kronobergs län* — att ifrågakarande bestämmelser närmast hör till lagens allmänna del.

Socialstyrelsen anser kommitténs förslag om direkta ålägganden för barnavårdsnämnderna i ifrågakarande hänseende utgöra en välbehövlig revision av gällande lag. Icke minst kommer, enligt styrelsen, kommitténs motivering härvid att vara till god vägledning för barnavårdsnämndernas framtida verksamhet av detta slag.

I fråga om skilsmäso- och styvbarn anser *socialstyrelsen* lagtexten böra kompletteras så att nämnderna göres uppmärksamma på sina skyldigheter mot dessa barn.

Andra remissorgan — såsom *länsstyrelserna i Kronobergs och Älvsborgs*

län, svenska socialvårdsförbundet, en socialvårdskonsulent och ett tiotal barnavårdsnämnder — ställer sig avvisande till bestämmelsen om skyldighet för nämnd att ägna särskild uppmärksamhet åt vissa kategorier barn.

Belysande för dessa organs inställning är yttrandet av *länsstyrelsen i Kronobergs län*, som anför.

Bestämmelsen om skyldighet för nämnd att ägna särskild uppmärksamhet åt vissa kategorier barn (skilsmäso- och styvbarn, hjälpklassbarn, barn till alkoholmissbrukare) synes av motiven att döma avse en individuell och icke allmänt förebyggande verksamhet. Stadgandet synes därför icke böra upptagas bland bestämmelser av allmän natur. För övrigt torde kunna ifrågasättas om stadgandet i föreslagen lydelse överhuvudtaget bör upptagas i lagen. Om därmed avses att införa en individuell tillsynsskyldighet för barnavårdsnämnderna, lär av stadgandet bliva en föreskrift, som flertalet barnavårdsnämnder icke ha möjlighet att efterleva.

Föredragande statsrådet

I den proposition, som ligger till grund för BvL, uttalas, att samhällets barnavård i vidsträckt mening omfattar ett mycket stort socialt arbetsfält, nämligen hela den samhälleliga verksamhet som har till syfte att befordra de ungas väl från födelsen och till vuxen ålder. Denna definition torde alltså kunna betecknas som adekvat och uttömmande. Liksom inom socialvården i övrigt har man på barna- och ungdomsvårdens område alltmör insett betydelsen av mera generellt förebyggande åtgärder, d. v. s. sådana åtgärder till barns och ungdoms välfärd som siktar till att över huvud taget förebygga uppkomsten av åtminstone vissa mera allmänt förekommande missförhållanden. Det bör emellertid fasthållas, att i begreppet barna- och ungdomsvård även ingår omsorgen om den normala, den friska ungdomen eller vad som brukar gå under benämningen allmän ungdomsvård. Såsom gemensam beteckning för de mera allmänt inriktade insatserna från samhällets sida till barns och ungdoms bästa må här — i enlighet med den av kommittén begagnade terminologien — användas uttrycket allmänt förebyggande verksamhet, ehuru denna beteckning särskilt i fråga om ungdomsvårdsarbetet i och för sig kan anses mindre lämplig.

I stort sett torde numera inte råda några delade meningar om den allmänt förebyggande verksamhetens stora betydelse för samhället. I likhet med kommittén anser jag därför, att i ny barnavårdslag bör upptagas bestämmelser av mera förpliktande karaktär än i gällande lag. Såsom kommittén föreslagit torde det därvid vara lämpligt att lägga ansvaret för den allmänt förebyggande verksamheten på primärkommunen, medan övriga bestämmelser liksom i gällande lag bör vara riktade till barnavårdsnämnden. Innan jag närmare går in på bestämmelserna om verksamhetens innebörd, torde det vara lämpligt att till behandling uppta spörsmålet om den kommunala organisationen för allmän ungdomsvård.

Enligt min mening talar beaktansvärda skäl för kommitténs förslag att

ungdomsvårdsarbetet skall vara en obligatorisk uppgift för barnavårdsnämnden. Särskilt må framhållas, att barnavårdsnämnderna i Stockholm och Göteborg nedlagt ett omfattande arbete på allmän förbättring av barns och ungdoms villkor i samhället och att deras verksamhet på området nått en rik utveckling. Betydande insatser har även gjorts av åtskilliga andra barnavårdsnämnder. Det synes med hänsyn härtill knappast kunna betvivlas, att barnavårdsnämnderna i gemen äger förutsättningar att bedriva denna verksamhet på tillfredsställande sätt. Såsom kommittén särskilt betonat synes det allmänt förebyggande arbetet för barns och ungas bästa också vara ett värdefullt, delvis nödvändigt komplement till nämndens individuellt inriktade verksamhet. När det gäller att ta ställning till ifrågavarande organisatoriska spørsmål, måste man emellertid även beakta, hur utvecklingen på den allmänna ungdomsvårdens område hittills faktiskt gestaltat sig. Såsom berörts i den föregående redogörelsen har det samhälleliga ungdomsvårdsarbetet på senare tid i ett stort antal städer och andra kommuner — enligt uppgift i mer än 300 — centraliserats till en kommunal myndighet kallad ungdomsstyrelse, ungdomsvårdsstyrelse, nämnd för ungdomsvårdsfrågor eller ungdomsdelegation. Som motivering för denna organisationsform, för vilken gällande BvL inte lägger hinder i vägen, har anförts nödvändigheten att sammanföra de olika verksamhetsgrenarna, att få en överblick över hela fältet av stödåtgärder och kunna anpassa dessa till varandra och göra dem så effektiva som möjligt. Även andra skäl torde stundom ha medverkat till att sådant särskilt organ tillsatts för ungdomsvårdsarbetet. Hur önskvärt det i och för sig än må vara, att de allmänt förebyggande uppgifterna läggs på barnavårdsnämnderna, lär det inte kunna bestridas, att den berörda utvecklingen varit till fördel för ungdomsvården i stort sett. Den av kommittén förordade anordningen med ett berednings- och samarbetsorgan, utan egen beslutanderätt, synes inte innebära någon tillfredsställande ersättning för de nuvarande särskilt tillsatta myndigheterna. Med hänsyn härtill anser jag i likhet med ett stort antal remissinstanser att man inte bör bryta den hittillsvarande utvecklingen. Det bör sålunda enligt min mening även framdeles stå varje kommun fritt att, om den så finner lämpligt, uppdra åt ett särskilt organ att handlägga frågor rörande allmän ungdomsvård. Beträffande denna organisationsform torde några särskilda bestämmelser lika litet som i gällande BvL behöva införas i ny barnavårdslag. Härav följer att ifrågavarande organ i kommunalrättsligt hänseende blir att hänföra till s. k. oreglerade nämnder. Barnavårdslagens bestämmelser om den allmänt förebyggande verksamheten torde böra ges samma innebörd som för närvarande. Barnavårdsnämnden bör sålunda åläggas att tillse att vad som bör göras för ungdomen också blir gjort, antingen genom att stimulera andra kommunala organ att vidtaga åtgärder eller också genom att göra det själv. Om ungdomsstyrelse eller motsvarande organ tillsättes i en kommun, medför detta, att barnavårdsnämndens arbetsbörda lättas, men det innebär inte att nämnden befrias från allt ansvar för den allmänna ungdomsvården inom kommunen. Barnavårdsnämnden såsom det centrala organet för samhällets

barna- och ungdomsvård har alltid ytterst ansvaret för att erforderliga åtgärder och anordningar inom kommunen vidtages till främjande av goda uppväxtförhållanden för ungdomen.

En särskild fråga är vilket organ inom kommunen som bör utöva de uppgifter, som avses i 1954 års kungörelser angående statsbidrag till ungdomens förenings- och fritidsverksamhet (nr 575) samt om statsbidrag till utrustning m. m. av vissa föreningslokaler (nr 615). Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen är ifrågavarande organisatoriska uppgifter för kommunerna mycket begränsade. De inskränker sig sålunda till att mottaga vissa anmälningar och avge vissa yttranden. Med hänsyn till det nära sambandet mellan de olika statsbidragsformerna torde annat knappast kunna ifrågasättas än att berörda uppgifter bör ankomma på ett och samma organ. De organ som härvid kommer i fråga är — förutom ungdomsstyrelser eller motsvarande, där sådana finnes — barnavårdsnämnder och skolstyrelser. I denna fråga har kommittén och skolstyrelseutredningen stannat i olika uppfattningar. Medan kommittén anser, att uppgiften bör tillkomma barnavårdsnämnderna, menar skolstyrelseutredningen, att det här gäller en lämplighetsfråga, som bör överlämnas till varje kommuns praktiska bedömande med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Ehuru jag hyser den uppfattningen, att barnavårdsnämnden med hänsyn till dess verksamhetsfält måste anses ligga närmast till för uppgiften, ansluter jag mig till skolstyrelseutredningens berörda slutsats, att kommunerna bör ha frihet att själva avgöra organisationsfrågan. Jag kan härvid stödja mig på en övervägande opinion bland remissinstanserna.

Vad härefter beträffar den allmänt förebyggande verksamheten i vidsträckt bemärkelse utgör en allmän tillsyn från barnavårdsnämndens sida självfallet en nödvändig förutsättning för att nämnden skall kunna uppdaga behov av allmänna stödåtgärder och välja lämpliga dylika eller ta erforderliga initiativ. Liksom hittills bör det därför — i nära överensstämmelse med vad kommittén föreslagit — även enligt ny barnavårdslag åligga barnavårdsnämnden att göra sig väl förtrogen med barns och ungdoms levnadsförhållanden inom kommunen. Då det torde vara självklart, att barnavårdsnämnden alltid bör bedriva sin verksamhet på sådant sätt, att missförhållanden i fråga om barns och ungas behandling och utveckling såvitt möjligt förebygges, synes någon uttrycklig föreskrift om att verksamheten skall ha en sådan inriktning inte vara erforderlig.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen hade kommittén enligt sina direktiv att pröva, huruvida inom barnavårdslagstiftningens ram åtgärder kan vidtagas, som är lämpliga för att åstadkomma ett förbättrat skydd för skilsmässobarn och styvbarn, varjämte kommittén erhållit särskilt uppdrag att utreda frågan, i vilken utsträckning barnavårdsman bör utses för barn i äktenskap och adoptivbarn samt därmed sammanhängande spörsmål. I anledning av sistnämnda uppdrag har kommittén i sitt slutbetänkande framlagt förslag till sådana ändringar i 8 kap. föräldrabalken, att barnavårdsman i vidgad utsträckning skall utses för barn i äktenskap och adoptivbarn.

Samtidigt har kommittén föreslagit även andra ändringar i föräldrabalken, i synnerhet i balkens 6 kap. om vårdnad och umgängesrätt. Ifrågavarande ändringsförslag, som bör prövas inom justitiedepartementet, skall här inte upptagas till behandling. Vad angår spörsmålet, huruvida skilsmäso- och styvbarn bör beredas förbättrat skydd inom barnavårdslagstiftningens ram, har kommittén funnit, att ett för dessa kategorier särskilt avsett skydd knappast kan anordnas på annat sätt än genom att en obligatorisk tillsyn av sådan art som fosterbarnstillsynen införes. Kommittén har själv ställt sig avvisande till tanken på en sådan tillsyn, och införande därav har inte påyrkats i något yttrande. Inte heller jag finner mig böra framlägga förslag till bestämmelser av denna innebörd.

I likhet med kommittén anser jag vidare, att stadgandet om allmän tillsyn från barnavårdsnämndernas sida över barns och ungdoms levnadsförhållanden bör kompletteras med en anvisning för nämnden att särskilt uppmärksamma vissa grupper av underåriga. Kommittén har i detta sammanhang framhållit bl. a. hjälpklassbarnen och barn i hem, där någon av föräldrarna eller annan är alkoholmissbrukare eller psykiskt abnorm. Härtill kan läggas fall, där kriminalitet eller annan bristande samhällsanpassning yppats i den underåriges miljö, ehuru sådana omständigheter inte föreligger att direkt ingripande är påkallat. Genom att ägna särskild uppmärksamhet åt sådana underåriga bör barnavårdsnämnderna kunna göra betydande insatser inom ramen för den allmänt förebyggande verksamheten. Uppgiften kommer visserligen att ställa ökade krav på barnavårdsnämnderna. Om tillgängliga resurser utnyttjas på ett rationellt sätt, bör dock nämnderna enligt min mening kunna gå i land därmed. De invändningar mot kommitténs förslag som framförts i vissa yttranden kan jag därför inte tillmäta avgörande betydelse.

Såväl den föreslagna lagtexten som den anförda motiveringen ger vid handen, att kommittén avsett att särskild uppmärksamhet skall ägnas åt sådana underåriga, som kan befaras inte få god vård och fostran, även i fall, där fara för deras gynnsamma utveckling eller samhällsanpassning inte föreligger. Ett sådant stadgande måste anses vara alltför vittsyftande. Enligt min mening är det uppenbart, att många barnavårdsnämnder inte kommer att vara tillräckligt rustade för att bemästra en så långt gående tillsynsplikt. Stadgandet är därjämte alltför vagt till sin innebörd. Jag föreslår därför att anvisningen om särskild uppmärksamhet begränsas till sådana fall, där ogynnsam utveckling kan befaras. Härigenom framhäves också starkare barnavårdsnämndens skyldighet att genom allmänt inriktade åtgärder verka till förebyggande av kriminalitet eller annan asocialitet hos de unga.

Jag delar kommitténs uppfattning, att det bör överlåtas åt barnavårdsnämnderna att själva på sätt som befinnes lämpligt — genom överenskommelser med myndigheter och andra eller annorledes — säkerställa att de får reda på sådana underåriga, beträffande vilka särskild uppmärksamhet från nämndens sida är påkallad.

I viss anslutning till gällande BvL har kommittén föreslagit, att lagen skall ge anvisning på vissa uppgifter, som barnavårdsnämnden i sin allmänt förebyggande verksamhet främst bör inrikta sig på. Dessa uppgifter hänför sig enligt förslaget till ungdomens fritidsförhållanden, anordnande av god familjevård samt inrättande av barnavårdsanstalter och ungdomshem. Jag är ense med kommittén om att åtgärder för att förbättra barns och ungdoms fritidsförhållanden är en så central uppgift för barnavårdsorganen, att de särskilt bör framhållas i lagtexten. Vad angår de övriga i förslaget angivna uppgifterna torde det inte råda några delade meningar om att barnavårdsnämnderna i dessa avseenden kan göra särskilt betydelsefulla insatser. Andra uppgifter synes emellertid kunna vara väl så viktiga. Behoven varierar på detta område starkt från kommun till kommun, och ändrade förhållanden kan också förmodas komma att medföra att man i denna verksamhet bör söka sig nya vägar. Då angivandet av exempel lätt kan komma att binda verksamheten inom vissa utstakade gränser, anser jag att det är lämpligast att i ny barnavårdslag inte upptaga någon motsvarighet till gällande lags exemplifiering. Erforderliga anvisningar för hur den allmänt förebyggande verksamheten bör bedrivas får i stället lämnas i andra former främst genom vägledning av tillsynsorganen.

Det kan i många fall vara önskvärt och värdefullt, att barnavårdsnämnden genom kurser, föredrag eller på annat sätt upplyser om de möjligheter som finns till rådgivning och undersökning och ekonomiskt stöd härför samt till utbildning. Då en upplysningsverksamhet av denna art emellertid synes ingå som ett naturligt led i nämndens insatser för förbättring av kommunens barn- och ungdomsvård, torde någon uttrycklig anvisning därom i lagen — i enlighet med vad jag nyss anfört — icke vara erforderlig eller lämplig.

Däremot torde — efter förebild av bl. a. lagen om nykterhetsvård och SochjL — i ny barnavårdslag böra införas ett stadgande om skyldighet för barnavårdsnämnden att tillhandagå allmänheten med råd och upplysningar i frågor, som äger samband med nämndens verksamhet.

Slutligen må nämnas att jag — i enlighet med framställda yrkanden — funnit bestämmelserna om allmänt förebyggande verksamhet liksom i gällande BvL böra upptagas bland lagens inledande stadganden i stället för att sammanföras till ett särskilt kapitel.

VI. Juristmedverkan i barnavårdsnämnd

Barnavårdskommittén

Kommittén ägnar frågan om juristmedverkan i barnavårdsnämndernas arbete ingående behandling samt framhåller därvid till en början, att obligatorisk medverkan av jurist i barnavårdsnämnds arbete givetvis kan åväga-

bringas på olika sätt och avse bistånd i olika hänseenden. Kommittén anser emellertid klart, att föreskrift om jurists medverkan i barnavårdsnämnd endast kan tänkas motiverad av behov att höja nämndens förmåga att utreda och pröva ärenden, som är av stor vikt och kan erbjuda betydande svårigheter.

Med hänsyn till den huvuduppgift, som en i barnavårdsnämnd medverkande jurist enligt kommitténs mening skulle ha — nämligen att leda eller vägleda utredningen och prövningen av ärenden, som ankommer på nämnden, eller vissa sådana ärenden — kan enligt kommittén för uppdraget endast ifrågakomma en därför genom vunnen erfarenhet kvalificerad domare.

Kommittén erinrar om att den domarmedverkan, som är föreskriven i dansk och norsk barnavårdslagstiftning, är begränsad till vissa ärenden av särskild vikt men att det i övrigt mellan de båda ländernas bestämmelser föreligger en principiellt viktig olikhet i fråga om omfattningen och arten av domarens medverkan. Enligt den danska lagen består domarens medverkan blott i att ge barnavårdsorganet vägledning, leda undersökningen i saken och delta i den slutliga behandlingen utan rösträtt, enligt den norska lagstiftningen inträder domaren såsom ledamot av nämnden och leder förhandling och överläggning i ärenden av viss beskaffenhet. Kommittén anför vidare, att det i andra länder — t. ex. England — förekommer en mycket mer omfattande medverkan av domare i ärenden angående samhällsåtgärder för barns och ungas vård, fostran och tillrättaförande, i det att viktigare avgöranden därom ankommer på särskild barndomstol.

Vid bedömning, huruvida domarmedverkan i barnavårdsnämnd bör föreskrivas, tar kommittén först upp frågan om hur sådan medverkan skulle kunna och böra närmare regleras. Det gäller framför allt omfattningen av domarens medverkan, hans ställning inom eller i förhållande till nämnden samt de för hans del nödiga kvalifikationerna. Här om yttrar kommittén till en början följande.

Av flera skäl — bland dem även det principiellt önskvärda i att icke binda kommunerna när det gäller att söka få för barnavårdsarbetet lämpliga personer i nämnden — torde det få anses uteslutet, att domare skulle ingå såsom självskriven ledamot av barnavårdsnämnd och deltaga i dess hela verksamhet. Nämnden skulle genom ett dylikt arrangemang få en helt förändrad karaktär. Den skulle komma att i allo framstå såsom ett slags barndomstol och detta även vid befattning med sådana ärenden, vilka icke brukar ankomma på sådana domstolar. Om ledamotskap i alla barnavårdsnämnder anförtroddes åt domarna i de allmänna domstolarna, skulle dessa domares arbetsbörda ökas orimligt. Att i stället utse särskilda »socialdomare» för uppgiften, skulle innebära en omfattande och kostnadskrävande anordning. Här må anmärkas, att man i Norge icke låtit den äldre ordningen, enligt vilken underrättsdomaren skulle vara ledamot av verjerådet — vars viktigaste uppgift ansågs vara barns omhändertagande — få motsvarighet i nya lagen samt att som skäl härför bl. a. åberopats de nytillskapade barnavårdsnämndernas vidare arbetsfält och den orimliga arbetsbelastning, som ett ledamotskap utan begränsning till vissa ärenden skulle medföra för underrättsdomaren.

Av liknande skäl synes det icke kunna ifrågakomma att domare göres till

obligatorisk rådgivare och medhjälpare åt barnavårdsnämnden med avseende å hela dess verksamhet. De fördelar som kunde vinnas därmed skulle icke alls uppväga nackdelarna.

Domarens eventuella medverkan måste alltså enligt kommitténs uppfattning begränsas till vissa grupper av ärenden, vilkas utredning och prövning med hänsyn till såväl avgörandenas betydelse som till ofta uppkommande svårigheter får anses framför andra kräva sådan erfarenhet och kunnighet, som domaren besitter. Till sådana ärenden hänför kommittén dem som avser omhändertagande för utredning eller för samhällsvård, där åtgärden ej gäller övergivna eller föräldralösa barn eller är grundad på samtycke, vidare ärenden angående fosterbarns skiljande från fosterhem utan omhändertagande, förbud mot barns mottagande i enskilt hem samt förbud mot fosterbarns tagande från fosterhemmet. Det kan enligt kommittén ifrågasättas att medtaga även andra ärenden, bl. a. sådana som gäller viktiga frihetsinskränkande anordningar och föreskrifter, anlitande av vissa vårdformer — särskilt intagning och kvarblivande i utredningshem — upphörande eller förlängning av samhällsvård eller av förbud som nyss nämnts.

Kommittén framhåller, att gränsdragningen kring området för domarens medverkan ur flera synpunkter vållar svårigheter, samt fortsätter därefter.

Hur den än göres, torde uppdelningen komma att te sig diskutabel och i viss mån godtycklig. Tillämpningen måste också vålla svårighet av den anledningen, att det i stor utsträckning till en början är oklart, vad ett ärende »gäller». Olika ingripanden eller andra åtgärder kan tänkas bli beslutade i ett anhängiggjort ärende; först på ett relativt sent stadium kan det visa sig att sådant beslut, som kräver domarens medverkan, måste ifrågasättas. Ett domarinträde i efterhand vållar svårighet och olägenhet, även om man icke uppställer krav på omgöring av hela handläggningen. Å andra sidan skulle domarens inträde i alla fall, där ett beslut som förutsätter hans medverkan synes kunna komma ifråga, bli mycket betungande både för nämnden och domaren. Säkerligen måste man undvika denna senare lösning av problemet, vilken skulle innebära, att man ganska mycket närmade sig systemet med domarmedverkan i nämndens hela verksamhet.

Kommittén anser övervägande skäl tala för att — om domares medverkan skulle anses önskvärd — den ordningen väljes att domaren, såsom den norska lagen stadgar, inträder som ledamot och tar del i ansvaret för beslutet i de ärenden, i vilkas utredning och bedömning han medverkar. Enligt kommittén torde domaren icke nödvändigtvis behöva formellt fungera såsom ordförande.

Kommittén berör vidare frågan, åt vilken domare en eventuell medverkan i barnavårdsnämnd borde anförtros. Enligt kommitténs mening finge detta problem lösas på det sättet, att Kungl. Maj:t i ändamål att organisera domarmedverkan i barnavårdsnämndernas arbete indelade riket i distrikt, varje distrikt omfattande en eller flera kommuner, kanske hela län i vissa fall, och utsåge en domare jämte ersättare att inom distriktet medverka i ifrågavarande nämndarbete. Vid distriktsindelningen skulle enligt kommittén otvivelaktigt diverse bedömningsproblem möta.

Sedan sålunda åtskilliga med den ifrågasatta nyskapelsen förbundna svårigheter redovisats, framhåller kommittén, att densamma också ur andra organisatoriska synpunkter än de förut berörda samt av ekonomiska skäl är ägnad att väcka betänksamhet. Genom densamma skulle grunderna för den svenska barnavårdsorganisationen i väsentlig mån rubbas. Domarnas medverkan skulle draga betydande kostnader för det allmänna, till synes utan att medföra jämförliga besparingsmöjligheter på annat håll. Kommittén anför härom till en början följande.

Barnavårdsnämnd med domarledamot, som leder handläggningen och bedömningen av ärende, får otvivelaktigt temporärt barndomstolskaraktär. Domarförstärkningen torde böra utnyttjas på det sättet, att den förstärkta nämnden jämställs med allmän domstol ifråga om bevisupptagningen och därmed sammanhängande befogenheter. Därigenom blir emellertid förfarandet än mer domstolsbetonat.

En icke ringa risk torde föreligga för att domarens medverkan i en del fall får den effekten, att övriga ledamöters initiativkraft och självständighet försvagas till följd av en kraftfull insats från domarens sida. Detta kan medföra, att den barnavårdsverksamhet, som ej faller inom ramen för domarens medverkan och som är minst lika betydelsefull, blir mindre väl tillgodosedd. Det kan t. o. m. bli så, att tvångsåtgärder och förbud och därmed jämförliga åtgärder, för vilka domarmedverkan föreskrivits, fattas såsom det centrala och ojämförligt viktigaste i barnavårdsarbetet.

Ett system med domarmedverkan som begränsas till vissa ärenden, gällande speciella åtgärder, kan tydligtvis även på annat sätt ogynnsamt påverka samarbetet i nämnden och därmed nämndens insatser för barna- och ungdomsvården. I många fall kan olika åtgärder väljas, och detta kan — redan för undvikande av omgång och omständlighet, men särskilt naturligtvis i nämnder, där samarbetet med domaren icke är det bästa eller i vart fall kännes tyngande — föranleda att sådan åtgärd med förkärlek väljes, som icke kräver domarmedverkan. Att en sådan benägenhet, vilken kan leda till sakligt otillfredsställande val av åtgärd, är en risk att räkna med, lär erfarenheterna av den danska lagens tillämpning utvisa.

Även när det gäller allmänhetens inställning till barnavårdsnämnden samt uppfattningen bland dem som nämnden i sin verksamhet vill nå eller söka samarbete med, torde domarens obligatoriska, ehuru begränsade, medverkan och det drag av domstol, som sammanhänger därmed, föra med sig betydande nackdelar.

De risker som vid obligatorisk domarmedverkan kan föreligga för att tyngdpunkten i barnavårdsnämndens verksamhet förskjutes, för att möjligheterna för lekmännen i nämnden att göra en tillfredsställande insats minskas samt för att nämndens arbete på åtskilliga områden försvåras, kan i sin tur allvarligt försvaga det kommunala intresset för nämndens verksamhet och minska villigheten att ta emot ledamotsuppdrag och särskilt ordförandeuppdrag i nämnden.

Kommittén uttalar därefter, att det kan invändas, att man både i Norge och Danmark, på sätt förut berörts, har domarmedverkan i det kommunala barnavårdsorganet. Kommittén tillägger, att förutsättningarna emellertid är andra i dessa våra grannländer. Förvaltningsapparaten är uppbyggd på annat sätt än hos oss, dess arbetssätt och traditioner andra än i vårt land och dess »inre» rättsenlighetskontroller mindre utvecklade än våra. Skydd för

rättssäkerheten har därför bl. a. sökts i en av de allmänna domstolarna utövad laglighetskontroll över förvaltningen. Det är under sådana förhållanden naturligt att låta domare från de allmänna domstolarna direkt medverka i vissa för de enskildas rätt särskilt väsentliga förvaltningsåtgärder.

Kommittén anför vidare bl. a. följande.

Obligatorisk domarmedverkan i barnavårdsnämnd, om ock i tämligen begränsad omfattning, skulle i Sverige innebära en principiell nyhet, som skulle bryta mot hittillsvarande uppfattning om lämpliga former för det kommunala socialvårdsarbetets bedrivande. Att engagera domare från de allmänna domstolarnas kår i barnavårdsnämndernas verksamhet är som nämnts uppenbarligen en anordning, som drar avsevärda kostnader. De organisatoriska svårigheterna är betydande och verkningarna i olika hänseenden — i det föregående berörda — i mycket ej möjliga att helt överblicka.

Med hänsyn härtill anser kommittén, att det icke bör komma i fråga att införa obligatorisk domarmedverkan, med mindre ett starkt framträdande behov av att på det sättet förstärka barnavårdsnämnderna måste anses föreligga.

Enligt kommitténs uppfattning har barnavårdsnämndernas hittillsvarande verksamhet icke visat brister, som skulle kunna anses kräva ett så radikalt och generellt botemedel. Kommittén fortsätter därefter.

Genom den nya lagstiftning, som kommittén föreslår, får barnavårdsnämnderna en del nya uppgifter och delvis nya riktlinjer att följa. Självfallet ställes genom en tämligen omfattande ny lagstiftning ökade krav på de tillämpande myndigheterna under en övergångstid. Även i det långa loppet torde en tillfredsställande utveckling av barnavården i den nya lagens anda kräva mera av barnavårdsnämnderna såväl med avseende å väksamhet, initiativkraft och vilja att fullfölja sina strävanden som ock i fråga om förmåga att klarlägga dunkla sammanhang, skilja mellan stridiga intressen och dylikt. De skärpta anspråken på barnavårdsnämndernas insatser är emellertid endast delvis av den innebörden, att domarmedverkan skulle öka nämndernas förmåga att uppfylla anspråken. I övrigt är dessa tvärtom av sådan art, att de nackdelar, som domarmedverkan otvivelaktigt har med sig, och de mindre lyckliga följder därav, som ytterligare är att räkna med, skulle kunna äventyra nämndernas möjligheter att tillgodose lagstiftningens huvudsyften. Vad särskilt angår barnavårdsnämndernas ökade befattning med unga lagöverträdare, synes därav icke vållas svårigheter, som nämnderna icke regelmässigt skulle kunna bemästra med anlitande, vid behov, av sina normala i det föregående avhandlade möjligheter att erhålla råd, vägledning och annat bistånd.

Sammanfattningsvis uttalar kommittén, att barnavårdsnämnden enligt kommitténs mening i allo bör bibehållas vid sin karaktär av kommunal nämnd, bildad av valda ledamöter, och inte vid handhavandet av vissa verksamhetsgrenar framträda såsom en domstolsmässig myndighet. Nämndkaraktären är enligt kommittén nödvändig för att de väsentliga uppgifter på barna- och ungdomsvårdens område, som endast en nämnd är lämpad att handha, skall bli lösta på ett tillfredsställande sätt.

Remissyttrandena

Kommitténs ståndpunkt i frågan om juristmedverkan har uttryckligen biträts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser.

Socialstyrelsen är av samma uppfattning som kommittén och uttalar, att styrelsen särskilt tagit fasta på synpunkten, att man från början helt naturligt icke vet vad ett ärende kan komma att gälla, i all synnerhet inför alla de möjligheter till förebyggande åtgärder, som nu föreslås tillkomma.

Justitiekanslersämbetet är å sin sida ingalunda övertygat om de nackdelar och olägenheter i skilda hänseenden som skulle följa av en domarmedverkan, därest — såsom torde få förutsättas — en för uppgiften skickad domare anlitas. Ämbetet ansluter sig dock till kommitténs ståndpunkt och framhåller därvid, att det icke torde vara att räkna med att domare allmänt skulle kunna ingå som ledamot av barnavårdsnämnd eller anlitas som rådgivare ens för vissa grupper av ärenden. Ämbetet ifrågasätter i detta sammanhang om det icke är klokt att verka för att kommunerna vid utseende av ledamöter i barnavårdsnämnd har i åtanke att välja en domare, om lämplig sådan står till buds. Värdet i rättssäkerhetshänseende och för nämnden själv av att nämnden vid ömtåligare och svårare avgöranden äger stöd av en domare synes ämbetet obestridligt. Och värdet därav ökas, ju vagare de materiella bestämmelserna är utformade. Fråga är emellertid — uttalar ämbetet till sist — om den medverkan det här gäller bör begränsas till domare. En erfaren advokat eller en annan betrodd jurist kan säkerligen mången gång väl fylla de uppgifter som avses.

Enligt *hovrätten för Västra Sverige* framstår det som tveksamt, huruvida den av kommittén föreslagna organisationen av barnavårdsorganen i första instans fyller de fordringar som med hänsyn till bl. a. rättssäkerhetskravet måste ställas på densamma. Oaktat hovrätten funnit starka skäl kunna åberopas för att barnavårdsnämnd vid handläggningen av vissa mera krävande åtgärder förstärkes genom medverkan av en erfaren domare, godtager hovrätten likväl kommitténs ståndpunkt. Hovrätten har därvidlag fäst stort avseende vid de föreslagna utförliga bestämmelserna om handläggningen av barnavårdsärende samt vid underställningsinstitutet och det reglerade förfarandet hos länsstyrelsen i underställnings- och besvärsmål. Frågan om en ändamålsenlig organisation av barnavårdsorganen måste enligt hovrätten tagas under förnyat överbäggande, om gränsdragningen mellan kriminalvårdens och barnavårdens befattning med unga brottslingar ändras så att avancerat brottslingsklientel i större omfattning än nu kommer att överföras till barnavården. Huruvida man i ett sådant läge bör nöja sig med en förstärkning av barnavårdsnämnderna genom föreskrift om medverkan i vissa fall av domare eller fast hellre bör inrätta någon form av ungdomsdomstolar anser sig hovrätten för närvarande icke böra gå närmare in på.

Utredningen om administrativa frihetsberövanden anser det inte heller böra ifrågasättas att införa domarmedverkan i barnavårdsnämnderna. De rättssäkerhetsgarantier, som bör förknippas med handläggningen av barna-

vårdsärenden, synes utredningen böra huvudsakligen knytas till handläggningen på länsstadiet av sådana ärenden, främst angående omhändertagande, där verklig tvist föreligger rörande det berättigade i vidtagen åtgärd. Utredningen anför.

Frågan om barnavårdsnämnds organisation vid omhändertagande av barn och ungdom är av betydande intresse ur rättssäkerhetssynpunkt, och utredningen har därför ägnat spörsmålet åtskillig uppmärksamhet. Utredningen har därvid haft att utgå ifrån de ökade arbetsuppgifter, som under senare år tillagts barnavårdsnämnderna, varibland kanske främst är nämnda omhändertagande i allt större omfattning av unga lagöverträdare. Dessa arbetsuppgifter ställer större krav än tidigare på barnavårdsnämnds handläggning av barnavårdsärenden och kan motivera förslag om förstärkning av nämnderna. Därvid ligger tanken nära att förstärkningen — såsom är fallet i Danmark och Norge — skulle kunna åvägabringas genom att kvalificerad domare deltog i nämndens handläggning av vissa ärenden. Främst borde detta vara fallet med sådana ärenden, som motsvarar omhändertagande för skyddsuppfostran enligt nuvarande barnavårdslag. Genom domares deltagande i handläggningen av dylika ärenden skulle garantier föreligga för en betryggande utredning och prövning av ärendena. Det torde vara av betydelse ur rättssäkerhetssynpunkt, att kontroll av juridisk sakkunskap kommer till stånd även i ärenden, som på grund av medgivande till verkställigheten icke behöva underställas länsstyrelsens prövning. I vad gäller ärenden angående omhändertagande av unga lagöverträdare skulle en sådan förstärkning också kunna motiveras därav att det synes angeläget att åstadkomma en så enhetlig bedömning som möjligt av sådana ärenden, som handläggas av barnavårdsnämnd, och de mål angående unga lagöverträdare, som alltjämt komma under domstols prövning.

Barnavårdskommittén anför att domarnas medverkan skulle draga betydande kostnader för det allmänna, till synes utan att medföra jämförliga besparingsmöjligheter på andra håll. Det må emellertid framhållas, att all utredning saknas rörande dessa kostnader. Domarmedverkan kan organiseras på flera olika sätt, och kostnaderna torde bli i väsentlig grad beroende av hur den närmare utformningen skulle komma att ske. Kostnaderna torde över huvud taget icke kunna bedömas utan att man närmare anger sättet för medverkan. De torde kunna nedbringas, om domare tillkallas först på ett tämligen sent stadium, en anordning som dock ur sakliga synpunkter mött åtskillig kritik. Medverkan av domare i barnavårdsnämnden skulle vidare kunna tänkas möjliggöra ett undvarande av underställning av beslut om omhändertagande, som i så fall endast som besvärsmål skulle behöva bli föremål för länsstyrelsens prövning.

Barnavårdskommittén anför vidare som en nackdel av domarmedverkan, att denna temporärt skulle ge barnavårdsnämnd karaktär av domstol. Det synes visserligen icke kunna bestridas, att hos allmänheten kan i viss omfattning återfinnas en rädsla för begreppen domare och domstol, sannolikt grundad i den föreställningen att domstolarnas mest karakteristiska uppgift är rannsaking av grövre brottslingar. Denna rädsla synes emellertid överdriven. I själva verket är ju domstolarna samhällets organ för noggrann prövning av medborgarnas förhållanden till varandra och till samhällsmakten. De har sålunda, t. ex. i familjerättsliga mål av olika slag, att behandla frågor av personlig art, som till sin karaktär kan stå barnavårdsärendena ganska nära.

Trots att sålunda skäl finnas för domarmedverkan i barnavårdsnämnderna och att kommittén synes i viss mån ha överbetonat de anförda skälen emot

en sådan anordning, har icke heller utredningen vid sina överväganden kommit att stanna för en lösning av rättssäkerhetsproblemet efter dessa riktlinjer. Ett starkt skäl härför är, att åtminstone i nuvarande läge domarna sannolikt skulle komma att mötas av ett starkt misstroende från barnavårdshåll. Vidare må framhållas att, särskilt efter ikraftträdandet av 1952 års lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig, barnavårdsnämnderna i ganska stor omfattning handlägger ärenden angående omhändertagande av unga lagöverträdare. Även om i vissa avseenden kritik riktats mot barnavårdsnämndernas handläggning av barnavårdsärenden, torde dock, allmänt sett, fog saknas för påståendet att barnavårdsnämnderna icke skulle ha på ett tillfredsställande sätt fyllt sin uppgift att handlägga ärenden angående omhändertagande av unga lagöverträdare. De flesta ärenden av denna art förekomma i de största städerna, vilkas barnavårdsnämnder äga större resurser än övriga att åstadkomma en tillfredsställande utredning och behandling i övrigt av ärendena. För de små kommunerna — vilkas antal genom storkommunsreformen avsevärt minskat — kan givetvis handläggningen av mera invecklade ärenden stundom te sig som en alltför svår uppgift, men dels torde sådana ärenden vara mycket sällsynta hos nämnderna i dessa kommuner och dels torde nämnderna för handläggningen av dylika ärenden kunna erhålla råd och hjälp av tillsynsmyndigheternas tjänstemän.

En positiv inställning till tanken att barnavårdsnämnd åtminstone vid handläggning av vissa ärenden bör förstärkas med domare eller annan jurist intager *riksåklagarämbetet*, *besvärssakkunniga*, *föreningen Sveriges landsfogdar* och *Sveriges advokatsamfund*.

Riksåklagarämbetet, som betonar att medverkan av domare icke torde innebära en alltför stor arbetsbelastning för domarkåren, utvecklar sina synpunkter på spörsmålet enligt följande.

Under senare år har i olika etapper vården av kriminell ungdom under 18 år alltmer anförtratts åt socialvårdsmyndigheterna. Med undantag för de fall, då böter anses böra komma i fråga, överlämnas för närvarande nästan undantagslöst alla ungdomar i åldern 15—17 år, som begått brott, till dessa myndigheter. Detta överlämnande sker på två vägar. Det vanligaste är att den unge med tillämpning av 1944 års lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga utan föregående åtal överlämnas till barnavårdsnämnden. Innan så sker skall barnavårdsnämnden regelmässigt i yttrande till åklagaren ha angivit huruvida nämnden vidtagit eller kommer att vidtaga åtgärd beträffande den underårige samt huruvida enligt nämndens mening sådan åtgärd kan anses vara till fyllest för hans tillrättaförande. Barnavårdsnämnderna kopplas alltså in på ett tidigt stadium och i praktiken sker detta i allmänhet redan under utredningens gång. I de mera ovanliga fall, då åtal kommer till stånd och reaktionen icke stannar vid böter, överlämnar domstolen i regel, med tillämpning av 1952 års lag om påföljd för brott av underårig m. m., åt barnavårdsnämnden att omhänderta den unge för skyddsuppfostran. Även i sådana fall inhämtas yttrande av barnavårdsnämnden. Endast i mycket begränsad omfattning förekommer att kriminell ungdom i ifrågavarande ålder dömes till frihetsstraff. Enligt 1952 års lag får nämligen den som ej fyllt 18 år icke dömas till sådant straff, om ej särskilda skäl är därtill. Barnavårdsnämnd bestämmer sålunda i det alldeles övervägande antalet fall såsom första instans påföljden för brott som begåtts av ungdom under 18 år och detta även då fråga är om allvarigare brottslighet. Nämnden fungerar med andra ord i realiteten som en sorts barndomstol i dessa ärenden. I detta sammanhang må erinras om att enligt strafflagberedningens förslag till skydds-

lag den som är under 18 år icke i något fall skall kunna dömas till tidsbestämt frihetsstraff.

Enligt ämbetets mening har den ovan skisserade utvecklingen i stort sett varit ändamålsenlig och tillfredsställande. Den har emellertid varit behäftad med vissa olägenheter. Dessa avse framför allt snabbheten i barnavårdsnämndernas ingripanden, effektiviteten i nämndernas åtgärder och gränsdragningen mellan nämndernas och de judiciella organens befogenheter.

Det är ett självklart önskemål att erforderliga åtgärder mot den som har begått brott insättes så snart som möjligt efter brottet. I alldeles särskilt hög grad gäller detta i fråga om kriminell ungdom. Den nuvarande ordningen, enligt vilken det bortsett från undantagsfall ankommer på barnavårdsorganen att ingripa mot lagöverträdare under 18 år, bygger också på förutsättningen att de åtgärder som är indicerade enligt barnavårdslagstiftningen tillgripes utan dröjsmål efter det att brottsligheten kommit till vederbörande barnavårdsnämnds kännedom. Det synes emellertid i stor utsträckning ha förekommit och torde alltså förekomma, att barnavårdsnämnderna avvakta huruvida judiciellt förfarande kommer att inledas och, om så sker, hurdan utgången av detta förfarande blir. Härigenom försenas åtgärderna mot den unge och försvåras möjligheterna att komma till rätta med honom.

Barnavårdsorganens verksamhet kan sågas traditionellt ha varit och bör enligt ämbetets mening även framdeles till väsentlig del vara individualpreventivt inriktad. I den mån ansvaret för behandlingen av kriminell ungdom under 18 år kommit att till allt större del övervältras på dessa organ har emellertid även en annan synpunkt trätt i förgrunden, nämligen intresset av att tillgodose samhällsskyddet. Detta intresse, som det tidigare ankommit på de judiciella myndigheterna att bevaka, måste med den nuvarande ordningen iakttagas av barnavårdens organ. Det är enligt ämbetets åsikt skäl att med all kraft understryka detta. Erfarenheten synes nämligen ge vid handen att barnavårdsnämnderna icke alltid haft klart för sig att vid behandlingen av unga lagöverträdare även samhällsskyddet måste tillgodoses.

Vad angår gränsdragningen mellan barnavårdsnämndernas och de judiciella organens kompetensområde förutsätter det nuvarande systemet i viss omfattning ett samarbete mellan dessa myndigheter. Detta samarbete synes i stort sett gå tillfredsställande. Framför allt vid tillämpningen av 1952 års lag om påföljd för brott av underårig m. m. har dock vissa friktioner förekommit. Svårigheterna härvidlag torde visserligen huvudsakligen ha förorsakats av att den offentliga barnavården och då främst ungdomsvårdsskoleorganisationen ännu icke har tillförts erforderliga resurser. Så länge befogenheterna i fråga om behandlingen av lagöverträdare under 18 år är uppdelade på judiciella och barnavårdande organ, torde dock friktionsanledningarna icke helt kunna undvikas.

Det är ämbetets bestämda uppfattning, att medverkan av en kvalificerad jurist såsom ordförande i barnavårdsnämnden vid handläggning av ärenden rörande kriminell ungdom i åldern 15—17 år skulle bidra till att undanröja de olägenheter, som ovan har antytts, och alltså även till att utjämna de motsättningar mellan de rättsvårdande och de barnavårdande myndigheterna, som är en oundviklig följd av det nuvarande dualistiska systemet. Härigenom skulle barnavårdsnämndernas effektivitet höjas till båtnad för kampen mot ungdomsbrottsligheten.

Såsom ett ytterligare skäl för den av ämbetet föreslagna förstärkningen av barnavårdsnämnderna må erinras om att nämnderna kan komma att tilläggas en ny uppgift som enligt ämbetets mening kräver medverkan av jurist. Som framgår av ämbetets yttrande den 27 december 1955 över barnavårdskommitténs betänkande angående utredningshem anser ämbetet i

motsats till kommittén att beslut om intagning på sådant hem alltid skall träffas av barnavårdsnämnd. De betänkligheter som kommittén anfört mot att anförtro barnavårdsnämnd beslutanderätten i ifrågavarande fall torde i allt väsentligt förlora sin tyngd om barnavårdsnämnderna förstärkes med rättsbildade krafter.

Medverkan av jurist i barnavårdsnämnds arbete skulle även vara till fördel ur rättssäkerhetssynpunkt dels i sådana fall där ovisshet kan råda huruvida den unge begått den brottsliga gärningen och dels som en garanti för att barnavårdsnämndens personutredning blir fullständig och rättvisande. Av särskild betydelse är rättssäkerhetssynpunkten då det gäller intagning på utredningshem med hänsyn till att brottsutredningen eller personutredningen då ännu icke är fullständig.

Besvärssakkunniga anför.

Mot bakgrunden av de ingripande utredningsbefogenheter, som föreslås skola stå till nämndens förfogande ter det sig anmärkningsvärt att juristinslag saknas i nämnden. Det föreligger otvivelaktigt behov av att låta i nämnden ingå person med sådana utrednings- och handläggningstekniska kvalifikationer, att garanti vinnes att ärendena hos nämnden blir objektivt och allsidigt belysta, varav i regel torde följa att de även blir rätt bedömda. Kvalificerade utredningsmedel kräver sakkunnigt handhavande ur både effektivitets- och rättssäkerhetssynpunkt. Det bör därför närmare övervägas, huruvida och i vilken utsträckning barnavårdsnämnden kan tillförsäkras juristmedverkan. För detta ändamål erfordras icke nödvändigtvis att en domare ingår i nämnden. Även advokater, åklagare och förvaltningsjurister kan tänkas vara skickade för uppgiften.

Sveriges advokatsamfund, som icke kan finna att den domstolsbetonade karaktären hos en barnavårdsnämnd skulle vara till men för den enskildes inställning till nämndens verksamhet, är medvetet om att man ur organisatoriska synpunkter och av kostnadsskäl måhända bör begränsa kravet på juristinflytande till sådana ärenden, där fråga uppstår om mera långtgående ingripanden i den enskildes rättssfär. De betänkligheter mot en dylik differentiering av ärendena hos nämnden, varåt kommittén givit uttryck, delas icke av samfundet. Även argumenteringen för de svårigheter och olägenheter ett domarinträde i efterhand skulle vålla finner samfundet icke övertygande samt fortsätter.

Tankegången vilar säkerligen på en underskattning av den genomsnittliga förmågan hos domarkompetenta ledamöter att sätta sig in i ett ärende av hithörande slag. Särskilt om de förebragta indikationerna för ett allvarligare ingripande är klart redovisade i tidigare förda protokoll — och att detta är ett generellt krav på handläggningen av barnavårdsärenden synes samfundet uppenbart — bör de befarade olägenheterna av ett dylikt »efterinträde» icke bli av någon betydelse.

Samfundet ifrågasätter för övrigt, om icke en differentiering med hänsyn till lokala förhållanden även kunde tänkas, då det gäller kravet på juristinflytande i barnavårdsnämnds verksamhet. Samfundet åsyftar härvidlag de speciella problem som storstäderna erbjuda i fråga om tillrättaförande av missanpassad ungdom. Såväl med hänsyn till frekvensen av indikationer för mera långtgående ingripanden som av organisatoriska hänsyn kunde det måhända övervägas att man för de större städernas vidkommande införde kravet på kontinuerligt juristinflytande i dessa kommuners barnavårdsnämnder.

Föredragande statsrådet

Kraven på obligatorisk juristmedverkan i barnavårdsnämndernas arbete har framkommit i den allmänna diskussionen om rättssäkerhet vid s. k. administrativa frihetsberövanden, och den synpunkt som här anlagts har varit nödvändigheten att stärka rättssäkerhetsgarantierna för de enskilda, såväl de unga själva som deras föräldrar. När det gäller barnavårdsnämndernas befattning med unga lagöverträdare, har även en annan synpunkt trätt i förgrunden. Man har nämligen hävdad, att barnavårdsnämnderna måste organiseras med domare eller annan jurist som ledamot för att bekämpandet av ungdomsbrottsligheten skall bli tillräckligt effektivt och behovet av samhällsskydd tillfredsställande tillgodosett.

Allmänt sett torde inte kunna göras gällande, att barnavårdsnämnderna visat benägenhet att vidtaga obefogade eller otillräckligt grundade ingripanden. Enstaka fall av sådana ingripanden torde dock ha förekommit. Omständigheterna kan också i undantagsfall vara särskilt ägnade att vilseleda bedömningen, den allmänna meningen kan vara mycket bestämd och för ett lokalt organ svår att helt frigöra sig från, personer utanför nämnden kan engagera sig i strävanden att obehörigen påverka ett ärendes undersökning och bedömning etc. Det torde vidare knappast kunna bestridas, att ingripanden mot unga lagöverträdare inte alltid skett med önskvärd effektivitet. Den av riksåklagarämbetet i detta hänseende framförda kritiken kan sålunda inte anses obefogad. Med hänsyn till det nu anförda står det enligt min mening fullt klart, att ett ökat utnyttjande av juridisk sakkunskap skulle stärka rättssäkerheten och främja effektiviteten i barnavårdsnämndernas arbete. Härigenom skulle nämndernas ställning allmänt sett också förbättras.

Om man skulle vilja föreskriva obligatorisk medverkan av jurist i barnavårdsnämndernas arbete, anser jag övervägande skäl tala för en sådan lösning, som ifrågasatts av kommittén, d. v. s. att en kvalificerad domare skulle inträda som ledamot av nämnden vid handläggning företrädesvis av ärenden rörande omhändertagande. En sådan ordning, som i princip överensstämmer med den som gäller enligt den nya norska barnavårdslagen, är ur flera synpunkter tilltalande. De praktiska erfarenheterna av denna organisationsform i Norge lär i stort sett vara goda. De organisatoriska och andra olägenheter som framhållits av kommittén torde vidare vara betydligt överdrivna. Emellertid skulle — såsom kommittén också framhållit — ett genomförande av den ifrågasatta reformen innebära en principiell nyhet, som skulle bryta mot hittillsvarande uppfattning om lämpliga former för det kommunala socialvårdsarbetets bedrivande. I likhet med kommittén, vars ståndpunkt godtagits av flertalet remissinstanser, finner jag, att de skäl som talar för obligatorisk medverkan av jurist i barnavårdsnämnds arbete inte är av den styrka, att de kan motivera att en så genomgripande reform nu genomföres.

Det är vidare tydligt, att frågan om obligatorisk juristmedverkan inte bör

ses som ett isolerat problem utan sättas in i ett större sammanhang, nämligen spørsmålet om det vid administrativa frihetsberövanden verksamma organet i första instans. Med ett slutligt ställningstagande till ifrågavarande organisationsproblem torde därför under alla förhållanden böra anstå i avbidan på prövningen av de förslag, som är att vänta från utredningen om administrativa frihetsberövanden.

Nämnda utredning — som biträtt kommitténs ståndpunkt i förevarande fråga — har uttalat, att rättssäkerhetsgarantierna huvudsakligen bör knytas till handläggningen på länsstadiet av sådana ärenden angående omhändertagande, där verklig tvist föreligger rörande det berättigade i en viss åtgärd. Detta betraktelsesätt synes mig i stort sett vara realistiskt. Dock får detta inte undanskymma, att det givetvis är angeläget att i möjligaste mån även förbättra förfarandet hos barnavårdsnämnderna, bl. a. genom att tillgodose behovet av juridisk sakkunskap.

Enligt gällande BvL bör sådan sakkunskap, där så lämpligen kan ske, vara företrädd inom nämnden. Eftersom övriga speciella kvalifikationsvillkor för ledamotskap i barnavårdsnämnd slopas, kan jag inte tillstyrka, att denna föreskrift bibehålles i ny barnavårds lag. Även om inval av domare eller annan jurist i barnavårdsnämnd i många fall kan vara ett lämpligt sätt att tillgodose nämndens behov av juridisk sakkunskap, kan detta tillgodoses också på andra vägar. I likhet med kommittén föreslår jag, att nämnden skall få tillkalla särskilda sakkunniga att delta i sina överläggningar samt anlita det biträde i övrigt som erfordras. Med stöd av denna befogenhet äger nämnden tillförsäkra sig bl. a. erforderligt juridiskt biträde. Jag kan i detta sammanhang nämna, att den engelska ungdomsdomstolen normalt består av tre lekmän med en juridiskt utbildad sekreterare. Utan att i någon mån förringa betydelsen för barnavårdsarbetet av annan sakkunskap kan emellertid med fog sägas att behovet av juristmedverkan ligger på ett särskilt plan. Juristens uppgift är att vaka över att de i lagen föreskrivna formerna och anvisade utvägarna anlitas. Sålunda har han bl. a. att tillse, att speciell sakkunskap, såsom medicinsk och psykologisk sådan, i erforderlig omfattning anlitas i nämndens arbete. Kraven på ökad rättssäkerhet talar också för att den juridiska sakkunskapen bör i viss mån inta en särställning. Jag har med hänsyn härtill funnit mig böra föreslå, att i lagen införes en direkt anmaning till barnavårdsnämnderna att — om behovet av juridisk sakkunskap inte är tillgodosett inom nämnden — anlita biträde av lagfaren person. Närmare föreskrifter om på vilket sätt eller i vilken omfattning detta skall ske synes inte vara nödvändiga eller ens önskvärda.

Ätminstone i de största städerna torde det vara mest naturligt att knyta en jurist till nämnden såsom heltidsanställd befattningshavare. För det stora flertalet nämnder kan emellertid knappast ifrågakomma annat än att vid uppkommande behov anlita jurist från fall till fall. En lämplig ordning synes därvid vara, att avtal träffas med lämplig jurist om att denne skall stå till nämndens förfogande i den omfattning, som påkallas. För uppgiften synes kunna ifrågakomma såväl domare och andra domstolsjurister som advo-

kater och förvaltningsjurister. Några svårigheter att finna en lämplig jurist, vilken givetvis inte behöver vara bosatt inom kommunen, torde i allmänhet inte behöva uppstå. Såsom framgår av vad jag tidigare anfört räknar jag med att juridisk expertis vid behov skall kunna förmedlas till nämnderna av svenska socialvårdsförbundet.

Medverkan av jurist erfordras självfallet inte i alla slags ärenden. Behov av juridisk sakkunskap föreligger främst i ärenden, som avser ingripande i sådana fall som anges i 22 § BvL. Enligt föreliggande lagförslag skall barnavårdsnämnderna kunna hindra skadliga fosterbarnsförflyttningar. Även i dessa fall måste juristmedverkan anses särskilt påkallad. Alla ärenden av angiven art är emellertid inte invecklade eller svårbedömda, utan i många fall är utgången mer eller mindre självklar. I dylika fall kan juristens medverkan göras mycket begränsad eller måhända helt avvaras. I allmänhet torde juristen dock behöva följa handläggningen av ifrågavarande ärenden mer kontinuerligt. Han bör därvid särskilt kontrollera, att utredningen blir fullständig, lämna anvisningar om de kompletteringar som krävs, tillse att bestämmelserna om rätt för den enskilde att yttra sig m. m. blir vederbörligen iakttagna, på nämndens uppdrag leda förhör samt ge vägledning för nämndens avgörande. Slutligen bör han också i erforderlig omfattning biträda med beslutens avfattning.

VII. Förfarandet hos barnavårdsnämnd m. m.

Gällande bestämmelser

Regler om förfarandet hos barnavårdsnämnd är i BvL samlade främst i 18, 24, 25 och 75 §§. Även 52 § 1 mom. och 81 § 1 och 5 mom. BvL bör emellertid beaktas i sammanhanget.

Ett »ingripande» av barnavårdsnämnd skall alltid föregås av en undersökning rörande förhållandena. Då barnavårdsnämnden (eller dess ordförande) genom anmälan eller på annat sätt fått kännedom om fall, där åtgärd som ankommer på nämnden synes påkallad, skall ordföranden för ärendets beredande oförtövat söka inhämta noggrann kännedom om de omständigheter, som kan inverka på bedömningen av fallet. (18 § första stycket BvL.)

För det särskilda fall, att barnavårdsnämnd genom ansökan eller anmälan eller annorledes fått kännedom om att någon ämnar i sitt hem mottaga eller redan mottagit fosterbarn — då ärendet alltså gäller prövning och eventuellt åtgärd jämlikt bestämmelserna om fosterbarnsvård — är stadgat, att nämnden ofördröjligen skall låta verkställa undersökning av hemmets beskaffenhet, såframt nämnden icke redan äger noggrann kännedom om hemmet (52 § 1 mom. BvL). Liknande undersökningsskyldighet föreligger för barnavårdsnämnd, som fått kännedom om att barn under omständigheter, som avses i 59 § BvL, utan att vara fosterbarn vistas i annat enskilt hem än hos föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare (59 § 4 mom. BvL).

Under vissa betingelser skall eller bör barnavårdsnämnd i förekommande ärenden anlita speciell sakkunskap eller bereda personer, som sitter inne med särskild kännedom och erfarenhet, tillfälle att lämna upplysningar och anföra sin mening.

Sålunda skall (enligt 18 § andra stycket BvL) yttrande av läkare inhämtas, om det finns anledning antaga, att vanart eller annat missförhållande är beroende på eller förenat med sjukdom eller kroppslig eller andlig brist eller svaghet hos barnet, och yttrandet skall tjäna till utvärderande av behov av ingripande och de lämpliga formerna därför. Central för psykisk barn- och ungdomsvård må anlitas för ändamålet. Har yttrande inhämtats av läkare, som inte är knuten till sådan central, skall om läkaren så finner erforderligt hänvändelse ske till dylik central, som må vara upprättad av vederbörande landsting. Nämnden skall vid behov medverka till att den, mot vilken ingripande ifrågasättes, inställes å centralen för undersökning eller observation. Läkares yttrande skall vidare inhämtas, där missförhållande kan antagas bero på sjukdom hos föräldrarna eller annan, som vistas i hemmet.

Om ingripande påkallas beträffande barn under 18 års ålder, som besöker eller besökt skola, bör (enligt 18 § tredje stycket BvL) införskaffas upplysning om barnets förhållande i skolan. Lärare som senast undervisat barnet bör kallas att delta i nämndens överläggning rörande barnet; möter hinder för personlig inställelse, bör läraren skriftligen yttra sig till nämnden. Vidare bör rektor eller förståndare för skola, i vilken barnet åtnjuter eller åtnjuter undervisning, samt för kommunen anställd särskild folkskolinpektör eller överlärare beredas tillfälle att delta i överläggningarna. Dessa bestämmelser om upplysning från skola, kallelse till deltagande i överläggning m. m. skall äga motsvarande tillämpning, om ingripande påkallas mot någon, som fyllt 18 år, förutsatt att han besöker läroanstalt eller det eljest kan antagas, att åtgärder jämlikt bestämmelserna skulle vara till gagn för utredningen (18 § fjärde stycket).

Har i ärende, vari barnavårdsnämnds åtgärd påkallas, utredning verkställt genom polismyndighets försorg, bör en representant för denna myndighet beredas tillfälle att delta i nämndens överläggningar i ärendet (18 § femte stycket).

Tillfälle att yttra sig i ärendet skall slutligen beredas inom kommunen bosatt föreståndare för församling av främmande trosbekännare, därest den, mot vilken ingripande påkallas, tillhör församlingen (18 § sjätte stycket).

Rätt för dem saken angår att yttra sig i ärende, som barnavårdsnämnd förehar, är i BvL endast i så måtto erkänd, att nämnden — enligt 24 § 2 mom. första stycket — icke må besluta omhändertagande för skyddsuppfostran med mindre tillfälle att muntligen eller skriftligen yttra sig beretts den underåriges föräldrar, om de vistas på känd ort inom riket, samt honom själv, om han fyllt 15 år.

Med avseende å inställelseplikt och beträffande barnavårdsnämndens befogenhet att framtvinga pliktuppfyllelse ger BvL olika regler för olika fall (24 § 2 mom. andra stycket ävensom 75 § 1 mom. första och andra styckena samt 2 mom.).

Gäller ärende underårigs omhändertagande för skyddsuppfostran, må nämnden kalla honom och hans föräldrar att personligen inställa sig för att höras inför nämnden eller särskilt utsett ombud. Om föräldrarna vistas på annan ort, må förhör äga rum inför ombud därstädes. Uteblir föräldrarna utan laga förfall, skall envar av dem böta 5 kronor, och nämnden äger att antingen förelägga dem inställelse vid vite — som ej må uppgå till mer än sammanlagt 100 kronor för envar av föräldrarna — eller begära polismyndighets bistånd för deras hämtning. Vad angår den underårige må nämnden ålägga den som har honom i sin vård att ombesörja hans inställande eller förordna därom på annat lämpligt sätt. Om så erfordras kan nämnden även när det gäller den underårige lita till hämtning genom polismyndighets försorg.

Att barnavårdsnämnden må kalla till personlig inställelse även i ärende, som icke rör underårigs omhändertagande för skyddsuppfostran, samt äger att i ärende, som rör sådant omhändertagande, inkalla även annan än den underårige och hans föräldrar förutsättes i BvL (75 § 2 mom.). Förhör inför ombud nämnes dock icke. I dessa andra fall skall de nyss nämnda bestämmelserna om böter, vite, hämtning m. m., som avser den underåriges och hans föräldrars inställelse i skyddsuppfostringsärende, äga motsvarande tillämpning endast om kallad person bor eller uppehåller sig inom kommunen och erhållit del av kallelsen minst 4 dagar innan han skall komma tillstädes.

Barnavårdsnämnds beslut är i regel omedelbart verkställbara, även om de ej vunnit laga kraft; har besvär anförts, där sådant är tillåtet, äger dock länsstyrelsen förbjuda verkställighet (81 § 1 mom.). En annan regel gäller för beslut om att någon skall omhändertagas för skyddsuppfostran. För att verkställighet skall ske, innan vederbörligt samtycke erhållits eller fastställelse meddelats, förutsättes, att nämnden — med hänsyn till att uppskov funnits förbundet med våda — förordnat om omedelbar verkställighet (25 § 3 mom.).

Protokollsutdrag skall utan avgift tillhandahållas den som är i behov därav för klagan över nämndens beslut (81 § 5 mom.). Delgivning är däremot föreskriven endast i fråga om beslut om någons omhändertagande för skyddsuppfostran. Sådant beslut skall ofördröjligen skriftligen delgivas föräldrarna samt, där saken gäller person, som avses i 22 § d) BvL, jämväl denne. Avser beslutet barn under 18 år, skall dessutom ofördröjligen skriftlig förklaring avfordras föräldrarna, huruvida de samtycker till beslutets verkställande.

Delgivningsbevis och förklaring skall förvaras bland nämndens handlingar och föredragas vid dess nästa sammanträde samt antecknas i protokollet (25 § 1 mom.).

Lämnar föräldrarna inte sådant samtycke som nyss sagts eller kan de inte anträffas, skall nämnden underställa beslutet länsstyrelsens prövning. Avser beslutet person i åldern 18—21 år, skall förklaring som nyss sagts inte avfordras hans föräldrar, utan beslutet skall alltid underställas länsstyrelsens prövning. (Vad här sagts om föräldrar gäller enligt 78 §, om vårdnaden om underårig tillkommer allenast den ene av föräldrarna eller särskilt för-

ordnad förmyndare, den som har vårdnaden.) Underställning skall göras så snart ske kan och senast två veckor efter det beslutet om omhändertagande fattats. Vid underställning skall till länsstyrelsen överlämnas redogörelse för vad i ärendet förekommit. (25 § 2 mom.)

Slutligen är att nämna, att barnavårdsnämnd och dess ordförande äger att — även i andra fall än de förut angivna — där de så prövar nödigt för vidtagande av åtgärd, som enligt BvL ankommer på dem, utan kostnad för nämnden erhålla handräckning av polismyndighet (77 §). Särskilda bestämmelser gäller för anlitan av polismyndighets bistånd i ärende angående arbetsföreläggande (72 § BvL med hänvisning till SochjL).

Barnavårdskommittén

Enligt kommitténs mening är vad BvL innehåller om ärendes handläggning hos barnavårdsnämnd på det hela taget för knapphändigt och i alltför hög grad begränsat till speciella ärenden. Det har synts kommittén påkallat att i ny barnavårdslag, utan frångående av huvuddragen i gällande ordning, meddela något fylligare allmänna regler för ärendes behandling hos barnavårdsnämnd. Samtidigt har vissa detaljerade bestämmelser i BvL ansetts icke böra få motsvarighet i ny lagstiftning. Reglerna om ärendes behandling hos barnavårdsnämnd har i förslaget sammanförts till ett särskilt kapitel (4 kap.) i omedelbar anslutning till kapitlet med bestämmelserna om barnavårdsnämnd.

Till kapitlet om ärendes behandling har hänförts bestämmelser om barnavårdsnämnds rätt att anlita bistånd av polismyndighet. Enligt förslaget (43 § lagförslaget) tillägges barnavårdsnämnd rätt att i viss omfattning erhålla polismyndighets bistånd, när det gäller att verkställa utredning. Befogenheten att anlita polismyndighet får dock begagnas endast där erforderlig utredning befinner sig icke kunna vinnas på annat sätt och polismyndighets biträde vid utredningen ej kan antagas medföra olägenhet. Det har icke synts kommittén påkallat att söka till vissa slag av ärenden, med hänsyn till den saken rör eller på annat sätt begränsa befogenheten att anlita polisutredning. Ett undantag har dock gjorts i förslaget, avseende utredning om hem- och familjeförhållanden. Att klarlägga sådana förhållanden bör enligt kommittén i regel ankomma på dem som arbetar inom barnavården. Endast om det inom ramen för en hos polismyndighet begärd utredning angående lagstridigt eller eljest samhällsskadligt handlande prövas nödigt att även undersöka hem- och familjeförhållanden, får detta enligt förslaget överlåtas på polisen.

Enligt förslaget införes vidare rätt till ersättning för den som efter kallelse inställt sig för att höras eller undergå läkarundersökning i ärende, som ankommer på barnavårdsnämnds prövning (49 § lagförslaget). Med den som kallats har i fråga om ersättningsrätt jämförts den som eljest ställt sig till förfogande för dylik utredningsåtgärd, vilken befunnits vara erforderlig.

Rätten till ersättning skall avse resekostnad, ökade utgifter för uppehälle samt, när särskilda skäl påkallar det, gottgörelse för tidsspillan. De närmare grunderna skall enligt förslaget fastställas av Kungl. Maj:t.

Såsom en annan nyhet föreslås lagfäst rätt att anlita biträde vid förhör, som hålles inför barnavårdsnämnd eller för dess räkning (50 § lagförslaget). Särskilda förutsättningar i fråga om biträdets sakkunskap, erfarenhet och kvaliteter i övrigt har ansetts icke kunna krävas. Biträde som visar oskicklighet eller oförstånd eller som eljest prövas vara olämpligt skall emellertid kunna avvisas av nämnden.

Till lagreglering har också upptagits spørsmålet, i vilken omfattning de enskilda som barnavårdsärende närmast rör skall informeras om utredningens innehåll, hur avvägning vid utredningen bör göras mellan nämnda personers intresse av att kunna föra sin talan på grundval av tillräckliga upplysningar å ena samt behovet av att skydda personer, som lämnat upplysningar, och bevara nämndens möjlighet att i fortsättningen få erforderliga upplysningar å andra sidan samt hur den verkställda avvägningen bör inverka på ärendets bedömning (51 § lagförslaget).

Kommittén upptar först det fallet, att den som ärendet närmast rör eller hans företrädare *vill* ta del av utredningsmaterialet. Härom anför kommittén.

I den mån detta utgöres av handlingar är det principiellt offentligt, och andra inskränkningar i rätten att utfå eller ta del av handlingarna kan ej göras än sådana, som tillstoddes i lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, den s. k. sekretesslagen. Av lagens bestämmelser i 14 och 39 §§ framgår, att myndighet alltid är *berättigad* att utlämna alla handlingar till part — vartill i detta sammanhang torde vara att hänföra den som barnavårdsärende rör — men *må* på synnerliga skäl vägra att utlämna annan handling än dom eller beslut, därest handlingen rör (även) *annans* personliga förhållanden *eller* gäller »någons intagning, vård eller behandling i anstalt eller inrättning eller någons vård eller behandling av läkare annorstädes än å anstalt» och utlämnandet kan motverka ändamålet med vården eller behandlingen eller sätta någons personliga säkerhet i fara, *eller* utvisar vem som gjort anmälan eller lämnat upplysning i bl. a. barnavårdsärende och kännedom därom kan antagas bli — till skada för annan person — missbrukad av den, om vilken anmälan gjorts eller upplysning lämnats. Möjligen kan det sist berörda tolkas så, att även handling, vars innehåll gör det möjligt för den initierade att förstå eller utforska vem sagesmannen är, kan undantagas från utlämnande.

Berörda bestämmelser drar tämligen snäva gränser för myndighets möjligheter att i barnavårdsärende undanhålla den saken rör eller hans ställföreträdare upplysningar, som de kan missbruka eller vilkas bekantgörande kan allvarligt skada barnavårdsarbetet. Stor frihet medgives att lämna ut handling, med påföljd, bl. a., att olika instanser kan behandla samma utredningsmaterial på olika sätt.

Kommittén har emellertid icke ansett sig böra ifrågasätta ändringar i sekretesslagen eller föreslå viss tillämpning av lagens bestämmelser såvitt rör barnavårdsärenden.

De som vid utredning i barnavårdsärende anlitas såsom upplysningskällor

bör enligt kommittén, om det är påkallat med hänsyn till ärendets och upplysningarnas art m. m., få besked om de begränsade möjligheterna att undanhålla dem saken rör tillgång till handlingarna samt framför allt om den frihet i bedömningen av sekretessfrågan, som råder och som omöjliggör all garanti från utredarens sida, att sekretess kommer att iakttagas. En uttalad önskan eller begäran av person, som höres vid utredningen, att hans namn icke skall yppas för den eller dem saken rör, bör antecknas och utöva inflytande på bedömningen, huruvida namnet må hemlighållas. Kommittén anför vidare.

Har sådan begäran skärpts till ett ovillkorligt förbehåll, synes det riktigtast att myndighet, som har att ta befattning med ärendet, respekterar viljeyttringen; anser myndigheten att sekretesslagen icke ger stöd för att hemlighålla namnet, torde handling, som innehåller eller återger utsagan, kunna och böra uteslutas ur materialet i ärendet och därmed undandragas såväl från utlämnande som från beaktande vid ärendets prövning.

Enligt 51 § första stycket kommitténs lagförslag skall barnavårdsnämnd såvitt möjligt och på det sätt nämnden finner lämpligt bereda den saken rör och hans närmaste kännedom om förebragt utredning i den omfattning som erfordras för att de skall kunna behörigen föra sin talan. Kännedom skall enligt paragrafens andra stycke dock ej få förmedlas om sådan utredning eller omständighet som, om den är intagen i eller framgår av handling, föranleder att handlingen jämlikt 14 § andra stycket samt 39 § andra stycket sekretesslagen icke får utlämnas till part. Enligt paragrafens tredje stycke skall vid prövning av vad som får anses utrett i ärendet beaktas den begränsning i utredningens bevisvärde, som må följa av att utredningen icke i alla väsentliga delar varit känd för den saken rör eller företrädare för denne. Av enskild erhållen uppgift skall enligt samma stycke lämnas utan avseende om dess innehåll eller ursprung hemlighållits och det ej kan anses uteslutet, att uppgiften i annat fall kunnat vederläggas. Kommittén uttalar i anslutning härtill, att det vid bedömningen av bevisningen saknar betydelse, huruvida det kan läggas någon som saken rör till last att han icke tagit del av utredningen eller icke yttrat sig över den, samt tillägger.

Särskild hänsyn torde emellertid böra tagas till den enskildes rätt och till risken för otillförlitliga uppgifter i sådana fall, där någon relevant uppgift direkt hemlighållits för den saken rör. Här åsyftas ej blott på sekretesslagen grundad vägran att på begäran lämna ut material utan även uteslutning som gjorts, då vederbörande i övrigt informerats om utredningen. När det gäller av enskild — icke av myndighet eller befattningshavare som sådan — lämnad uppgift, vilken sålunda hemlighållits, synes man böra gå längre än till att blott beakta betydelsen ur bevisningssynpunkt av att den saken rör ej fått tillfälle att yttra sig över uppgiften. Enär denna möjlighet direkt berövats honom, synes uppgiften böra lämnas utan avseende vid ärendets avgörande, om det icke — med hänsyn till vad han i övrigt vidgått, ett flertal uppgifters inbördes överensstämmelse o. dyl. — kan anses uteslutet, att han skulle ha kunnat vederlägga uppgiften. Med hemlighållande av lämnad uppgift bör jämföras hemlighållande av sagesmannen, om detta väsentligt inverkat på möjligheterna för den saken rör att vederlägga uppgiften.

I detta sammanhang gör kommittén vidare följande uttalande.

Möjligen kan man vilja invända, att det ställer sig svårt att verkligen helt bortse från uppgift, som dock influtit i utredningen, kanske också lämnats vid förhör inför nämnden eller refererats för densamma. Detta problem möter emellertid ofta vid fri bevisprövning. Att bortse från uppgift som blivit övertygande vederlagd, är lätt nog, men det är relativt svårt att icke låta sig påverkas t. ex. av uppgift, som i och för sig förefaller trovärdig men lämnats av person, som visats icke vara tillförlitlig. Uppgiften att begränsa prövningen till relativt tillförlitligt material och att bortse från annat är en bland dem som en prövande myndighet måste gå i land med.

Systemet med inhämtande av samtycke, respektive underställning som regelmässig förutsättning för verkställighet av vissa beslut har ansetts böra bibehållas med en del förändringar. Användningsområdet har också vidgats. Inhämtande av samtycke samt underställning är åtgärder, som barnavårdsnämnd har att självant vidtaga för att förverkliga vad nämnden beslutat. Reglerna om dessa åtgärder har därför ansetts höra hemma bland övriga bestämmelser om barnavårdsnämnds förfarande.

De i 4 kap. av lagförslaget samlade bestämmelserna om barnavårdsnämnds förfarande tar sikte på alla slags ärenden, som barnavårdsnämnd får befattning med, dock att kommittén förutsätter att bestämmelser om arbetsföreläggande, även i vad rör barnavårdsnämnds befattning med sådant ärende, meddelas i särskild lag. Alla stadganden i 4 kap. är icke tillämpliga på alla slags ärenden; en del stadganden är uttryckligen avsedda endast för vissa grupper av ärenden, andra kan med hänsyn till sitt innehåll icke gälla vilka ärenden som helst.

Kommittén har övervägt, huruvida icke för barnavårdsnämnd borde öppnas möjlighet att i undantagsfall hänskjuta ärende till länsstyrelsens omedelbara prövning. Dylik möjlighet skulle föreligga blott beträffande ärenden som rörde förbud mot fosterbarns tagande från fosterhem, fosterbarns skiljande från fosterhem — med eller utan omhändertagande — samt omhändertagande i fall, motsvarande de i 22 § BvL avsedda. Endast den barnavårdsnämnd, som det enligt bestämmelserna i 7 kap. av kommitténs lagförslag ålåg att pröva ärendet, skulle äga besluta hänskjutande, och förutsättningen skulle vara, att nämnden funne utredningen eller bedömningen av ärendet förbunden med svårighet, som nämnden icke ansåge sig kunna bemästra, eller att eljest synnerliga skäl talade för att ärendet prövades omedelbart av länsstyrelsen.

Enligt kommitténs uppfattning behövde det ej befaras, att en möjlighet att hänskjuta ärende till länsstyrelsen kunde komma att anlitas utan berättigande skäl. Det kunde enligt kommittén säkerligen förutsättas, att beslut om att överföra ärende till länsstyrelsen icke skulle fattas utan föregående samråd med vederbörande sektionsschef i länsstyrelsen eller åtminstone med socialvårdskonsulenten.

Rörande utformningen av det ifrågasatta nya institutet anför kommittén följande.

Antalet hänskjutna ärenden kunde säkerligen väntas bli tämligen obetydligt. Men ärendenas art torde mycket ofta komma att vara sådan, att utredningen måste bli omfattande och förbunden med svårighet. I betraktande härav — och då möjligheten att hänskjuta ärenden ingalunda skulle vara avsedd att tjäna till avlastning av barnavårdsnämndernas arbetsbörda — måste det åläggas nämnd, som hänskjutit ärende till länsstyrelsen, att om och i den mån länsstyrelsen det önskade medverka i ärendets utredning.

Hänskjutande finge ej heller leda till att ärendes utredning försumrades eller försenades eller till att omedelbart erforderliga barnavårdsingripanden fördröjdes. Nämnd, som hänskjutit ärende, borde därför vara skyldig att utan anmodan från länsstyrelsens sida vidta utredningsåtgärder, som ej utan nackdel kunde uppskjutas, samt att meddela beslut om förberedande föreskrift eller omhändertagande för utredning.

Utformad på sätt sålunda berörts skulle, fortsätter kommittén, en hänskjutningsrätt — utan att kunna föra med sig olägenheter — säkerligen kunna vara till gagn för barnavårdsnämnderna i fall, där de ställes inför exceptionella svårigheter. Kommittén har emellertid ansett verkligt behov av ifrågavarande nyskapelse icke vara ådagalagt och har därför stannat för att icke i lagförslaget upptaga stadgande om hänskjutningsrätt.

I särskilt yttrande uttalar fyra av kommitténs experter, att de skäl, som i betänkandet anförts för en hänskjutningsrätt, är av sådan styrka, att vad som kunnat andragas däremot väger tämligen lätt, samt att kommittén därför bort framlägga förslag i angivna avseende.

Remissyttrandena

Den av kommittén föreslagna regleringen av förfarandet i barnavårdsärenden tillstyrkes i sina huvuddrag eller lämnas utan erinran i flertalet yttranden. Förslaget tillstyrkes i denna del uttryckligen av bl. a. *riksåklagarämbetet, Göta hovrätt, fångvårdsstyrelsen, socialstyrelsen och utredningen om administrativa frihetsberövanden*. Särskilt med tanke på ärenden av mindre vikt med hänsyn till den enskildes rättssäkerhet framstår emellertid reglerna om förfarandet för åtskilliga remissorgan — såsom *justitiekanslersämbetet, överståthållarämbetet länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Älvsborgs, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län, svenska socialvårdsförbundet, svenska landskommunernas förbund* samt ett *tjugotal barnavårdsnämnder* — såsom alltför detaljerade och vidlyftiga. Åtskilligt av regleringen, såsom bestämmelser av vägledande karaktär, hör hemma — framhålles det — i en handbok för barnavårdsnämnder, och lagens innehåll bör koncentreras till nödvändiga bestämmelser. Det betonas även, att kapitlet i sin helhet präglas av ett starkt framträdande judiciellt betraktelsesätt och att förfarandet inför barnavårdsnämnden härigenom blir alltför domstolsmässigt.

Belysande för denna mera negativa ståndpunkt till kommitténs förslag är följande uttalanden av *justitiekanslersämbetet*.

Det synes obestriddigt, att fasta normer för handläggning av förvaltningsärenden i och för sig äro av värde, vilken myndighet det än gäller. Sådana normer få anses ägnade att bidraga till ökad rättssäkerhet och till lika behandling av alla. De utgöra också ett stöd för myndigheten i dess handlande. Men värdet är å andra sidan till icke liten del beroende av beskaffenheten av den myndighet, som skall handha reglerna. Hos en myndighet, där de beslutande icke ha någon mer utvecklad formell utbildning och förfarenhet, torde lätt uppstå risk för att dylika regler icke bliva till innebörd och syfte i allo förstådda. Verkan härav kan bli, att reglerna icke vinna tillbörligt beaktande, leda till en mindre tilltalande formbundenhet eller verka hämmande på handlandet. Barnavårdskommittén säger själv med rätta, att förfarandet i barnavårdsärende måste »självfallet vara avpassat efter nämndens sammansättning, inre arbetsformer m. m., och sådana krav på handläggningen får ej ställas, som i onödan skulle tynga nämnden och ogynnsamt påverka dess förmåga till aktiva insatser». För närvarande torde ledamöterna i barnavårdsnämnderna i allmänhet utgöras av praktiskt inriktade människor utan formell administrativ skolning, och det föreliggande förslaget lär lärarhärutinnan icke åsyfta någon ändring. I många, kanske flertalet fall torde dessa nämnder ej heller ha tillgång till kvalificerat biträde. Utan att vilja underskatta det värde, som fasta regler för ärendenas handläggning kan ha ur rättsäkerhetssynpunkt och eljest, får ämbetet därför ifrågasätta, om angivna förhållande beträffande nämndernas sammansättning beaktats vid utformningen av förfarandet och om således den nyss återgivna, av kommittén upptäckta grundsatsen iakttagits. Enligt ämbetets mening är regleringen av förfarandet alltför vidlyftig och invecklad för att av nu berörda nämnder med framgång tillämpas. Och även i nämnder, där resurserna i här åsyftade avseende äro vida bättre, torde svårigheter vid tillämpningen möta. Det synes kunna ifrågasättas, om man icke för närvarande bör avstå ifrån en mera utförlig författningsmässig reglering av förfarandet och åtnöjas med färre, enkla regler samt i handboksform eller liknande lämna en framställning, huru ärendena böra handläggas i barnavårdsnämnderna. Där kunde då få rum de många riktiga tankar och grundsatser som i denna del kommit till uttryck i betänkandet.

Svenska landskommunernas förbund, som påpekar att de ärenden som kräver ett mera komplicerat förfarande är sällsynta i landskommunerna, anser att kommittén på en gång över- och underskattar de kommunala förtroendemännen. Överskattningen gäller deras möjligheter att vid sidan av sitt normala arbete tillägna sig en för exceptionella fall avpassad rutin. Underskattningen åter avser det goda praktiska omdöme som de, oavsett handlägningsformen, kan visa i barnavårdsärenden.

Det av kommittén föreslagna stadgandet om rätt för barnavårdsnämnd att påkalla bistånd av polismyndighet för verkställande av utredning har av flertalet remissinstanser lämnats utan erinran. I några yttranden uttalas emellertid, att barnavårdsnämnderna enligt förslaget erhåller alltför vittgående befogenhet att påkalla polismyndighets bistånd.

Enligt *besvärssakkunnigas* mening synes det tveksamt om det verkligen är behövt att i barnavårdsförfarandet anlita polisen i den utsträckning som föreslagits. De sakkunniga anför härom.

Den utomordentligt vidsträckt befogenhet att förfoga över polisen för utredning, som nämnden föreslås skola erhålla, förefaller ur många synpunkter betänklig. Med hänsyn till att nämnden bl. a. har att taga befattning med ett kriminellt klientel torde det måhända möta svårigheter att beskära denna i ärenden rörande sådan ungdom. De sakkunniga vill emellertid understryka, att dessa utredningsmedel bör användas med stor försiktighet. Vidare vill de sakkunniga framhålla, att förutsättningarna för anlitan av polisen för utredning bör angivas på ett mera precist sätt än kommittén föreslagit. Uttrycket »samhällsskadligt handlande» i 43 § synes alltför obestämt till sin innebörd.

Även i andra yttranden efterlyses en starkare och mera preciserad begränsning av barnavårdsnämnds rätt i förevarande avseende. Det understrykes vidare, att en rätt att anlita polismyndighet för utredning ej får leda till missbruk. Belysande för den kritiska hållning en del remissorgan sålunda intar gentemot förslaget är yttrandet från *föreningen Sveriges polismästare*. Föreningen anför bl. a.

Det torde vara ett de socialvårdande myndigheternas och polismyndighetens gemensamma intresse, att det upprätthålles en klar gräns mellan respektive myndigheters arbetsområden. Uppenbarligen finnas stora skillnader i dessa myndigheters arbetssätt med hänsyn till såväl det författningsmässiga underlaget för verksamheten som därå grundad målsättning och intresseinriktning. — — — Enligt föreningens mening bör biträde från polisens sida lämnas endast om uppgiften icke rimligen *kan* utföras av barnavårdsnämnden själv. Så t. ex. bör hjälp lämnas med efterforskning. Bistånd med utredning av lagstridig verksamhet av icke straffmyndiga bör ges i den mån det kan tjäna polismyndighetens preventivt inriktade verksamhet. I sistnämnda hänseende, liksom naturligtvis beträffande asocialt beteende av underåriga, måste det dock tillkomma polismyndigheten att bedöma om hjälp kan lämnas eller icke.

För en sådan sträng gränsdragning talar även det kända förhållandet att polismyndigheterna allmänt dragas med otillräckliga personalresurser i den allt hårdare kampen mot brottsligheten. Det finns anledning förmoda, att återkommande framställningar från barnavårdsnämnderna, även om återhållsamhet härvid iakttages från nämndernas sida, ofta skulle komma att framstå såsom mindre trängande från polismyndighetens synpunkt än dess egna mera angelägna uppgifter. Samarbetet skulle troligen icke gagnas härav.

Polismästaren i Stockholm betonar — under hänvisning till rådande personalläge — att barnavårdsnämnd icke bör, i varje fall för närvarande, äga påkalla polismyndighets medverkan i rena barnavårdsutredningar.

Liknande synpunkter framföres av *föreningen Sveriges landsfiskaler*.

Överståthållarämbetet framhåller, att det ur skilda synpunkter synes önskvärt med ett livligare samarbete mellan polisen och barnavårdsnämndens befattningshavare. Enligt ämbetets erfarenhet föreligger hos den förra stort intresse för hithörande frågor, och när det gäller ungdomsbrottslighetens bekämpande skulle förvisso mycket vara att vinna om större utrymme gavs polisen att deltaga på ungdomsvårdens område. Ämbetet understryker, att detta är en sak; en annan är de uppgifter, som enligt förslaget lägges på polismyndigheten. Såvitt rör Stockholm betonar ämbetet den rådande po-

lisbristen, som utgör ett bestämt hinder mot att nya uppgifter ålägges polismyndighet.

En remissinstans — *länsstyrelsen i Örebro län* — är å andra sidan av den åsikten att barnavårdsnämndernas befogenhet att begära biträde med utredning blivit alltför snävt begränsad.

Kommitténs uppfattning att den som inställt sig till förhör skall äga rätt till ersättning har i princip vunnit allmän anslutning. Så gott som samtliga remissinstanser, vilka berört frågan, anser dock att denna rätt blivit alltför vidsträckt enligt förslaget. Särskilt vänder man sig mot att den, som genom sitt förhållande eller beteende föranlett barnavårdsnämndens ingripande, skall kunna få ersättning för sin inställelse. Uttalanden i denna riktning göres sålunda av *länsstyrelserna i Uppsala, Älvsborgs och Gävleborgs län, besvärssakkunniga* samt ett flertal kommunala organ.

Utredningen om *administrativa frihetsberövanden* framhåller, att frågan om ersättning för inställelse i barnavårdsärende är ett spørsmål, som utredningen har att taga ställning till, i varje fall i vad avser ersättning för inställelse inför länsstyrelse eller annat länsorgan, samt att utredningen kommer att taga slutlig ställning till här föreliggande spørsmål i samband med slutförande av sitt uppdrag.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anser, att frågan om ersättning för inställelse bör lösas samtidigt för alla grenar av socialvården och icke blott i fråga om barnavårdsärenden.

Den föreslagna bestämmelsen om rätt att anlita lämpligt biträde tillstyrkes eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. *Länsstyrelsen i Gotlands län* ställer sig emellertid ytterst tveksam till förslaget, och detta avstyrkes direkt av *sju barnavårdsnämnder*.

Justitiekanslersämbetet anför, att barnavårdsnämnden synes böra få en något större frihet att avvisa anlitat biträde än som följer av förslaget. *Stadsfullmäktige i Jönköping* uttalar sig för att bestämmelserna om biträde bör utformas i analogi med vad som gäller om försvarare i brottmål.

Sveriges advokatsamfund framför det önskemålet att sakägaren bör erhålla biträde på det allmännas bekostnad under principiellt samma förutsättningar som gäller beträffande för brott misstänkta.

Några barnavårdsnämnder är inne på tanken att en lagstadgad rätt att anlita biträde naturligen bör få den konsekvensen att den fria rättshjälpen utvidgas att gälla även i dessa fall.

De i 51 § kommitténs lagförslag intagna bestämmelserna om delgivning av utredningsmaterial och om bevisprövning m. m. har vid remissbehandlingen utsatts för stark kritik.

Justitiekanslersämbetet anför bl. a.

I paragrafen fastslås vissa principer och riktlinjer i fråga om utredningsmaterialets utlämnande till eller bekantgörande för den eller dem som bar-

navårdsärende närmast rör. Kommittén synes värd erkännande för att kommittén icke, lika litet här som på flera andra punkter, väjt för svårigheterna att utforma regler i de nu förevarande ömtåliga men också viktiga hänseendena. Ämbetet ställer sig dock tvekande till lämpligheten att i lagtexten fixera förfarandet härutinnan. Ämbetet vill ifrågasätta, om man icke kommer längre med att underlåta att i lagen binda handläggningen så pass som skett och i stället på annat sätt verka för tillämpning av de grundsatser som böra gälla. I de praktiska fallen kunna omständigheterna vara sådana, att en klok ledare av handläggningen finner utvägar undvika att ställa vanskliga frågor på sin spets och därför bör erhålla stor frihet i sitt handlande.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser sig icke kunna godtaga vad som föreslagits i paragrafens första stycke. Enligt hovrättens förmenande bör man skilja mellan de fall, då förhör hålles med den saken gällar, och de fall, då förhör ej äger rum. Vid förhör bör den saken gälla av barnavårdsnämnd erhålla del av hela den utredning, varpå avgörandet må grundas, i den mån hinder ej möter på grund av bestämmelserna i sekretesslagen. Därest förhör ej äger rum, torde en bestämmelse av i huvudsak samma innehåll som första stycket vara till fyllest, dock att den saken rör skall underrättas om den rätt att taga del av handlingar som tillkommer honom.

Besvärssakkunniga betonar, att sakägare i princip skall äga rätt att ta del av utredning i ett ärende, och anser, att paragrafens andra stycke kan utgå. De sakkunniga anför.

I den mån sådan utredning, som icke fästs i skrift, åsyftas, bör regler härom upptagas i samband med övriga regler om tystnadsplikt. Beträffande utredning, som fästs i skrift, gäller sekretesslagens föreskrifter om handlingssekretess. Det synes icke påkallat att intaga särskild erinran härom i lagtexten. Det kan tilläggas, att sekretesslagens föreskrifter där återgivits på ett vilseledande sätt. Lagtexten giver nämligen vid läsningen det intrycket, att sekretesslagen innehåller bestämmelser om förbud mot utlämnande av vissa handlingar till part. I själva verket ankommer det enligt 39 § sekretesslagen på vederbörande myndighet att i varje särskilt fall avgöra, om handlingen skall utlämnas eller ej. Nu ifrågavarande stycke har därför icke någon självständig funktion att fylla.

Utredningen om administrativa frihetsberövanden framhåller, att ett hemlighållande givetvis innebär stora olägenheter för den enskilde men att, om denne har biträde i ärendet, olägenheterna skulle kunna åtminstone delvis undanröjas, därest biträdet beredes tillfälle att ta del av utredningen. En förutsättning för en sådan anordning är givetvis att ej härigenom hemlighållandet gentemot den enskilde äventyras.

Föreningen Sveriges häradshövdingar anser det synnerligen önskvärt, att barnavårdsnämnderna i lämplig form göres uppmärksamma på vikten av att möjligheten att undanhålla utredningsmaterial begagnas med största försiktighet.

Vid genomgång av kommitténs motiv till ifrågavarande paragraf har *justitiekanslersämbetet* fäst sig vid ett par uttalanden. Ämbetet anför härom.

Kommittén anför, att av 14 och 39 §§ sekretesslagen framgår, att myndighet alltid är berättigad att utlämna alla handlingar till part men må på

synnerliga skäl vägra utlämna vissa närmare angivna handlingar. Man föranledes härav tro, att en barnavårdsnämnd, som lämnar ut handlingar, vilka *må* utlämnas, förfar invändningsfritt, även om handlingarna i fråga *bort* innehållas såsom hemliga. En dylik uppfattning torde emellertid icke vara riktig. Kommittén anför nämligen längre fram, att man från nämndens sida bör »göra klart för sig, om utredningsmaterialet innehåller uppgifter eller uttalanden av beskaffenhet att jämlikt sekretesslagen kunna hemlighållas för 'part' och om denna rätt bör utnyttjas. Finnes så vara fallet, skall innehållet av ifrågavarande uppgifter och uttalanden naturligtvis ej röjas, — — —». Vad kommittén sålunda uttalat torde också kunna anses framgå av lagtexten. Kommitténs ståndpunkt biträder ämbetet. — Kommittén uttalar vidare, att om en vid utredningen hörd person ovillkorligen förbehållit sig, att hans namn icke skall uppges för den eller dem saken rör, »synes det riktigtast, att myndighet som har att ta befattning med ärendet, respekterar viljeyttringen; anser myndigheten att sekretesslagen icke ger stöd för att hemlighålla namnet, torde handling, som innehåller eller återger utsagan, kunna och böra uteslutas ur materialet i ärendet och därmed undandragas såväl från utlämnande som från beaktande vid ärendets prövning». Till en början synes kunna sägas, att ett uteslutande av själva namnet i vanliga fall sannolikt icke räcker för att skydda uppgiftslämnaren, ty av honom meddelade uppgifter leda troligen ofta till att han kan identifieras av den saken rör. Vidare torde det kunna ifrågasättas, om man icke bör avstå från att över huvud taget höra den som uppställer ett sådant förbehåll som förut sagts. Naturligtvis kan detta leda till att utredningen blir lidande härpå genom att värdefull upplysning ej erhålles. Men man invecklar sig lätt i svårigheter för att kunna iakttaga förbehållet. Ej sällan torde man ej lyckas härmed, och då ser det ut, som om uppgiftslämnaren blivit sviken. Härtill kommer, att det långt ifrån alltid är görligt att, såsom föreslås, utesluta materialet och helt bortse därifrån vid prövningen. Ämbetet ställer sig ganska frågande inför följande uttalande av kommittén: »Uppgiften att begränsa prövningen till relativt tillförlitligt material och att bortse från annat är en bland dem som en prövande myndighet måste gå i land med.» Detta är ju lätt att säga men vilket värde har påpekandet, om det saknar täckning? Men även om uttalandet skulle vara riktigt, att det material som man skall bortse från ingalunda behöver vara blott sådant som är mindre tillförlitligt. Om en uppgift, som i och för sig förefaller trovärdig, lämnats av en person som alla låta på och städse framstått som absolut rättfärdig och omdömesgill, huru skall det vara möjligt att vid prövningen totalt bortse härifrån och på grund därav kanske vara nödsakad att komma till ett resultat, som klart strider mot uppgiften? Det nu anförda synes leda till att det är bättre att aldrig taga mot ett meddelande, som lämnas under förut berörda förbehåll. Ur rättssäkerhetssynpunkt ter det sig också mindre tilltalande, att ett material mottagits, vars innehåll är okänt för den som saken rör, låt vara att materialet rätteligen skall lämnas utan avseende.

Hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller, att om en person, vars hörande ifrågasättes, uppställer som villkor härför hemlighållande av hans namn, förhör med honom ej bör ske. Handling, som upprättas över förhöret, kan nämligen enligt hovrätten icke uteslutas från materialet i ärendet.

Vad angår 51 § tredje stycket lagförslaget framhåller *justitiekanslersämbetet* vådan av generella regler i fråga om bevisprövningen samt uttalar, att det i ett enskilt fall kan vara av icke oväsentlig betydelse, huruvida sakägaren satts i tillfälle att ta del av utredningen eller ej.

Riksåklagarämbetet, som visserligen anser bestämmelserna ge uttryck åt en riktig tanke och kunna vara av värde för en barnavårdsnämnd, som saknar juridisk sakkunskap, ifrågasätter dock lämpligheten av att på föreslaget sätt söka reglera den fria bevisprövningen.

Göta hovrätt anför.

Barnavårdsnämnd har självfallet att efter samvetsgrann och noggrann prövning av vad i ett ärende förekommit avgöra vad som kan anses vara utrett och grunda sitt avgörande därpå. Vid denna prövning måste erforderlig hänsyn tagas till en mångfald faktorer, däribland givetvis även den omständigheten, i vad mån den saken rör eller företrädare för denne erhållit tillfälle att bemöta lämnade graverande uppgifter. Principen härom behöver ej lagfästas och ej heller torde, såsom skett i 51 § tredje stycket lagförslaget, det vara lämpligt att reglera på barnavårdsnämnd ankommande bevisvärdering i ett speciellt hänseende. Nämnda bestämmelse, som även synes ha erhållit en olämplig avfattning och är dunkel till sin innebörd, bör därför utgå.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län påtalar svårigheten för en lekmanannämnd att ingå på ett sådant bedömande av utredningens bevisvärde som i paragrafen förutsättes.

Utredningen om administrativa frihetsberövanden slutligen gör följande uttalande i frågan.

Då man av särskilda skäl ansett sig böra föreslå möjlighet för barnavårdsmyndighet att hemlighålla utredning för enskild part, har man varit nödsakad att upptaga ett uttryckligt stadgande om sådan utrednings bevisvärde. Vad här allmänt anföres om bevisvärdet måste dock anses framgå av reglerna för domstols fria bevisprövning. I stadgandet göres skillnad mellan av enskild erhållen uppgift och annan utredning. Emot en sådan uppdelning kan invändas, att det i många fall kan föreligga svårigheter att draga en gräns mellan uppgifter av enskilda och annan utredning. Det kan även ifrågasättas om det är sakligt berättigat att alltid tillmäta av enskild erhållen uppgift mindre bevisvärde än uppgifter av myndigheter och befattningshavare. Ett utlåtande av privatpraktiserande läkare torde bli att hänföra till den förra kategorien, medan ett utlåtande av tjänsteläkare tillhör den senare. Det synes emellertid icke finnas anledning att tillmäta sådana utlåtanden olika bevisvärde. Även i andra fall torde det kunna te sig främmande att göra skillnad mellan uppgifter av enskilda, såsom t. ex. arbetsgivare, samt av myndigheter och befattningshavare. Ofta torde även de sistnämndas utlåtanden gå tillbaka på av enskilda erhållna uppgifter, såsom t. ex. beträffande en utredning verkställd av socialvårdstjänsteman. Därtill kommer att om beträffande utredning från annan än enskild skulle gälla att det icke kan uteslutas att utredningen kunnat vederläggas eller dess värde förringas, om den ej hemlighållits, det ur rättssäkerhetssynpunkt torde böra krävas, att även sådan utredning lämnas utan avseende.

Med hänsyn till det anförda synes i stället för det av kommittén föreslagna stadgandet böra generellt föreskrivas, att därest viss utredning eller dess ursprung hemlighållits för den enskilde och det ej kan uteslutas att, om så ej skett, värdet av utredningen kunnat förringas, utredningens innehåll i denna del skall lämnas utan avseende. Har emellertid den enskildes biträde fått laga del av utredningen, synes hemlighållandet ej böra medföra lika stränga konsekvenser. För sådant fall torde det böra tillkomma barnavårdsnämnden (eller länsstyrelsen i mål som äro föremål för dess prövning)

att beakta den begränsning i utredningens bevisvärde, som må följa därav att utredningen icke varit känd för den enskilde själv utan endast för hans biträde.

Remissinstanserna synes allmänt utgå från att *underställningsinstitutet* bör bibehållas. En remissinstans — *barnavårdsnämnden i Eskilstuna* — anser emellertid, att rättssäkerheten kan tillgodoses genom be-
svärsrätt och att underställningsinstitutet därför kan slopas.

Frågan om rätt för barnavårdsnämnd att hänskjuta ärende till länsstyrelsens omedelbara prövning beröres i några yttranden.

Socialstyrelsen ansluter sig till experternas ståndpunkt i denna fråga men föreslår, att länsstyrelsen till förhindrande av att barnavårdsnämnd begagnar befogenheten i oträngt mål skall äga att återförvisa ärendet till barnavårdsnämnden, om länsstyrelsen finner, att nämnden icke haft tillräckliga skäl för att överlämna det till länsstyrelsen.

Samtliga länsstyrelser, som berört frågan, och *besvärssakkunniga* avvisar tanken på att införa hänskjutningsrätt. Skälen för den avvisande hållningen är i huvudsak följande: Den ifrågasatta hänskjutningsrätten är ägnad att väcka principiella betänkligheter utifrån vedertagna grunder för kompetensfördelningen mellan skilda instanser i den svenska förvaltningsapparaten. En dylik rätt kan vidare leda till att en barnavårdsnämnd söker undandraga sig det ansvar som i första hand bör åvila nämnden, och detta kan bli till nackdel för utredningen och handläggningen över huvud taget hos densamma. Det behov av kvalificerad hjälp och rådgivning åt nämnden i svårare ärenden, som föranlett experternas förslag, bör tillgodoses på andra vägar, t. ex. genom socialvårdskonsulentorganisationen.

Föredragande statsrådet

Gällande BvL innehåller spridda föreskrifter om beredning av ärende hos barnavårdsnämnd, om utredningsåtgärder, som nämnden må eller skall vidtaga, samt om nämndens befogenheter, när det gäller att införskaffa utredning. Vidare meddelas vissa bestämmelser om beslut, delgivning, verkställighet och underställning. Kommittén har funnit lämpligt, att reglerna om ärendes behandling hos barnavårdsnämnden samlas och systematiseras samt kompletteras och ges mera allmän giltighet. Bestämmelserna om förfarandet har upptagits i ett särskilt kapitel av lagförslaget.

Liksom flertalet remissinstanser anser jag, att de av kommittén föreslagna bestämmelserna — i vilka givits uttryck för de viktiga och vedertagna principerna om att utredning skall utföras objektivt, taktfullt och så att de berörda personerna får sina önskemål i fråga om utredningen såvitt möjligt beaktade och inte i onödan åsamkas olägenhet eller kostnad — innefattar en i stort sett ändamålsenlig reglering av förfarandet. Jag förordar även, att

bestämmelserna om förfarandet samlas i ett särskilt kapitel, vilket principiellt bör äga tillämpning på alla slags ärenden. Jag har sålunda inte ansett det vara att anbefalla, att procedurreglerna — såsom ifrågasatts i vissa yttranden — begränsas till att avse endast ärenden av särskild vikt ur rättssäkerhetssynpunkt. Även beträffande andra slags ärenden måste det anses vara av inte ringa betydelse bl. a. för att säkerställa riktiga avgöranden, att förfarandet är till sina huvuddrag reglerat i lagen. Inte minst utgör en reglerad procedur stöd och hjälp för barnavårdsnämnderna själva. Samtidigt måste som kommittén framhållit förfarandet i barnavårdsärende självfallet vara anpassat efter nämndens sammansättning, inre arbetsformer m. m. Sådana krav på handläggningen får inte ställas, som i onödan skulle tynga nämnden och ogynnsamt påverka dess förmåga till aktiva insatser. Detta är enligt min mening inte heller fallet med de regler som föreslagits.

Det är inte min avsikt att här gå in på alla frågor som rör förfarandet i ärenden hos barnavårdsnämnd, utan jag kommer att begränsa mig till vissa betydelsefulla spørsmål. Härvid avser jag att först något uppehålla mig vid en del viktigare nyheter i kommitténs förslag. Vidare skall jag också beröra underställningsinstitutet och en av kommittén diskuterad fråga om rätt för barnavårdsnämnd att hänskjuta beslutanderätten i ett ärende till länsstyrelsen.

Barnavårdsnämnderna får i sin verksamhet en ganska omfattande utredningshjälp från polismyndigheternas sida. Även när det inte gäller befattningen med unga lagöverträdare, som efter åtalseftergift eller beslut av domstol överlämnas för barnavårdsåtgärd, kan barnavårdsnämnderna sålunda i inte ringa utsträckning bygga på rapporter och förhörsprotokoll från polismyndighet. Sådan utredningshjälp kommer barnavårdsnämnderna självfallet att behöva också framdeles. Jag kan emellertid inte tillstyrka kommitténs förslag, att barnavårdsnämnd skall få lita till polismyndighets bistånd på det sättet att polismyndigheten har att bedriva utredningsverksamhet för nämndens räkning. De utredningar som skall ligga till grund för avgöranden i barnavårdsärenden bör nämligen enligt min mening även i fortsättningen i princip utföras med anlitande av barnavårdsnämndernas egna resurser. Detta förutsätter dock givetvis, att ett intimt och fortlöpande samarbete upprätthålles mellan barnavårdsnämnderna och polismyndigheterna. I huvudsaklig överensstämmelse med gällande rätt torde barnavårdsnämnd alltså enligt den nya barnavårdslagen endast böra få rätt att påkalla hjälp av polismyndighet med att efterforska underårig och göra det möjligt för nämnden att vidtaga viss utredningsåtgärd, t. ex. hembesök.

Enligt min uppfattning måste det anses riktigt och skäligt, att personer som höres för att lämna upplysningar i barnavårdsärende och fördenskull får vidkännas utgifter eller går miste om inkomst bör kunna få ersättning härför. Man kan i så fall med mindre betänklighet kalla personer till inställelse, och ersättningsrätten blir härigenom också till direkt fördel för barnavårdsarbetet. Inställelseersättning torde inte kunna medföra omkostnader av större betydelse för kommunerna, och inte heller i övrigt synes några vä-

gande invändningar kunna göras mot rätt till sådan ersättning. Kommitténs förslag i denna del torde sålunda vara välmotiverat, och det har också allmänt godtagits vid remissbehandlingen. Frågan om ersättning för inställelse berör emellertid inte enbart barnavårdsnämnderna utan även andra kommunala nämnder, och en lösning av frågan för barnavårdsnämndernas del kan inte sägas vara särskilt angelägen. Att personer kallas för att höras upplysningsvis inför barnavårdsnämnd eller företrädare för denna förekommer inte i någon större utsträckning, och omständigheterna torde för övrigt oftast vara sådana att den som inställt sig knappast har några befogade ersättningsanspråk. Med hänsyn härtill anser jag i likhet med länsstyrelsen i Kopparbergs län, att frågan inte bör lösas isolerat för barnavårdsnämndernas del utan att den bör upptagas i ett större sammanhang. Härvid får man även ta ställning till spörsmålet om i vilken utsträckning ersättning skall kunna utgå till dem som ärendet närmast rör. I detta sammanhang må erinras om att det enligt gällande lag (18 § andra stycket BvL) åligger barnavårdsnämnd att vid behov medverka till att inställelse kommer till stånd, när det gäller läkarundersökning, och att nämnden alltså kan få bestrida olika utgifter som är förenade med sådan undersökning. Detsamma bör uppenbarligen gälla även i fortsättningen. Någon uttrycklig bestämmelse om skyldighet för nämnden att medverka till att inställelsen kommer till stånd torde dock inte behöva upptagas i den nya lagen.

Innan jag lämnar frågan om inställelseersättning, vill jag något beröra förfarandet i barnavårdsärenden på länsstadiet. Enligt gällande lag kan personer som höres upplysningsvis i underställt mål angående skyddsuppfostran få ersättning för inställelsen endast om förhöret på länsstyrelsens begäran äger rum inför domstol. Däremot gäller enligt 30 § lagen om nykterhetsvård, att sådan person får ersättning även för inställelse inför länsstyrelsen i ärende rörande tvångsintagning. De skäl som talar för att rätt till ersättning skall föreligga gör sig självfallet gällande med en helt annan styrka i fråga om förfarandet på länsstadiet än när det gäller utredningen hos barnavårdsnämnderna. Frånvaron av en sådan rätt enligt gällande lag torde inte sällan innebära en allvarlig olägenhet såväl för den som kallas till förhör som med hänsyn till utredningen i dessa mål. Såsom framgår av redogörelsen för remissyttrandena har utredningen om administrativa frihetsberövanden att ta ställning till frågan om ersättning för inställelse, i varje fall i vad avser ersättning för inställelse inför länsstyrelse eller annat länsorgan. Trots detta har jag funnit mig böra föreslå, att den som höres upplysningsvis inför länsstyrelsen i underställningsmål skall få ersättning för inställelsen i överensstämmelse med vad som gäller enligt nämnda stadgande i lagen om nykterhetsvård.

Kommitténs förslag att de som ett barnavårdsärende rör skall få lagfäst rätt att anlita biträde, när de höres av barnavårdsnämnden eller av företrädare för denna, har godtagits i nära nog alla yttranden, och även jag delar uppfattningen att en sådan rätt bör införas. Som kommittén föreslagit måste den som anlitas som biträde givetvis kunna avvisas, om han visar sig olämp-

lig. Justitiekanslersämbetet har förordat, att biträde skall kunna avvisas i något större omfattning än som följer av förslaget. Biträdets närvaro vid förhöret kan onekligen i vissa fall innebära en belastning för utredningsarbetet. Trots detta anser jag mig inte kunna tillstyrka någon begränsning av rätten att anlita biträde. Vid remissbehandlingen har framställts yrkanden om komplettering av det föreslagna stadgandet också i andra avseenden. I ett yttrande har sålunda uttalats, att bestämmelserna om biträde borde utformas i analogi med vad som gäller om försvarare i brottmål. Detta innebär bl. a. att föreskrift skulle meddelas om att vederbörande skall underrättas om sin rätt att anlita biträde och att biträde under vissa förutsättningar skulle förordnas för honom. Vidare skulle regleras i vilken utsträckning biträde skall kallas till och vara berättigad att närvara vid förhör även med annan än den saken rör. I andra yttranden har särskilt efterlysts bestämmelser om rätt att få biträde på allmän bekostnad. Det gäller här genomgående frågor av väsentlig betydelse för den enskildes rättssäkerhet. Problemen kräver dock uppenbarligen närmare överväganden. De är vidare inte speciella för barnavårdsärenden utan har aktualitet också på flera andra områden av samhällsverksamheten. Det är därför inte möjligt eller lämpligt att ta ställning till dem i detta sammanhang, utan prövningen torde böra anstå i avbidan på de lagförslag som är att vänta från besvärssakkunniga och utredningen om administrativa frihetsberövanden.

En grundläggande princip för handläggningen av barnavårdsärenden likasom för det administrativa förfarandet i övrigt måste vara, att den saken rör regelmässigt skall ha rätt att yttra sig i ärendet. Denna regel kräver som ett nödvändigt komplement, att den saken rör även skall få ta del av all utredning av betydelse i ärendet. Om någon väsentlig del av utredningen hemlighålles för honom, blir nämligen rätten att yttra sig mer eller mindre illusorisk. Att kommunikationsprincipen iakttages är därjämte av betydelse ur den synpunkten, att det hos den enskilde lätt kan uppstå misstro mot nämndens avgörande, om utredning undanhållits honom. Regeln om delgivning av utredningsmaterial kan dock inte upprätthållas utan undantag. Kommittén har ansett behov föreligga av fastare normer på detta område och föreslagit, att vissa riktlinjer skall fastslås i lagen. För egen del har jag i likhet med flera remissinstanser funnit lämpligast att man avstår från en sådan lagreglering.

Om i lagen inte regleras under vilka förutsättningar utredningsmaterial får hemlighållas för den ärendet gäller, bortfaller det viktigaste skälet för det av kommittén föreslagna stadgandet om bedömningen av visst material. Detta stadgande, som för övrigt ger anledning till kritik ur olika synpunkter, bör därför enligt min mening utgå ur förslaget.

I detta sammanhang vill jag något uppehålla mig vid det av kommittén berörda spørsmålet om hur man bör förfara, när den som kan lämna upplysningar i ärendet begär att hans namn inte skall utlämnas till den saken rör. Såsom kommittén framhållit är möjligheterna att till skydd för sagesmannen hemlighålla dennes namn enligt sekretesslagen mycket begrän-

sade. Någon bindande utfästelse att namnet inte skall utlämnas kan aldrig lämnas vid förhöret. Kommittén har särskilt uppmärksammat det fall, att den som skall höras förklarar att han inte är villig att lämna upplysningar under annan förutsättning än att hans namn inte kommer att yppas för den som upplysningarna rör. För sådant fall har kommittén rekommenderat, att förhöret hålles men att uppteckningen över förhöret uteslutes ur materialet och därmed undandrages såväl från att utlämnas som från att beaktas vid ärendets prövning, om barnavårdsnämnden eller annan myndighet som har att pröva ärendet finner sig inte kunna respektera viljeyttringen. Ett sådant förfaringssätt, som torde vara svårt att tillämpa på ett ur alla synpunkter godtagbart sätt, kan jag inte förorda, utan jag anser liksom justitiiekanslersämbetet och hovrätten över Skåne och Blekinge, att man hellre bör avstå från att höra den som uppställer ett ovillkorligt förbehåll om att hans namn inte skall utlämnas. Jag vill slutligen även framhålla, att om anteckning göres om att en sagesman önskar få sitt namn hemlighållet en sådan anteckning inte får tilläggas annan betydelse än som ett påpekande om att namnet inte bör utlämnas utan att frågan därom övervägts i enlighet med de grundsatser som gäller enligt sekretesslagen. En sådan anteckning får däremot inte i och för sig inverka på själva bedömningen av om namnet skall utlämnas eller inte.

Underställningsinstitutet var, när det infördes i barnavårdslagstiftningen, utan tvivel starkt motiverat ur rättssäkerhetssynpunkt. Förhållandena har emellertid sedan dess på olika sätt förändrats. Barnavårdsnämnderna har sålunda på det hela taget blivit väl förtrogna med lagstiftningen, något som visar sig däri att underställda beslut till övervägande del blir fastställda, och vidare torde de enskilda nu på ett helt annat sätt än tidigare vara medvetna om sina rättigheter och äga förmåga att bevaka sina intressen i förhållande till samhällsorganen. Enligt min uppfattning kan det därför ifrågasättas, om det inte skulle vara möjligt att ersätta underställningsinstitutet med regler om besvärsrätt. Då frågan om erforderliga rättssäkerhetsgarantier beträffande omhändertaganden enligt barnavårdslagstiftningen är ett av de spörsmål som är föremål för prövning av utredningen om administrativa frihetsberövanden har jag dock funnit, att en sådan reform inte bör genomföras i nuvarande läge.

Det förhåller sig utan tvivel så, att barnavårdsnämnderna stundom ställes inför uppgifter, som de har svårt att bemästra. Kommittén har med tanke på sådana fall övervägt att föreslå, att möjlighet öppnas för barnavårdsnämnd att i undantagsfall hänskjuta ärende till länsstyrelsens omedelbara upptagande. Sådan möjlighet skulle endast gälla vissa ärenden av särskild vikt och vara beroende av olika förutsättningar. Kommittén har emellertid funnit tillräckliga skäl inte föreligga för att föreslå, att denna nyhet införes på barnavårdslagstiftningens område. I likhet med de remissinstanser som uttryckligen avvisat den ifrågasatta reformen anser jag, att denna väcker betänkligheter ur såväl principiella som praktiska synpunkter. I stället bör man enligt min mening inrikta sig på att förbättra barnavårdsnämndernas

möjligheter att komma till rätta med svårigheterna. I detta syfte kan olika åtgärder vidtagas. Särskilt må framhållas den förmedling av olika slags expertis genom svenska socialvårdsförbundet som jag tagit initiativ till samt förslaget om ökad juristmedverkan i barnavårdsnämndernas arbete.

VIII. Vissa åldersgränser i barnavårdslagen

Spörsmålet gäller främst åldersgränser för ingripande i sådana fall, där åtgärd är påkallad för att åvägabringa eller bevara tillfredsställande levnadsförhållanden för underårig, samt åldersgräns för fosterbarnstillsynen.

Gällande bestämmelser m. m.

Nuvarande åldersgränser för ifrågavarande barnavårdsåtgärder framgår av 22, 29, 46, 47, 49, 54 och 55 §§ BvL. Ingripande med förebyggande åtgärder eller omhändertagande i anledning enbart av otillfredsställande levnadsförhållanden för underårig — alltså där missanpassning från den underåriges sida icke ger anledning till åtgärden — kan enligt nämnda stadganden i BvL icke ske sedan den underårige fyllt 16 år.

Fosterbarnstillsynen gäller regelmässigt blott vården av fosterbarn under 16 års ålder. Barnavårdsnämnd kan dock — jämlikt 49 § 1 mom. andra stycket BvL — på särskilda skäl beträffande fosterbarn besluta, att barnet skall under viss tid, högst 2 år, efter uppnådd 16 års ålder stå under nämndens tillsyn på sätt som gäller om fosterbarn. Barnet må dock enligt uttryckligt stadgande icke (efter fyllda 16 år) omhändertagas jämlikt fosterbarnsbestämmelserna i 55 § 1 mom. BvL; motsvarande förbehåll göres icke beträffande föreställningar och föreskrifter jämlikt 54 § BvL eller i fråga om barnets skiljande från fosterhemmet *utan* omhändertagande.

Barn som omhändertagits för skyddsuppfostran skall enligt BvL slutligt utskrivas senast då barnet fyller 18 år eller — efter 1952 års ändringar i BvL — då tre år förflutit efter det barn, som fyllt 15 år vid omhändertagandet, blivit omhändertaget för skyddsuppfostran. Samhällsvård, som beslutats jämlikt 29 eller 55 § BvL, skall enligt 47 § 3 mom. samma lag upphöra senast när barnet fyller 16 år.

Att åldersgränsen i 22 § a) och b) samt 29 § BvL vid tillkomsten av lagen bestämdes till 16 år samt att fosterbarnstillsynen i princip begränsades till barn, som ej fyllt 16 år, sammanhänge med minderårighetsbegreppets bestämning i 1 § FvL och byggde vidare på överväganden rörande den föräldrarna enligt familjerätten åvilande underhållsskyldigheten gentemot barn, barnets normala inträde i arbetslivet m. m. Minderårighetsgränsen hade i FvL satts till 16 år efter ingående överväganden och med avvikelse från tidigare gällande 15-årsgräns. Hänsyn hade därvid bl. a. tagits till önskvärd-

heten av att den unge bereddes nödig yrkesutbildning såsom ett led i den uppfostran, som skulle ingå i fattigvård åt minderårig, och därigenom finge bättre möjlighet att komma i gynnsamma levnadsförhållanden och att säkert bereda sig försörjning. Yrkanden om minderårighetsgränsens höjande till 18 år hade också framställts, vilka yrkanden bl. a. föranletts av önskan att tillförsäkra fattigvårdsmyndigheterna befogenhet att i de ungas intresse under längre tid öva tillsyn över dem och påverka deras utveckling i gynnsam riktning.

Vid tillkomsten av BvL sattes annat icke i fråga än att berörda minderårighetsgräns skulle stå fast och utan vidare gälla även för samhällsvård, dvs. barnavårdens från fattigvården övertagna omsorg om nödställda barn. Vad anginge ingripanden till skydd för barn, som i hemmet utsätts för kroppslig vanvård, ansågs naturligast att uppställa samma åldersgräns. Möjligheten att ingripa till skydd för barn, som i hemmet utsätts för fara att bli vanartade, ansågs icke heller behöva utsträckas över 16-årsåldern.

Barnavårdskommittén

Inledningsvis framhåller kommittén följande.

Det är tydligt, att väsentliga förutsättningar, från vilka man utgick då 16-årsgränsen drogs i 22 § a) och b) samt 29 §, 47 § 3 mom. och 49 § 1 mom. första stycket BvL, icke längre föreligger. Då 1924 års lag antogs, hade ej ens 7-årig skolplikt införts. Den nuvarande, avsevärt längre obligatoriska skolgången — framför allt sedan den 9-åriga skolgången blivit fullt genomförd — och de skärpta krav på yrkesutbildning, som ställes i dagens samhälle, medför att 16-åringen ofta icke kan anses rustad att på egen hand bereda sig tillfredsställande levnadsförhållanden. Dessa omständigheter, vilka föranlett — — (en) förskjutning uppåt av den tidpunkt, som i praxis fastställs för upphörande av föräldrars ovillkorliga underhållsskyldighet gentemot barn, bör också medföra att barn, som saknar erforderligt stöd från föräldrars eller annans sida, genom samhällets försorg får motsvarande bistånd.

Vad först angår samhällsvård i fall, som avses i 29 och 55 §§ BvL, finner kommittén — med hänsyn även till de erfarenheter, som gjorts i barnavårdsarbetet, och de önskemål, som uttalats från barnavårdsorganens sida — det uppenbart, att den regeln icke kan bibehållas, att samhällsvården ovillkorligen skall upphöra, då det omhändertagna barnet fyller 16 år. Kommittén fortsätter därefter.

Möjlighet att i nämnda fall låta samhällsvården fortgå längre än gällande lag medger är utan tvivel av betydelse främst för de barn, som behöver omhändertagas redan före fyllda 16 år. Men anledning synes icke föreligga att åt dem förbehålla förmånen av samhällsvård efter det 16-årsgränsen passerats. Naturligtvis kan en underårig i 16- eller 17-årsåldern, som ännu ej fått en avslutad utbildning, ägnad att sätta honom i stånd att tillfredsställande försörja sig, bli berövad föräldrarnas stöd eller råka i en situation, där detta stöd icke är tillfyllest. Förhållandet kan också vara det, att underårig, till

vilken socialhjälp utgått, vid eller efter fyllda 16 år behöver vård utom hemmet. Att dylika fall kan väntas bli relativt sällsynta synes icke utgöra något skäl för att icke ta hänsyn till dem.

Kommittén har på nu anförda skäl funnit den enligt 29 och 55 §§ BvL gällande 16-årsgränsen för omhändertagande, som avser samhällsvård, böra ersättas med en 18-årsgräns.

Kommittén har vidare icke ansett det betänkligt att låta de enligt 1952 års lagstiftning gällande reglerna om när icke missanpassade ungdomar senast skall slutligt utskrivas från skyddsuppfostran bli gällande även för upphörande av samhällsvård i fall motsvarande de i 29 och 55 §§ BvL avsedda.

Vad angår fosterbarnstillsynen föreslår kommittén sådana bestämmelser, som bl. a. tar sikte på att göra denna tillsyn värdefull för de äldre fosterbarnen. Särskilt åsyftas, att tillsynsverksamheten skall starkt stödja och främja de äldre fosterbarnens utbildning, för vilket ändamål vederbörande barnavårdsnämnd förutsättes skola, där så befinnes påkallat, lämna bidrag av medel, som på grund av anslag därtill eller eljest står till nämndens förfogande för ändamålet. Fosterbarnstillsynen avses skola vid behov bereda icke omhändertagna fosterbarn ungefär motsvarande samhällsstöd som det, vilket kommer de omhändertagna, i fosterhem placerade barnen till del. Kommittén föreslår därför att genom ändring av fosterbarnsbegreppet tillsynen över fosterbarnsvården utsträcker till att generellt avse även underåriga i åldern 16—18 år, vilka mottages och beredes vård och fostran hos fosterföräldrar. Med sistnämnda föreslagna ändring sammanhänger, att barnavårdsnämnd får möjlighet att meddela förbud mot att barn, som fyllt 16 år, mottages såsom fosterbarn.

Vad slutligen angår åldersgränsen för ingripande, oavsett föräldrarnas vilja, för att bereda underårig hjälp och stöd i anledning av rådande eller hotande otillfredsställande levnadsförhållanden — i fall ungefär motsvarande dem som avses i 22 § a) och b) BvL — råder, enligt vad som framkommit vid en av kommittén gjord förfrågan till ett stort antal barnavårdsnämnder samt till samtliga socialvårdskonsulenter, bland barnavårdsorganen delade meningar om lämpligheten av en gränshöjning. Emellertid ger, enligt kommittén, såväl svaren på nämnda rundfråga som ock andra, till kommittén lämnade upplysningar vid handen, att underåriga, som fyllt 16 år och vilkas eget betcende icke ger anledning till samhällsåtgärder, icke sällan lever under förhållanden, som kräver hjälpande eller rättande ingripande.

Enligt kommitténs mening är det särskilt påtagligt, att det icke finns anledning att genom en 16-årsgräns avskära möjligheterna att med hjälp och stöd eller andra förebyggande insatser bispringa 16- eller 17-åringar, vilkas levnadsförhållanden är eller hotar att bli otillfredsställande. Men möjlighet till omhändertagande bör enligt kommittén därför inte saknas.

Enligt kommitténs förslag bestämmes åldersgränsen till 18 år för omhändertagande och vissa förebyggande åtgärder, som jämförelsevis kraftigt ingriper i de enskildas förhållanden. Andra förebyggande åtgärder, främst rena hjälpinsatser, skall enligt förslaget kunna vidtagas även i fall där un-

derårig, vars levnadsförhållanden är i fråga, fyllt 18 år. Den höjda åldersgränsen för omhändertagande i förening med utskrivningsregeln i 46 § 2 mom. BvL — vilken regel i sak bibehålles i kommitténs förslag — medför förskjutning av det ovillkorliga slutliga upphörandet av den samhälleliga omvårdnaden (som i BvL benämnes skyddsuppfostran) om omhändertagen. Dock skall ifrågavarande omvårdnad senast upphöra när den omhändertagane fyller 21 år.

Remissyttrandena

Den höjda åldersgränsen accepteras med få undantag av de remissinstanser som behandlat spørsmålet — däribland *socialstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Kronobergs, Gävleborgs och Västernorrlands län, folkpartiets kvinnoförbund, Sveriges husmodersföreningars riksförbund samt målsmännens riksförbund*.

Från *kommunalt håll* understrykes, att kommunernas kostnader helt naturligt kommer att ökas genom den föreslagna höjningen av åldersgränsen. Vidare framhålles, att höjningen kan tänkas medföra svårigheter vid tillämpningen av ersättningsreglerna i 22 § SochjL. En höjning av åldern enligt barnavårdslagen måste enligt några remissinstanser ha till följd att motsvarande höjning sker i SochjL.

Barnavårdsnämnderna i Malmö och Kristinehamn framhåller, att det bland barnavårdsmyndigheterna råder mycket delade meningar om lämpligheten av den föreslagna höjningen av åldern. Den sistnämnda barnavårdsnämnden ställer sig helt avvisande till höjning av ifrågavarande åldersgränser. Förstnämnda barnavårdsnämnd kan ej finna att några i verklig mening bärande skäl förebragts för en höjning av åldersgränsen i fråga om fosterbarnstillsynen. I övrigt anser barnavårdsnämnden att man bör vara ytterst restriktiv när det gäller samhällets rätt att ingripa med omhändertagande mot föräldrarnas och kanske även den unges vilja. Speciellt med tanke på att det här är fråga om allenast enstaka fall och att situationen i dylika fall kan bemästras på annat sätt föreligger enligt barnavårdsnämnden skäl för bibehållandet av 16-årsgränsen för ingripande. Emellertid — uttalar barnavårdsnämnden — måste nog de av kommittén redovisade skälen för höjning av åldersgränsen för ingripande — speciellt den utsträckta skolplikten — anses väga så tungt att nämnden till sist förmenar sig icke vilja motsätta sig en höjning.

Beträffande den föreslagna utvidgningen av fosterbarnstillsynen ställer sig *fångvårdsstyrelsen* tveksam med hänsyn till barnavårdsnämndernas resurser att genomföra en ökad kontrollverksamhet. Förslaget i denna del avstyrkes helt av *länsstyrelsen i Älvsborgs län* och ett *tiotal kommunala organ*.

Föredragande statsrådet

Enligt nu gällande lagstiftning är gränsen för barnavårdsnämnds rätt och plikt att ingripa för att åvägabringa eller bevara tillfredsställande levnadsförhållanden för underåriga — fränsett fall, där ingripande är föranlett av den underåriges eget beteende — dragen vid 16 år. Kommitténs förslag att denna åldersgräns höjes till 18 år har vunnit anslutning i nära nog samtliga yttranden. Som skäl för reformen har främst anförts, att många ungdomar i åldern mellan 16 och 18 år med hänsyn till den utökade skolgången och strävan efter bättre yrkesutbildning inte kan försörja sig själva samt att det blivit alltmera vanligt att underhållsbidrag i domar och avtal bestämmes att utgå tills barnet fyllt 18 år. Vad särskilt angår ingripande för att skydda barn och unga mot undermålig uppväxtmiljö har framhållits bl. a., att fall i praktiken förekommit, där svaga, sent utvecklade eller psykiskt särpräglade barn, som fyllt 16 år, blivit utsatta för misshandel eller olämpliga inflytelser eller inte fått tillbörlig omvårdnad i föräldrahemmet, att åldern mellan 16 och 18 år för många unga är en kritisk period samt att ett ingripande under detta skede av de ungas uppväxttid inte sällan torde kunna förebygga och onödiggöra senare ingripande i anledning av deras eget beteende. Även enligt min uppfattning föreligger bärande skäl för att vidga ramen för samhällets verksamhet till de ungas bästa genom en höjning av ifrågakarande åldersgräns till 18 år. Framhållas må, att kommitténs förslag i denna del nära ansluter sig till vad som gäller enligt såväl dansk som norsk barnavårdslagstiftning.

Vad angår samhällsvård i fall, motsvarande de i 29 § BvL avsedda, må understrykas, att fråga endast är om att höja den åldersgräns, som för närvarande avskär möjligheten att ingripa med omhändertagande samt att låta samhällsvård fortgå. För omhändertagande skall även i fortsättningen alltid krävas ett vårdbehov, som inte avhjälpes på annat sätt, och samhällsvården skall inte heller fortsätta längre än behovet verkligen påkallar.

I detta sammanhang vill jag något uppehålla mig vid den i vissa yttranden berörda frågan om förhållandet mellan åldersgränsen för samhällsvård och socialhjälpslagens minderårighetsgräns. Under förarbetena till socialhjälpslagen diskuterades en höjning av sistnämnda gräns från 16 till 18 eller 20 års ålder. Förslag om en höjning till 18 år hade framförts av bl. a. barnavårdskommittén. För en höjning av ifrågakarande åldersgräns talade enligt chefen för socialdepartementet beaktansvärda skäl, men frågan därom syntes inte lämpligen böra avgöras i då förevarande sammanhang. Som skäl för denna ståndpunkt anfördes, att 16-årsåldern gällde som minderårighetsgräns enligt en mängd olika författningar av social karaktär. Som exempel nämndes, att 16 år utgjorde övre gräns för rätt till allmänt och särskilt barnbidrag och undre gräns för rätt till folkpension och sjukpenning samt att 16-årsgränsen hade stor betydelse vid tillämpningen av barnavårdslagen (prop. nr 177/1955 s. 252). Sedermera har barnavårdskommittén i sitt slutbetänkande återkommit med förslag om höjning av minderårighetsgränsen till 18 år.

Utan tvivel kan starka skäl anföras till stöd för att en enhetlig åldersgräns i förevarande hänseende bör gälla enligt barnavårdslagen och socialhjälpslagen. Frågan torde emellertid inte behöva definitivt avgöras nu utan få prövas tillsammans med övriga av den nya barnavårdslagen påkallade ändringar i socialhjälpslagen.

Kommitténs förslag innebär vidare att de enligt 1952 års lagstiftning gällande reglerna om när icke missanpassade ungdomar senast skall slutligt utskrivas från skyddsuppfostran skall gälla även för upphörande av samhällsvård i fall motsvarande de i 29 och 55 §§ BvL avsedda. Då en sådan reform inte utgör någon nödvändig konsekvens av att åldersgränsen för omhändertagande höjes och inte heller i övrigt kan anses tillräckligt motiverad, har jag funnit mig inte kunna biträda förslaget i denna del. Samhällsvården bör alltså enligt min mening i dessa fall alltid upphöra senast då den omhändertagne fyller 18 år.

Vad slutligen angår kommitténs förslag om höjning även av åldersgränsen för fosterbarnsbegreppet kan det visserligen synas önskvärt, att nuvarande 16-årsgräns genomgående ersättes av en 18-årsgräns. De skäl, som anförts för höjning av gränsen när det gäller samhällsvård, talar onekligen i viss mån för att 16-årsgränsen i nuvarande läge är för låg också beträffande stödet till fosterbarnen. Emellertid förhåller det sig enligt min uppfattning otvivelaktigt så, att flertalet fosterbarn knappast är i behov av fortsatt stöd från samhällets sida, sedan de uppnått 16 års ålder. Vidare skulle ett genomförande av den föreslagna reformen komma att medföra ett avsevärt merarbete för barnavårdsorganen till men för andra, mera angelägna uppgifter. Vid övervägande av denna fråga har jag därför i likhet med ett antal remissinstanser kommit till den uppfattningen att de fördelar, som står att vinna genom en högre åldersgräns, inte uppväger de med denna förenade olägenheterna. Jag föreslår alltså, att åldersgränsen för att någon skall kunna anses som fosterbarn även i fortsättningen bestämmas till 16 år. De skäl, som talar för en höjning av denna gräns, särskilt önskemålet att kunna stödja fosterbarnens fortsatta utbildning efter avslutad obligatorisk skolgång, synes väsentligen kunna tillgodoses genom utnyttjande av möjligheten att i särskilda fall besluta förlängning av tillsynen. En sådan möjlighet bör nämligen stå till buds även framdeles. Då det synes vara av värde att kunna stödja de unga under något längre tid än som är möjligt enligt gällande lag, föreslår jag att maximitiden för den utsträckta tillsynen ökas från två till tre år.

IX. Barnavårdsnämnds ingripanden i enskilda fall

Gällande bestämmelser

Enligt 22 § BvL har barnavårdsnämnden att skrida till förebyggande åtgärder eller till omhändertagande för skyddsuppfostran beträffande

a) barn under 16 år, som i föräldrahemmet misshandlas eller utsättes för allvarlig vanvård eller annan fara till sin kroppsliga eller själsliga hälsa;

b) barn i sagda ålder, som på grund av föräldrarnas lastbarhet, vårdslöshet eller oförmåga att fostra barnet är i fara att bli vanartat;

c) barn under 18 år, som befinnes vara så vanartat, att särskilda uppfostringsåtgärder krävs för dess tillrättaförande; samt

d) person i åldern mellan 18 och 21 år, som befinnes föra ett oordentligt, lättjefullt eller sedeslöst liv eller eljest visat svår oart och beträffande vilken särskilda åtgärder från samhällets sida krävs för hans tillrättaförande.

BvL utgår från att barnavårdsnämnden i första hand skall, om det icke framstår som utsiktslöst, söka komma till rätta med sådana missförhållanden som sägs i 22 § genom att inskrida med en eller flera av de i 23 § angivna förebyggande åtgärderna.

När det gäller missförhållanden, som avses i 22 § a)—c), och det alltså är fråga om underåriga, som ej fyllt 18 år, har nämnden enligt 23 § att lita till följande förebyggande åtgärder, nämligen att antingen inför nämnden eller genom utsett ombud tilldela föräldrarna en allvarlig förmaning att bättre uppfylla sina förpliktelser mot barnet samt erinra dem om de påföljder, som kan inträda om rättelse ej sker, att ge vanartat barn en allvarlig varning, om så finnes lämpligt förenad med erinran om risken för ytterligare påföljder, samt att föreskriva anlitande av lämplig anstalt, inrättad till stöd för hemuppfostran (barnavårdscentral, lekskola, ungdomsgård o. d.), eller att barnet skall hållas till av nämnden bestämd, lämplig sysselsättning. Vidare kan beslutas övervakning.

Är det däremot fråga om underårig, som fyllt 18 år, skall barnavårdsnämnden tillhålla honom att föra ett ordentligt liv samt allvarligt erinra honom om de påföljder, som annars kan inträda. Där det kan vara till gagn för den unges tillrättaförande, skall nämnden vara honom behjälplig med anskaffande av arbete eller vidtaga annan lämplig åtgärd. För ändamålet bör nämnden vända sig till arbetsförmedling, myndighet som handhar ledningen av allmänt arbetsföretag, annan offentlig eller enskild institution, hans anhöriga eller andra, som kan finnas lämpliga och villiga att taga hand om honom eller att eljest bereda tillfälle att efter förmåga ärligen försörja sig och föra ett ordentligt liv. Nämnden må ock, när omständigheterna det påkallar, uppmana den unges föräldrar att tillse, att han för ett ordentligt liv. Jämväl beträffande de unga, som fyllt 18 år, kan övervakning beslutas.

Övervakning »av den, mot vilken åtgärden skall vidtagas», bör enligt BvL läggas till, då annan förebyggande åtgärd beslutats, men nämnden kan också förordna om övervakning såsom fristående förebyggande åtgärd. Övervakningen bör av nämnden uppdragas åt någon av nämndens ledamöter, åt biträde eller tjänsteman hos nämnden, åt annan lämplig person eller åt förening eller stiftelse. Närmare föreskrifter angående övervakares befogenheter och den övervakades skyldigheter skall enligt lagen meddelas av Kungl. Maj:t. Så har skett genom kungörelsen den 30 november 1934 med vissa föreskrifter i anledning av barnavårdslagen.

Lagen utsäger intet om giltighetstiden för föreskrift om anlitande av anstalt eller hållande till viss sysselsättning eller för sådan övervakning, som avses i 23 §.

Prövar barnavårdsnämnden de i 23 § anvisade åtgärderna vara gagnlösa eller har sådana förgäves anlitats, bör nämnden enligt 24 § 1 mom. BvL omhändertaga den underårige för att bereda åt honom en efter hans egenskaper och utveckling lämpad behandling — skyddsuppfostran — enligt i 4 kap. BvL meddelade bestämmelser.

Ingripande kan ej grundas på 22 § a) eller b), när det gäller fosterbarn.

Finner barnavårdsnämnden, att fosterbarn med hänsyn till barnafostrarens personliga egenskaper eller förhållandena i övrigt icke hos honom erhåller tillfredsställande vård och uppfostran, skall nämnden genom lämpliga föreställningar söka åstadkomma rättelse. Då omständigheterna i det särskilda fallet ger anledning därtill, äger nämnden föreskriva, att barnafostraren skall anlita lämplig, till stöd för barns hemuppfostran inrättad anstalt eller ock att barnet skall hållas till av nämnden bestämd, lämplig sysselsättning. (54 §.)

Anser nämnden föreställningar eller föreskrifter gagnlösa eller har sådana prövats utan att rättelse vunnits, skall nämnden förelägga barnafostraren att inom viss bestämd tid lämna barnet ifrån sig till den som är skyldig att taga vård om detsamma. Befinnes detta ej lämpligt, eller kan barnet ej utan allvarlig våda kvarbli i hemmet till dess det kan överlämnas till någon, som är skyldig taga vård om det, har nämnden att omhändertaga barnet och därmed förfara såsom med barn, som omhändertagits för samhällsvård. Då åtgärd vidtagits, som innebär att barnet skall skiljas från fosterhemmet, skall den, som är skyldig att taga vård om barnet, ofördröjligen underrättas. (55 §.)

Underlåter barnafostrare att söka tillstånd att mottaga fosterbarn under ett år eller att göra förhandsanmälan om avsett mottagande av äldre fosterbarn, må barnavårdsnämnden, där den finner omständigheterna föranleda därtill, skilja barnet från fosterhemmet — med eller utan omhändertagande. (56 §.)

Samhällsvård, som regleras i 29 § BvL, är en hjälpform, avsedd för barn under 16 års ålder, vilka

1) lider nöd i föräldrahemmet på grund av föräldrarnas sjukdom, liknöjdhet eller oförmåga eller i anledning av förhållandena i övrigt i hemmet (1 mom.), eller

2) till följd av sjukdom, brist eller svaghet är i behov av särskild vård utom hemmet, vilken ej kan beredas av föräldrarna (2 mom.), eller

3) behöver vård i anledning av att föräldrarna avlidit eller övergivit barnet (3 mom.).

Dessa barn skall, om behovet icke annorledes avhjälpes och — beträffande de i 1 och 2 mom. avsedda barnen — under den ytterligare förutsättningen, att föräldrarna lämnar sitt medgivande, omhändertagas av barnavårdsnämnden för samhällsvård enligt i 4 kap. BvL meddelade behandlingsbestämmelser. I syfte att draga en gräns mot skyddsuppfostringsfallen stadgas i 29 § 1 och 2 mom. också, att för samhällsvård förutsättes, att fall som i 22 § avses icke föreligger.

Barnavårdskommittén

Enligt kommitténs mening har de i lagen angivna indikationerna för förebyggande åtgärd eller skyddsuppfostran, sådana de i praxis tolkats, snävt kringsskurit barnavårdsnämnds möjligheter att genom ingripande tillvarata de underårigas, särskilt barnens, rätt och bästa.

Kommittén har funnit, att förebyggande åtgärder bör frigöras från nuvarande sammankoppling med skyddsuppfostran, såvitt rör indikationerna, att olika förutsättningar bör uppställas för olika förebyggande åtgärder, beroende på ingripandets art m. m., samt att förutsättningarna beträffande såväl förebyggande åtgärder som omhändertagande bör utformas så att erforderligt ingripande till underårigs bästa alltid kan komma till stånd innan han lidit avsevärd skada fysiskt eller psykiskt. Till men för barna- och ungdomsvården har enligt kommitténs uppfattning också varit, att gällande lag så snävt begränsat rätten att ingripa *förebyggande* i den meningen, att uppenbart skadlig eller farlig *förändring* i underårigs levnadsförhållanden förhindras där så kan ske. En svaghet är enligt kommittén också, att de förebyggande åtgärder som lagen — till synes med anspråk på fullständighet — anvisar är få och föga positiva, i det att tonvikten är lagd på tillrättavisning och kontroll. Dessa brister har synts kommittén böra avhjälpas i ny barnavårdslag. På grundval av dessa överväganden har kommittén ansett reglerna för barnavårdsnämnds ingripanden i anledning av underårigs levnadsförhållanden eller levnadssätt böra utformas på i huvudsak följande sätt (jfr 7 kap. lagförslaget).

Såsom allmänna förutsättningar för ingripande uppställs, att underårig lever under sådana förhållanden, att hans hälsa, utveckling eller anpassning i samhället äventyras eller att han avsevärt brister i fråga om sådan anpassning. Om så är fallet eller sådana otillfredsställande levnadsförhållanden som nyss sagts hotar att inträda, är barnavårdsnämnden skyldig att söka undanröja, respektive förebygga missförhållandena. För ändamålet äger nämnden anlita en eller flera i lagen angivna åtgärder, efter vad som befinnes verksammast främja den underåriges bästa samt med beaktande av angelägenheten att icke göra längre gående ingripande än behovet påkallar. Av åtgärderna upptages i lagens system först de som minst griper in i de enskildas frihet att ordna sina förhållanden, nämligen rena hjälpåtgärder, där-efter längre gående förebyggande åtgärder och sist omhändertaganden.

Föreligger nyssberörda allmänna förutsättningar, angivna i 87 § lagförslaget, skall nämnden alltid äga biträda den underårige, hans föräldrar eller fosterföräldrar med hjälpåtgärder, innefattande råd och stöd. För att nämndens stöd må bli verksamt, skall nämnden äga lämna ekonomiskt bistånd för bestridande av vissa begränsade omkostnader.

För att andra förebyggande åtgärder skall komma i fråga, skall enligt förslaget fordras ytterligare skäl. De åtgärder, som i BvL betecknas såsom förmaning, varning och övervakning, har befunnits böra få motsvarigheter

i ny lag. Övervakning lämpar sig emellertid enligt kommitténs mening icke för fall, där uppsikt kräves icke blott över barnet självt utan även över dess hem- och familjeförhållanden. Därför införes enligt förslaget möjlighet att för sådana fall förordna om särskild tillsyn, avseende barn och dess hem.

Såsom särskild form av förebyggande ingripande upptages föreskrift angående underårigs levnadsförhållanden, avsedd att riktas till den underårige själv eller till föräldrarna eller andra, som har honom i sin vård. Vad föreskriften må gå ut på exemplifieras, med ledning bl. a. av gällande barnavårdslagstiftning samt lagen om villkorlig dom. Föreskrift skall i regel vara ägnad att vid behov kunna kombineras med särskild tillsyn eller övervakning men bör också kunna meddelas utan sådan kombination. Föreskrift förutsättes ofta kunna ersätta ett omhändertagande, vartill fulla skäl i och för sig föreligger.

En särskild bestämmelse meddelas angående föreskrift avseende barn, som enligt barnavårdsnämnds prövning icke utan nämndens tillstånd bör få tagas från fosterhem, dit det överlämnats. För dylik föreskrift har speciella förutsättningar ansetts böra gälla. Genom detta institut i förening med föreslagen rätt för nämnden att omhändertaga barn i förebyggande syfte samt att meddela preliminära beslut om föreskrifter eller omhändertagande — varom mera nedan — synes det kommittén bli möjligt att på lämpligt och effektivt sätt avstyra skadliga fosterbarnsförflyttningar.

Vad angår omhändertagande har kommittén ansett sådan åtgärd, i fortsättningen liksom hittills, böra få företagas på förhållandevis mindre starka skäl, därest föräldrarna samtycker därtill eller om föräldrarna övergivit barnet eller avlidit. Ramen för sådant, på samtycke grundat omhändertagande har befunnits böra i viss mån vidgas. Omhändertagande skall enligt förslaget kunna ske bl. a. även till förebyggande av att otillfredsställande förhållanden inträder med avseende på barnets vård.

Det sistnämnda gäller även barns skiljande från fosterhem, ett ingripande som kommittén funnit böra regleras i tämligen nära anslutning till vad gällande lag innehåller. Liksom enligt BvL skall barn kunna skiljas från fosterhemmet med eller utan omhändertagande för samhällsvård.

Förutsättningarna för att underåriga — som icke är föräldralösa, övergivna eller fosterbarn — må omhändertagas, oavsett föräldrarnas samtycke, har kommittén ansett böra utformas på väsentligen annat sätt än i BvL, i syfte att få fram de omständigheter och synpunkter, som enligt nutida uppfattning skall vara de avgörande, samt att möjliggöra ingripande på tidigare stadium.

Barn — varmed avses underårig som ej fyllt 18 år — skall oavsett föräldrarnas samtycke kunna omhändertagas, om sådant missförhållande föreligger i fråga om barnets vård, fostran eller levnadsomständigheter i övrigt, att dess hälsa eller utveckling utsättes för skada eller fara. Omhändertagande skall kunna ske även till förebyggande av sådana missförhållanden.

På grund av sitt eget beteende skall barn kunna omhändertagas, när omständigheterna är sådana att barnet får anses allvarligt brista i social

anpassning eller äventyrar sin hälsa och utveckling. Motsvarande gäller för omhändertagande av underårig som fyllt 18 år.

Vad angår underåriga i åldrarna under 18 år (barn) har kommittén funnit böra lämnas fritt att grunda barnavårdsingripande på sådan lagöverträdelse från barnets sida, som — eventuellt i förening med annat — visar allvarlig missanpassning. Såsom exempel på anledningar till varning eller omhändertagande (oavsett samtycke) har lagöverträdelser av sådan art ansetts böra särskilt nämnas. Det är barnavårdskommitténs mening, att barnavårdens former för ingripande skall komma att stå till buds beträffande alla sådana 15—17-åriga lagöverträdare, som med stöd av gällande lagbestämmelser och i enlighet med den rådande uppfattningen om lämpligaste behandlingssätt överlämnas till barnavårdsmyndigheterna i stället för att underkastas kriminalvård.

Uppgiften att bereda de underåriga lagbrytare, som fyllt 18 år, erforderlig behandling torde enligt kommittén regelmässigt icke böra ankomma på barnavårdsorganen. Enligt kommittén gäller spørsmålet i huvudsak förutsättningarna för omhändertagande. Kommittén har ansett sig böra föreslå, att sådan underårig, som fyllt 18 år och som gjort sig skyldig till brott, må omhändertagas inom barna- och ungdomsvården endast om hans livsföring i övrigt utgör tillräcklig anledning till sådan åtgärd eller om det eljest av särskild anledning måste anses lämpligast att anlita barna- och ungdomsvårdens resurser för hans tillrättaförande.

Kommittén har funnit, att möjlighet bör införas att i fall, motsvarande skyddsuppfostringsfallen i BvL, besluta omhändertagande med villkorligt anstånd i fråga om verkställigheten. En sådan i lag reglerad anordning bör enligt kommitténs mening ersätta för närvarande utan lagstöd förekommande praxis med obestämda och varierande verkställighetsuppskov samt avstående från verkställighet.

För att barnavårdsnämnds ingripande med föreskrifter -- bl. a. när det gäller fosterbarn som ej bör få flyttas — eller omhändertagande i fall, motsvarande de i 22 § BvL angivna, skall bli verksamt och i stånd att förebygga för de unga själva eller andra personer menliga åtgärder, händelser eller följder, har kommittén funnit erforderligt, att preliminärt ingripande kan göras, då sannolika skäl föreligger för behov av föreskrift eller omhändertagande.

Beträffande förutsättningarna för barnavårdsnämnds ingripanden är kommittéförslaget inte enhälligt, utan reservationer har avgivits dels av herr *Bursell*, fru *Ewerlöf* och herr *Lindgren*, dels ock av herr *Törnquist* med instämmande av herr *Bursell*, varjämte herr *Mehr* i särskilt uttalande anslutit sig till den allmänna syn på dessa problem, som anförts i den först berörda reservationen. Reservanterna är ense med majoriteten om att förebyggande åtgärder bör kunna vidtagas på ett tidigt stadium men vänder sig mot majoritetens uppfattning att även omhändertagande bör ske på ett tidigt stadium samt kritiserar även utformningen av indikationerna.

Fru *Ewerlöf* samt herrar *Lindberg*, *Lindgren* och *Törnquist* finner det

vidare otillfredsställande, att samma indikationer enligt förslaget skall uppställas för varning som för omhändertagande.

I reservation har slutligen herr *Lindgren* med instämmande av fyra experter avstyrkt införandet av institutet omhändertagande med villkorligt anstånd.

Kommittén har funnit, att för fall, ungefärligen motsvarande de i 29 § BvL avsedda, även i ny barnavårdslag bör uppställas särskilda förutsättningar för ingripande, av innebörd bl. a. att föräldrarnas samtycke har grundläggande betydelse och att, därest sådant samtycke föreligger, omhändertagande må ske när det är erforderligt för att barnet skall få tillfredsställande vård. Dessa fall bör enligt kommittén även när det gäller upphörande av samhällets omsorg om barnen i princip behålla sin nuvarande särställning.

Nu berörda omständigheter har emellertid synts kommittén icke utgöra tillräckliga skäl för att bibehålla två till namnet åtskilda omhändertagandeinstitut. Kommittén anför.

En sådan åtskillnad är icke erforderlig för att framhäva skillnaderna i fråga om förutsättningar m. m. och får enligt kommitténs förslag lika litet som i BvL täckning i reglerna för omhändertagnas behandling. Att det finnes två skilda slag av samhällsomsorg om dem som omhändertages och att detta förhållande kunnat betonas och på olika sätt utnyttjas har enligt kommitténs mening övervägande varit till olägenhet för barnavårdsverksamheten i stort. Förhållandet har ökat svårigheterna för de enskilda att rätt förstå innebörden av omhändertagande, av olika vårdformer m. m. och har utan tvivel bidragit till många vanföreställningar, särskilt beträffande innebörden av skyddsuppfostran.

Härtill har säkerligen också bidragit, att denna sistnämnda beteckning — åtminstone numera och ej minst då den sättes i motsats mot samhällsvård — framstår såsom föga lycklig. Att för somliga barngrupper främst skulle behövas vård, under det att för andra grupper behovet av skydd jämte uppfostran skulle vara särskilt tydligt framträdande, förefaller kommittén såsom en konstruktion utan tillräcklig verklighetsgrund. Egentligen kan endast de sjukvårdsbehövande barnen, vilka enligt kommitténs uppfattning framdeles regelmässigt icke kommer att behöva för ändamålet omhändertagas, urskiljas såsom i huvudsak i behov av vård. Övriga omhändertagna barn torde alla vara i icke ringa grad i behov av både vård, skydd och fostran. Man kan t. ex. knappast tänka sig några barn, som bättre skulle behöva vård än de för skyddsuppfostran omhändertagna, misshandlade eller vanvårdade barnen.

På grund av det anförda har kommittén stannat vid att i sitt förslag sätta en och samma beteckning på samhällsomsorgen om barn och unga, vilka omhändertagits av barnavårdsorgan genom beslut, som ej avsett blott utredning. *Samhällsvård* har kommittén ansett vara den lämpligaste sammanfattande benämningen. Att termen redan användes i BvL med mer begränsad innebörd torde enligt kommittén icke behöva vålla svårigheter.

Remissyttrandena

I ett stort antal yttranden understrykes kommitténs uttalande om betydelsen av att förebyggande åtgärder sättes in, innan missförhållandena ännu hunnit bli så allvarliga, att omhändertagande måste ske. Det framhålles även, att den förebyggande verksamheten måste i betydligt högre grad än för närvarande sätta sin prägel på barnavårdsarbetet i framtiden.

Under framhållande av att en av bristerna i samhällets barnavård är att gällande lag ej medger ingripande i enskilda fall, förrän allvarliga missförhållanden redan föreligger, anför *socialstyrelsen* bl. a.

I ett eller annat sammanhang kommer styrelsen dagligen i kontakt med barnavårdsärenden, som väcker frågan, varför ingenting åtgjorts i förebyggande syfte. För styrelsen är det därför ett klart önskemål, att man snarast får lagbestämmelser, som ger barnavårdsmyndigheterna plikt att ingripa på ett tidigt stadium.

Vad man nu står inför är att på den sociala barna- och ungdomsvårdens område genom lagen ställa till barnavårdsmyndigheternas förfogande ett brett upplagt register av förebyggande åtgärder. Därigenom skulle den förebyggande principen även på detta område få den centrala plats, som den nyligen tillerkänts i den nya socialhjälpslagen.

Härvid måste förutsättningarna för de förebyggande åtgärderna göras ganska vida. Åtgärder, som skall insättas i ett tidigt skede, kan ju icke bygga på sådana grava förutsättningar, som kännetecknar ett långt framskridet stadium. Å andra sidan kan åtgärder, som må vidtagas på grund av tidigt framträdande och därför i regel tämligen vaga indikationer, icke ha karaktären av djupgående ingripanden i individernas livsföring.

Kommittén har i lagförslaget utformat grundförutsättningarna för den samhälleliga barnavårdens förebyggande åtgärder i enskilda fall på sådant sätt, som enligt *socialstyrelsens* mening möjliggör tidigare ingripanden i önskvärd utsträckning.

Riksåklagarämbetet framhåller, att kommittén ansett sig böra främja sitt syfte att möjliggöra tidigare ingripanden än vad nu är fallet genom att uppställa lindrigare villkor för förebyggande åtgärder och omhändertaganden. Fråga är emellertid om icke indikationerna kommit att hållas i alltför allmänna ordalag och därför kan komma att ges en för vidsträckt tolkning. Det kan även förefalla som de olika indikationerna korsar varandra. Förslaget innebär vidare, att ett rikhaltigare urval av åtgärder ställes till barnavårdsorganisationens disposition, vilket i huvudsak torde vara till fördel för arbetet på området. Det kan emellertid, enligt ämbetet, vara föremål för viss tvekan huruvida icke urvalet blivit alltför rikligt och svåröverskådligt. Ämbetet anser förslaget vinna på att förenklas och omdisponeras.

En genomgripande omarbetning av kapitlet förordas av *fångvårdsstyrelsen*. Ärenden rörande administrativa frihetsberövanden måste, enligt styrelsen, handläggas under former, som är betryggande ur rättssäkerhetssynpunkt och de lagbestämmelser som anger förutsättningarna för ingripande måste utformas så tydligt och precist som möjligt. En jämförelse med nu

gällande barnavårdslag utfaller, framhåller styrelsen, i detta hänseende till barnavårdslagens fördel, eftersom den föreslagna lagen genom mångordighet, hänvisningar, svårförståeliga formuleringar och i vissa fall bristande överensstämmelse mellan lagtext och motiv är svåröverskådlig och i vissa fall behäftad med motsägelser.

Den i kapitlet gjorda differentieringen och graderingen mellan olika former av ingripanden torde enligt *svenska landskommunernas förbund* i och för sig utgöra ett framsteg. Vinsten ur rättssäkerhetssynpunkt blir dock ej stor om indikationer och rekvisit är otydliga eller helt eller delvis sammanfaller.

Inför den starka oenighet som föreligger inom kommittén i denna del torde det enligt *justitiekanslersämbetet* vara riktigast att i allt fall för närvarande avstå från att ge regler som möjliggör ett tidigare omhändertagande, detta såframt icke antingen reglerna kan få ett sådant innehåll, att faran för alltför tidiga omhändertaganden kan anses i huvudsak avlägsnad, eller också garantier häremot uppställas genom sättet för dessa beslutsfattande. Ämbetet anför bl. a. följande.

Att i lagtext beskriva de villkor som skall vara uppfyllda för att ett ingripande skall få ske är synnerligen svårt. Bestämmelserna blir lätt antingen för snäva eller för vida. Med kommitténs syfte, att möjliggöra tidiga ingripanden, har faran för alltför vid formulering av bestämmelserna varit särskilt stor. Då förhållandena i det praktiska livet är i hög grad skiftande och det tydligen syns önskvärt att inom bestämmelserna rymma så många fall som möjligt, har det knappast kunnat undvikas, att bestämmelserna blivit obestämda.

Beskrivningen av huvudförutsättningen för ingripande lämnar rum för starkt skiftande bedömning, i mycket beroende av envars uppfattning. Stadgandet kan alltså lätt leda till en subjektiv tillämpning, som kan framstå såsom godtycklig. Olägenheten härav är emellertid mindre, när allenast hjälpåtgärder vidtagas med stöd av stadgandet. Visserligen är det självfallet av vikt, att även hjälpåtgärder är grundade å fullgoda skäl, ty också de innebär ju i någon mån intrång på ett område som så långt möjligt är bör vara fredat mot ingripande av myndighet: familjelivet. Rätt utövade torde hjälpåtgärder dock ej behöva kännas alltför besvärande. Men icke blott rena hjälpåtgärder kunna vidtagas, då sådant förhållande, som avses med de allmänna förutsättningarna för ingripande, är för handen. Föräldrar eller fosterföräldrar kan sålunda i angivna fall under vissa ytterligare förutsättningar meddelas förmaning att bättre uppfylla sina plikter. Och en än längre gående åtgärd kan föreskrivas, då nämnda förhållande föreligger. Barnavårdsnämnden kan nämligen förordna, att underårig under 18 år och hans hem skall stå under nämndens särskilda tillsyn, ett ingripande som kan vara nog så kännbart.

Utredningen om administrativa frihetsberövanden framhåller angelägenheten ur rättssäkerhetssynpunkt av att förutsättningarna för ingripande så tydligt som möjligt preciseras i lagen.

Reservanternas kritik mot indikationerna för ingripanden, som avses i kapitlet, bottnar enligt *länsstyrelsen i Stockholms län* väsentligen i de delade meningar, som kommit till uttryck i fråga om lämpligheten av tidiga

omhändertaganden. I denna mening av betydande principiell räckvidd är länsstyrelsen benägen att ansluta sig till kommittémajoritetens uppfattning, att gällande barnavårdslag uppställer alltför stränga villkor för sådana ingripanden. Däremot finner länsstyrelsen i likhet med reservanternas anledning påtala oklarheten i utformningen av indikationerna för tvångsomhändertagande.

Göta hovrätt har — under förutsättning att det beaktas vad hovrätten anfört om att den föreslagna lagen icke träder i kraft förrän slutlig ställning tagits till de förslag besvärssakkunniga och utredningen om administrativa frihetsberövanden kan komma att framlägga — i princip icke någon erinran att göra mot i kapitlet upptagna bestämmelser men vill dock hemställa att förutsättningarna för omhändertagande — särskilt mot föräldrarnas vilja — bättre preciseras i syfte att få fram klara begreppsbestämningar, vilka förhindrar en godtycklig tolkning.

Mot utformningen av kommitténs — i förslagets 87 § — angivna allmänna förutsättningar för ingripande har *hovrätten över Skåne och Blekinge* icke någon principiell invändning.

Fängvårdsstyrelsen däremot anser 87 § möjliggöra mycket skilda tolkningar, beroende på den bedömandes allmänna åskådning i fråga om uppfostran, hemförhållanden, s. k. anpassning i samhället m. m. Styrelsen anför bl. a.

En ofta återkommande tanke i förslaget är att barnavårdsmyndigheterna bör vara redo att ingripa icke blott när missförhållanden konstaterats utan också när sådana kan vara att förutse. På så osäkra grunder lär man väl icke kunna bygga ett beslut om även långtgående samhällsingripanden. Bristen på klar formulering återkommer, när det i samma paragraf sägs, att det kan utgöra ett åliggande för nämnden att ingripa *om minderårig brister i anpassning till samhället*. Det må vara att motiven innehåller utförliga beskrivningar på sådan bristande anpassning, men enligt styrelsens mening är det synnerligen otillfredsställande att lagtexten icke anger de missförhållanden som här avses annat än genom ett så mångtydigt uttryck som *brister i anpassningen i samhället*. Det må vidare framhållas att ord som anpassning och missanpassning är av sent datum och för många eljest erfarna och väl orienterade medborgare oklara till sin innebörd. Ännu svårare lär det i många fall bli när barnavårdsnämnden skall fullgöra skyldigheten i samma paragraf att ingripa till *förebyggande av att bristande anpassning uppstår*.

Även länsstyrelsen i Jämtlands län, *Fredrika-Bremer-förbundet* och barnavårdsnämnden i Stockholm finner avfattningen av de allmänna förutsättningarna i 87 § vara vagt hållen och alltför omfattande.

Kommitténs förslag i fråga om förutsättningarna för tvångsomhändertagande utsattes för stark kritik i remissyttrandena både ur formella och sakliga synpunkter. Åtskilliga remissinstanser — såsom *överståthållarämbetet*, *länsstyrelserna i Kronobergs, Östergötlands, Jönköpings, Skaraborgs, Väster- norrlands och Jämtlands län*, *svenska socialvårdsförbundet*, *svenska stadsförbundet*, *svenska landskommunernas förbund*, *svenska läkaresällskapet*, *svenska barnpsykiatriska föreningen*, *Fredrika-Bremer-förbundet*, *målsmän-*

nens riksförbund samt *barnavårdsnämnderna i Göteborg och Malmö* — instämmer i de reservationer som på denna punkt avgivits inom kommittén och framför som sin åsikt att bestämmelserna i 22 § gällande BvL i huvudsak är tillfyllest för att reglera de fall då tvångsomhändertagande bör få förekomma. Om skäl finnes för en något vidgad ram för dylikt ingripande, torde detta, framhålls det, kunna ske genom en uppmjukning av lagtexten i denna paragraf.

I ett flertal yttranden anföres, att ifrågavarande bestämmelser är alltför obestämda och vittgående samt bereder barnavårdsorganen alltför stora möjligheter till tvångsomhändertaganden ävensom att bestämmelserna icke står i överensstämmelse med eljest i svensk lag gällande principer för utformande av lagbestämmelser avseende frihetsberövande. Uttalanden i nu antydd riktning göres av bl. a. *medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen, länsstyrelserna i Kalmar, Hallands, Älvsborgs, Örebro, Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorrlands län, Sveriges advokatsamfund, svenska läkaresällskapet, svenska barnpsykiatriska föreningen* samt ett antal barnavårdsnämnder. Man förordar i allmänhet en grundlig omarbetning av bestämmelserna.

De remissinstanser, som enligt vad nu angivits intar en negativ hållning till förslaget anför i huvudsak följande.

Överståthållarämbetet understryker, att man här kommer in på det utomordentligt viktiga spörsmålet om en rätt avvägning mellan å ena sidan det naturliga önskemålet om ett ingripande, då så erfordras för att rätta eller förebygga ett missförhållande, och å andra sidan rättssäkerhetens krav, samt fortsätter därefter.

Att många gånger ett ingripande, som bort ske, ej företagits eller företagits för sent lär vara obestriddigt. Ofta är väl dock här närmast en fråga om tillgängliga resurser. Men det får icke förglömmas, att det här — i varje fall såsom yttersta remedium — är fråga om ett frihetsberövande. Och det kan enligt överståthållarämbetets mening ej nog kraftigt understrykas, att varje sådant måste vara omgärdat av starka garantier. Ej minst lagtexten måste — oavsett de förklarande motiv, varmed den må åtföljas — vara så klar och entydig som möjligt. Är så ej fallet, om den lämnar alltför stort utrymme åt subjektiva omdömen, lär praxis komma att förete en skiftande karta, och det torde då vara att befara, att högre instanser nödgas i än större grad än enligt kommitténs mening nu är fallet ändra de lägsta instansernas beslut — låt vara i båda riktningarna.

I fråga om de förutsättningar, som bör stadgas för företagande av sådant ingripande, som enligt gällande lag betecknas omhändertagande för skyddsuppföstran, hyser överståthållarämbetet den uppfattningen att de grunder, varpå nuvarande 22 § vilar, i princip är riktiga. Paragrafen ger ett tämligen bestämt besked om vad som skall genom utredningen i ett skyddsuppfostningsärende förebringas för att den ifrågasatta åtgärden skall få vidtagas. Härmed är icke sagt, att icke vissa justeringar i paragrafens nuvarande lydelse kan böra övervägas.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anför bl. a.

Vad förslagets formella utformning i denna del beträffar är bristerna påfallande. Bestämmelserna är vaga och oklara och kan därför ge upphov till olika tolkningar. Faran för godtycke vid tillämpningen ökar därmed. Av

lagtext, som avser att reglera så allvarliga och för den enskilde många gånger tragiska ingripanden som de förevarande, måste fordras, att den klart och entydigt ger besked om de förutsättningar, under vilka ingripanden får ske. Den bör icke få giva möjlighet till tolkningar, som kan vara menliga för rättssäkerheten.

Liknande synpunkter framföres av *länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kristianstads, Gotlands, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Skaraborgs län* ävensom av *svenska landstingsförbundet, barnavårdsnämnden i Stockholm* och ett flertal andra barnavårdsnämnder.

Två *reservanter inom socialstyrelsen* anser reglerna icke böra utformas på sätt som föreslagits, varjämte en av dem särskilt understryker att gällande lag icke bör revideras i syfte att låta antalet omhändertaganden utan samtycke bli större än för närvarande.

Riksåklagarämbetet hälsar med tillfredsställelse, att bland indikationerna för varning och för omhändertagande uttryckligen nämnes lagöverträdelse. Att så icke tidigare varit fallet har enligt ämbetets mening föranlett onödiga dröjsmål med omhändertagande även vid allvarligare brottslighet beroende på att vederbörande barnavårdsnämnd ansett sig skyldig undersöka, huruvida brottsligheten i verkligheten varit uttryck för vanart.

Vad angår de föreslagna *hjälpåtgärderna* hälsar *socialstyrelsen* bestämmelsen om möjlighet för barnavårdsnämnd att lämna ekonomiskt bistånd i särskilda fall även utan samband med omhändertagande och utan egentlig behovsprövning med stor tillfredsställelse samt betonar, att denna befogenhet i framsynta barnavårdsnämnders hand kan lända till gagn för många barn och ungdomar. I samma riktning uttalar sig även *länsstyrelsen i Gävleborgs län*. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* understryker att det ligger vikt uppå, att denna ekonomiska hjälpverksamhet, som förvisso kan vara av utomordentlig betydelse, noggrant regleras och att samråd äger rum mellan barnavårdsnämnd och socialnämnd vid denna verksamhets bedrivande. Enligt *svenska stadsförbundets* åsikt kan man visserligen ifrågasätta om det är lämpligt att på föreslaget sätt utöka den kommunala hjälpverksamheten utanför socialhjälpens ram. Man har nyligen, uttalar förbundet, fått en modern och tillfredsställande lagstiftning på detta område, vilket ansetts innebära att varje diskriminerande inslag i den gamla fattigvården undanröjts. Den nu föreslagna hjälpverksamheten skulle måhända komma att i vissa fall ingripa på de verksamhetsområden som enligt SochjL förbehållits socialnämnden. Det måste emellertid anses synnerligen praktiskt att de angivna hjälpmöjligheterna ställs till barnavårdsnämndens förfogande. Ehuru vissa principiella skäl möjligen talar mot den av kommittén föreslagna lösningen har förbundet därför intet att erinra mot den. — En likartad inställning intar *svenska landskommunernas förbund*.

I allmänhet göres av remissorganen ingen erinran mot barnavårdsnämnden tillagd möjlighet att — i likhet med vad som nu gäller — meddela tillrättavisande åtgärder i form av förmaning och

varning. En helt avvisande hållning i denna del intages dock av *länsstyrelserna i Västernorrlands och Norrbottens län, svenska läkaresällskapet, barnavårdsnämnden i Stockholm och en socialvårdskonsulent. Förstnämnda länsstyrelse* framhåller, att båda instituten bör slopas såsom skett beträffande varning i NyktvL och att barnavårdsnämnden i stället får söka tala vederbörande till rätta och om det ej hjälper tillgripa särskild tillsyn eller övervakning. Enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* kan syftet med nu avsedda åtgärder nås genom en på lämpligt sätt avpassad muntlig upplysning om de ingripanden som från barnavårdsnämndens sida kan bli följden i händelse av ohörsamhet. *Svenska läkaresällskapet* understryker, att dessa åtgärder som isolerade ingripanden torde ha mycket liten effekt och att de, om de är påkallade, kan göras med stöd av andra stadganden rörande de möjligheter som står nämnden till buds. Enligt *barnavårdsnämnden i Stockholm* är förmaning och varning till sin natur negativa och torde inom praktisk barnavård användas allt mindre som isolerade åtgärder. Bestämmelserna torde utan nackdel för barnavårdsarbetet kunna utgå. I det praktiska arbetet är det, uttalar barnavårdsnämnden, naturligt att barnavårdsnämndens representant i sin kontakt med de enskilda fallen både förmanar och varnar, men detta torde bäst ske formlost i samband med ärendes behandling eller i samband med beslut om annan åtgärd.

Kommitténs förslag att vid sidan av övervakning ställa institutet särskild tillsyn finner *socialstyrelsen* vara lämpligt men ifrågasätter, om det är välbetänkt att samla bestämmelser härom i en och samma paragraf, särskilt som de båda formerna bygger på ganska vitt skilda förutsättningar.

En avvisande hållning till den föreslagna uppdelningen intar *barnavårdsnämnden i Stockholm*. Något mera bärande skäl för en sådan uppdelning av åtgärderna med avseende på benämningen synes, enligt barnavårdsnämnden, icke föreligga. Det torde bidra till enkelhet och klarhet med en enhetlig benämning, som lämpligen bör vara tillsyn.

Gränsdragningen mellan socialvård och kriminalvård beröres i ett par yttranden. *Fångvårdsstyrelsen* biträder sålunda kommitténs ståndpunkt. *Överståthållarämbetet* anför bl. a. följande.

Gemensamt för förslagen till skyddsbalk och till barnavårdslag läres vara, att i båda gränsen mellan kriminalvård och ungdomsvård i princip sökes satt till 18-årsåldern, dvs. den då full straffmyndighet inträder. I nu förevarande förslag upptages såsom orsak till ingripande av barnavårdsnämnd även lagöverträdelse. Det ligger då vikt uppå, att barnavårdsnämnd också ingriper i fall, då ett brott begåtts av någon, som är under 18 år — här avses en mera allvarlig lagöverträdelse, ej enstaka bötesbelagda förseelser — även om brottet ej kan anses tillika vara uttryck för en mera allmän bestämning såsom oart, vanart, sedeslöst leverne etc. Detta spörsmål — som är att beakta jämväl vid den omredigering av ordalagen i nuvarande 22 §, som kan finnas påkallad — bör alltså lösas med sikte på, att den, som begått ett brott av här avsedd beskaffenhet, blir föremål för åtgärd antingen inom kriminalvårdens ram eller inom socialvårdens. Det vill synas överståthållarämbetet som om detta icke är kommitténs ståndpunkt; i vart fall torde den ej ha fått ett tillfredsställande uttryck i betänkandet.

Förslaget om införande av möjlighet att förbinda beslut angående omhändertagande med villkorligt anstånd har fått ett blandat mottagande bland remissinstanserna. *Länsstyrelserna i Gävleborgs, Jämtlands och Norrbottens län, åtta socialvårdskonsulenter och 28 kommunala organ* ställer sig positiva till förslaget, medan *justitiekanslersämbetet, hovrätten för Västra Sverige, socialstyrelsen, länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län, besvärssakkunniga, landsfogden i Norrbottens län, fyra socialvårdskonsulenter, tio barnavårdsnämnder samt Sveriges advokatsamfund* avstyrker förslaget.

I de avstyrkande yttrandena framhålles i huvudsak följande synpunkter.

Socialstyrelsen erinrar om att jämförelse med nuvarande praxis icke är rättvisande, eftersom i lag givna regler om förebyggande åtgärder nu saknas varför man som en förebyggande åtgärd använt sig av ett omhändertagande med anstånd. Med kommitténs brett upplagda register av nya uppslag till förebyggande åtgärder ställer sig saken helt annorlunda. Styrelsen fortsätter därefter.

Ett omhändertagande bör icke betraktas som blott ett led i övrig förebyggande verksamhet. Ett skäl härför är, att en nämnd, som beslutar sig för att omhänderta ett barn eller en ungdom, bör genom noggrann prövning av alla omständigheter ha kommit till den uppfattningen, att omhändertagande är just i den situationen den lämpligaste åtgärden. Nämnden får icke låta ett dylikt beslut bli vacklande genom att räkna med, att omhändertagande icke skall verkställas. Uppskovsmöjlighet skulle därtill kunna innebära risk för att beslutet om omhändertagande icke blir välgrundat. Det medför i sin tur betänkligheter ur rättssäkerhetssynpunkt.

Ytterligare ett motiv för att ej acceptera förslaget är, att omhändertagandet förlorar i betydelse, om vederbörande vet, att ett beslut av barnavårdsnämnden i enlighet med 98 a, b eller 99 kan vara villkorligt. För den unge kommer beslutet om omhändertagandet, när det förenas med anstånd, att bli endast ett varningsmoment på vägen, och detta kan ju icke vara syftet med en definitiv åtgärd av denna art.

Även *länsstyrelserna i Östergötlands, Göteborgs och Bohus och Värmlands län samt hovrätten för Västra Sverige* understryker, att något behov av institutet icke torde föreligga, om förutsättningarna för ingripande med förebyggande åtgärder vidgas enligt förslaget. Enligt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* blir ett omhändertagande med villkorligt anstånd, som säkerligen kommer att tillämpas i stor utsträckning, i själva verket att betrakta som en sista allvarlig varning. Barnavårdsnämnden har emellertid haft möjlighet att på tidigare stadium ingripa med ett flertal åtgärder i stödande, förebyggande och korrigerande syfte. Genom »villkorligt anstånd» motverkas dessutom, enligt länsstyrelsen, de strävanden att möjliggöra ingripanden med omhändertagande på ett tidigare stadium, som kommit till uttryck i förslaget.

Enligt *justitiekanslersämbetet* förefaller väl de av kommittén anförda skälen för förslaget värda beaktande, men det oaktat ifrågasätter ämbetet, om

icke ett i lagen ej reglerat institut på detta område är förenat med fler fördelar än nackdelar.

Besvärssakkunniga avstyrker bestämt införande av institutet »villkorlig dom» i barnavårdsprocessen. Ett omhändertagande enligt barnavårdslagen har karaktär av social hjälpåtgärd. En analogi med den villkorliga domen i straffprocessen är principiellt felaktig, enär omhändertagande icke kan likställas med frihetsberövande i anledning av brott. Härtill kommer, enligt de sakkunniga, att man i barnavårdsprocessen för samma syfte som den villkorliga domen har förmaning och varning.

De föreslagna bestämmelserna om provisoriska ingripanden hälsas i allmänhet med tillfredsställelse och förväntas komma att medföra fördelar för barnavårdsnämndernas arbete. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* ifrågasätter dock behovet av att kunna meddela förberedande föreskrifter, och *barnavårdsnämnden i Malmö* anser också bestämmelsen härom vara skäligen meningslös.

Kommitténs förslag att sammanföra skyddsuppfostran och samhällsvård till ett institut får ett blandat mottagande. Enighet synes väl i stort sett råda om att uttrycket skyddsuppfostran ger föreställningar om andra vårdformer än sådana, som vanligast tillämpas, och möts av misstroende från allmänhetens sida samt att uttrycket därför bör utmönstras ur lagen. Men ett stort antal remissinstanser — såsom *medicinalstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Göteborgs och Bohus, Jämtlands och Västerbottens län, svenska socialvårdsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska barnpsykiatriska föreningen, högerns kvinnoförbund och målsmännens riksförbund* samt ett tjugotal barnavårdsnämnder — finner ur olika synpunkter skäl föreligga för bibehållande såsom hittills av två begrepp i fråga om nu avsedda omhändertaganden.

Överståthållarämbetet anser fara eljest föreligga för att jämväl begreppet samhällsvård i dess helhet kommer att mötas av den misstro, som enligt kommittén vidhäftar beteckningen skyddsuppfostran. En vägande synpunkt i denna fråga är för *länsstyrelsen i Kronobergs län* den att olika regler måste finnas för vårdens upphörande i de båda fallen. *Medicinalstyrelsen* är övertygad om att den förordade sammanslagningen kommer att ofta föranleda irritationsskapande missförstånd hos föräldrar och vårdnadshavare om innebörden av lagbestämmelserna på detta område. Även för den som skall handha bestämmelsernas tillämpning kommer ifrågavarande förslag säkerligen att medföra icke obetydliga olägenheter. Likartade synpunkter framföres av *länsstyrelsen i Kalmar län. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, som anser att det i ordet »skyddsuppfostran» i och för sig icke kan inläggas någon infamerande betydelse, finner icke kommitténs åtgörande att, med bibehållande i realiteten av institutet skyddsuppfostran, förändra dess namn

till »samhällsvård» vara ägnat att främja överskådligheten och underlätta tillämpningen av de nya bestämmelserna.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser, att den nuvarande uppdelningen på skyddsuppfostran och samhällsvård icke medfört någon uppenbar olägenhet. Därest strafflagen ersättes av en skyddslag, måste dock benämningen av skyddsuppfostran ersättas med annan benämning.

Barnavårdsnämnden i Stockholm uttalar, att uttrycket skyddsuppfostran måhända icke särskilt väl täcker vad som åsyftas och onekligen har vållat svårigheter på grund av missuppfattningar angående åtgärdens innehåll. Ur den synpunkten hade det varit av värde att erhålla en annan benämning. Motiven i övrigt för en sammanslagning av de nuvarande båda omhändertagandeformerna till en är dock icke övertygande. I fråga om indikationerna för omhändertagande ävensom beträffande reglerna för vårdens upphörande bibehålles den principiella gränslinjen mellan de nuvarande formerna. Det torde bidra till klarhet i lagen att då även behålla den terminologiska uppdelningen.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län anser, att ordet »uppfostran» är en tillgång för klarläggande av i vilket hänseende samhället ser sig föranlåtet vidtaga åtgärder. I detta sammanhang uttalar länsstyrelsen även sina betänkligheter mot den tendens, som på det sociala området gör sig alltmer gällande, nämligen angelägenheten att rubricera alla ingripanden mot missförhållanden med någon form av »vård» eller »hjälp». Enligt länsstyrelsens mening kan det befaras, att särskilt ungdomen alltmer kommer att betrakta samhällets åtgärder uteslutande som omvårdnad, d. v. s. att den aktiva insatsen enbart ankommer på samhället.

Däremot biträdes kommitténs förslag att samla olika former av omhändertagande under en och samma benämning uttryckligen av *socialstyrelsen, länsstyrelsen i Gävleborgs län, föreningen Sveriges häradshövdingar, fyra socialvårdskonsulenter och sju barnavårdsnämnder. Socialstyrelsen* ifrågasätter dock, om icke sammanförandet kan vålla barnavårdsnämnderna svårigheter i det dagliga arbetet. De som handlägger ärendena måste i det dagliga arbetet hålla isär till sin art betydligt skilda former för omhändertagande.

Föredragande statsrådet

Till grund för kommitténs förslag, såvitt avser förutsättningarna för barnavårdsnämnds ingripande i enskilda fall för att skydda barn och unga mot olämplig uppväxtmiljö eller för att tillrättaföra ungdomar, som visat beteenderubbningar, ligger den uppfattningen, att sådant ingripande bör komma till stånd på ett tidigare stadium än vad som är medgivet enligt gällande BvL. Den starka kritik, som förslaget mött såväl inom kommittén själv som i ett stort antal yttranden, riktar sig huvudsakligen mot att kommittén avsett att inte blott förebyggande åtgärder utan även omhändertagande skall tillgripas i vidgad omfattning. Att ingripande med förebyggande åtgärder, åtminstone

sådana av rent hjälpande karaktär, bör ske på ett tidigt stadium, understrykes däremot både av reservanter inom kommittén och av flera mot kommitténs förslag i övrigt kritiskt inställda remissinstanser.

Såsom kommittén funnit nödgas man konstatera, att barnavårdsnämnds ingripande ofta sker på ett alltför sent stadium, sedan den unge tillbringat en stor del av sin uppväxttid i högst ogynnsamma förhållanden och själv blivit märkt av dem. Det säger sig självt, att utsikterna att avhjälpa otillfredsställande förhållanden i den unges miljö och att bota uppkommen skada är gynnsammare ju tidigare samhället griper in. Den rätta vägen att lösa detta problem är emellertid enligt min mening inte att vidga barnavårdsmyndigheternas befogenheter att ingripa tvångsvis. Det är av rättssäkerhetsskäl nödvändigt att göra en noggrann avvägning mellan å ena sidan samhällets intresse av att främja de ungas personliga och sociala utveckling samt å andra sidan de enskildas anspråk på att få ordna sina personliga förhållanden utan inblandning från det allmännas sida. Den avvägning, som i detta hänseende ligger till grund för gällande BvL, är enligt min mening i stort sett riktig. Någon väsentlig utvidgning av indikationerna för ingripande kan jag därför inte förorda.

Det nu anförda gäller i främsta rummet om tvångsomhändertagande. I fråga om förebyggande åtgärder kan läget delvis sägas vara ett annat. Ju mindre ingripande en åtgärd är, desto mindre träder självfallet rättssäkerhetssynpunkten i förgrunden. Kommitténs förslag att i fråga om indikationerna frigöra de förebyggande åtgärderna från den nuvarande sammankopplingen med skyddsuppfostran är därför i och för sig rimligt. Det kan erinras om att förebyggande åtgärder enligt den danska barnavårdslagstiftningen må vidtagas vid mindre allvarliga missförhållanden än dem som krävs för omhändertagande. Även vissa förebyggande åtgärder kan dock vara mycket kännbara för den enskilde, vilket synes böra leda till att — såsom kommittén föreslagit — olika förutsättningar skall gälla för olika förebyggande åtgärder, beroende på ingripandets art m. m. Emellertid är det förenat med stora svårigheter att med en sådan konstruktion utforma indikationerna på ett sätt som är förenligt med kravet på att lagtexten skall vara lättläst, lättbegriplig och överskådlig. Den kritik, som framförts mot kommitténs förslag i formellt avseende, torde också främst vara riktad mot de bestämmelser, som anger förutsättningarna för barnavårdsnämnds ingripande med olika åtgärder. Enligt min mening är det därför lämpligast att även i ny barnavårdslag uppställa samma förutsättningar för förebyggande åtgärder som för omhändertagande. Liksom i gällande lag bör bestämmelserna därvid utformas på sådant sätt, att omhändertagande närmast framstår som en nödfallsåtgärd, vilken får tillgripas endast om förebyggande åtgärder prövats utan verkan eller på förhand bedömes vara gagnlösa.

Önskemålet om tidigare ingripanden bör alltså enligt min mening inte tillgodoses genom vidgade indikationer. Lösningen bör i stället sökas i effektivisering av barnavårdsverksamheten och utbyggnad av de allmänt förebyggande åtgärderna. Vad det i främsta rummet gäller är att barnavårdsmynd-

digheterna söker att på ett tidigt stadium få kännedom om rådande missförhållanden. Intimt samarbete måste upprätthållas med andra sociala organ, polismyndigheter, skolor m. fl. I olika former kan ett givande samarbete också etableras med föräldrar. När något missförhållande kommer till barnavårdsnämndens kännedom, får nämnden inte tveka att ingripa. Målet måste därvid vara att om möjligt vinna rättelse utan att skilja den unge från hans miljö. Genom de olika familjesociala anordningar som står till buds i dagens samhälle är förutsättningarna för att lyckas härmed numera väsentligt större än vid BvL:s tillkomst. Här må endast erinras om socialhjälp, om den psykiska barn- och ungdomsvården samt om daghems- och feriebarnsverksamheten. Det är barnavårdsnämndens sak att vid behov medverka till att sådana och andra sociala hjälpmöjligheter utnyttjas.

Vad angår de i barnavårdslagen reglerade förebyggande åtgärderna kommer den av kommittén föreslagna befogenheten att lämna ekonomiskt stöd för rådfrågning, undersökning och behandling m. m. att bli till stort värde för barnavårdsverksamheten. Förslaget har i denna del genomgående fått ett gott mottagande och tillstyrkes också av mig. Med hänsyn till det bestämda syftet med ifrågavarande bidragsgivning och den begränsning både i fråga om stödets karaktär och dess omfattning som ligger här i torde det i regel inte bli så svårt att avgränsa denna stödjande verksamhet från socialhjälp. Jag vill emellertid framhålla vikten av att ett intimt samarbete på detta område upprätthålles mellan barnavårdsnämnden och socialnämnden. I vad förslaget eljest avser hjälpåtgärder samt föreskrifter rörande underårigs levnadsförhållanden finner jag det även i huvudsak välbetänkt. Däremot anser jag i likhet med barnavårdsnämnden i Stockholm, att några bärande skäl inte föreligger för att såsom kommittén föreslagit uppdelas övervakning på två särskilda institut. Sagda barnavårdsnämnd har förordat, att beteckningen övervakning utbytes mot tillsyn. Då en sådan ändrad terminologi inte synes mig vara tillräckligt motiverad, har jag stannat vid att den hittills använda beteckningen bör bibehållas. Angående värdet av sådana tillrättvisande åtgärder som varning och förmaning råder delade meningar. Åtgärder av denna art har kommit att få allt mindre betydelse i barnavårdsnämndernas verksamhet. Självfallet kan det i det praktiska arbetet ofta vara lämpligt, att barnavårdsnämndens representant under ärendets behandling uttalar förmaningar och varningar. Jag delar emellertid den uppfattning som kommit till uttryck i vissa yttranden, att varning som ett särskilt institut är tämligen verkningslöst. Det för dessutom med sig vissa formella olägenheter. Jag förordar därför, att detta institut slopas. Däremot kan det enligt min mening vara lämpligt, att förmaningar skall kunna meddelas som en av olika tänkbara hjälpåtgärder.

I likhet med kommittén anser jag, att barnavårdsmyndigheterna bör få befogenhet att ingripa för att hindra skadliga fosterbarnsförflyttningar. Såsom utvecklas i nästföljande avsnitt har jag emellertid funnit mig böra föreslå, att denna fråga löses på ett annat sätt än enligt kommitténs förslag.

Vad angår frågan om ingripande vid missförhållanden i fosterhem innebär

kommitténs förslag, att barnet skall kunna skiljas från fosterhemmet vid mindre allvarliga missförhållanden än som krävs för att barnavårdsnämnden skall äga omhändertaga barn som vistas i föräldrahemmet. För egen del har jag funnit mig böra föreslå att ingripanden vid missförhållanden i fosterhem skall följa samma regler som gäller beträffande andra ingripanden för att skydda barn och unga mot en olämplig uppväxtmiljö.

Vid utformningen av ny barnavårdslag bör den tidigare berörda förskjutningen av gränsen mellan kriminalvårdens och socialvårdens områden komma till uttryck. Den nuvarande gränsdragningen innebär, att behandlingen av lagöverträdare under 18 år i många fall ankommer på barnavårdens organ. I kommitténs förslag har som exempel på anledning till varning eller omhändertagande uttryckligen nämnts sådan lagöverträdelse från den unges sida som visar allvarlig missanpassning. Vidare innebär förslaget, att sådan underårig, som fyllt 18 år och som gjort sig skyldig till brott, får omhändertagas inom barna- och ungdomsvården endast om hans livsföring i övrigt ger anledning härtill eller omhändertagandet eljest av något speciellt skäl, såsom förut vidtagen barnavårdsåtgärd beträffande honom, är lämpligast för hans tillrättaförande. Vad kommittén sålunda föreslagit synes mig i huvudsak välbetänkt. Dock torde den angivna regeln böra gälla inte blott omhändertagande utan varje form av ingripande. Det torde i detta sammanhang böra understrykas, att den starkt stigande ungdomskriminaliteten ställer krav på effektiva åtgärder från barnavårdsmyndigheternas sida. Såsom tidigare berörts har barnavårdsnämnderna många gånger inte ingripit tillräckligt snabbt mot kriminell ungdom. Orsaken härtill torde delvis vara, att nämnderna är obenägna att handla så länge det är ovisst, om den unge slutligen skall omhändertagas inom kriminalvården. Med hänsyn till vikten av att reaktionen på brottet följer så snart som möjligt är det dock angeläget, att barnavårdsnämndens ingripande inte uppskjutes i avvaktan på eventuella judiciella åtgärder mot den unge. Dömes denne sedermera till frihetsstraff eller ställes han under övervakning i samband med villkorlig dom, torde nämnden böra taga sin åtgärd under omprövning. Jag har övervägt, huruvida i ny barnavårdslag bör införas bestämmelser för att förebygga, att någon på grund av samma gärning drabbas av såväl brottspåföljd som barnavårdsåtgärd, men funnit att något behov av sådana bestämmelser knappast föreligger. I fråga om barnavårdsnämndernas befattning med kriminell ungdom kan jag i övrigt ansluta mig till de synpunkter som framhållits av första lagutskottet vid innevarande års riksdag (utlåtande nr 25: 1959).

Beträffande frågan, huruvida möjlighet bör införas att i fall, motsvarande skyddsuppfostringsfallen i gällande BvL, besluta omhändertagande med villkorligt anstånd i fråga om verkställigheten, går meningarna starkt isär i yttrandena. Institutet villkorligt omhändertagande är inte helt okänt inom sociallagstiftningen; det förekommer enligt lagen om nykterhetsvård. Särkerligen skulle en motsvarande ordning på barnavårdens område kunna medföra vissa fördelar. Förhållandena är dock inte alldeles jämförliga, och de antydda fördelarna torde knappast vara av den betydelse, att de förmår uppväga de olägenheter, som måste antagas bli en följd av att förslaget ge-

nomföres. Såsom bl. a. socialstyrelsen framhållit föreligger sålunda risk för att omhändertagande skulle komma att beslutas utan fullgiltiga skäl, därest beslutet förbindes med villkorligt anstånd. Utvecklingen skulle också lätt kunna gå i den riktningen, att ett villkorligt anstånd komme att av såväl barnavårdsnämnder som allmänheten uppfattas som ett normalt led i den förebyggande verksamheten. Härigenom skulle de egentliga förebyggande åtgärderna kunna få minskad verkan, samtidigt som det skulle bli svårare att omedelbart få till stånd ett omhändertagande, där sådant är påkallat. Ett stadgande om villkorligt anstånd låter sig för övrigt svårligen förena med förutsättningarna för beslut angående omhändertagande. Såsom framgår av det nyss anförda skall för sådant beslut krävas, att rättelse inte kan vinnas på annat sätt än genom att den underårige skiljes från sin vanliga miljö och blir föremål för behandling i särskild ordning. Jag har på grund härav inte velat föreslå, att institutet villkorligt anstånd med omhändertagande införes i ny barnavårdslag.

Enligt BvL får i princip omhändertagande inte företagas provisoriskt med verkan tills vidare på svagare skäl än som krävs för definitivt ingripande. Visserligen äger barnavårdsnämndens ordförande, annan ledamot av nämnden eller tjänsteman hos denna i vissa fall vid trängande behov besluta omhändertagande tills vidare, men bestämmelserna härom avser endast att möjliggöra snabbare handläggning. Den som beslutar måste stödja sig på full bevisning om behov av slutgiltigt omhändertagande. Ofta är det emellertid med hänsyn till ett barns hälsa eller utveckling önskvärt att kunna ordna för barnet under det att utredning pågår. Det kan också vara angeläget att söka hindra, att underårig under utredningstiden fortsätter brottslig eller annan skadlig verksamhet eller håller sig undan så att utredningen försvåras eller vidare åtgärder från samhällets sida hindras. Även om utredningen bedrivs skyndsamt, kan det inte alltid undvikas, att missförhållande uppstår eller förvärras under den tid, som åtgår för utredningen, om inte tillfälliga ingripanden får vidtagas utan den utredning som krävs för definitivt beslut. I själva verket lär också dylika preliminära ingripanden förekomma. Att sådana åtgärder, hur nödvändiga de än må vara, företages utan stöd av lag är naturligtvis otillfredsställande. I enlighet med vad kommittén föreslagit torde därför i ny barnavårdslag böra upptagas ett stadgande angående omhändertagande för utredning.

Enligt kommitténs förslag skall möjlighet vidare finnas att ingripa provisoriskt med bl. a. föreskrifter rörande underårigs levnadsförhållanden. Förutsättning därför skall vara, att ingripandet prövas nödigt för att tillvarata den underåriges bästa eller därför att senare meddelad föreskrift skulle bli verkningslös. Något verkligt behov av att kunna ingripa med sådana provisoriska åtgärder har enligt min mening inte blivit ådagalagt. Jag har därför inte funnit skäl tillstyrka förslaget i denna del.

Det har inte från något håll ifrågasatts annat än att möjlighet även i fortsättningen bör stå till buds att såsom en form av hjälp omhänderta barn och unga i fall, ungefärligen motsvarande dem som avses i 29 § BvL.

Vad beträffar spörsmålet, huruvida två till namnet åtskilda omhänder-

tagandeinstitut bör bibehållas i ny barnavårdsdag, hyser jag i likhet med kommittén den uppfattningen, att den nuvarande åtskillnaden mellan skyddsuppfostran och samhällsvård är förenad med övervägande olägenheter för barnavårdsverksamheten. De betänkligheter, som i ett flertal yttranden anförts mot kommitténs förslag att i terminologiskt avseende sammanföra de två formerna av omhändertagande, finner jag å andra sidan avsevärt överdrivna. Såsom kommittén framhållit är en terminologisk åtskillnad mellan de båda omhändertagandeinstituten inte erforderlig för att framhäva skillnaden i fråga om förutsättningar m. m., och den får slutligen enligt föreliggande förslag lika litet som i BvL täckning i reglerna för omhändertagnas behandling. En tänkbar lösning av förevarande problem skulle vara att slopa beteckningarna skyddsuppfostran och samhällsvård utan att ersätta dem med någon annan benämning. Då det emellertid ur lagteknisk synpunkt torde vara svårt att avvara en sådan benämning — med hänsyn bl. a. till det nya institutet omhändertagande för utredning — har jag funnit mig inte böra förorda en dylik lösning. Jag biträder därför kommitténs förslag om en enhetlig beteckning för ifrågavarande åtgärd. Lika med kommittén anser jag samhällsvård vara den lämpligaste sammanfattande benämningen.

X. Skadliga fosterbarnsförflyttningar

Rådande förhållanden, ändringsförslag m. m.

I detta sammanhang är fråga endast om fosterbarn, vilka överlämnats till fosterhem av föräldrarna eller annan vårdnadshavare och som icke därefter omhändertagits och placerats i fosterhemmet. Med förflyttning åsyftas åtgärd, som innebär att barnet toges från fosterföräldrarna med verkan att deras vård och fostran av barnet avslutas.

Vårdnadshavare — regelmässigt föräldrarna eller en av dem — måste för att kunna bereda barnet uppehälle, uppfostran och utbildning samt vård och skydd i övrigt äga rätt att bestämma över barnets person, således bl. a. över dess vistelseort. Teoretiskt sträcker sig denna bestämmanderätt lika långt som vårdnaden över huvud taget, d. v. s. till dess barnet fyllt 21 år eller ingått äktenskap. *Rättsligt* sett föreligger blott den inskränkningen, som följer av att barnet i viss mån efter fyllda 16 år och i högre grad efter fyllda 18 år äger själv sluta arbetsavtal. Men *faktiskt* blir självfallet möjligheterna att utöva bestämmanderätt över barnets person, oavsett eventuellt arbetsavtal, allt svagare ju mer barnet närmar sig myndighetsåldern.

Att barnet vårdas och eventuellt även fostras hos annan än vårdnadshavaren, står icke i strid med vårdnadshavarens plikter och inverkar i och för sig ej på vårdnadshavarens rätt. Han kan ej avhända sig sina befogenheter. Har barn överlämnats till fosterhem, äger följaktligen vårdnadshavaren att, oavsett avtal, när som helst återkräva barnet från fosterföräldrarna, om barnet ej omhändertagits av barnavårdsnämnd.

Vårdnadshavaren äger regelmässigt få annan person, som icke vill foga

sig i vad vårdnadshavaren beslutat angående barnets vistelseort, förpliktad att respektera detta. Har den fastställda förpliktelsen gått ut på barnets överlämnande till vårdnadshavaren, kan fullgörande vid behov framtingas i exekutiv väg. Vårdnadshavaren äger för ändamålet vända sig till allmän domstol med yrkande om åläggande för den andre att utlämna barnet. Vårdnadshavaren har också i regel ansetts berättigad anlita handräckning enligt 191 § utsökningslagen.

Beträffande rättspraxis och rådande förhållanden i övrigt på detta område må härutöver hänvisas till framställningen i betänkandet på s. 403—409.

Frågan om åtgärder från statsmakternas sida för att förhindra olämpliga förflyttningar av fosterbarn har länge varit aktuell. I en *motion till 1931 års riksdag* (II: 24) hemställde fru Nordgren om sådan ändring i BvL, att för samhällsvård omhändertagna barn, som placerats i fosterhem, inte utan barnavårdsnämndens tillstyrkan skulle få förflyttas till moderns hem i de fall, där modern ingått äktenskap med annan än barnets fader. Andra lagutskottet avstyrkte emellertid (utl. nr 22) bifall till motionen, som därefter avslogs av riksdagen. Samma motionär tog i *motion till 1934 års riksdag* (II: 309) upp ett spörsmål om fosterbarnsförflyttning, i det att hon önskade utredning bl. a. huruvida och på vad sätt barn, åt vilka understöd enligt 1 § fattigvårdslagen utginge, skulle kunna skyddas från förflyttningar enbart av ekonomiska skäl från goda och lämpliga fosterhem till moderns och styvfaderns hem. Frågan föll emellertid till följd av kamrarnas skiljaktiga beslut.

Socialvårdskommittén upptog i sitt betänkande angående revision av lagstiftningen om barnavårdsanstalter och fosterbarnsvård (SOU 1944: 34) frågan om förflyttning av barn från fosterhem på grund av vårdnadshavarens bestämmande och anvisade för frågans lösning två vägar, antingen att införa ändrade regler angående överflyttande av den rättsliga vårdnaden eller att inskränka vårdnadshavarens faktiska möjlighet att utöva vårdnadsbefogenheterna genom en utvidgning av institutet skyddsuppfostran. Kommittén hade emellertid inhämtat, att ärvdabalkssakkunniga komme att upptaga ifrågavarande spörsmål till övervägande, och ansåg sig böra avvakta ärvdabalkssakkunnigas ståndpunktstagande i frågan.

Ärvdabalkssakkunniga behandlade frågan om den rättsliga vårdnaden av fosterbarn i sitt betänkande med förslag till föräldrabalk (SOU 1946: 49) och fann — då barnavårdslagen redan erbjöd möjlighet att genom barnavårdsnämnds ingripande med skyddsuppfostran sätta den i vårdnaden ingående befogenheten att bestämma barnets vistelseort ur kraft — det naturligt, att lösningen av det föreliggande spörsmålet att hindra en olämplig förflyttning av barn från fosterhem söktes genom en utvidgning av möjligheterna i detta hänseende.

Vid 1947 års riksdag upptogs spörsmålet om fosterbarnsförflyttningarna på nytt. I *motion* (II: 43) yrkade fru Nordgren och herr Hedlund sådan

ändring i lagstiftningen rörande vårdnadshavares befogenhet, att barnets bästa kunde bli tillgodosett när fråga uppstod om barnets förflyttning från fosterhem.

I anledning av motionen beslöt *riksdagen* (skrivelse 137/1947) på hemställan av första lagutskottet (utl. nr 24) att hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till lagstiftning i syfte att bereda barn skydd mot flyttning från fosterhem till skada för barnet.

Genom beslut den 19 december 1947 uppdrog *Kungl. Maj:t* åt socialstyrelsen att utreda frågan, vilka lagändringar på barnavårdslagstiftningens område som — under förutsättning att nu gällande regler angående överflyttande av den rättsliga vårdnaden om barn i och utom äktenskap bibehölls — fick anses erforderliga för att bereda barn skydd mot förflyttning från fosterhem till skada för barnet, ävensom inkomma med de förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda.

I anledning av uppdraget verkställde *socialstyrelsen* viss undersökning samt uttalade i skrivelse den 12 mars 1949 till Kungl. Maj:t att de verkställda undersökningarna belyste behovet av en lagstiftning, som skyddade barn mot att förflyttas från fosterhem, om förflyttningen skulle skada barnet. I avvaktan på en revision av barnavårdslagen syntes det emellertid styrelsen möjligt att någorlunda komma till rätta med problemet genom att påkalla vårdnadens överflyttande, då olämplig förflyttning av fosterbarn ifrågasattes från vårdnadshavarens sida.

I samband med att förslag till föräldrabalk förelades 1949 års riksdag förklarade *chefen för justitiedepartementet* (prop. 93/1949) att det var ett spörsmål av stor social betydelse att få till stånd regler, som innebar skydd mot olämpliga förflyttningar av fosterbarn. Att åtgärder i sådant syfte var påkallade hade också enstämmigt vitsordats under ärendets behandling.

Departementschefen anförde vidare bl. a. följande, i sammandrag återgivet.

Skyddet mot olämplig förflyttning av fosterbarn kan vinnas på olika sätt, och valet bör ske med beaktande främst av barnets intresse. Att skilja de naturliga föräldrarna eller en av dem från vårdnaden är en djupt ingripande åtgärd, ägnad att försvaga samhörighetskänslan mellan föräldrar och barn. För en sådan åtgärd måste krävas vägande skäl, och gällande lag uppställer också ganska stränga krav. Då man överväger att möjliggöra vårdnadsöverflyttning för hindrande av barnets flyttning från fosterhem, måste beaktas, att omständigheterna vid och skälen för barnets förflyttning kan vara mycket olika. Vårdnadshavaren kan handla av omsorg om barnets bästa men utan tillräckligt beaktande av påfrestningen för barnet. I sådant fall kan det knappast vara riktigt att fråntaga honom vårdnaden för att hindra barnets flyttning. Skälen mot en förflyttning kan också vara av övergående natur. Sammanfattningsvis kan sägas, att överflyttning av vårdnaden i en del fall är en alltför vitsyftande åtgärd för att hindra barnets tagande från fosterhem.

Problemet bör därför lösas genom att man riktar sig direkt emot den åtgärd man vill förhindra. Detta skulle innebära, att man öppnar möjlighet för den offentliga barnavårdens organ — barnavårdsman eller barnavårdsnämnd — att hindra en av vårdnadshavaren ifrågasatt olämplig förflyttning

av fosterbarn. På denna väg synes målet nås med erforderlig snabbhet och smidighet. Lösningen innebär icke en utvidgning av institutet skyddsuppföstran. Förutsättningarna är olika.

Frågan om närmare utformning av erforderliga stadganden på barnavårds- och vårdslagstiftningens område upptogs ej i sammanhang med antagandet av föräldrabalken. I denna balk inflöt icke någon bestämmelse, avsedd att speciellt till förhindrande av fosterbarns förflyttning från fosterhemmet möjliggöra entledigande av barnets vårdnadshavare.

I samband med att frågan om olämpliga förflyttningar av barn upptogs vid 1954 års riksdags vårsession (se II kamm. prot. den 2 febr. nr 4 och den 4 maj nr 17) framlade *socialstyrelsen* i skrivelse den 8 mars till statsrådet och chefen för socialdepartementet ett förslag om vissa ändringar i utsökningslagen m. m., syftande till att inom utsökningsförfarandet skapa bättre garantier för tillvaratagande av de barns bästa, för vilkas återförande handräckning begäres hos överexekutor eller som på grund av överexekutors handräckningsutslag eller domstols avgörande skall förflyttas under medverkan av exekutiv myndighet.

Sedan förslaget remissbehandlats, har Kungl. Maj:t i *cirkulär daterat den 15 april 1955* (SFS nr 128/1955) till de exekutiva myndigheterna lämnat vissa anvisningar angående förfarandet vid verkställighet av beslut om överlämnande av barn.

I infortrat utlåtande, avgivet den 30 september 1954, över socialstyrelsens nyssnämnda framställning upptog *barnavårdskommittén* till behandling bl. a. frågan om behovet av möjlighet att påkalla domstols eller överexekutors prövning av frågor om överlämnande av barn, därest genom ny lagstiftning barnavårdsmyndigheterna tillades förstärkta befogenheter att, även med tvångsåtgärder, ingripa såväl för undanröjande som ock till förebyggande av otillfredsställande förhållanden för barn och ungdom.

Kommittén framhöll, att en befogenhetsutvidgning i nu antydd riktning — i förening med förbättring av barnavårdsmyndigheternas möjligheter och förmåga att vinna kännedom om fall, där ingripande kunde erfordras, att utveckla nödig aktivitet samt att utreda och pröva upptagna ärenden — måste i avsevärd mån minska behovet av domstols eller överexekutors prövning av yrkanden om åläggande att återlämna barn.

Beträffande vad kommittén vidare anförde härom må hänvisas till betänkandet s. 417—425.

Barnavårdskommittén

Kommittén föreslår, att behovet av att kunna hindra föräldrar (vårdnadshavare) från att till barnets skada taga det från fosterhem tillgodoses genom utvidgade befogenheter för barnavårdsnämnd att ingripa. Enligt förslaget har nämnden, därest försök att råda och övertala befinnes icke vara tillfyllest för att avstyra en fosterbarnsförflyttning, som bedömes vara menlig, i

första hand att lita till åtgärden att meddela barnets föräldrar *föreskrift att barnet icke må tagas från fosterhemmet utan nämndens tillstånd* (93 § lagförslaget). Finns anledning antaga, att föreskrift ej kommer att vara till fyllest för att skydda barnet mot förflyttningen, skall nämnden, om förutsättningarna därför är uppfyllda, i stället — enligt 98 § a) lagförslaget — direkt kunna besluta barnets omhändertagande till förebyggande av skada eller fara.

Det må anmärkas, att kommittén — oavsett att annan väg anvisats för att komma till rätta med olämpliga förflyttningar av fosterbarn — anser sådana ändringar i föräldrabalkens bestämmelser om vårdnaden böra övervägas, att möjligheterna att skilja vårdnadshavaren från vårdnaden i viss mån vidgas. Förslag till lagändring i sådant syfte har framlagts i kommitténs slutbetänkande.

Kommittén framhåller, att den uppgift som enligt förslaget lägges på barnavårdsnämnden ingår som ett naturligt led i nämndens tillsyn över fosterbarnsvården.

För att barnavårdsnämnd skall kunna vid behov med erforderlig snabbhet och kraft tillvarata fosterbarns intresse av att icke tagas från fosterhem samt kunna åtminstone i viss mån avvärja slitningar och påtryckningar eller skydda barnet därifrån, skall — såsom berörts i annat sammanhang — enligt förslaget möjlighet att meddela förberedande föreskrift eller omhändertagande för utredning stå nämnden till buds.

Kommittén framhåller, att då föreskrift när som helst kan hävas det kan synas onödigt, att föräldrarna också skall kunna, såsom föreslagits, genom nämndens tillstånd lösas från vad som föreskrivits. Denna utformning har emellertid av kommittén valts för att göra föreskriften lättare acceptabel för föräldrarna samt för att betona åtgärdens icke definitiva karaktär, något som enligt kommittén särskilt kan vara påkallat, om föreskrift ges på ett tidigt stadium för att skapa trygghet.

Att tillvarataga barnets bästa har kommittén ansett här som eljest böra vara det ojämförligt viktigaste. I enlighet med denna grundsyn har som huvudregel föreslagits att föreskrift, att barn icke må tagas från dess fosterhem, må meddelas, därest nämnden finner det för barnets hälsa och gynnsamma utveckling vara av väsentlig betydelse, att det får växa upp i fosterhemmet, eller om nämnden, i fall där barnet motsätter sig att lämna fosterhemmet, anser barnet icke kunna skiljas därifrån utan fara för dess hälsa och utveckling.

I vidare mån än nu angivits har kommittén icke ansett sig böra binda nämndens bedömning. Inga gränsdragningar — med hänsyn till barnets ålder eller den tid det vistats i fosterhemmet eller ur annan synpunkt — har ansetts önskvärda. Men vid prövningen skall enligt förslaget särskilt beaktas vissa väsentliga förhållanden, som ansetts böra anges i lagen, nämligen barnets ålder, utvecklingsgrad, egenskaper och känslöbindningar, förhållandena i fosterhemmet och den tid barnet fostrats där, de förhållanden, vartill barnet vid ifrågasatt skiljande från fosterhemmet skulle överföras,

samt skälen för sådan förändring i barnets levnadsförhållanden, den tid barnet vårdats annorstädes än hos föräldrarna samt dessas befattning med barnet under samma tid.

I motiveringen till förslaget framhåller kommittén, att det förhållandet, att nämnden finner fosterhemmet på det hela taget erbjuda barnet bättre levnadsbetingelser än föräldrahemmet, icke i och för sig utgör tillräckligt skäl för att hindra barnets tagande från fosterhemmet. En noggrann utredning och prövning måste göras, med beaktande av barnets behov och förutsättningar samt de båda hemmens förtjänster och brister ur olika, med hänsyn till barnet betydelsefulla synpunkter. Om det därvid visar sig vara av väsentlig vikt, att barnet får stanna i fosterhemmet, bör enligt kommittén föreskrift därom meddelas, förutsatt att fosterföräldrarna vill och, såvitt kan utrönas, har möjlighet att i längden behålla fosterbarnet. Kommittén anför därefter följande.

Avgörandet är lätt, därest föräldrahemmet är så föga lämpligt för barnet, att nämnden, om barnet fostrats där, skulle haft skäl att med omhändertagande skilja barnet från hemmet. Men om sådana brister icke vidlåder föräldrahemmet, bör dock det förhållandet att ett annat hem står till buds för barnet, där barnet redan åtnjuter vård och där dess hälsa och utveckling kan väsentligt bättre befrämjas, vara tillräckligt skäl för att avböja att barnet överföres till föräldrahemmet. Vid prövningen måste uppenbarligen icke endast beaktas vad hemmen för framtiden erbjuder och vårdnadshavarnas ådagalagda avsikter i fråga om barnet utan också de händelser och förhållanden, som ligger i tiden före begäran att återfå barnet. Även om man bortser från fosterföräldrarnas känslor och den förtjänstfulla gärning, de kan ha utfört, är det tydligt, att man måste lägga stor vikt vid hur länge barnet varit i deras hem, barnets behandling där och innan det kom dit, föräldrarnas befattning med barnet under samma tid med mera sådant, då man bedömer hemmens och fostrarnas förutsättningar att tillvarataga barnets samskyldiga bästa. Regelmässigt bör barn, som länge fostrats i fosterhem och kommit att betrakta det som sitt rätta hem, icke få flyttas till föräldrahem med mindre föräldrarna — eller den av dem, om vars hem det är fråga — visat intresse för barnet och i den mån förhållandena medgivit hållit kontakt med barnet.

Vill föräldrarna flytta barnet till annat fosterhem eller till barnavårdsanstalt eller vill särskilt utsedd förmyndare, som har vårdnaden om barnet, flytta barnet till sitt hem, bör uppenbarligen flyttningen, där den icke är nödvändig, kunna avböjas på mindre starka skäl än om det gällt flyttning till föräldrahem.

Att de förhållanden, föräldrarna (vårdnadshavaren) kan och vill erbjuda barnet, är i och för sig goda, utesluter såsom redan antytts icke att det kan vara påkallat att motsätta sig barnets flyttning från fosterhemmet. Stor vikt måste läggas vid barnets reaktion inför överflyttning från fosterhemmet och vid barnets beräknliga förmåga att anpassa sig i ett nytt hem, finna trygghet där och god känslomässig anknytning till nya fostrare. Detta innebär icke något som principiellt är helt skilt från bedömningen, vilka uppväxtförhållanden som är bäst för barnet. Men den risk, som kan vara förbunden med själva förflyttningen, barnets skiljande från dess miljö, måste tillmätas självständig betydelse, då det gäller att avgöra, om barnets flyttning bör förhindras.

Vid bedömningen är att beakta — förutom barnets bestämda önskningsar

och reaktion i övrigt inför överflyttningen — bl. a. barnets tidigare upplevelser, den utvecklingsfas, vari barnet befinner sig, dess psykiska konstitution, dess känslöbindningar i fosterhemmet samt dess eventuella bekanskap med och inställning till föräldrarna eller annan, till vilken överflyttning avses skola ske.

När det gäller barn, som nått en ålder av ungefär 15 år eller en utveckling, jämförlig med 15-åringens, får det — i anslutning till praxis i handräcknings- och tvistemål om överföring av fosterbarn — anses klart att överflyttning icke må ske i strid med barnets bestämda vilja. Kommittén anser emellertid, att avgörande vikt i regel bör läggas vid barnets vilja redan då barnet nått 12-årsåldern eller motsvarande utveckling. Detta har icke ansetts böra komma till särskilt uttryck i det föreslagna stadgandet, enär en undantagslös regel icke kan uppställas. Även när det är fråga om yngre barn, bör stor vikt läggas vid barnets vilja, om barnet nått sådan utveckling och dess inställning är så bestämd, att barnet svårligen låter sig påverkas. Att i sådana fall bryta barnets motstånd måste i regel innebära en chock för barnet, vars följder kan vara mycket svåra att övervinna och som måste befaras ofta leda till bestående skada.

Barnets reaktion kan ej sällan vara ägnad att missleda bedömningen. Barnet — kanske mer eller mindre »knäckt» av tidigare upplevelser — kan, då det finner sig sviket i sina förhoppningar och sin tillit, förefalla likgiltigt eller reagera tamt. Dess reaktion kan, om överflyttning dock sker, också förefalla att fort gå över och ersättas av en foglighet — bakom vilken döljes, att barnet sluter sig inom sig självt — eller en ytlig inställsamhet. Tydligare tecken på att barnet lidit skada kan ofta visa sig först efter hand, kanske i form av skygghet och misstänksamhet, nervösa rubbningar eller försenad utveckling och skolsvårigheter.

Allmänt torde kunna sägas, att det beträffande barn, som överlämnats till fosterhem i småbarnsåldern och därefter en längre tid varit i fosterhemmet, nästan alltid är olämpligt att genomföra en omflyttning. De känner emotionellt sett inga andra föräldrar än fosterföräldrarna, även om de fått upplysning om sin egenskap av fosterbarn och vad det innebär.

Emellertid kan som berörts inga indelningar i åldrar eller kategorier göras till ledning för avgörandet, huruvida fosterbarns förflyttning bör hindras. Omständigheterna i det enskilda fallet måste bli bestämmande. Bl. a. kan barnets känslöanknytning till fosterföräldrarna vara så stark, att överflyttning skulle vara farlig, fastän barnet kanske inte varit många år i fosterhemmet och ej synes reagera särskilt starkt mot överflyttningen. Det må även erinras om att det i stor utsträckning är psykiskt ömtåliga barn — psykiskt »sköra», efterblivna eller miljöskadade — som lämnats såsom fosterbarn och att dessa uppenbarligen måste behandlas med större försiktighet och tål mindre påfrestningar än andra. Barnavårdskommittén vill i detta sammanhang framhålla vikten av att barn, vars förflyttning från fosterhem ifrågasatts, såvitt möjligt blir föremål för undersökning och bedömning av läkare med förståelse för barn och helst med specialutbildning för uppgifter av detta slag.

Av det föreslagna lagstadgandet och de anförda grunderna framgår, att enligt barnavårdskommitténs bestämda mening förflyttning av fosterbarn bör hindras genom barnavårdsnämnds ingripande i betydligt vidare omfattning än som svarar mot de principer, vilka för närvarande följes vid avgörandet av handräcknings- eller tvistemål om förflyttning av fosterbarn. Förbud mot förflyttning bör med andra ord *icke* begränsas till att avse dels fosterbarn i ungefär 15 års åldern, vilka motsätter sig vårdnadshavarens önskan, dels — därutöver — barn, som får anses som verkliga »särfall».

Vad särskilt angår förbud i anledning av fara, förbunden med själva förflyttningen, framhåller kommittén, att sådant förbud kan vara erforderligt, fastän fosterföräldrarna icke kan i längden behålla barnet, samt att åtgärden undantagsvis kan vara berättigad, fastän fosterhemmet icke kan betecknas som helt lämpligt för barnet.

Kommittén anför avslutningsvis, att nämnden bör befrämja ett gott förhållande mellan föräldrar (vårdnadshavare) och fosterhem, antingen fråga om förflyttning uppkommit eller ej, och oavsett huruvida förflyttningen förbjödes. Finner nämnden förflyttningen icke kunna eller böra förhindras, har nämnden enligt kommittén att på allt sätt verka för att förflyttningen så förberedes och genomföres, att barnet såvitt möjligt ej skadas.

Slutligen är även att nämna, att kommittén vidhåller sin i förut berörda utlåtande den 30 september 1954 framlagda mening, att handräckning enligt 191 § utsökningslagen icke vidare bör komma i fråga för förflyttning av fosterbarn, därest barnavårdsnämnd tillägges de föreslagna befogenheterna. Kommittén utgår då från att nämnden vid behov lämnar sin medverkan till förflyttning, som funnits icke kunna eller böra förhindras.

Remissyttrandena

Kommitténs förslag att förhindra skadliga fosterbarnsförflyttningar genom att tillägga barnavårdsnämnd befogenhet att meddela föreskrift att barnet icke må tagas från fosterhemmet vinner i princip anslutning hos det alldeles övervägande flertalet remissinstanser. Några av dessa framför dock vissa erinringar mot den utformning bestämmelsen fått. I elva remissyttranden avstyrkes förslaget helt.

De remissinstanser, som intar en positiv hållning till förslaget, anför i huvudsak följande.

Socialstyrelsen hyser förhoppning, att kommitténs förslag skall kunna skapa förutsättningar för att ärenden angående förflyttning av fosterbarn blir lösta på ett lyckligare sätt än som i allmänhet nu sker och att handräckning enligt 191 § utsökningslagen icke vidare skall komma i fråga i samband med dessa förflyttningar. Även *länsstyrelsen i Malmöhus län* anser, att systemet med handräckning enligt sistnämnda paragraf bör avvecklas såvitt avser förflyttning av fosterbarn. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* framhåller, att ett beslut om förbud för föräldrarna att taga barnet från fosterhemmet utan barnavårdsnämndens tillstånd innebär ställningstagande till frågor, som även för tillgänglig expertis måste framstå som synnerligen svåra att avgöra. Det måste därför vara av väsentlig vikt att söka förebygga sådana krissituationer, som kan aktualisera förflyttning. Beslut om nu avsedd föreskrift bör enligt länsstyrelsen självklart endast få komma till användning i undantagsfall, då ingen annan åtgärd står till buds. Enligt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* torde förslaget fylla ett behov och vara ägnat att minska antalet processer inför domstol och överexekutor rörande

överlämnande av barn till vårdnadshavare. *Justitiekanslersämbetet* finner den ömtåliga frågan om förflyttning av fosterbarn vara löst på ett godtagbart sätt, och enligt ämbetet förefaller de omständigheter som skall beaktas vid prövningen vara på ett tillfredsställande sätt angivna. Sin tillfredsställelse i princip med den föreslagna bestämmelsen uttalar vidare *länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Gotlands, Älvsborgs, Värmlands, Västmanlands, Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län, föreningen Sveriges häradshövdingar, svenska socialvårdsförbundet, Fredrika-Bremerförbundet, kooperativa kvinnogillesförbundet, målsmännens riksförbund, kyrkliga kvinnorådet, åtta socialvårdskonsulenter och ett trettiootal kommunala organ*. Det understrykes dock av åtskilliga remissorgan, att bestämmelsen endast får tillämpas i undantagsfall.

Under framhållande av att ifrågavarande stadgande syftar till att hindra föräldrar från att till skada för barnet taga barn från fosterhem förklarar sig *länsstyrelsen i Örebro län* i princip godtaga föreskrifter i sagda syfte men anser dessa böra få en delvis annan utformning än den föreslagna. Länsstyrelsen framhåller att enligt förslaget ett förbud att utan nämndens tillstånd taga barn från fosterhem ej i och för sig skall innebära, att föräldrarna icke får taga barnet från fosterhemmet, utan att sagda fråga definitivt skall prövas först efter särskild ansökan att återfå barnet. En dylik dubbel prövning synes länsstyrelsen mindre lämplig, då den kommer att medföra risk för att barnavårdsnämnderna meddelar föreskrift av ifrågavarande ingripande natur utan tillräckligt ingående prövning. Länsstyrelsen ifrågasätter därför, huruvida ej nu ifrågavarande bestämmelser lämpligen bör ersättas av en föreskrift, angivande att omhändertagande för samhällsvård, oavsett föräldrarnas samtycke, må ske även i de fall allvarlig risk föreligger för att barn, som vårdas i fosterhem, kommer att skadas genom att tagas från fosterhemmet.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser, att den lyckligaste lösningen av förevarande spörsmål är, att sådan ändring vidtages i föräldrabalkens vårdnadsregler, att möjligheten att frantaga vårdnadshavaren vårdnaden vidgas. På detta sätt kommer frågan om förflyttning av fosterbarn under domstols prövning. Detta är enligt hovrättens förmenande en odiskutabel fördel bland annat på grund av de möjligheter att framlägga bättre material och få problemen mera allsidigt belysta som domstolsförfarandet för med sig. För att åstadkomma största möjliga snabbhet vid behandlingen av dessa mål borde i så fall särskilda regler om skyndsamhet införas. Därest den sålunda förordade lösningen ej går att genomföra, måste frågan — fortsätter hovrätten — lösas genom nya bestämmelser i barnavårdslagen. I administrativ ordning bör då föreskrift kunna meddelas att barn icke får tagas från fosterhem. Det synes emellertid hovrätten som om det föreslagna stadgandet och vad kommittén anfört till grund för detsamma alltför mycket inkräktar på vårdnadshavarens rätt. För dylik föreskrift bör krävas mycket starka skäl. Stadgandet bör ej få sådan karaktär att det lämpar sig för mer eller mindre generell användning.

Enligt *hovrätten för Västra Sverige* bör det icke ifrågakomma att genom

ett stadgande sådant som det föreslagna inskränka den vårdnadshavare för närvarande tillkommande rätten att få förflyttningsfråga prövad av domstol. Fastmera synes det hovrätten böra vara en förutsättning för ett godtagande av det föreslagna stadgandet att vårdnadshavaren bibehålles vid sin rätt att gå till domstol.

Även *barnavårdsnämnden i Malmö* anser problemet med fosterbarnsförflyttningar böra lösas genom ändrade regler om vårdnad i föräldrabalken.

Svenska landskommunernas förbund anser stadgandet böra begränsas långt utöver vad som skett i förslaget. Att tillämpa den även för sådana fall av fosterhemsvård, som föranletts av sjukdom i föräldrahemmet eller svårighet att skaffa tillfredsställande bostad, synes förbundet olämpligt. Beträffande flertalet övriga fall måste man, fortsätter förbundet, erinra sig att barnet dock som regel skall återförenas med sina naturliga föräldrar efter uppnådda 18 år. Det måste då i de flesta fall bli mycket vanskligt att avgöra om ett uppskjutande av återföreningen kan vara tillrädligt. Över huvud synes kommitténs resonemang i anslutning till denna paragraf bygga på en underskattning av barnets känslöbindningar vid de naturliga föräldrarna och värdet av den föräldrakärlek och den önskan att göra sitt bästa för barnet som besjälar alla normala föräldrar.

Från dessa i stort sett positivt inställda remissorgan kommer en del erinringar ur mera formella synpunkter. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* ifrågasätter sålunda, om det är lämpligt att i lagtext beskriva sådana omständigheter, som skall grunda rätt till viss åtgärd. En dylik uppräkningslista torde aldrig kunna göras fullständig och kan leda till att andra ej nämnda omständigheter lämnas obeaktade. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* är inne på samma tankegångar och finner den verksställda uppräkningslistan av de olika omständigheter, som bör beaktas vid prövningen, närmast höra hemma i en kommentar. Visserligen finner *länsstyrelsen i Älvsborgs län* välbetänkt, att barnets egen önskan rörande vårdförhållandena tillmätas betydelse, men anser denna synpunkt ha fått alltför framträdande plats i förslaget. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* förordar en sådan formulering av stadgandet, att det utsäges, att det är de objektiva förhållandena som är avgörande för beslutet.

Enligt *länsstyrelsen i Västernorrlands län* är den formulering, som kommit till användning för angivande av förutsättningarna, alltför obestämd. Länsstyrelsen föreslår därför att, i likhet med vad som gäller i Norge, ett sådant beslut skall kunna meddelas allenast när man söker förflytta barnet utan rimlig grund och förflyttningen blir till skada för barnet. Även *länsstyrelserna i Värmlands och Jämtlands län* anser de föreslagna indikationerna vara alltför vaga och obestämda. Sistnämnda länsstyrelse finner det vidare allvarligt böra övervägas att införa bestämmelse om att förbud mot barns återtagande från fosterhem över huvud taget får meddelas endast under förutsättning, att barnet en längre tid, förslagsvis två år, vistats i fosterhemmet.

En rent avvisande hållning till förslaget i denna del intar *överståthållar-*

ämbetet, länsstyrelserna i Kalmar och Norrbottens län, Sveriges advokatsamfund, svenska barnpsykiatriska föreningen, högerns och folkpartiets kvinnoförbund samt fyra barnavårdsnämnder.

Enligt *överståthållarämbetet* är det ägnat att förvåna, att debatten om förflyttning av barn huvudsakligen rört sig om förflyttning av ett omhändertaget barn åter till föräldrarna eller det ena av dem, däremot föga om det motsatta förhållandet: barns tagande från föräldrarna. *Länsstyrelserna i Kalmar och Norrbottens län* understryker, att stadgandet kan få till följd en icke önskvärd minskning av benägenheten att överlämna barn till fosterhem, även i de fall då föräldrarna väl inser det olämpliga i att för tillfället behålla sina barn. Bestämmelsen kan vidare enligt sistnämnda länsstyrelse medföra kompetenskonflikter mellan domstolar och barnavårdsnämnder. Som exempel härpå anför länsstyrelsen följande.

En domstol har genom laga kraftvunnen dom i skilsmässomål bestämt, att hustrun skall ha vårdnaden om makarnas barn. Barnen har under hemskillnadstiden av någon anledning vårdats hos mannens föräldrar. Barnavårdsnämnden har i sitt yttrande i vårdnadsfrågan till domstolen icke funnit anledning förklara någon av makarna olämplig att handhava vårdnaden om barnen. Domstolen har vid sitt övervägande — kanske med hänsyn till barnens ålder — funnit modern vara den av makarna som bör erhålla vårdnaden. Då fråga sålunda på grund av domen uppkommer om barnens överflyttande till modern, finner barnavårdsnämnden med hänsyn till lydelsen av den föreslagna bestämmelsen att det för barnen — utan att några förändringar inträffat efter barnavårdsnämndens utlåtande i moderns eller barnens förhållande — mest lämpligt att de kvarbliver hos farföräldrarna som fosterbarn och meddelar följaktligen förbud mot deras tagande från fosterhemmet.

Sveriges advokatsamfund anför.

Det nuvarande tillståndet är otvivelaktigt icke tillfredsställande. Vad angår förflyttning av barn med anlitande av exekutiv myndighet bör uttryckligen föreskrivas att handräckning icke må äga rum för förflyttning av barn i andra fall än då barnet olovligen frantagits vårdnadshavare, fosterföräldrar eller annan som på laga grund omhänderhaft barnet. Vad åter angår förfarandet hos domstolarna, har dessa under de senaste åren i alltmer ökad omfattning träffat sina avgöranden ur sådana synpunkter, som kommittén angivit i lagtexten och närmare utvecklat i motiven, och som bygger på vad erfarenheten och den psykologiska forskningen givit vid handen. Att denna praxis utbildats utan stöd i lag är visserligen en svaghet, och visserligen bör, enligt kommitténs — och även samfundets — bestämda mening, förflyttning av fosterbarn hindras i betydligt vidare omfattning än nuvarande praxis gör men, såsom en provisorisk lösning i avbidan på erforderliga definitiva ändringar i vårdnadsreglerna, är dock domstolarnas strävan att komma till rätta med förhållandena att föredraga framför förslaget att låta barnavårdsnämnd (resp. efter besvär länsstyrelsen eller regeringsrätten) ha sista ordet i dessa ärenden. Förslaget måste såsom ledande till allvarlig rättsosäkerhet avstyrkas. Önskvärt är emellertid att domstolarna i högre grad än hittills beaktar de av kommittén i lagtexten och motiven framförda synpunkterna.

Svenska barnpsykiatriska föreningen förklarar sig givetvis vara enig med kommittén om önskvärdheten för samhället att kunna skydda barnet, då det för all sakkunskap står klart, att en förflyttning måste innebära så svåra emotionella påfrestningar och så otrygga framtidsutsikter för barnet att dess psykiska hälsotillstånd även på lång sikt äventyras. Föreningen framhåller vidare bl. a.

Dessa bedömanden är emellertid ytterligt svåra och subtila. Någon fast vetenskaplig grund att stå på erbjuder inte heller den barnpsykiatriska disciplinen vid dessa bedömanden. Att, såsom skett i lagförslaget, på några rader skissera vilka faktorer, som därvid främst bör beaktas och så överlämna frågans avgörande till vilken barnavårdsnämnd som helst i landet, utan att föreskriva någon obligatorisk expertundersökning, förefaller för eningen direkt olyckligt. En följd av de diffusa indikationsställningarna till ett så allvarligt ingrepp i de biologiska föräldrarnas rätt torde bli, att fosterföräldrarna i ett ökat antal fall kommer att vägra lämna åter barnet till vårdnadshavaren.

Det bör i detta sammanhang framhållas, att det kanske skadligaste momentet vid många av dessa tragiska ärenden just är det upprörda osäkerhetstillståndet och otryggheten som kan prägla barnets liv i årtal medan striden om det förs vidare i allt högre instanser. Det är därför angeläget att undvika varje bestämmelse, som kan komma att medföra en ökning av dessa tragiska och uppsplitande fall. Även ur rättssäkerhetssynpunkter är det viktigt att indikationerna för ingripandet blir så koncisa och fixerade som möjligt.

Enligt *barnavårdsnämnden i Stockholm* ligger det i sakens natur att barnavårdsnämnderna vid prövningen av dessa ärenden kommer att ställas inför de allra svåraste av bedömanden. Ingripandena berör icke bara barnets situation utan också föräldrarnas rätt utan att där bakom ligger påvisade missförhållanden. Det ligger också nära till hands att de lokala nämnderna vid bedömningen kommer att få svårt att värja sig mot en subjektiv påverkan genom den ensidiga kontakten med fosterhemmet. Effekten av bestämmelsen kan bl. a. mot den bakgrunden befaras bli, att antalet processer om rätten att handha vård och fostran av barn ökar i stället för, såsom åsyftats med bestämmelsen, minskar. Den föreslagna bestämmelsen om fosterbarnen kan också väntas medföra en ogynnsam reaktion från de föräldrar, som till följd av olika tvångssituationer anser sig nödsakade att lämna barnen till fosterhem. Det är uppenbart att de i ett sådant läge måste hysa stor tveksamhet inför möjligheten att barnavårdsnämnden i den kommun, där de har för avsikt att placera barn i fosterhem, sedermera skulle kunna förhindra dem att återfå barnet.

Föredragande statsrådet

Frågan om åtgärder för att hindra skadliga förflyttningar av fosterbarn har såsom framgår av den lämnade redogörelsen länge varit aktuell. I stort sett torde enighet numera råda om att behov föreligger av en lagstiftning

till skydd för fosterbarnen mot sådana förflyttningar. Meningarna bryter sig däremot beträffande det lämpligaste sättet att lösa detta lagstiftningsproblem. Under den tidigare förda diskussionen har för frågans lösning anvisats två olika vägar, antingen att införa ändrade regler angående överflyttande av den rättsliga vårdnaden eller att genom en utvidgning av barnavårdsmyndigheternas befogenheter inskränka vårdnadshavarens faktiska möjlighet att utöva vårdnaden. Av skäl som förut redovisats har statsmakterna i samband med antagandet av föräldrabalken avvisat alternativet att lösa problemet genom en utvidgning av möjligheterna att entlediga vårdnadshavare. Då det inte varit möjligt att finna någon lämplig form för att överflytta prövningen till allmän domstol, anser jag i likhet med kommittén ofrånkomligt att bereda ökat skydd för fosterbarnen genom en utvidgning av barnavårdsmyndigheternas befogenheter. Denna ståndpunkt har även vunnit anslutning i det övervägande flertalet yttranden.

I tekniskt avseende kan den av kommittén föreslagna lösningen av förevarande problem sägas innebära en utvidgning av institutet skyddsuppföstran. Barnavårdsnämnden skall sålunda ha att välja mellan förebyggande åtgärder — i sista hand föreskrift att barnet inte må tagas från fosterhemmet — samt omhändertagande. Denna konstruktion äger samband med förslaget, att nämnden skall kunna ingripa på ett tidigare stadium än för närvarande för att förebygga att ogynnsamma förhållanden uppstår. Då jag såsom framgår av det tidigare anförda funnit, att ny barnavårds lag beträffande förutsättningarna för ingripanden bör bygga på samma principer som gällande lag, följer härav att skyddet mot skadliga förflyttningar av fosterbarn enligt min mening inte bör åstadkommas genom en utvidgning av institutet skyddsuppföstran. Problemet bör i stället lösas så att barnavårdsnämnden får befogenhet att hindra en ifrågasatt skadlig förflyttning av fosterbarn genom ett till föräldrarna eller annan vårdnadshavare riktat förbud däremot. Ur systematisk synpunkt måste det vidare anses riktigtast, att detta institut regleras i anslutning till övriga bestämmelser om vården av fosterbarn. Det må framhållas, att den sålunda förordade lösningen ganska nära ansluter sig till vad som gäller enligt dansk och norsk barnavårds lagstiftning.

Såsom antytts i den förut lämnade redogörelsen har vårdnadshavare i åtskilliga fall fränkänts samhällets stöd — i form av handräckningsutslag eller dom jämte verkställighet under exekutiv myndighets medverkan — för att få barn tillbaka från fosterhem. Barn har dock i stor utsträckning vid prövning i högsta instans befunnits böra återlämnas. De dominerande skälen för ett avgörande till vårdnadshavarens förmån i tveksamma fall torde vara följande: Familjerätten och i mycket även andra delar av rättsordningen bygger på de naturliga föräldrarnas rätt och plikt att utöva vårdnaden och bestämma över barnet. Utövningen av föräldramyndigheten bör därför få samhällets stöd mot utomstående, om ej mycket starka skäl talar för undantag. Barnets framtid är mera oviss hos annan harnaföstrare, som ej är på jämförligt sätt förpliktad. Blodsbandet får anses ha stor betydelse. Det

finns särskilda förutsättningar för samförstånd och samhörighetskänsla mellan nära befryndade. Barnet bör hållas samman med sina syskon. Barn visar i regel — även efter mycket kraftig reaktion mot ifrågasatt eller vidtagen förändring — stor förmåga att anpassa sig i nya förhållanden, förutsatt att miljön är god.

Att avgöra, i vilka fall det är med barnets sanna bästa mest förenligt, att det får bli kvar i fosterhemmet, är en utomordentligt svår och grannlaga uppgift. Vid prövningen torde i allt väsentligt de nyss berörda synpunkterna böra vara vägledande. I likhet med ett flertal remissinstanser hyser jag den uppfattningen, att ingripande till förhindrande av en ifrågasatt flyttning av fosterbarn bör förekomma endast i undantagsfall. De i kommitténs förslag angivna förutsättningarna för ingripande och särskilt den därför anförda motiveringen synes ge vid handen, att kommittén åsyftat att stadgandet skulle komma att tillämpas i en omfattning, som måste anses gå alltför långt. Endast om det föreligger risker för allvarlig skada på barnets kroppsliga eller själsliga hälsa eller för dess utveckling, bör barnavårdsnämnden kunna hindra förflyttningen. En mera måttlig risk för psykisk skada bör sålunda exempelvis inte utgöra tillräckligt skäl för att meddela förbud. Såsom förutsättning för att förbud mot barns skiljande från fosterhem skall få meddelas bör därför enligt min mening krävas, att det skulle vara till avsevärd skada för barnet att bli förflyttat från fosterhemmet.

Vid prövningen av ifrågavarande ärenden skall enligt kommitténs förslag särskilt beaktas barnets ålder, utvecklingsgrad, egenskaper och känslöbindningar, förhållandena i fosterhemmet och den tid barnet fostrats där, de förhållanden, vartill barnet vid ifrågasatt skiljande från fosterhemmet skulle överföras, samt skälen för sådan förändring i barnets levnadsförhållanden, den tid barnet vårdats annorstädes än hos föräldrarna samt dess befattning med barnet under samma tid. Vad kommittén sålunda föreslagit torde i och för sig inte ge anledning till erinran, även om värderingen av de angivna omständigheterna på grund av kravet på avsevärd skada blir en annan. I likhet med vissa remissinstanser anser jag dock mindre lämpligt att upptaga anvisningar av denna beskaffenhet i lagtexten. Uppenbart är att avgörandet — vilket måste grundas på allmänmänsklig erfarenhet samt beprövad medicinsk och annan vetenskap — skall träffas under beaktande av samtliga för prövningen betydelsefulla omständigheter. Önskvärt är att den psykiska barna- och ungdomsvårdens resurser kan utnyttjas som ett väsentligt led i bedömningen.

Såsom kommittén berört är det praxis i handräcknings- och tvistemål om överföring av fosterbarn, att överflyttning inte får ske i strid med barnets bestämda vilja under förutsättning att barnet nått en ålder av ungefär 15 år eller en utveckling, jämförlik med 15-åringens. Enligt kommitténs åsikt bör avgörande vikt i regel läggas vid barnets vilja redan då barnet nått 12-årsåldern eller motsvarande utveckling. Vilken ålder eller grad av utveckling barnet bör ha nått för att dess inställning till den ifrågasatta flytt-

ningen skall tillmätas betydelse torde vara en fråga, som bör överlämnas åt den praktiska tillämpningen, varför någon rekommendation i ena eller andra riktningen inte lämpligen synes böra lämnas. Det bör emellertid betonas, att avgörande vid bedömningen endast skall vara, huruvida flyttningen skulle lända barnet till avsevärd skada. Barnets egen inställning är givetvis betydelsefull men utgör endast en bland olika omständigheter som skall beaktas vid prövningen. Till det nu anförda torde ytterligare böra fogas det påpekandet, att största omsorg och försiktighet är på sin plats, när det gäller att fastställa vad som är ett barns verkliga viljeinriktning.

Om förut angivna förutsättning — avsevärd skada — är för handen, bör barnavårdsnämnden äga meddela förbud, så snart anledning därtill förekommer. Härmed åsyftas i första hand, att en förflyttning över huvud taget är att räkna med. Däri kan emellertid även anses ligga en anvisning för nämnden att inte skrida till ett förbud, om en tillfredsställande lösning kan åstadkommas utan att anlita maktmedel. Frågan om förbud torde i regel uppkomma genom att fosterföräldrarna fäster nämndens uppmärksamhet på att föräldrarna fordrar barnet åter. Det är emellertid önskvärt, att nämnden själv såvitt möjligt för att förebygga allvarliga konflikter håller sig informerad om vårdnadshavarens planer beträffande barnet.

Är det redan från början klart, att förflyttning av fosterbarnet bör hindras endast under viss begränsad tid, såsom till dess visst förhållande inträffat i föräldrahemmet eller till dess barnet hunnit avsluta pågående skoltermin eller liknande, bör förbudet begränsas i enlighet härmed. I andra fall bör förbudet gälla tills vidare. Oavsett förbudets innebörd måste det givetvis när som helst kunna upphävas, när anledning förekommer därtill.

När fråga uppkommit om meddelande av förbud mot barns skiljande från fosterhem, torde det många gånger föreligga behov av ett provisoriskt ingripande, innan utredningen slutförts. Nämnden kan i annat fall riskera att bli ställd inför fullbordad flyttning. I anslutning till kommitténs förslag föreslår jag därför, att möjlighet skall finnas för nämnden att vid behov meddela tillfälligt förbud under förutsättning att definitivt förbud är av sannolika skäl påkallat.

Den rättsliga innebörden av ett förbud mot barns skiljande från fosterhem är — liksom beträffande omhändertagande — att den i vårdnaden ingående befogenheten att bestämma barnets vistelseort suspenderas. Om befogenhet införes för barnavårdsnämnd att meddela dylika förbud, kommer alltså behovet av överexekutors prövning av yrkande om fosterbarns återlämnande att minska. Sådana fall kan dock tänkas inträffa, där fosterföräldrarna, fastän förbud inte ansetts motiverat, vägrar att återlämna barnet till vårdnadshavaren. I dylika fall måste denne tydligen även i fortsättningen kunna lita till de exekutiva myndigheternas bistånd. Utvägen att erhålla handräckning enligt utsökningslagen kan därför inte, såsom kommittén synes ha avsett, i nuvarande läge helt stängas. En sådan åtgärd torde för övrigt, med hänsyn till rådande rättspraxis, inte kunna genomföras utan lagändring. Jag delar emellertid kommitténs uppfattning att nuvarande ord-

ning i fråga om exekution för överflyttning av barn ur flera synpunkter är otillfredsställande och i behov av revision. Införandet av befogenhet för barnavårdsmyndigheterna att förbjuda förflyttning av fosterbarn skapar också samordningsproblem, som kräver närmare överväganden. Samtliga hithörande spörsmål torde lämpligen böra upptagas till behandling under den pågående översynen av utsökningslagstiftningen.

XI. Vissa andra frågor rörande fosterbarnsvård m. m.

De frågor som här avses gäller främst fosterbarnsbegreppets omfattning, införande av koncessionssystem beträffande fosterbarn samt anmälningsskyldighet och tillsyn i fråga om s. k. vistelsebarn.

Gällande bestämmelser m. m.

Bestämmelser om fosterbarnsvård m. m. återfinnes i 7 kap. BvL.

Till fosterbarn hänföres enligt 49 § 1 mom. BvL barn under 16 år, som fostras i annat enskilt hem än hos föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare, vilken har vårdnaden om barnet. Den som i sitt hem mottagit fosterbarn kallas i lagen barnafostrare.

Tillämpningen av bestämmelserna i 7 kap. BvL samt därtill anknutna ansvarsskadgörelser kan utsträckas till barn under 16 års ålder vilket, utan att vara fosterbarn, vistas i annat enskilt hem än hos föräldrarna eller vårdnads-havande förmyndare. Barnavårdsnämnden eller, i brådskande fall, dess ord-förande äger nämligen, om särskilda skäl därtill föranleder, besluta att så-dant barn skall tills vidare anses såsom fosterbarn (49 § 2 mom.).

Fosterbarn må ej mottagas av den, som lider av tuberkulos eller könssjuk-dom i smittsamt skede eller i vars hem vistas någon med dylik sjukdom i smittsamt skede (51 a §).

I övrigt gäller, att barnavårdsnämndens tillstånd fordras för mottagande av barn under ett års ålder såsom fosterbarn. För dylikt mottagande av barn, som är ett år eller äldre, kräves icke tillstånd men väl anmälan till barnavårdsnämnden inom en vecka före emottagandet, såvida ej nämnden med-givit, att barnet får mottagas tidigare. (51 § 1 och 2 mom.).

Under särskilda förutsättningar äger barnavårdsnämnden meddela förbud mot att fosterbarn mottages i visst hem (52, 55 och 56 §§).

Särskilda i 59 § upptagna bestämmelser gäller vissa barn, som utan att vara att anse såsom fosterbarn vistas i annat enskilt hem än hos föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare, som har vårdnaden om barnet. Enligt dessa bestämmelser inträder anmälningsskyldighet dels om barnet ej fyllt 7 år och mot ersättning mottagits i hemmet samt vistats där en månad, dels ock i annat fall — d. v. s. om barnet är äldre eller mottagits utan ersättning — om barnet ej fyllt 16 år samt vistats i hemmet ett år. Anmälningsskyldig-

heten åvilar den som har barnet om hand och skall fullgöras gentemot ortens barnavårdsnämnd inom en vecka efter månadens respektive årets utgång.

I fall, där anmälan enligt nämnda bestämmelser gjorts eller bort göras, skall barnavårdsnämnden snarast möjligt låta undersöka hemmet, om nämnden ej redan har kännedom om detsamma (59 § 4 mom.). Såsom nyss berörts kan nämnden enligt 49 § 2 mom. besluta att barn tills vidare skall anses som fosterbarn. Den bestämmelsen kan komma till användning bl. a. i fråga om barn, som enligt 59 § skall anmälas, därest nämnden vill ställa hemmet under fosterbarnskontrollen.

Har förbud att mottaga fosterbarn meddelats, äger den, för vilken förbudet gäller, ej heller i sitt hem mottaga barn som avses i 59 §, med mindre barnavårdsnämnden lämnat sitt medgivande därtill (59 § 5 mom.).

Gällande lydelse av 7 kap. BvL härrör i många och betydelsefulla delar från lag den 22 juni 1945. Utformningen av kapitlet har särskilt påverkats av att genom sistnämnda lag fosterbarnskontrollen dels begränsats till att avse endast barn i enskilda hem — icke i barnhem — dels utvidgats till att avse även barn, som *utan ersättning* fostras i enskilda hem, dels ock skärpts genom att tillståndstvång införts beträffande barn under ett års ålder och förhandsanmälan föreskrivits med avseende å mottagande av äldre fosterbarn, varjämte föreskrifter givits om kontroll i vissa fall å familjevård, som ej innebär fosterbarnsvård (jfr det ovan anförda angående 59 §).

Socialvårdskommittén, vars förslag (i betänkande IX, SOU 1944: 34) låg till grund för 1945 års lagändring, ifrågasatte utvidgning av fosterbarnsbegreppet till att avse även barn, som fyllt 16 år, samt övervägde ett mera allmänt koncessionstvång. Kommittén föreslog bl. a., att till fosterbarn skulle räknas även barn, som fostrades hos särskilt förordnad förmyndare, vilken hade vårdnaden om barnet, samt att anmälningsskyldighet skulle åligga även den som överlämnade barn till fosterhem.

I proposition 227/1945, där socialvårdskommitténs förslag i nyss angivna särskilda hänseenden avböjdes, förklarades beträffande barn, som fostrades hos särskild förmyndare-vårdnadshavare, att enär vårdnadsuppdraget direkt eller indirekt byggde på ett av domstol meddelat avgörande det knappast vore lämpligt, att barnavårdsnämnd skulle äga ingripa mot dylik förmyndare under andra förutsättningar än dem som gällde för ingripande mot föräldrar. Nämnden kunde vid försummelse från förmyndarens sida hos domstolen begära dennes entledigande.

Barnavårdskommittén

Bestämningen av begreppen fosterbarn, fosterföräldrar — vilken benämning fått ersätta »barnafostrare» — samt fosterhem har i kommitténs lagförslag upptagits i inledningskapitlet (2 §). Den föreslagna definitionen anger det för fosterbarnsförhållandet karakteristiska på ett sätt som i viss mån av-

viker från den gällande lagen. Det är emellertid inte fråga om någon ändring i sak.

Vad angår uppdelningen i fosterbarn och vistelsebarn föreslår kommittén icke heller någon ändring i sak.

Med hänsyn till den relativt flytande gränsen mellan fosterbarnsvård å ena samt familjevård i övrigt å andra sidan är det enligt kommittén uppenbarligen av vikt, att familjevården över huvud taget ägnas viss uppmärksamhet. Kommittén framhåller vidare angelägenheten av att familjevård, som inte är — eller mot bestridande icke kan visas innebära — fosterbarnsvård men med hänsyn till betydelsen och behovet av kontroll bör ägnas samma tillsyn som fosterbarnsvård, kan genom särskilt avgörande jämnställas med fosterbarnsvård.

Det förefaller kommittén onödigt och mindre lämpligt att utvidga fosterbarnsbegreppet till fall, där ett fosterbarnsförhållande måhända ej är avsett, och att såsom fosterföräldrar beteckna personer, som inte vill vara det och kanske, t. ex. på grund av åldersskäl, ej alls skulle kunna godkännas som fosterföräldrar, men däremot mycket väl som vårdare för kortare tid. Man riskerar alltid, anför kommittén, att en föreskrift, enligt vilken en del vistelsebarn är inordnade under fosterbarnstillsynen såsom till namnet fosterbarn, orsakar irritation och stridigheter vid tillämpningen. Kommittén föreslår därför icke någon motsvarighet till stadgandet i 49 § 2 mom. BvL. Det ur samhällets synpunkt viktiga är, anför kommittén, att barnet ställs under betryggande tillsyn och att de bestämmelser angående råd och stöd åt fosterföräldrar och fosterbarn, som kan vara av betydelse, blir tillämpliga. Detta låter sig enligt kommittén göra utan att barnet förklaras vara eller skola anses som fosterbarn. Kommittén har valt den lösningen, att vistelsebarn, som ej fyllt 16 år, dels under vissa betingelser automatiskt skall ställas under fosterbarnskontrollen såsom om de vore fosterbarn, dels ock skall i andra fall kunna av barnavårdsnämnden genom särskilt beslut sålunda jämnställas.

Vad angår barn som fostras hos för barnet förordnad förmyndare, vilken har vårdnaden om barnet, biträder kommittén socialvårdskommitténs år 1944 framlagda förslag.

Kommittén framhåller, att de år 1945 införda bestämmelserna om ordningen för mottagande av fosterbarn — enligt vilka barnavårdsnämndens tillstånd krävs för mottagande av barn under ett års ålder såsom fosterbarn, medan äldre barn som regel må mottagas en vecka efter gjord anmälan hos nämnden, om nämnden ej meddelar förbud — icke visat sig effektiva samt anför vidare bl. a. följande.

Det nuvarande, blandade systemet skiljer sig principiellt föga från ett allmänt koncessionssystem. Att ställa krav på tillståndsansökan i stället för förhandsanmälan innebär icke någon ökad belastning för de enskilda och torde numera av allmänheten knappast fattas såsom en onödig hämsko på de enskildas disposition beträffande barnen. Då försöket med ett blandat system icke slagit väl ut, synes det kommittén nödvändigt att övergå till ett enhetligt koncessionssystem för de fall, där det är av väsentlig betydelse att vinna

förhandskännedom om fosterbarnsplacering och att få till stånd förhandsprövning.

Tillståndstvånget bör enligt kommitténs mening omfatta barn som befinner sig i sådan ålder, att de inte kan beräknas vara i stånd att själva ha en uppfattning om och eventuellt påkalla ändring i sin hemsituation. Det har syntts kunna begränsas till barn under 16 års ålder. Vill någon mottaga fosterbarn, som fyllt 16 men ej 18 år, bör det vara tillfyllest med anmälan *efter* mottagandet. Sådan anmälan skall enligt vad kommittén föreslår göras inom en vecka efter mottagandet av barnet.

Två ledamöter av kommittén (fru *Ewerlöf* och herr *Lindegren*) har motsatt sig utsträckningen av koncessionstvånget.

Kommittén uttalar, att det för en effektiv fosterbarnstillsyn är erforderligt, att barnavårdsnämnd även får reda på och kan ägna viss tillsyn åt barn i familjevård, vilka icke är — eller förmenas icke vara — att anse som fosterbarn. Sådana *vistelsebarn* skall enligt förslaget under vissa förutsättningar alltid vara föremål för viss tillsyn och i övrigt kunna genom särskilt beslut ställas under dylik tillsyn.

Kommittén uttalar även, att de i BvL uppställda tämligen invecklade reglerna om anmälan beträffande vistelsebarn icke fått praktisk betydelse.

Kommittén föreslår enklare regler, i avsikt att förenklingen skall leda till att reglerna verkligen kommer att lända till efterrättelse. Kommittén har sålunda föreslagit, att anmälan, oavsett huruvida ersättning utgår eller icke, skall göras av den som mottar barn under 16 år för vistelse i sitt hem, utan att barnet är att anse som fosterbarn, under förutsättning att vistelsen är avsedd att räcka minst fyra månader. Helt undantaget från anmälningsplikt skall vara sådant mottagande av barn, som avser vistelse allenast under skolgång.

Har någon mottagit barn som nyss sagts i sitt hem utan att vistelsetiden från början beräknats uppgå till den angivna tidsrymden, men har vistelsen ändå kommit att utsträckas till sådan längd, inträder anmälningsplikt enligt förslaget efter förloppet av fyra månader.

Anmälan skall enligt förslaget inges inom en vecka efter mottagandet av barnet eller, i sistberörda fall, inom en vecka efter det anmälningsplikten inträtt.

I avsikt att vinna förbättrad efterlevnad av bestämmelsen om tillståndstvång föreslår kommittén, att vårdnadshavaren skall åläggas att inom en vecka efter det han lämnat barnet till fosterhem anmäla förhållandet till barnavårdsnämnden i den kommun, där fosterhemmet är beläget.

Kommittén har ansett att legalt förbud, motsvarande det i 51 a § upptagna, icke erfordras i ny barnavårdslag.

Barnavårdsnämnd skall enligt förslaget äga meddela viss person förbud att mottaga fosterbarn som fyllt 16 år.

Vidare föreslås befogenhet att förbjuda mottagande av vistelsebarn.

Vistelsebarn, beträffande vilka anmälningsplikt enligt förut berörda regler föreligger, skall enligt förslaget inbegripas under fosterbarnstillsynen.

Även vissa av de övriga för fosterbarnsvården gällande bestämmelserna skall tillämpas som om barnet vore fosterbarn.

I samma omfattning som för vistelsebarn, beträffande vilka anmälningsplikt inträtt, skall fosterbarnsbestämmelserna enligt förslaget kunna genom särskilt beslut av barnavårdsnämnden göras tillämpliga i fråga om andra barn under 16 år, vilka vistas i annat hem än föräldra- eller fosterhem. Till grund för sådant beslut skall ligga särskilda omständigheter. Möjligheten att fatta beslut av dylik innebörd kommer alltså, enligt kommitténs förslag, att avlösa gällande lagbestämmelse om rätt för barnavårdsnämnd att besluta, att visst barn skall tills vidare anses som fosterbarn.

Kommittén föreslår, att barn under 16 års ålder, som mottagits i enskilt hem för vistelse under skolgång, skall stå under barnavårdsnämndens fosterbarnstillsyn i så måtto, att barnets rätt och bästa tillgodoses och att råd och bistånd lämnas dem, som mottagit barnet. Andra bestämmelser som gäller fosterbarn eller vistelsebarn — t. ex. om anmälan — blir enligt förslaget icke tillämpliga.

Kommittén har vidare funnit sig böra föreslå, att den som i sitt hem regelbundet mottager annans barn för vård under begränsad del av dygnet, skall vara skyldig anmäla detta till ortens barnavårdsnämnd inom loppet av en vecka efter det att barnet första gången mottagits. Barnavårdsnämndens tillsyn över familjedaghem skall enligt förslaget vara densamma som beträffande skolinackorderingar.

Barnavårdsnämnds föreslagna rätt att förbjuda, att barn mottages för familjevård i visst hem inom kommunen, omfattar även dagvård.

Remissyttrandena

Frågan huruvida barn, som åtnjuter vård och fostran hos vårdnadshavande förmyndare, bör hänföras till fosterbarn, har berörts endast i ett fåtal yttranden. *Länsstyrelsen i Västerbottens län*, *en socialvårdskonsulent* och *en barnavårdsnämnd* tillstyrker förslaget under anförande att anledning saknas att undandra sådana barn det stöd som fosterbarnskontrollen måste anses innebära. Däremot avstyrkes förslaget av *barnavårdsnämnden i Djursholm*, som finner det främmande att en av domstol efter ingående prövning utsedd förmyndare och vårdnadshavare skulle vara beroende av barnavårdsnämnds tillstånd att få vårda och fostra barnet.

En överväldigande majoritet bland de remissinstanser, som yttrat sig rörande frågan om utsträckt tillståndstvang — *fångvårdsstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *medicinalstyrelsen*, *åtta länsstyrelser*, *svenska socialvårdsförbundet*, *svenska läkaresällskapet*, *folkpartiets kvinnoförbund*, *yrkeskvinnors samarbetsförbund*, *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*, *nio socialvårdskonsulenter*, *fyra barnavårdsassistenter* och *33 kommunala organ* — tillstyrker kommitténs förslag härutinnan.

En begränsning av tillståndstvånget till att i princip avse barn före uppnådd skolålder förordas av *en reservant inom socialstyrelsen, målsmännens riksförbund och tio kommunala organ*, medan *tre länsstyrelser, socialdemokratiska kvinnoförbundet, en socialvårdskonsulent och en barnavårdsnämnd* uttalar sig för tillståndstvång i fråga om barn, som ej fyllt 18 år.

Överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Östergötlands och Malmöhus län, Sveriges advokatsamfund, högerns kvinnoförbund, Fredrika-Bremer-förbundet, en barnavårdsassistent, en förste provinsialläkare samt 13 kommunala organ avstyrker helt en utvidgning av kravet på tillstånd.

De argument som är utslagsgivande för de avstyrkande remissinstansernas hållning är i huvudsak följande. En utvidgning av koncessionstvånget kommer av många att uppfattas som ett starkt intrång i de enskildas rätt att själva ordna för barnen och kommer även att betraktas som ett oberättigat samhälleligt förmynderskap. Det utökade kravet på tillstånd kommer utan tvekan att verka stötande för många, som vill placera sina barn hos släktingar för längre eller kortare tid. Med en negativ inställning till lagens bestämmelse torde följa en irritation, som kan bli i hög grad besvärande för samarbetet mellan barnavårdsnämnd, föräldrar och fosterhem. Det föreligger även fara för att ett utvidgat koncessionstvång är ägnat att minska benägenheten att mottaga fosterbarn. En lämplig lösning av problemet torde ligga i en intensifierad kontroll av fosterhemmen och av den vård fosterbarnen erhåller.

Vad angår de föreslagna bestämmelserna om vistelsebarn ställer sig *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* tvivlande till att en anmälnings-skyldighet av den omfattning kommittén förordar — särskilt då den göres betingad av flera förutsättningar — tjäna syftet med densamma. Det är fara värt, anför länsstyrelsen, att allmänheten icke kan hålla reda på alla anmälningsskyldigheter, som i olika sammanhang påläggas medborgaren. Även från *kommunalt håll* uttrycktes farhågor för att bl. a. bestämmelserna om vistelsebarn kommer att höra till den som väl finnes i lagtext men icke vinner tillämpning i praktiken. Tillsynen blir för omfattande och ogenomförbar. Praktiska svårigheter kommer att uppstå, om ifrågakarande bestämmelser även avses omfatta barn under 16 år som beredes bostad i arbetsgivarens familj. En bättre lösning är, framhålles det, att ge barnavårdsnämnd möjlighet att i mån av behov ställa nu avsedda »vistelsehem» under viss tillsyn. — En positiv inställning intar dock *barnavårdsnämnden i Örebro*, som uttalar sin tillfredsställelse över att samhällets kontroll utsträcker till dessa med fosterbarnsvården närbesläktade vårdformer.

Socialstyrelsen finner skolbarnen icke böra undantagas från den anmälningsplikt och tillsyn som gäller för övriga vistelsebarn under 16 år. Enligt styrelsen kommer denna grupp barn med hänsyn till utvecklingen inom skolorganisationen att inom en snar framtid öka. Denna vårdform måste omgärdas med lika goda garantier som annan familjevård. Skolbarnens föräldrar är tvingade av samhället att under terminerna lämna ifrån sig sina barn till andra. De måste acceptera de möjligheter till enskild tillsyn och omvårdnad,

som är tillgängliga i skolorten. Föräldrarna bör då, enligt socialstyrelsen, kunna kräva, att samhället stöder dem i ansvaret för barnets vistelse i det andra hemmet. Detta stöd bör lämnas dem av en kommunal myndighet och då närmast av den myndighet, som har den sociala uppgiften att värna om barnens bästa. Skolbarnens föräldrar bör uppfatta stödet som en värdefull tjänst och känna, att barnavårdsnämnden har samma ansvar för deras barn som för andra barn, som under kortare tid är utplacerade i enskilda hem.

Förslaget om tillsyn över skolinackorderingar avstyrkes däremot helt av *länsstyrelserna i Östergötlands och Västernorrlands län, målsmännens riksförbund och några kommunala organ.*

Även *skolöverstyrelsen* ställer sig i viss mån avvisande till förslaget i denna del och förordar, att ifrågavarande tillsyn endast skall träda i funktion i den mån skolstyrelsen i det särskilda fallet med hänsyn till föreliggande omständigheter sådan påkallar och att en sådan bestämmelse även bör omfatta ensamboende skolbarn, vilka ofta lever under sämre förhållanden än inackorderade elever. I yttrandet anföres vidare följande.

Även om överstyrelsen är medveten om att tillsyn i vissa fall vore önskvärd, får man icke underskatta flertalet föräldrars egen vilja, ansvars känsla och förmåga att genom kontakt med inackorderingsfamiljen tillse, »att barnets rätt och bästa tillgodoses och att råd och bistånd lämnas dem, som mottagit barnet». Skolskötterskornas verksamhet, tillkomsten av eleverna och skolkuratorer har bidragit till att förbättra de inackorderade elevernas förhållanden. Överstyrelsen ifrågasätter vidare om barnavårdsnämnderna på de orter, som har många skolinackorderingar, skall kunna fullgöra ett dylikt uppdrag på ett effektivt sätt.

Vad gäller tillsynen över de enskilda hem, som mottager barn genom skoldistrikts försorg, gäller som regel enahanda förhållanden beträffande föräldrarnas kontakt med inackorderingsfamiljen. Därtill kommer den tillsyn, som utövas av skolmyndigheten, av skolläkare och distriktssköterska (skolsköterska).

Emellertid kan fall tänkas förekomma, då skolstyrelsen finner tillsyn genom barnavårdsnämndens försorg vara av praktiska eller andra skäl erforderlig.

Föredragande statsrådet

Beträffande innebörden av begreppet fosterbarn innebär kommitténs förslag i förhållande till gällande lag, fränsett den i tidigare sammanhang berörda höjningen av åldersgränsen från 16 till 18 år, endast den sakliga ändringen, att till fosterbarn hänföres även sådant barn, som vårdas och fostras hos särskilt förordnad förmyndare, vilken har vårdnaden om barnet. Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen övervägdes ett motsvarande reformförslag i samband med 1945 års ändringar i BvL. De skäl som föranledde att detta förslag avvisades äger i huvudsak alltjämt giltighet. Då vårdnadsuppdraget direkt eller indirekt bygger på ett av domstol träffat avgörande, kan det nämligen inte anses lämpligt, att förmyndaren skall vara beroende av barnavårdsnämndens tillstånd för att få vårda och fostra barnet

i sitt hem. Av denna anledning finner jag mig inte kunna biträda kommitténs ifrågavarande förslag. Med hänsyn härtill och då jag såsom förut nämnts föreslår, att berörda åldersgräns bibehålles oförändrad, bör fosterbarnsbegreppet följaktligen enligt min uppfattning i ny barnavårdslag bestämmas på i sak samma sätt som i gällande lag.

I samband med 1945 års lagstiftning behandlades även ett förslag om införande av anmälningssplikt för vårdnadshavare, som överlämnar barnet till fosterhem. Beträffande detta förslag anförde chefen för socialdepartementet, att det visserligen är angeläget att barnavårdsnämnden äger kännedom om alla de fall, då fosterbarn mottages inom kommunen, men att det var tvivel underkastat, huruvida de ökade garantier härför, som kunde vinnas genom förslaget, övervägde den tunga, som den dubbla anmälningssplikten skulle innebära för allmänheten. Inte heller i denna fråga föreligger enligt min mening sådana omständigheter, att ett ändrat ställningstagande kan anses motiverat. Jag avstyrker därför kommitténs förslag om införande av anmälningssplikt för vårdnadshavare.

Såsom kommittén framhållit nödgas man konstatera, att bestämmelserna i BvL om ordningen för att mottaga fosterbarn — enligt vilka barnavårdsnämndens tillstånd krävs för mottagande av barn under ett års ålder, medan äldre barn som regel får mottagas en vecka efter gjord anmälan hos nämnden, om nämnden inte meddelar förbud — inte har visat sig effektiva. I inte ringa utsträckning mottages sålunda barn såsom fosterbarn i enskilda hem utan att tillstånd inhämtats eller föreskriven anmälan gjorts, och det är inte heller ovanligt att förhandsgranskning av hemmet underlåtes i fall, där anmälan om mottagande av barn över ett år skett i vederbörlig ordning. En enhetlig regel om att barnavårdsnämndens tillstånd alltid fordras för rätt att mottaga fosterbarn torde ha större utsikter än det nuvarande blandade systemet att tränga igenom i det allmänna medvetandet, och en sådan regel tvingar barnavårdsnämnderna att verkligen i förväg undersöka hemmen, när tillståndsansökan göres. Då en noggrann förhandsgranskning utgör en nödvändig förutsättning för en tillfredsställande fosterbarnsvård, föreslår jag därför, att tillstånd alltid skall krävas för rätt att mottaga fosterbarn. Härvid kan jag stödja mig på en stark opinion bland remissinstanserna. En sådan regel ställer såsom redan antytts större anspråk på barnavårdsnämndernas insatser. Däremot innebär kravet på tillståndsansökan inte någon ökad belastning för de enskilda, och ett koncessions tvång torde inte heller kunna betraktas som ett opåkallat ingrepp i de enskildas disposition beträffande barnen. Erinras må även att koncessions tvång är genomfört såväl i Danmark som i Norge.

Om koncessionstvång genomföres, saknas tydligen behov av befogenhet för barnavårdsnämnden att förbjuda att barn mottages såsom fosterbarn i visst hem, och inte heller erfordras något generellt förbud mot att mottaga fosterbarn i hem, där smittsam sjukdom av visst slag förekommer. Gällande lags bestämmelser om dylika förbud synes därför inte böra få motsvarighet i ny barnavårdslag.

Vad nyss sagts om lagstiftningens bristande effektivitet, när det gäller bestämmelserna om ordningen för att mottaga fosterbarn, äger i ännu högre grad tillämpning i fråga om reglerna om anmälningsplikt och tillsyn beträffande s. k. vistelsebarn. Det torde i själva verket förhålla sig så, att dessa regler kommit att i det närmaste helt stanna på papperet. Enligt min mening är de skäl, som ligger till grund för dessa bestämmelser, numera inte särskilt starka. Det typiska för de situationer det här är fråga om är att föräldrarna för någon tid behöver hjälp med den omedelbara vården av barnet utan att avsikten är att den som mottager barnet helt skall övertaga ansvaret för barnets vård och fostran. Den personliga kontakten mellan föräldrar och barn upprätthålles på ett helt annat sätt än vad som brukar vara fallet, när föräldrarna överlämnat barnet till ett fosterhem. Det kan därför inte utan fog hävdas, att det här gäller angelägenheter som de enskilda bör få ordna utan inblandning från det allmännas sida. Även om det i och för sig skulle vara önskvärt, att föräldrarna i dessa fall finge åtnjuta samhällets bistånd med kontroll av barnens vård, förhåller det sig för övrigt så, att barnavårdsnämndernas resurser inte tillnärmelsevis förslår för att utöva en allmän tillsyn över vistelsebarnen. Splittringen av de tillgängliga resurserna är också till men för fosterbarnsvården, där det allmännas stöd verkligen är påkallat. Barn, som vistas i annat enskilt hem än föräldrarnas eller särskild förmyndares utan att dock vara fosterbarn i egentlig mening, bör enligt min uppfattning framdeles liksom hittills på särskilda skäl kunna förklaras vara att anse som fosterbarn. Vidare bör såsom kommittén föreslagit i ny barnavårdslag föreskrivas befogenhet för barnavårdsnämnd att meddela förbud mot att någon i sitt hem mottager annans barn för vistelse annat än tillfälligt. Genom bestämmelser av nu angiven innebörd torde vistelsebarnens behov av skydd från samhällets sida tillgodoses i erforderlig utsträckning. Jag har därför stannat vid att föreslå, att man i ny barnavårdslag helt avstår från bestämmelser om anmälningsplikt och generell tillsyn beträffande vistelsebarn.

XII. Barnavårdsanstalter m. m.

Bestämmelserna i BvL om barnavårdsanstalter, m. m.

Bestämmelser om vad som menas med och hänföres till barnavårdsanstalt, om sådan anstalts inrättande och dess verksamhets bedrivande, om tillsyn m. m. återfinnes i 5 kap. 39—42 b §§ BvL.

Begreppet barnavårdsanstalt bestämmes i BvL 39 § 1 mom. så, att därmed avses för barns vård och uppfostran avsedd anstalt, som ej är att hänföra till sjukhus, sjukhem, anstalt för abnorma eller vanföra, skola tillhörande barna- och ungdomsvården eller skoldistrikt tillhörigt skolhem.

Barnavårdsanstalterna indelas i tre huvudgrupper nämligen barnhem,

barnkolonier och anstalter för halvöppen barnavård. Begreppet barnhem har i lagen icke bestämts på annat sätt än genom en uppräknig av vissa typer av dylika hem med angivande av föremålet för deras verksamhet. Barnkolonier är enligt BvL barnavårdsanstalter för sluten vård och uppfostran av barn under sommaren eller eljest under viss begränsad del av året. Anstalter för halvöppen barnavård definieras som barnavårdsanstalter för vård och uppfostran av barn under begränsad del av dygnet (39 § 2 mom.).

Fyra särskilda typer av barnhem anges i barnavårdslagen: a) spädbarnshem, för vård av späda barn, vilka icke åtföljes av sina mödrar, b) mödrahem, för vård huvudsakligen av späda barn med deras mödrar, c) upptagningshem, för tillfällig vård och uppfostran samt observation av barn, som fyllt ett år, samt d) barnhem för varaktig vård, för uppfostran och vård under längre tid av barn, som fyllt ett år.

Det åligger varje landstingskommun att, i den mån annan icke drager försorg därom, anordna och driva för landstingskommunens behov erforderliga barnhem. Landstingskommunerna är också skyldiga att bestrida kostnaderna för anordnande och drift av för ändamålet erforderligt, annan tillhörigt barnhem under förutsättning, att erforderliga medel icke på annat sätt tillhandahålles och att hemmets vårdplatser är avsedda för landstingsområdets gemensamma behov (40 § andra stycket).

Behovet av barnhem och hur detta behov skall tillgodoses prövas och bestämmas på särskilt i 40 § första stycket BvL angivet sätt. För varje landstingskommun skall Kungl. Maj:t, efter förslag av landstinget, fastställa plan för barnhemsvårdens ordnande. I planen skall upptagas barnhem till sådant antal och av sådan art, att inom landstingskommunen förefintliga behov av olika slag av barnhemsvård blir tillgodosedda på ett ändamålsenligt sätt. Även ändring av planen fastställas av Kungl. Maj:t.

Bestämmelser om kontroll över inrättande av barnavårdsanstalt eller påbörjande av dess verksamhet, så ock över större förändringar i fråga om sådan anstalt och dess verksamhet meddelas i 41 § BvL.

Vill kommun eller landsting upprätta barnhem, skall plan för hemmet och dess verksamhet underställas Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, socialstyrelsen för förhandsprövning. Som villkor för att planen skall godkännas gäller, att hemmet med hänsyn till belägenhet, utrymme, utrustning och övriga förhållanden skall vara så beskaffat, att där intagna barn kan erhålla tillfredsställande vård och uppfostran (1 mom.).

Om annan än kommun eller landsting vill upprätta barnhem, kräves förhandstillstånd av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, socialstyrelsen. Tillstånd må ej lämnas med mindre hemmet med hänsyn till belägenhet, utrustning och utrymme befinnes vara så beskaffat, att där intagna barn kan erhålla tillfredsställande vård och uppfostran, samt med hänsyn till hemmets ledning, personal och ekonomiska förhållanden trygghet kan anses föreligga för hemmets ändamålsenliga skötsel. Skriftligt bevis om lämnat tillstånd skall meddelas. I detta skall utsättas innehavarens namn, barnhemmets benämning och belägenhet samt det högsta antal barn, som må

samtidigt vårdas i hemmet, med angivande särskilt av antalet barn under ett års ålder. Kungl. Maj:t eller socialstyrelsen skall även pröva, huruvida för hemmet skall finnas reglemente, och i så fall fastställa sådant (2 mom.).

Underställning av plan, respektive ansökan om tillstånd erfordras även, om den som driver barnhem vill flytta detta till annan lägenhet, utvidga det eller vidtaga större förändring beträffande detsamma eller om ombyte av innehavare skall ske (4 mom.).

Barnkolonier och anstalter för halvöppen barnavård får inrättas utan förhandsprövning eller tillstånd; dock fordras anmälan, innan sådan anstalt första gången träder i verksamhet, till socialstyrelsen samt till barnavårdsnämnden i den kommun, där anstalten är avsedd att drivas. Vid flyttning, utvidgning eller annan större förändring samt vid ombyte av innehavare skall nya anmälningar göras (3 och 4 mom.).

Hur verksamheten vid barnavårdsanstalt skall bedrivas är föremål för direkt reglering i BvL endast i så måtto att vissa bestämmelser ges om intagning i barnhem samt om uppgiftsskyldighet rörande intagning och intagna (41 a §). I övrigt framgår kraven på barnavårdsanstalts verksamhet av stadgande om vad barnavårdsnämnden skall tillse beträffande anstalter (42 §).

Beträffande intagning i barnhem föreskrives i 41 a § att medgivande till intagning i varje särskilt fall lämnas av hemmets styrelse eller, om sådan icke finnes, av hemmets innehavare eller av den, som därtill förordnats av styrelsen eller innehavaren. Är hemmet helt eller till huvudsaklig del avsett för landstingsområdes gemensamma behov, skall före intagningen, där så kan ske, samråd äga rum med barnavårdsassistenten.

Angående beslut om intagning i barnhem för varaktig vård skall den som meddelat beslutet ofördröjligen göra anmälan till barnavårdsassistenten. Sådan anmälan är dock ej erforderlig, där barnavårdsassistenten vid samråd som nyss sagts tillstyrkt intagningen.

Styrelse för barnhem eller, om sådan icke finnes, hemmets innehavare skall före den 15 januari och den 15 juli varje år till barnavårdsassistenten lämna skriftlig uppgift å de vid nästföregående halvårsskifte i barnhemmet intagna barn, som åtnjutit barnhemsvård i sammanlagt över ett år (41 a § 2 mom.).

Länsstyrelsen äger jämlikt 41 a § 3 mom. BvL gripa in i barnhemsvården och förordna, att barn, som intagits i barnhem, icke vidare må vårdas där.

Tillsynen över att förhållandena vid barnavårdsanstalt och anstaltens verksamhet är tillfredsställande ankommer i första hand på barnavårdsnämnden i den kommun, där anstalten finnes. Nämnden skall enligt 42 § BvL tillse, att verksamheten vid anstalt bedrives med iakttagande av gällande bestämmelser och att förhållandena vid anstalten är sådana, att där intagna barn erhåller tillfredsställande vård och uppfostran samt, vad angår barnhem, erforderlig sjukvård. Särskild uppmärksamhet skall ägnas åt vården av späda barn. I den mån så provas påkallat har nämnden att låta verkställa undersökning av förhållandena i barnavårdsanstalt.

Socialstyrelsen äger befria barnavårdsanstalt från tillsyn av ortens barnavårdsnämnd (42 § 2 mom.).

Finner barnavårdsnämnden — efter anmälan, undersökning eller eljest — att barnavårdsanstalt inom kommunen icke lämnar tillfredsställande vård eller uppfostran eller att för anstalten gällande bestämmelser åsidosättes eller att anledning eljest förekommer till anmärkning mot anstalten, dess personal eller verksamhet, skall nämnden genom lämpliga föreställningar hos styrelsen eller innehavaren söka åstadkomma rättelse. Leder dessa icke till åsyftad verkan eller drives icke-kommunalt barnhem utan tillstånd, eller finner nämnden att meddelat tillstånd bör återkallas, skall nämnden anmäla förhållandet till länsstyrelsen (42 a § 1 mom. första stycket).

Råder i barnavårdsanstalt så allvarliga missförhållanden, att där intagna barn ej kan utan fara för liv eller hälsa kvarbli i anstalten, till dess länsstyrelsen eller socialstyrelsen hinner besluta i ärendet, skall barnavårdsnämnden tillse att barnen omedelbart skiljes från anstalten och att, där så erfordras, lämplig vård beredes dem. För ändamålet må nämnden omhändertaga barnen och förfara med dem såsom med barn, vilka omhändertagits för samhällsvård. Ordföranden eller, om kommunen sådant medgivit, annan ledamot eller tjänsteman hos nämnden må i brådskande fall besluta i nämndens ställe.

Vid missförhållande i fråga om barnavårdsanstalt eller dess verksamhet har länsstyrelsen i länet att söka komma till rätta med missförhållandet genom åläggande för anstaltens styrelse eller innehavare. Befinnes sådant åläggande otjänligt eller utan verkan, må anstaltens verksamhet avbrytas genom återkallande av meddelat tillstånd eller genom förbud mot barns mottagande på anstalten. Sådan stängningsåtgärd ankommer på socialstyrelsen (42 a § 2 mom.).

BvL innehöll ursprungligen vissa särskilda stadganden om barnhem och skyddshem. Barnhemmen indelades i sådana för stadigvarande vård å ena samt upptagningshem å andra sidan. Inrättandet av kommunala barnhem ställdes under en viss kontroll. Tillsyn över verksamheten vid barnavårdsanstalter vanns lagtekniskt på den vägen, att barn under 16 år, som intagits i barnhem, hänfördes till fosterbarn (med visst undantag). Barnhem jämställdes med fosterhem i fråga om barnavårdsnämndens tillsyn och undersökning, och barnhemsföreståndare jämställdes med fosterföräldrar i fråga om anmälningsplikt. Bland stadganden om kontroll över fosterbarnsvården upptogs särskilda bestämmelser om barnavårdsnämnds åtgärder mot missförhållande i barnhem eller i annan anstalt, där fosterbarn intagits, vilka bestämmelser hade i huvudsak samma innehåll som 42 a § 1 mom. BvL i gällande lydelse. — Länsstyrelse ägde att, när förhållandena vid barnhem vore sådana, att barn ej kunde tillfredsställande vårdas och fostras där, förordna om erforderliga rättande åtgärder eller förbjuda, att barn vidare vårdades i barnhemmet.

Bestämmelserna i BvL om barnhem och om kontroll över fosterbarns vården underkastades år 1945, på grundval av ett förslag från socialvårdskommitténs sida, en omfattande revision. Därvid fastställdes den lydelse av 39—42 b §§ BvL som alltjämt gäller, fränsett en — huvudsakligen terminologisk — senare ändring i 39 § 1 mom.

Beteckningen *barnavårdsanstalt* infördes genom 1945 års lagstiftning. Av förarbetena framgår, att vad lagen innehåller om tre huvudformer av barnavårdsanstalter icke är avsett att uttömmade ange, vad som kan vara att hänföra till barnavårdsanstalt (prop. 227/1945 s. 53).

Angående *begreppet barnhem* samt om *de olika barnhemsformerna* anförde föredragande departementschefen bl. a. följande, i sammandrag återgivet. Det vore, såsom socialvårdskommittén också funnit, ej nödvändigt att i lagen intaga en allmän definition å begreppet barnhem. Det torde icke heller vara möjligt att i lagen angiva det minimiantal platser, som skulle stå till buds, för att ett barnhem skulle anses vara för handen. Tillräcklig bestämning finge anses ligga i att barnhemmet skulle vara en anstalt. Gränsfall kunde visserligen uppkomma. Någon större olägenhet därav torde dock icke vara att befara, helst som viss anmälningsplikt infördes för den, som i sitt hem mot ersättning mottog barn, även om barnet icke vore att anse såsom fosterbarn. De uppställda principerna för differentieringen av barnhemsverksamheten vore väl ägnade att tjäna som riktlinjer för det framtida ordnandet av denna verksamhet. Ett sammanförande av olika barnhemstyper i en anstalt medförde lätt, att barnhemmens anstaltskaraktär alltför mycket betonades och att deras egenskap av hem sköts åt sidan. Emellertid syntes man vid omorganisationen av barnhemsverksamheten böra gå fram med viss varsamhet. Några formella hinder mot kombinationer syntes därför icke böra uppställas, utan det borde överlämnas åt de övervakande och bidragsbeviljande myndigheterna att bedöma, i vad mån sådana kombinationer kunde tillåtas. Dock måste kombinationen upptagningshem-hem för varaktig vård anses vara av den art, att den i den mån så vore möjligt borde undvikas.

I betänkandet lämnas på s. 565—596 en ingående redogörelse för nuvarande förhållanden i fråga om olika institutioner för barns vård och fostran samt ungdomshem ävensom för vissa reformförslag m. m. Till denna redogörelse torde här få hänvisas.

Barnavårdskommittén

De bestämmelser, som BvL efter 1945 års lagändring meddelar angående *barnavårdsanstalter*, har enligt kommitténs uppfattning visat sig i huvudsak väl motsvara barnavårdens behov. Kommitténs förslag — 10 kap. (135—153 §§) lagförslaget — innebär därför inte någon omdaning i väsentliga hänseenden av vad i 5 kap. BvL sägs om barnavårdsanstalter.

Emellertid har kommittén funnit det erforderligt, att ny barnavårdsdag med barnavårdsanstalter i viss mån jämställer ett par andra former av institutioner för barns vård och fostran, nämligen *skolhem* samt *hem för barn med kroppsfel*.

Såsom samlingsbeteckning för barnavårdsanstalter, skolhem och hem för barn med kroppsfel föreslår kommittén beteckningen *barnavårdsinstitutioner*.

Till barnavårdsanstalter hänföres enligt förslaget *barnhem*, *barnkolonier* och *barnstugor* (anstalter för halvöppen barnavård).

Kommittén har i sitt förslag — 135 § — angivit tillämpningsområdet för bestämmelserna om barnavårdsinstitutioner på principiellt samma sätt som i 39 § BvL, alltså genom uteslutning av vissa vårdområden och vissa anstaltsformer. Från tillämpningsområdet för bestämmelserna i 10 kap. lagförslaget har i 135 § till en början undantagits sjukvårdsinrättningar — vartill kommittén hänför för epileptiker speciellt avsedda anstalter — samt sådana institutioner för barns vård och fostran, som inrättats för psykiskt efterblivna. Kommittén, som upptagit bestämmelser om ungdomsvårdsskolor i ett särskilt kapitel — 11 kap. — av lagförslaget, har vidare i anslutning till gällande lag föreslagit, att dessa skolor uttryckligen skall vara undantagna från tillämpningsområdet för bestämmelserna om barnavårdsinstitutioner.

Till hem för barn med kroppsfel hänför kommittén anstalter för blinda, dövstumma eller vanföra barn.

Med skolhem avses i lagförslaget (138 §) för det första sådana till skolor anknutna elevhem, vilkas verksamhet är begränsad med hänsyn till ändamålet att underlätta skolgången för de på hemmen inackorderade barnen. Undantag har gjorts för elevhem, avsedda för elever vid de allmänna läroverken. Vidare åsyftas med beteckningen skolhem internatskolor, både sådana som hör till det allmänna skolväsendet och sådana som eljest inrättas. Undantag har dock gjorts för folkhögskolor, lantmanna- och lantushållsskolor och därmed jämförliga skolor.

Beträffande skolhem och hem för barn med kroppsfel innebär kommitténs förslag — 153 § — allenast att barnavårdsnämnden i den kommun, där hemmet är beläget, skall tillse att förhållandena i hemmet är ur barnavårdssynpunkt tillfredsställande samt att länsstyrelsen i händelse av otillfredsställande förhållande i sådant hem skall söka åstadkomma rättelse genom hänvändelse till hemmets ledning eller central tillsynsmyndighet för hemmet.

Kommittén erinrar om att vid sidan av de barnavårdsanstalter, som nämnes i BvL, en ny typ av institutioner för barn och ungdom nått en avsevärd utveckling, nämligen s. k. ungdomshem eller inackorderingshem. Kommittén har funnit det ofrånkomligt, att de ungdomshem, som mottager underåriga, vilka icke fyllt 18 år, blir föremål för kontroll av barnavårdsmyndigheterna. Det är enligt kommitténs mening därvid icke tillfyllest med allenast lokal och regional tillsyn, såsom beträffande skolhem och hem för

barn med kroppsfel, utan ifrågavarande ungdomshem, för vilka nu icke finnes någon form av tillsyn, bör enligt kommittén föras in under den centrala barnavårdsmyndighetens — socialstyrelsen — tillsyn. Dock har kommittén icke ansett lämpligt att helt jämställa dessa ungdomshem med barnavårdsanstalterna eller med andra barnavårdsinstitutioner, eftersom ungdomshemmen i regel icke meddelar sådan vård och fostran, som är dessa institutioners gemensamma uppgift. Ungdomshemmen har i stället i 135 § lagförslaget upptagits såsom en särskild grupp vid sidan av barnavårdsinstitutionerna. Hemmen har i förslaget betecknats som institutioner med huvudsakligt syfte att åt underåriga, vilka ej fyllt 18 år, bereda bostad samt viss personlig omvårdnad.

Kommittén förordar, att benämningen ungdomshem förbehålles institution, vilken för ändamål som nyss sagts mottager underåriga under 18 år. Institution för ungdom över 18 år bör enligt kommittén kallas inackorderingshem.

Från tillämpningen av bestämmelserna om ungdomshem undantages enligt förslaget de till ungdomsvårdsskoleorganisationen anknutna ungdoms- och inackorderingshemmen (jfr betänkandet s. 586).

Enligt kommitténs förslag upptages *specialbarnhem* såsom en särskild form av barnhem i 136 §, vilket innebär att de liksom andra barnhem blir föremål för tillsyn av barnavårdsmyndigheterna.

Specialbarnhem skall enligt kommitténs mening i främsta rummet vara avsedda för de psykiskt mest särpräglade barnen och alltså motsvara psykopatbarnhemmen. De barn, som i något mindre grad avviker från det normala, torde enligt kommittén såsom hittills varit fallet få vårdas på barnhem för varaktig vård — barnhem för längre tids vård enligt kommitténs terminologi — av sedvanlig typ, i den mån placering i fosterhem ej kan ske.

Behov av specialbarnhem kommer enligt kommittén sannolikt att finnas också för andra grupper av barn än de psykopatiska och nervösa. Kommittén avser här närmast de s. k. gomdefekta barnen samt spastiska barn.

Kommittén förutsätter, att såväl barnhem för längre tids vård som specialbarnhem skall bli föremål för kompletterande medicinsk och pedagogisk tillsyn enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.

Vad som menas med barnhem definieras icke i kommitténs förslag liksom ej heller i BvL. I fråga om de olika slagen av barnhem innebär kommitténs förslag följande.

Beträffande spädbarnshem och mödrahem överensstämmer förslaget med BvL. Beträffande upptagningshem innebär förslaget i förhållande till BvL den avvikelsen i fråga om bestämningen av dessa barnavårdsanstalters uppgift, att »tillfällig vård och uppfostran» ersatts med »kortare tids vistelse», en beskrivning som förefallit kommittén mera tillfredsställande i betraktande av att vården kan behöva bli av sådan längd, att den ej rimligen kan kallas tillfällig. Såsom redan antytts har kommittén ansett benämningen »barnhem för längre tids vård» vara att föredraga framför »barnhem för varaktig vård», vilken senare benämning givit anledning till den missupp-

fattningen att hemmen vore avsedda för barns vård under mycket lång tid. Specialbarnhemmen slutligen beskrives i förslaget såsom barnhem, avsedda för barn med särskilt vårdbehov.

Barnkolonierna anges i kommitténs lagförslag liksom i BvL ha till ändamål att mottaga barn för vistelse under sommaren eller eljest för begränsad del av året.

Vad slutligen beträffar lagförslagets grupp »barnstugor» motsvarar de helt »anstalter för halvöppen barnavård» i BvL.

Kommittén har funnit lämpligt, att de tre huvudtyperna av barnstugor anges i lagen och där benämnes lekskolor, daghem och eftermiddagshem.

Liksom i BvL icke gives någon fullständig bestämning av vad som menas med barnavårdsanstalt har kommittén avstått från att söka i lagen ange förutsättningarna för att barnavårdsinstitution eller barnavårdsanstalt skall föreligga. Detta innebär, att bedömningen enligt kommitténs mening i fortsättningen liksom hittills får göras efter grunder, som i den praktiska verksamheten befinnes böra tillmätas betydelse.

Kommittén har emellertid funnit nödvändigt föreslå ett stadgande (139 § lagförslaget) av innebörd, att det ankommer på socialstyrelsen att träffa avgörande, huruvida i visst fall sådan institution föreligger, som avses med bestämmelserna i 10 kap., samt i så fall till vilken av de i kapitlet angivna anstaltsformerna institutionen är att hänföra. Klagan över sådant avgörande skall enligt förslaget kunna föras hos Konungen.

Kommittén har i ovan berörda delar icke varit enig. Sålunda har fyra ledamöter (fru *Ewerlöf*, herr *Lindegren*, fru *Sjöström-Bengtsson* och herr *Törnquist*) föreslagit, att bestämmelserna om tillsyn från barnavårdsmyndigheternas sida över skolhem och hem för barn med kroppsfel måtte utgå, enär det redan är väl sörjt för att ifrågavarande hem blir föremål för erforderlig tillsyn av myndigheter, som förfogar över fullt tillräcklig sakkunskap för dessa uppgifter. Enligt fru *Ewerlöf*, fru *Sjöström-Bengtsson* och herr *Törnquist* bör även bestämmelserna om tillsyn över ungdomshem utgå ur förslaget.

Remissyttrandena

Kommitténs förslag om tillsyn från barnavårdsmyndigheternas sida över nya grupper av institutioner — skolhem, hem för barn med kroppsfel och ungdomshem — tillstyrkes i princip av *socialstyrelsen*, *länsstyrelsen i Gävleborgs län*, *några socialvårdskonsulenter* och *barnavårdsnämnden i Stockholm*. En överväldigande majoritet bland de remissinstanser, som behandlar dessa spörsmål, ansluter sig däremot i huvudsak till reservanternas uppfattning. Bland dessa remissinstanser märkes *skolöverstyrelsen*, *statskontoret*, *länsstyrelserna i Uppsala*, *Jönköpings*, *Kronobergs*, *Älvsborgs*, *Värmlands* och *Jämtlands län*, *svenska socialvårdsförbundet*, *svenska stadsför-*

bundet, svenska landskommunernas förbund, svenska landstingsförbundet, högerns kvinnoförbund, folkpartiets kvinnoförbund, socialdemokratiska kvinnoförbundet, Fredrika-Bremer-förbundet, målsmännens riksförbund, ett flertal landstings förvaltningsutskott samt en del barnavårdsnämnder.

Socialstyrelsen understryker betydelsen av att all institutionsvård för barn är ställd under betryggande och fortlöpande tillsyn med sakunnig rådgivning. Enligt styrelsens förmenande bör ungdomshemmen, som står barnhemmen nära, i en kommande lag upptagas som en typ av barnavårdsanstalter och sålunda sidoordnas med barnhem, barnkolonier och barnstugor. Därvid torde det enligt styrelsen kunna vara lämpligt att likställa ungdomshem med barnkolonier.

Skolöverstyrelsen finner det olämpligt med en dubblerad lokal tillsyn i fråga om folkskolans elevhem och föreslår, att överstyrelsen — i likhet med vad som gäller beträffande skolhem för vanföra barn — erhåller rätt att hos länsstyrelsen påkalla biträde av barnavårdsassistenten för fullgörande av den lokala inspektionen. Beträffande de enskilda elevhemmen framhåller överstyrelsen med skärpa behovet av att rätt och skyldighet till tillsyn fastställas och vidhålls ett i annat sammanhang avgivet förslag, att överstyrelsen bör bli huvudtillsynsmyndighet med möjlighet till biträde av barnavårdsassistent.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län understryker livligt behovet av att i barnavårdslagen klarlägges gränsdragningen mellan skolmyndigheternas och de barnavårdande organens kompetensområde vad gäller tillsynen över internatskolor av mer eller mindre privat natur. En förbättrad tillsyn över sådana institutioner är enligt de erfarenheter länsstyrelsen gjort ur barnavårdssynpunkt nödvändig.

Vad angår hemmen för vanföra barn kan *medicinalstyrelsen* icke finna, att kommittén anfört några omständigheter, som bör föranleda ändring av de regler angående tillsynen, som gäller eller är planerade (jfr prop. 135/1955). Däremot anser styrelsen, att den ytterligare splittring av tillsynen, som ett genomförande av kommittéförslaget på denna punkt kommer att leda till, skulle medföra påtagliga olägenheter för vårdverksamheten.

Länsstyrelsen i Södermanlands län, som föreslår att frågan om vilka anstalter som skall ställas under tillsyn av barnavårdsmyndigheterna göres till föremål för förnyade överväganden, anser att skolor för döva och blinda barn fortfarande bör stå under tillsyn enbart av skolmyndigheter.

Förslaget att från tillämpningen av bestämmelserna i förevarande kapitel undantaga sjukvårdsanstalter och institutioner för vård av psykiskt efterblivna lämnas i allmänhet utan erinran. *Socialstyrelsen* ifrågasätter emellertid lämpligheten av att göra undantag för sistnämnda typ av institutioner. Det förefaller styrelsen vara av vikt, att barnavårdsnämnderna, länsstyrelserna och socialstyrelsen får möjlighet att utöva tillsyn över och vara rådgivande för samtliga anstalter för barn — inklusive anstalter för psykiskt efterblivna — i avseende på de intagnas personliga omvårdnad i andra än rent medicinska hänseenden.

Kommitténs förslag att hem för psykopatiska och nervösa barn skall räknas som barnhem och inordnas i barnhemsplanerna såsom en särskild form av hem (specialbarnhem) hälsas med tillfredsställelse av *socialstyrelsen* och *länsstyrelsen i Västerbottens län* samt *några socialvårdskonsulenter*. Där- emot avstyrkes förslaget i denna del av *medicinalstyrelsen*, *länsstyrelsen i Älvsborgs län*, *svenska socialvårdsförbundet*, *svenska stadsförbundet*, *svenska landstingsförbundet*, *socialdemokratiska kvinnoförbundet* samt *en del landstings förvaltningsutskott* och *några kommunala organ*. *Svenska läkare-sällskapet* och *svenska barnpsykiatriska föreningen* anser att man i den- na fråga bör avvakta resultatet av mentalsjukvårdsdelegationens utredning.

Vad angår hemmen för gomdefekta och spastiska barn framhåller *medicinalstyrelsen*, att båda dessa typer av hem är att anse som sjukvårdsan- stalter, och hävdar bestämt, att de bör vara undantagna från tillämpnings- området för bestämmelserna i barnavårdslagen. Likartat uttalande göres av *svenska landstingsförbundet*.

Beträffande frågan om klassificeringen av barnhemmen framhåller *barna- vårdsnämnderna i Stockholm* och *Göteborg*, att vårdformen och icke vård- tiden bör vara det avgörande.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län uttalar beträffande den föreslagna benäm- ningen »barnstugor» att det åtminstone för en äldre generation ligger nära till hands att förbinda denna benämning med gamla tiders backstugor och fattigstugor.

Den föreslagna bestämmelsen om rätt för socialstyrelsen att avgöra, huru- vida i visst fall sådan institution föreligger som avses i 10 kap. lagförslaget, kräver enligt *medicinalstyrelsen* ett förtydligande, enär det ej torde vara meningen att ge socialstyrelsen befogenhet att med bindande verkan be- stämma, huruvida en anstalt skall vara att anse såsom sjukvårdsanstalt eller barnavårdsanstalt.

Föredragande statsrådet

Kommitténs förslag innebär inte någon omdaning i väsentliga hänseenden av vad i 5 kap. BvL sägs om barnavårdsanstalter. Emellertid har kommittén föreslagit, att med barnavårdsanstalter i viss mån skall jämföras vissa andra institutioner för barns vård och fostran, nämligen hem för barn med kroppsfel, d. v. s. blinda, döva och vanföra barn, samt vissa skolhem. Vidare har kommittén föreslagit, att sådana ungdomshem, som mottager underåri- ga, vilka inte fyllt 18 år, skall bli föremål för kontroll av barnavårdsmyndig- heterna. Slutligen må nämnas, att förslaget också avser inrättandet av en ny typ av barnhem, betecknade specialbarnhem, avsedda främst för psykopa- tiska och nervösa samt gomdefekta och spastiska barn.

Det torde vara lämpligt att till behandling först upptaga frågan om ung- domshemmen.

Med ungdomshem förstås allmänt sådana av kommuner eller enskilda drivna institutioner, som har till syfte att bereda inackordering och viss till-

syn åt ungdom, företrädesvis i åldern 15—20 år. Utöver nämnda syfte tjänar ungdomshemmen i viss utsträckning också andra ändamål. Sålunda har somliga ungdomshem inordnats i den samhälleliga ungdomsvården, främst i den förebyggande och eftervårdande verksamheten. Ungdomshem har upprättats i första hand i de större städerna men också i vissa andra tätorter, huvudsakligen industriorter. De drives av barnavårdsnämnder samt av föreningar och stiftelser eller industrier. Vid samtliga hem gäller regeln, att de inackorderade av sina arbetsförtjänster eller på annat sätt i större eller mindre utsträckning bestrider kostnaderna för inackorderingen. Resterande belopp tillskjutes av huvudmannen för hemmet. Ett flertal ungdomshem har upprättats främst för ungdom med enbart bostadssvårigheter. Industriernas ungdomshem t. ex. avser sålunda att bereda bostadslösa ungdomar eller andra ungdomar med speciella bostadsproblem lämplig inackordering under den tid, då de har arbetsanställning inom företaget. Andra ungdomshem har däremot omedelbar betydelse såsom hjälpmedel i den av barnavårdsnämnder bedrivna ungdomsvårdande verksamhet, som tar sikte på att bistå ungdomar, vilka lever i oordnade förhållanden eller redan visat beteenderubbningar i högre eller lägre grad. Ungdomshemmen utnyttjas därjämte i viss begränsad utsträckning också för den i högre grad missanpassade ungdomen i de fall, där placering på ungdomsvårdsskola eller liknande inte anses lämplig eller ännu inte kunnat komma till stånd. Ibland omhändertages dylika ungdomar för skyddsuppfostran i samband med intagningen i ungdomshemmet. Det förekommer också, att ungdomshemmen tas i anspråk för omhändertagen ungdom i avvaktan på nämndens beslut om definitiv placering.

Såsom av det nu anförda framgår har ungdomshemmen visserligen det gemensamt, att de främst syftar till att bereda bostad åt ungdomar, men skiljer sig i övrigt med hänsyn till ändamålet väsentligt från varandra. Industriernas och andra enskilda ungdomshem avviker endast så till vida från hotell eller pensionat, att ungdomarna även får ett visst mått av personlig omvårdnad. Detta förhållande bör enligt min mening inte föranleda att dessa ungdomshem ställs under en generell kontroll från barnavårdsmyndigheternas sida. Att införa bestämmelser om sådan kontroll beträffande inrättningar för välartade ungdomar, som i allmänhet lämnat skolan och befinner sig ute i förvärvslivet eller i vart fall på lärlingsstadiet, skulle med fog kunna anses opåkallat inte blott för huvudmannen utan också för den som mottages vid hemmet. Att förhållandena vid ifrågavarande hem skulle vara sådana, att något behov av den föreslagna kontrollen kan anses föreligga, är inte heller ådagalagt. Härtill kommer — fransett svårigheterna att avgöra när ett ungdomshem skall anses föreligga — att kommitténs förslag skulle kunna utgöra en frestelse för huvudmännen att upphöra med den personliga omvårdnaden och lägga om verksamheten till ren hotell- eller pensionatrörelse för att därigenom undgå kontrollen, en utveckling som givetvis inte är önskvärd. Tillsyn från barnavårdsmyndigheternas sida kan däremot väl anses befogad beträffande den kategori ungdomshem, som

har till syfte att i större eller mindre utsträckning mottaga missanpassade eller av missanpassning hotade ungdomar. Dessa ungdomshem, vanligen kommunala, är emellertid inordnade i den samhälleliga barna- och ungdomsvården och står redan under betryggande tillsyn av barnavårdsmyndigheterna, i första hand vederbörande barnavårdsnämnd. Några särskilda föreskrifter i barnavårdslagen beträffande tillsynen av de nu avsedda ungdomshemmen kan av detta skäl inte anses behövliga. I likhet med reservanter inom kommittén har jag därför funnit mig inte kunna biträda kommitténs förslag till bestämmelser om kontroll över vissa ungdomshem. Härvid kan jag även stödja mig på en stark opinion bland remissinstanserna.

Enligt BvL förstås med barnavårdsanstalter sådana anstalter, som är avsedda för vård och fostran av barn, utan att någon åldersgräns för klientelet anges. Med hänsyn till den åldersgräns, som gäller beträffande omhändertagande för samhällsvård, har det emellertid varit en utbredd uppfattning, att barnavårdsanstalterna inte är avsedda för ungdomar över 16 år. På grund av den innebörd begreppet barn har i kommitténs förslag innefattar detta, att en bestämd åldersgräns vid 18 år införes i det hänseende, varom här är fråga. Någon erinran häremot har inte framställts. Det torde också vara till fördel, att klarhet härutinnan skapas. Skäl kan visserligen anföras för att gränsen bör sättas högre än vid 18 år, men med hänsyn till den betydelse adertonårsgränsen i andra sammanhang har enligt lagförslaget och då en höjning av gränsen över 18 år skulle kräva ytterligare överväganden, har jag ansett mig böra åtminstone för närvarande godtaga kommitténs förslag. Härvid bör betonas, att syftet med den föreslagna åldersgränsen är att klarlägga förutsättningarna för att de i kapitlet meddelade bestämmelserna skall vara att tillämpa. Av stadgandet får alltså inte dragas den slutsatsen, att den som uppnått 18 års ålder under inga omständigheter får vara intagen på barnavårdsanstalt. Avgörandet av sådana frågor bör träffas med beaktande av vad som i det enskilda fallet är ur vårdsynpunkt lämpligast för den unge själv och för övriga intagna.

Då ifrågavarande anstalter sålunda skall vara avsedda även för ungdomar över den egentliga barnaåldern, kan benämningen barnavårdsanstalt sägas vara mindre adekvat. Det torde emellertid vara svårt att finna någon annan benämning, som är helt lämplig. Någon praktisk olägenhet av att bibehålla benämningen torde inte heller föreligga, i synnerhet som de anstalter, vilka i detta hänseende är av största intresse, nämligen upptagningshemmen, går under en benämning, som inte innehåller sammansättningsledet barn. Såsom jag strax återkommer till föreslår jag, att motsvarande skall gälla i fråga om de anstalter, vilka i BvL betecknas som barnhem för varaktig vård.

Från bestämmelserna om barnavårdsanstalter bör liksom hittills undantagas sjukvårdsanstalter, i BvL betecknade såsom sjukhus och sjukhem. Såsom kommittén funnit bör anstalterna för epileptiker — vilka enligt BvL:s terminologi utgör anstalter för abnorma — hänföras till sjukvårdsanstalt.

Hit är emellertid också att hänföra vissa anstalter, som enligt kommitténs förslag skulle vara att betrakta som barnhem.

De i kommitténs förslag angivna specialbarnhemmen skulle såsom redan nämnts vara avsedda för bl. a. psykopatiska och nervösa barn. Frågan om anstaltsorganisationen för dessa barnkategorier har, sedan kommitténs förslag avlämnats, kommit i ett annat läge genom det förslag om behandlingshem och mentalsjukhem för barn och ungdomar, vilket framlagts i mentalsjukvårdsdelegationens betänkande II (SOU 1958:20). De i detta betänkande angivna behandlingshemmen av typ II är avsedda att i stort sett motsvara de nuvarande anstalterna för psykopatiska och nervösa barn. Enligt förslaget skall behandlingshemmen betraktas såsom tillhörande sjukvården och alltså organisatoriskt behandlas såsom sjukvårdsanstalter. Om detta förslag godtages, förfaller följaktligen grunden för kommitténs förslag om inrättande av anstalter för psykopatiska och nervösa barn inom ramen för den sociala barnvården. Vad angår hemmen för gomdefekta och spastiska barn är de såsom medicinalstyrelsen anmärkt att anse som sjukvårdsanstalter och bör alltså också undantagas från tillämpningen av barnvårdslagens bestämmelser om barnvårdsanstalter.

Anstalter för psykiskt efterblivna barn faller under beteckningen anstalter för abnorma i BvL och skall enligt kommitténs förslag även i fortsättningen vara undantagna från barnvårdslagens tillämpningsområde. Lämpligheten härav har ifrågasatts av socialstyrelsen, som ansett det vara av vikt, att barnvårdsmyndigheterna får möjlighet att utöva tillsyn med avseende på de intagnas personliga omvårdnad i andra än rent medicinska hänseenden. Anstaltsorganisationen för de psykiskt efterblivna står emellertid under överinseende av skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen, varför behovet av tillsyn torde vara väl tillgodosett. På grund härav och då frågan om tillsynen varit föremål för statsmakternas ställningstagande så sent som i samband med tillkomsten av 1954 års lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, biträder jag kommitténs förslag.

Under beteckningen anstalter för abnorma faller — förutom anstalterna för epileptiker och psykiskt efterblivna — även hem för blindas och dövas barn. Dessa hem liksom hemmen för vanföra — av kommittén sammanfattningsvis betecknade som hem för barn med kroppsfel — har lokala styrelser och är därjämte knutna till centrala tillsynsmyndigheter. Hemmen för blindas och dövas barn står sålunda under tillsyn av skolöverstyrelsen, vilken som biträde anlitar en inspektör för vartdera vårdområdet. Ledamot i styrelsen för varje hem skall vara en läkare, som tillägges viktiga uppgifter med avseende på tillsyn över elevernas vård. Medicinalstyrelsen var tidigare huvudtillsynsmyndighet för vanförevården i dess helhet. Enligt en vid 1955 års riksdag (prop. 135/1955) beslutad omorganisation av vanförevården har emellertid tillsynen uppdelats på olika centrala myndigheter, så att de ortopediska klinikerna fortfarande står under medicinalstyrelsens tillsyn medan arbetsvård och yrkesutbildning ledes av de samhällsorgan, som finnes för

dessas områden, och skolhemsorganisationen har ställts under skolöverstyrelsens tillsyn. Vid behov äger skolöverstyrelsen att hos vederbörande länsstyrelse påkalla biträde av barnavårdsassistent för fullgörande av den lokala inspektionen. Det har också förutsatts, att med hänsyn till skolhemmens speciella karaktär ett intimt samarbete skall komma till stånd med såväl socialstyrelsen som medicinalstyrelsen. Det torde sålunda vara väl sörjt för tillsyn över anstalter för blinda, döva eller vanföra barn. Det kan tilläggas, att skolöverstyrelsen, sedan en byrådirektörsbefattning i skolsociala frågor inrättats våren 1954, har tillgång till erforderlig sakkunskap på barnavårdsområdet och att överstyrelsen även förfogar över nödig pedagogisk och medicinsk-psykiatrisk expertis. Därest den nuvarande tillsynen likväl inte skulle anses fullt tillfredsställande ur barnavårdssynpunkt, bör detta inte föranleda att barnavårdsmyndigheterna i barnavårdslagen tilläggas särskilda tillsynsuppgifter, utan tillsynen bör utövas med gällande kompetensfördelning men med utnyttjande i ökad omfattning av barnavårdsmyndigheternas sakkunskap. Särskild föreskrift härom bör inte upptagas i barnavårdslagen. Jag biträder alltså i likhet med ett stort antal remissinstanser det av fyra reservanter inom kommittén framförda förslaget, att hemmen för blinda, döva eller vanföra barn även i fortsättningen skall lämnas utanför regleringen i barnavårdslagen.

Till barnavårdsanstalt är enligt BvL slutligen inte att hänföra skoldistrikt tillhörigt skolhem. Andra skolhem eller elevhem omnämnas inte särskilt och är alltså egentligen att anse som barnavårdsanstalter. I praktiken har dessa hem dock inte ansetts vara underkastade bestämmelserna om barnavårdsanstalter och deras verksamhet.

Folkskolans skolhem är underkastade tillsyn enligt stadgan den 8 juni 1928 angående statsunderstödda skolhem. Enligt denna stadga utövas den lokala tillsynen av vederbörande skolstyrelse. Skolhem står därjämte under tillsyn av skolöverstyrelsen. En ny stadga är för närvarande under utarbetande inom ecklesiastikdepartementet. Även andra skolhem, som åtnjuter statsbidrag till driften, står enligt särskilda föreskrifter under tillsyn av lokala styrelser och är underkastade överinseende av statliga myndigheter, skolöverstyrelsen resp. överstyrelsen för yrkesutbildning. För icke statsunderstödda skolhem — vissa privata internatskolor och elevhem i anslutning till privata skolor — förekommer däremot inte någon form av statlig tillsyn. Enligt folkskolestadgan står dock enskild skola för barn i skolpliktig ålder under vederbörande skolstyrelsens tillsyn.

Kommitténs förslag innebär, att såväl de statsunderstödda som de icke statsunderstödda skolhemmen skall ställas under tillsyn ur barnavårdssynpunkt av vederbörande barnavårdsnämnd och länsstyrelse, däremot inte av socialstyrelsen.

Vad angår de statsunderstödda skolhemmen kan jag av motsvarande skäl, som jag nyss anfört beträffande hemmen för blinda, döva eller vanföra barn, inte godtaga kommittéförslaget. Något verkligt behov av den föreslagna kompletterande tillsynen över dessa skolhem kan inte anses vara ådagalagt,

och förslaget skulle därjämte leda till en olycklig splittring av tillsynsuppgifterna. Erforderlig förbättring av tillsynen ur barnavårdssynpunkt bör i stället åstadkommas genom att skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning i ökad omfattning utnyttjar tillgänglig sakkunskap på detta område. Självfallet bör överstyrelserna sålunda äga rätt att påkalla biträde av vederbörande barnavårdsassistent, och jag förutsätter också, att ett intimt samarbete skall upprätthållas med socialstyrelsen. Ytterligare en omständighet som med styrka talar emot kommitténs ifrågavarande förslag utgör tillkomsten av länsskolnämnderna. Även i dessas uppgifter ingår att utöva tillsyn över skolhemmen. I denna tillsynsverksamhet är det naturligt att länsskolnämnden utnyttjar den inom länsstyrelsen tillgängliga barnavårdsexpertisen.

När det gäller de icke statsunderstödda skolhemmen eller, såsom de hellre bör betecknas, elevhemmen, har det i praktiken visat sig föreligga ett starkt behov av kontroll över dem ur barnavårdssynpunkt. Härvid uppställer sig först frågan, på vilka myndigheter tillsynsuppgiften skall ankomma, barnavårdsmyndigheterna eller skolmyndigheterna. Skolöverstyrelsen har som sin mening uttalat, att tillsynen bör utövas av överstyrelsen i samarbete med de socialvårdande organen. För en sådan ordning kan andragas, att skolöverstyrelsen är tillsynsorgan för de statsunderstödda skolhemmen — bortsett från dem som hör under överstyrelsen för yrkesutbildning — och därför förvärvat förtroget med denna speciella typ av anstalter. Å andra sidan talar emellertid också starka skäl för att tillsynen bör ankomma på barnavårdsmyndigheterna. För en lösning av frågan i denna riktning kan särskilt åberopas, att den utan svårighet kan åstadkommas inom ramen för barnavårdslagen och alltså inte kräver lagstiftning på ett nytt område. För egen del anser jag det lämpligast att sådana elevhem, som enligt nu rådande ordning inte är underkastade tillsyn av statlig myndighet, framdeles, åtminstone tills vidare, ställas under tillsyn av de barnavårdande organen. Härvid kan en tillsyn av den begränsade innebörd som kommittén föreslagit inte anses tillfyllest. Jag finner det sålunda till en början uppenbart, att även den centrala sakkunniga myndigheten — socialstyrelsen — bör vara engagerad i denna tillsynsverksamhet på sätt nu gäller i fråga om barnavårdsanstalter. För en effektiv tillsyn torde det vidare vara en nödvändig förutsättning, att viss anmälningsplikt beträffande verksamheten vid elevhem införes samt att socialstyrelsen får befogenhet att såsom ett yttersta medel i händelse av missförhållanden förbjuda fortsatt verksamhet. Detta innebär, att ifrågavarande elevhem enligt min mening i fortsättningen bör vara att anse som barnavårdsanstalter. Såsom av det förut anförda framgår överensstämmer detta tämligen nära med gällande lags avfattning. Från tillämpningsområdet för bestämmelserna om barnavårdsanstalter bör dock i ny barnavårdslag undantag stadgas inte blott för skoldistriktens skolhem utan för alla sådana elevhem, som är underkastade tillsyn av central skolmyndighet, d. v. s. för närvarande skolöverstyrelsen eller överstyrelsen för yrkesutbildning.

Att BvL:s bestämmelser om barnavårdsanstalter i praktiken inte tillämpats i fråga om elevhem torde till inte ringa del bero på att det ingalunda är givet, till vilken form av barnavårdsanstalt elevhem skall hänföras. Elevhem företer likheter med både barnhem och barnkoloni, för vilka mycket olika regler gäller. Att elevhem inte varit i åtanke vid utformningen av definitionen av barnkoloni är tydligt. Lika klart är det, att elevhemmen inte heller uppmärksammats vid utformningen av de särskilda stadgandena om barnhem. Enligt min mening synes det lämpligt, att elevhemmen i den nya lagen upptages såsom en särskild form av barnavårdsanstalt vid sidan av barnhem, barnkolonier och anstalterna för halvöppen barnavård. Framför allt torde detta medverka till att bestämmelserna verkligen kommer att tillämpas. Såsom elevhem torde därvid böra betecknas sådana barnavårdsanstalter, som är knutna till skola och har till ändamål att underlätta elevernas skolgång. Härmed åsyftas såsom förut nämnts såväl elevhem vid internatskolor som andra elevhem.

I övrigt torde några större nyheter i fråga om barnavårdsanstalternas klassificering inte vara påkallade. De genom 1945 års lagstiftning införda normerna har sålunda visat sig i allt väsenligt motsvara det praktiska livets krav. I likhet med barnavårdsnämnderna i Stockholm och Göteborg anser jag dock, att vårdformen och inte vårdtiden bör vara det principiellt avgörande för differentieringen av barnhemmen. Det har sålunda förekommit, att de nuvarande föreskrifterna framtvingat omplaceringar, vilka inte varit motiverade ur vårdsynpunkter. Mindre strikta regler i detta hänseende torde därför vara att anbefalla. Emellertid anser jag, att bestämmelser av denna innebörd inte bör inflyta i ny barnavårdslag utan upptagas i tillämpningsföreskrifter till lagen. Jag föreslår därför, att de olika slagen av barnhem endast såsom en vägledning anges genom en exemplifiering, som upptar de nuvarande formerna av barnhem. Härvid bör benämningen barnhem för varaktig vård utbytas mot en beteckning, som inte pekar på vårdtiden. Såsom jag förut nämnt bör vidare sammansättningsledet barn inte ingå i benämningen på dessa anstalter, vilka kommer att få mottaga ungdomar upp mot 18 års ålder. I det tidigare omnämnda betänkandet av mentalsjukvårdsdelegationen har föreslagits inrättande av en ny typ av anstalter betecknade specialhem, i vilka skall placeras dels de ojämnt mogna ungdomarna, dels debila ungdomar, som ännu inte kan reda sig ensamma i förvärvslivet, dels slutligen vissa skolbarn i tonåren, som av olika skäl inte kan vistas i det egna föräldrahemmet men som inte heller lämpar sig för fosterhemsplacering eller är i behov av vård i behandlingshem. Mot detta förslag torde i och för sig inte finnas anledning till erinran. Då barnhemmen för varaktig vård över huvud taget tillgodoser speciella vårdbehov till skillnad från upptagningshemmen, vilka utgör så att säga de normala barnhemmen, synes beteckningen specialhem emellertid vara väl lämpad även för den förra gruppen av barnhem. Jag föreslår därför, att i ny barnavårdslag skall upptagas en ny form av barnhem med beteckningen specialhem, avsedda att ersätta barnhemmen för varaktig vård men också att tillgodose andra

speciella vårdbehov, främst dem som avses med mentalsjukvårdsdelegationens förslag.

I likhet med kommittén anser jag att anstalterna för halvöppen barnavård i den nya lagen bör benämnas barnstugor. De av kommittén använda definitionerna av begreppen barnkoloni och barnstuga har inte heller givit mig anledning till anmärkning. Det synes mig också vara lämpligt att i lagtexten exemplifiera olika slag av barnstugor. Härvid bör enligt min mening beteckningen eftermiddagshem, vilken förekommer i kommitténs förslag, utbytas mot fritidshem.

Kommitténs förslag att det skall tillkomma socialstyrelsen att med bindande verkan avgöra, huruvida i visst fall sådan institution föreligger, som avses med bestämmelserna i 10 kap. av kommitténs lagförslag, samt i så fall till vilken av de i kapitlet angivna anstaltsformerna institutionen är att hänföra, har i stort sett lämnats utan erinran. Emellertid begränsas behovet av dylika auktoritativa förklaringar starkt genom de väsentliga förenklingar av ifrågavarande bestämmelser som jag nyss förordat. De avgöranden som behöver träffas torde i huvudsak endast komma att gälla frågorna, huruvida i visst fall en anstalt för barns och ungdoms vård och fostran föreligger — ett spörsmål som liksom hittills får avgöras med hänsyn tagen till olika förhandenvarande omständigheter — samt i så fall huruvida anstalten är att hänföra till någon av de särskilt undantagna kategorierna. Att träffa bindande avgöranden i frågor av denna innebörd bör enligt min mening icke ankomma på den centrala tillsynsmyndigheten själv. Däremot skulle det väl kunna tänkas att, såsom socialvårdskommittén föreslog i sitt år 1944 avgivna betänkande, socialstyrelsen skulle tilläggas befogenhet att med bindande verkan fastslå, till vilken av de särskilt angivna formerna en viss barnavårdsanstalt är att hänföra. Något större behov av en sådan befogenhet torde dock inte föreligga. Det av kommittén föreslagna stadgandet i 139 § har därför inte fått motsvarighet i departementsförslaget.

XIII. Landstingskommuns befattning med fosterbarnsvård

Inledning

Vissa landsting har bidragit till fosterlega för omhändertagna barns vård i enskilt hem, ehuru BvL icke innehåller några bestämmelser om sådant bidrag. Frågan huruvida landsting äger befogenhet härtill var föremål för avgörande av Kungl. Maj:t i regeringsrätten den 21 maj 1947. I det fall avgörandet gällde hade ett landsting bemyndigat sitt förvaltningsutskott att av medel, som landstinget för ändamålet anvisade — 10 000 kronor — under vissa förutsättningar bidraga till fosterlega på det sätt och i den utsträckning utskottet kunde finna lämpligt. Efter det besvär anförts upphävde regeringsrätten beslutet med motivering, att detsamma icke kunde anses avse sådan angelägenhet, varom landstinget jämlikt 4 § lagen om landsting ägde besluta, samt att landstinget således genom beslutet överskridit sin befogenhet.

I annan ordning och i mindre omfattning än som avsågs i det nämnda fallet har andra landsting under senare år lämnat bidrag till vård varom nu är fråga. Som villkor har i regel gällt, att barnet, efter vistelse på upptagningshem eller barnhem för varaktig vård, av barnhemmets föreståndare eller läkare förklarats vara svårplacerat. I vissa fall ställes icke för bidrag villkor om viss tids vistelse på barnhem utan krävs endast att barnet skall vara svårplacerat. Ett landsting har beviljat bidrag till vårdavgift för spädbarn som vårdas i tillfälliga fosterhem i avbidan på slutlig placering. Det har också i något fall förekommit, att landsting ställt ett belopp till länets socialvårdsförbunds förfogande för en intensifiering av fosterbarnsvården över huvud taget.

Vad angår frågan, huruvida landsting äger ekonomiskt stödja vården av barn, som mottagits för ändamålet i enskilt hem, är att märka, att landstingskommunens kompetens blivit genom landstingslagen den 14 maj 1954 bestämd på annat sätt än förut.

Enligt 1924 års landstingslag skulle landstinget dels äga besluta om landstingsområdets gemensamma angelägenheter — vilka exemplifierades — såvitt dessa angelägenheter icke enligt gällande författningar tillhörde offentlig myndighets ämbetsåtgärd, dels ock handha de ärenden i övrigt, som enligt beslut av Konung och riksdag skulle ankomma på landstinget.

Kommunallagskommittén framhöll i betänkande med förslag till landstingslag (SOU 1952: 48), att berörda exemplifiering vore föråldrad och icke längre svarade mot vad som faktiskt blivit landstingens verksamhetsfält. Kommittén återgav vissa inhämtade uppgifter m. m., enligt vilka landstingens nettoutgifter år 1950 till 87 % belöpte på hälso- och sjukvård, medan 5,5 % belöpte på undervisnings- och bildningsanstalter och 4,5 % på social verksamhet. På barnavårdens område bedrevs eller främjades bl. a. barnhemsverksamhet och fosterbarnsvård. Även andra socialvårdsgrenar, bland vilka nämndes barnkoloniverksamhet, åtnjöt anslag av landstingsmedel. Kommunallagskommittén underströk, att de gränser som 1924 års lag uppdrog för landstingens verksamhet, på det hela taget var tillräckligt vida. Något starkare behov av lagändring förelåg icke, även om i något fall rättspraxis kommit till resultat i fråga om landstingets kompetensområde, som syntes svårt att förena med en nutida mer fri syn på landstinget och dess funktioner.

Enligt kommunallagskommitténs mening borde landstingskommunens beslutanderätt omfatta sådana angelägenheter, vilkas vårdande genom landstingets försorg framstod såsom berättigat ur *allmänna samhälleliga synpunkter*; det avgörande borde alltså vara vad som ur dessa synpunkter kunde anses rimligt och ändamålsenligt. Denna syn på landstingets kompetens kunde anses ha kommit till uttryck redan i kompetensstadgandet i 1924 års lag. Ett annorlunda avfattat kompetensstadgande föreslogs dock av kommittén, närmast för att undvika den mindre verklighetstroga beskrivningen av landstingets uppgifter i 1924 års lag samt för att närma bestämmelserna för landstingskommunerna till kommunallagstiftningen i övrigt.

En följd av en anpassning till kompetensstadgandet för primärkommuner-
na syntes enligt kommitténs mening bli, att rättspraxis skulle få möjlighet
till en något friare bedömning av landstingskommunens kompetensområde.

Enligt kommitténs förslag skulle den i 1924 års lag givna bestämmingen
»för landstingsområdet gemensamma angelägenhet» ersättas av »sina an-
gelägenheter» samt exemplifieringen utgå. I bestämmingen »sina angelägen-
heter» låg enligt kommittén en gränsdragning i förhållande till såväl staten
som primärkommunerna. I förhållande till de senare innebar stadgandet,
att landstingskommunen icke fick främja intressen och behov, vilkas till-
godoseende ankom på primärkommunerna enligt den allmänna kompetens-
regeln i lagstiftningen för dessa kommuner eller enligt bestämmelser i sär-
skilda författningar. Härvid borde emellertid märkas att, såvida icke i sär-
skild författning annat angavs eller kunde anses vara förutsatt, landstings-
kommun torde vara oförhindrad att inom sitt område främja verksamhet
av samma art som den, vilken inom primärkommunernas områden ankom
på dessa. Skillnaden i kompetens avsåg sålunda verksamhetsområdena i
lokalt hänseende. Landstingskommuns åtgärder skulle tillgodose intressen
som kunde hänföras till denna. Detta hindrade emellertid icke, att ett be-
slut av landstinget att främja ett speciellt ändamål kunde avse viss eller
vissa delar av landstingskommunens område, blott förutsättningen var att
övriga delar av landstingskommunen under motsvarande betingelser skulle
erhålla samma förmån.

Förbehållet i 1924 års kompetensbestämmelse därom att kompetensen
icke omfattade vad som tillhörde offentlig myndighets ämbetsåtgärd skulle
enligt förslaget ersättas med en något vidare formulering. Ett sådant för-
behåll kunde enligt kommittén måhända anses överflödigt att medtaga; det
skulle få sin huvudsakliga betydelse genom att tydliggöra att utanför kom-
petensen föll den verksamhet, som inom landstingskommunens område an-
kom på länsstyrelsen och andra offentliga myndigheter, såsom den statliga
vägförvaltningen, länsarbetsnämnden m. fl.

I 1954 års *landstingslag* har emellertid kompetensbestämmelsen fått en
annan utformning än den kommunallagskommittén föreslog. Enligt 4 §
landstingslagen äger landstingskommun att själv, efter vad i lagen närmare
bestämmes, vårda sina angelägenheter avseende hälso- och sjukvård, un-
dervisning, socialvård, jordbrukets och andra näringars utveckling med me-
ra dylikt, såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar till-
kommer annan. Därjämte erinras om de angelägenheter som ankommer
på landstingskommun enligt särskilda stadganden.

Såsom skäl för denna utformning av kompetensstadgandet har av *chefen
för inrikesdepartementet* anförts bl. a. följande. En viss exemplifiering av
landstingskommunens uppgifter var möjlig och av värde. I intet avseende
var det fråga om att inskränka landstingskommunens befogenheter. Även
med den (i propositionen) föreslagna formuleringen av kompetensstadgan-
det torde rättspraxis få möjlighet till en något friare bedömning än dittills.
Det var särskilt att märka, att ordet »gemensamma» borttogs ur bestäm-

ningen av landstingskommunens uppgifter. I exemplifieringen upptogs även socialvården. Socialvården i trängre bemärkelse reglerades genom speciallagstiftning och den för primärkommunerna gällande grundsatsen om förbud mot att på detta område utan stöd av författning lämna understöd åt enskilda personer borde äga tillämpning även för landstingskommunernas del. Emellertid fanns det inom socialvården i mera vidsträckt mening ett ganska omfattande fält, där landstingskommunerna — delvis utan särskilt åläggande — gjort och även framdeles borde kunna göra väsentliga insatser. Härom erinrades genom exemplifieringen »socialvård» utan att någon ändring i gällande rätt åsyftades. Vad angick kompetensområdets avgränsning i förhållande till staten och primärkommunerna kunde statsrådet i stort sett biträda de synpunkter kommunallagskommittén anförde.

Barnavårdskommittén

Vad ovan berörts angående landstingskommunernas ekonomiska stöd åt fosterbarnsvården ådagalägger enligt kommitténs mening, att rätten för landstingskommun att lämna sådant stöd bör fastslås. Fosterbarnsvården kan främjas ekonomiskt på olika sätt, genom bidrag till fosterlegor, allmänt stöd åt länsförbunds fosterbarnsverksamhet, bidrag till avlöning åt barnavårdsombud eller annorledes. Kommittén anför vidare följande.

Det är uppenbart, att ett främjande av vård i enskilt hem av barn, som av en eller annan anledning icke får växa upp i eget föräldrahem, har ett direkt samband med barnhemsverksamheten, vilken avlastas genom främjandet av annan vårdform. Sätillvida är en insats från landstingskommuns sida för fosterbarnsvården av omedelbart värde för landstingskommunen som sådan.

Därest den stödjande insatsen begränsas till svårplacerade barn eller eljest till barn, vilka kan sägas ha ett vårdbehov, som kräver speciella föranstaltningar, kan insatsen sägas ligga i linje med den hälso- och sjukvårdande verksamheten. Detta gäller vare sig bidrag utgår i varje enskilt fall, som visas motsvara nämnda förutsättningar, eller den stödjande verksamheten organiseras så, att ett antal utvalda hem engageras i vården av svårplacerade barn och erhåller ekonomiskt bidrag för ändamålet.

Trots detta synes frågan, huruvida landstingskommunen enligt landstingslagen har rätt att lämna bistånd till fosterbarnsvårdens främjande, icke kunna med säkerhet besvaras. Uppgift att bedriva förmedling av fosterbarn och fosterhem har ej tillagts primärkommun; att landstingskommun främjar eller bedriver sådan förmedling borde därför icke möta hinder. Annorlunda synes det förhålla sig med bidrag till fosterlegor för omhändertagna barn samt till barnavårdsnämnds befattning med fosterbarnsvården över huvud taget. Där är det fråga om uppgifter, som genom barnavårdsdagstiftningen direkt uppdragits åt barnavårdsnämnden att sköta och åt primärkommunen att bekosta, och det förefaller tvivelaktigt, om det allmänna samhällsintresset av fosterbarnsvårdens främjande gör denna vård till *jämväl* en landstingskommunens angelägenhet.

Utan intrång i annan kommunal enhets kompetensområde eller i myndighet tillagd uppgift kunde landstingskommun direkt stödja fosterhemmen. åtminstone i fråga om kostnaderna för vård av icke omhändertagna

barn. Åtgärdens innebörd av understöd åt enskilda vore däremot framträdande, om också icke mer framträdande än då vård å barnhem eller sjukhus tillhandahålles utan att sådan ersättning fordras, som svarar mot de verkliga omkostnaderna.

På grund av det anförda finner kommittén det påkallat, att i barnavårdslagstiftningen intages stadgande, som otvetydigt utvisar, att landstingskommun äger rätt att ekonomiskt stödja fosterbarnsvården. Förpliktelse att bereda sådant stöd synes kommittén inte böra komma i fråga.

Kommittén anser det ur barnavårdssynpunkt icke vara önskvärt att från landstingskommuns sida bedrivs någon självständig verksamhet, som innebär förmedling av fosterbarn och fosterhem eller stöd åt fosterhem. Kommittén anför härom vidare.

Landstingskommunens insats bör endast innebära ekonomiskt stöd åt förmedling, som bedrivs av länsförbund eller eljest med vederbörligt godkännande. (Jämför angående dylikt godkännande 86 § lagförslaget.) Därutöver bör landstingskommunens bistånd avse primärkommunernas och deras barnavårdsorgans verksamhet för tillsyn och stöd åt fosterbarnsvården i allmänhet samt vården i enskilda hem av barn och unga, som blivit omhändertagna av barnavårdsnämnd. Därigenom vinnes bl. a. att landstingskommunens bidrag icke leder till understöd åt enskild i annat fall än där sådant är jämlikt barnavårdslagstiftningen berättigat.

Remissyttrandena

Socialstyrelsen framhåller, att landstingen under de senaste åren nedlagt ett värdefullt arbete på barnhemsvårdens område samt dokumenterat intresse för fosterbarnsvården. Detta intresse har främst tagit sig uttryck däri, att flertalet landsting åtagit sig att bestrida hälften av kostnaderna för barnavårdsombuden och deras verksamhet. På några håll har landstingen därutöver i en eller annan form lämnat ekonomiskt bidrag till placeringar i enskilda fosterhem. Tveksamhet har emellertid rått på sina håll om landstingens formella rätt att anslå medel för sådant ändamål. Med hänsyn till den stora betydelsen av sådana bidrag förordar socialstyrelsen, att särskilt stadgande införes i en ny barnavårdslag om landstings rätt härtill.

Det understrykes av några remissinstanser — såsom *länsstyrelserna i Kronobergs, Malmöhus, Älvsborgs, Värmlands och Gävleborgs län, svenska socialvårdsförbundet och svenska landskommunernas förbund* — att det för närvarande förekommer att vissa landsting driver eller understödjer annan för barnavården betydelsefull verksamhet än den som beröres i stadgandet. Med hänsyn härtill ifrågasättes, huruvida det är lämpligt att på föreslaget sätt precisera och begränsa landstingens arbetsuppgifter. En vidare ram för denna verksamhet med möjlighet till nya initiativ från landstingens sida anses vara att föredraga.

Svenska landstingsförbundet förordar på nedan angivna skäl ett stadgande av innehåll, att landstingskommun äger rätt att självständigt bedriva verksamhet, som innebär förmedling av fosterbarn och fosterhem eller stöd

åt fosterhem. Vad angår landstingens bidrag till fosterbarnsvården i övrigt är förbundet däremot tveksamt, om landstingen bör erhålla rätt att lämna bidrag till åligganden, som ankommer på primärkommunerna. Förbundet anför bl. a.

Beträffande landstingens engagemang i fosterhemsförmedlingen, vilket tillkommit i fullt samförstånd med Konung och riksdag, kan det synas obehövt att tillföra lagstiftningen en bestämmelse härom. Förbundet vill dock ej motsätta sig att så sker. Stadgandet har emellertid blivit för snävt utformat. Kommittén utgår från att det ur barnavårdssynpunkt är önskvärt att från landstingskommuns sida icke bedrives någon självständig verksamhet, som innebär förmedling av fosterbarn och fosterhem, och vill därför inskränka landstingskommuns insats till enbart ekonomiskt stöd åt förmedling, som bedrives av länsförbund eller eljest med vederbörligt godkännande.

Enligt förbundets mening saknas anledning att på förslaget sätt inskränka landstingets befogenheter i detta hänseende. Landstingen och Allmänna barnhuset bestrida för närvarande med hälften var löner m. fl. kostnader för de hos barnavårdsförbunden anställda barnavårdsombuden. Det torde vara en tidsfråga, när Allmänna barnhuset vill komma ifrån detta ekonomiska engagemang. Såvida icke staten i stället träder in som bidragsgivare, kommer hela kostnaden då att åvila landstinget. Det vore orimligt om landstinget icke under sådana förhållanden skulle kunna såväl formellt som reellt stå som huvudman för verksamheten.

Det må i detta sammanhang framhållas, att några landsting uttryckt önskemål att övertaga huvudmannaskapet för barnavårdsombuden men att de funnit sig böra intaga en avvaktande hållning i frågan, bl. a. med hänsyn till den gällande lagstiftningens oklarhet i fråga om landstingens behörighet härutinnan.

De yttranden, som inkommit från olika *landstings förvaltningsutskott* går i huvudsak i samma riktning.

Föredragande statsrådet

Enligt kommitténs förslag skall i ny barnavårdslag införas ett stadgande om att landstingskommun må ekonomiskt stödja förmedling av fosterbarn och fosterhem samt med bidrag främja fosterbarnsvården. Syftet med det föreslagna stadgandet är i första hand att klarlägga, att landstingskommun äger befogenhet att lämna bidrag till fosterbarnslegor beträffande såväl omhändertagna som icke omhändertagna barn, vilka överlämnas för vård i enskilda hem. Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen lär det inte vara ovanligt att landstingen lämnar sådana bidrag. För egen del kan jag inte finna annat än att denna praxis är förenlig med kompetensregeln i 4 § av den nu gällande landstingslagen. Det finns sålunda enligt min mening inte tillräckliga skäl för att i barnavårdslagen införa en bestämmelse av föreslagen innebörd.

Med det föreslagna stadgandet har kommittén därjämte velat hindra, att från landstingskommuns sida bedrives någon självständig verksamhet, som

innebär bl. a. förmedling av fosterbarn och fosterhem. Landstingskommun torde enligt gällande lagstiftning vara oförhindrad att bedriva sådan förmedlingsverksamhet, och jag finner i likhet med bl. a. svenska landstingsförbundet anledning inte föreligga att på förslaget sätt begränsa landstingskommunernas befogenhet härutinnan.

Såsom berörts i åtskilliga yttranden skulle den föreslagna begränsningen och preciseringen av landstingskommuns befogenheter också lägga hinder i vägen för att landstingskommun driver eller understödjer annan för barn- och ungdomsvården betydelsefull verksamhet än den i stadgandet direkt angivna. För barn- och ungdomsvårdens utveckling är det utan tvivel av stort värde att möjligheten hålles öppen för nya insatser från landstingskommunernas sida. Ramen för dessas verksamhet bör därför inte underkastas annan begränsning än som följer av 4 § landstingslagen.

Av ovan anförda skäl har jag funnit mig inte kunna tillstyrka kommitténs ifrågakarande förslag.

XIV. Förslaget till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag)

Såsom framgår av den föregående framställningen har åtskilliga erinringar framställts mot kommittéförslagets uppställning och avfattning. Dessa erinringar har, i den mån de befunnits berättigade, beaktats vid den överarbetning, som kommittéförslaget undergått. Sålunda har paragrafantalet väsentligt nedbringats samt förändringar vidtagits med avseende på kapitelindelningen och en del lagbestämmelsers placering. Vidare har en förenkling av lagtexten eftersträfvats. Hänvisningar från en paragraf till en annan har såvitt möjligt undvikits, och åtskilliga detaljbestämmelser har utmönstrats ur lagtexten. Den föreslagna lagen har härigenom fått ett avsevärt mindre omfång än såväl gällande BvL som kommitténs lagförslag.

Genomföres lagförslaget måste ändringar vidtagas i vissa andra lagar, främst lagen om socialhjälp. Med hänsyn till att den nya barnavårdslagen inte torde böra träda i kraft förrän den 1 januari 1961, synes det emellertid kunna anstå med att vidtaga ifrågakarande följdändringar.

I det följande kommer jag att till behandling upptaga de särskilda bestämmelserna i det inom socialdepartementet utarbetade lagförslaget.

Beträffande kommitténs lagförslag torde få hänvisas till betänkandet.

Lagens rubrik och disposition

I överensstämmelse med vad kommittén föreslagit har den i BvL förekommande benämningen ungdomsskydd utmönstrats såväl ur lagens rubrik som ur lagtexten i övrigt. För alla former av barnavårdsorganens verksamhet,

oavsett vilken grupp bland de unga som avses därmed, användes i stället beteckningen vård.

Enligt kommitténs förslag bibehålles i lagrubriken den nuvarande beteckningen barnavårdslag. Ehuru vissa skäl möjligen kan anses tala för att lagen i stället borde benämnas ungdomsvårdslag, har en ändrad terminologi i detta avseende inte ansetts tillräckligt motiverad. För ett bibehållande av benämningen barnavårdslag kan främst anföras, att det stora flertalet av dem som direkt beröres av den i lagen reglerade verksamheten ännu befinner sig i den egentliga barnaåldern. Härtill kommer, att denna benämning är hävdvunnen i vårt land och överensstämmer med den terminologi som användes i våra nordiska grannländer.

På sätt kommittén föreslagit (jfr 1 §) användes »barnavård» även i övrigt i lagförslaget såsom sammanfattande beteckning för samhällets barnavård och ungdomsvård.

I stället för den av kommittén använda rubriken »lag om samhällets barna- och ungdomsvård (barnavårdslag)» har åt departementsförslaget givits benämningen »lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag)», vilken ansetts vara att föredraga ur språklig synpunkt.

Till sin allmänna uppbyggnad ansluter sig departementsförslaget närmare än kommitténs förslag till gällande BvL. Vissa ändringar i fråga om BvL:s kapitelindelning och disposition i övrigt har dock genomförts. I ett inledande kapitel har upptagits grundläggande bestämmelser om barnavårdsorganens uppgift samt om den offentliga barnavårdens allmänna organisation. Kapitlet innehåller bl. a. de stadganden rörande allmänt förebyggande verksamhet, vilka ansetts böra upptagas i lagen. I 2 kap. har upptagits närmare regler om barnavårdsnämnds inre organisation och arbetssätt m. m. och i 3 kap. föreskrifter angående förfarandet i ärenden hos barnavårdsnämnd. Framställningen i lagförslaget övergår därefter till den offentliga barnavårdens olika arbetsområden, varvid först — i 4 kap. — upptages bestämmelser om de ingripanden — bland dem omhändertagande — som barnavårdsnämnd har att vid behov vidtaga i enskilda fall, medan behandlingen av de omhändertagna regleras i 5 kap. och bestämmelser om samhällsvårdens upphörande — beträffande andra omhändertagna än elever vid ungdomsvårdsskolorna — upptages i 6 kap. Nästföljande kapitel reglerar barnavårdsorganens särskilda befattning med vården av fosterbarn och äger tillämpning beträffande såväl omhändertagna som icke omhändertagna barn och ungdomar. I detta kapitel har upptagits ett stadgande om skydd mot skadliga förflyttningar av fosterbarn. I lagförslaget följer därefter bestämmelser om barnavårdsanstalter i 8 kap. och om ungdomsvårdsskolor i 9 kap. Kommuns rätt till ersättning av annan kommun eller staten samt av enskilda regleras i 10 kap. I 11 kap. har sammanförts föreskrifter om förfarandet hos länsstyrelse i underställningsmål, varefter i 12 kap. bestämmelser upptages om besvär. 13 kap. — innehållande ansvarsbestämmelser och vissa särskilda föreskrifter — är avsett att utgöra lagens slutkapitel. Emellertid har BvL:s bestämmelser om arbetsföreläggande m. m. ansetts

böra såsom ett provisorium bli överförda till den nya lagen, och dessa bestämmelser har — för att förebygga luckor i paragrafföljden vid en blivande lagrevision — sammanförts till ett särskilt kapitel — 14 kap. — sist i lagförslaget. Övergångsbestämmelserna har i departementsförslaget — till skillnad från den metod som kommit till användning i BvL och i kommitténs förslag — utbrutits ur kapitelindelningen.

Vissa remissinstanser har såsom tidigare berörts förordat särskild paragrafnumrering i varje kapitel. Övervägande skäl har emellertid ansetts tala för att även i ny barnavårdslag genomgående paragrafnumrering bibehålles.

1 kap. Inledande bestämmelser

(1—6 §§ departementsförslaget)

I detta kapitel har upptagits de grundläggande bestämmelserna rörande den offentliga barnavårdens syfte och allmänna organisation m. m., såsom angående kommuns ansvar för barnavården, barnavårdsnämnd och dess åligganden samt tillsyn över barnavården i riket m. m.

Innehållet i kapitlet ersätter 1, 2, 20, 21 och 79 §§ samt delvis 81 § 2 mom. BvL och motsvarar närmast 1, 2 och 5 kap. kommitténs förslag. Vad i dessa kapitel stadgas behandlas emellertid i departementsförslaget delvis i andra sammanhang.

Begreppet *barn* användes i gällande lag utan någon bestämd åldersgräns uppåt. Med barn menas nämligen — med visst undantag — alla som är föremål för skydd enligt lagen (1 § andra stycket BvL).

Kommittén har föreslagit ändrad terminologi. I dess förslag (2 §) betecknas såsom *underårig* envar som ej fyllt 21 år och såsom *barn* underårig som ej fyllt 18 år. Beteckningarna *ungdom* och *unga* användes däremot i förslaget utan bestämd begränsning till vissa åldrar.

Mot den sålunda föreslagna bestämningen av begreppet barn invänder *länsstyrelsen i Malmöhus län*, att man som barn språkligt sett brukar beteckna den som icke fyllt 16 år och som ungdom den som fyllt 16 år. En lösning av terminologifrågan synes länsstyrelsen vara att enbart upptaga begreppet underårig och att, där gränsdragning erfordras, använda beteckningen »underårig, som ej fyllt 16 år» eller »underårig, som ej fyllt 18 år» etc. Även *länsstyrelsen i Älvsborgs län* framhåller, att den vedertagna åldersgränsen för barn torde vara 16 år, och finner det bättre överensstämmande med gängse språkbruk att med barn avse den som ej uppnått nämnda ålder samt att sammanfatta övriga underåriga under beteckningen ungdom, varigenom en klar gränsdragning erhålles mellan de olika kategorierna med direkt anknytning till lagförslagets rubrik. Enligt *svenska barnpsykiatriska föreningen* är en gränsdragning vid 18 års ålder ur medicinska och psykologiska synpunkter oriktig och bör med barn lämpligen förstås den som ej fyllt 15 år.

I departementsförslaget användes liksom i kommitténs förslag termen underårig såsom beteckning för den som ej fyllt 21 år. Någon särskild de-

definition av begreppet underårig har emellertid icke ansetts erforderlig med hänsyn till att nämnda beteckning — som hämtats från 9 kap. 1 § föräldrabalken — redan är inarbetad i annan lagstiftning. Den av kommittén föreslagna bestämningen av begreppet barn möjliggör — med hänsyn till den betydelse som enligt förslaget givits åt 18-årsgränsen — att denna gräns på förekommande ställen i lagen kan anges på ett smidigt sätt. Såsom framhållits vid remissbehandlingen kan det emellertid inte anses överensstämmande med gängse språkbruk att såsom barn beteckna personer i åldern inemot 18 år. Med det innehåll, som departementsförslaget fått i fråga om åldersgränser, skulle den föreslagna begreppsbestämningen för övrigt knappast medföra några lagstiftningstekniska fördelar. Någon definition av begreppet barn har därför inte upptagits i departementsförslaget, och beteckningen barn användes sålunda i detta utan fixering till vissa åldrar. Motsvarande gäller beträffande beteckningarna ungdom och unga.

I kommitténs förslag utsäges i 8 §, att samhällets barnavård handhaves av kommunerna, landstingskommunerna och staten, och i 15 §, att samhällets barnavård står under statliga myndigheters tillsyn. Dessa stadganden har ansetts överflödiga och därför inte fått motsvarighet i departementsförslaget. Detsamma gäller vissa i 9 § andra stycket och 10 § tredje stycket kommittéförslaget intagna hänvisningar till senare kapitel i förslaget.

Under 14 § har kommittén upptagit hänvisning till vad som gäller om statsbidrag till vissa barnavårdskostnader. En motsvarande hänvisning återfanns tidigare i BvL (67 §) men upphävdes år 1958 i samband med en omläggning av statsbidragsgivningen till kommunerna. Ifrågavarande stadgande har därför också fått utgå ur förslaget.

Frågorna om den allmänt förebyggande verksamheten (5 kap. och 26 § andra stycket kommitténs förslag) samt om landstingens befattning med fosterbarnsvården (12 § andra stycket kommitténs förslag) har redan behandlats i det föregående.

1 §.

Barnavårdskommittén. Kommittén har funnit önskvärt, att i barnavårdslagens inledning kommer till uttryck, vad den i lagen reglerade verksamheten har till syfte och vad barnavårdsorganen alltså i sin verksamhet bör ha till ledstjärna.

Verksamhetens syfte kan enligt kommittén anges vara att befrämja, att barn och ungdom får bästa möjliga uppväxtförhållanden. Stadgande härom har intagits såsom första stycke i lagförslagets 1 §.

När det gäller de underåriga får emellertid — framhåller kommittén — barnavårdsorganens strävan anses ha ett bestämdare mål, nämligen att varje underårig såvitt möjligt skall komma i åtnjutande av den vård, fostran och utbildning, som hans behov och förutsättningar påkallar. Vad kommittén sålunda uttalat har kommit till uttryck i 1 § andra stycket lagförslaget.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag att i ett inledande stadgande kortfattat ange verksamhetens syfte har i vissa yttranden hälsats med tillfredsställelse samt i övrigt lämnats utan erinran.

Innehållet i det föreslagna andra stycket av 1 § har emellertid utsatts för kritik.

Fångvårdsstyrelsen erinrar om att det här rör sig om förhållanden som är föremål för mycket subjektiva bedömningar och att det föreliggande lagförslaget knappast ger anvisningar om de resurser som kan stå till buds beträffande ingripande i det stora flertalet fall det skulle komma att gälla. Vad som däremot enligt styrelsens mening på något sätt bör komma till uttryck i lagen är att ansvaret för fostran av barn och ungdom i första hand åvilar föräldrarna och familjen.

Länsstyrelsen i Kristianstads län anför följande.

Det stadgas, att barnavårdsmyndigheterna skola söka åvägabringa att *varje* underårig erhåller den vård, fostran och utbildning, som hans behov och förutsättningar påkalla. Å andra sidan skall åtgärd vidtagas endast när omständigheterna därtill föranleda och åtgärden skall vara »enligt denna lag». Uttryckssätten synas stå i viss motsättning till varandra. Rent principiellt åligger det väl barnavårdsnämnd att följa *varje* underårigs utveckling (60 § i förslaget) men detta stadgande lär väl knappast kunna tagas som intäkt för en barnavårdsnämnd att handla i så att säga oträngt mål. Även om en underårig ej skulle erhålla den utbildning, som hans förutsättningar påkalla, lär väl knappast, om förhållandena i hemmet äro goda, barnavårdsnämnden vilja ingripa, ett ingripande som för övrigt endast skulle kunna bestå i ett råd till vårdnadshavarna.

Länsstyrelsen i Malmöhus län uttalar, att de skyldigheter, som enligt det föreslagna stadgandet lagts på barnavårdsnämnden, sträcker sig långt utöver vad man rimligen kan ålägga en sådan nämnd, att stadgandet får anses inkräkta på andra myndigheters befogenheter samt att motsvarande bestämelse i gällande lag enligt länsstyrelsens mening är ändamålsenlig och tillfyllest. Liknande synpunkter framhålles även av *länsstyrelsen i Kronobergs län* och *svenska socialvårdsförbundet*.

Föredragande statsrådet. I det stadgande, som inleder föreliggande lagförslag, betecknas såsom förut berörts den i lagen reglerade verksamheten såsom *samhällets vård av barn och ungdom*. I fortsättningen av lagen användes emellertid »barnavård» som sammanfattande beteckning. I övrigt har förevarande paragraf avfattats i nära överensstämmelse med 1 § första stycket i kommitténs lagförslag. Barnavårdens syfte har sålunda angivits vara att främja goda uppväxtförhållanden för de unga.

Vad angår 1 § andra stycket kommitténs lagförslag kan den däremot framförda kritiken enligt min mening inte fränkännas berättigande. För egen del har jag funnit mig böra förorda, att detta stycke får utgå ur förslaget. Vilka speciella uppgifter barnavårdsorganen har i fråga om de underåriga, framgår av lagens centrala delar, och det synes mig knappast va-

ra av något värde att i koncentrerad form erinra därom i inledningsstadgandet.

I anslutning till vissa remissuttalanden vill jag här ytterligare framhålla, att barnavårdsorganens insats naturligtvis alltid är supplerande i förhållande till föräldrars eller annan vårdnadshavares verksamhet, för vilken de grundläggande bestämmelserna återfinnes i föräldrabalken, och att den också kan ersättas av andra vårdorgans ingripande. Detta förhållande, som torde vara självklart, kommer för övrigt till uttryck på olika ställen i lagen.

2 §.

Enligt BvL ankommer det på varje kommun att i enlighet med bestämmelserna i lagen ordna sin barnavård och vidtaga åtgärder till skydd för ungdom inom kommunen. I varje kommun skall finnas en barnavårdsnämnd. Vid handläggning av ärenden rörande ungdomsskydd — varmed avses befattningen med sådan ungdom över 18 år, beträffande vilken ingripande vidtagits med stöd av det år 1934 till 22 § BvL fogade, med d) betecknade stadgandet — må nämnden kallas ungdomsnämnd (1 § första stycket). Mindre kommun kan av Konungen befrias från skyldigheten att ha särskild barnavårdsnämnd; i sådant fall skall barnavårdsnämnden utgöras av socialnämnden med viss förstärkning (7 §).

Barnavårdskommittén. Kommittén har såsom förut berörts inte funnit anledning föreligga att föreslå någon genomgripande ändring vare sig i nu gällande fördelning på kommunerna, landstingskommunerna och staten av de uppgifter, som ingår i samhällets barnavård, eller av den organisation BvL föreskriver för dessa uppgifters handhavande.

Det är alltså kommitténs uppfattning, att de till barnavården hörande uppgifterna — vilka enligt kommitténs förslag också blir i det väsentliga desamma som förut — i principiellt oförändrad omfattning skall åvila kommunerna på det sättet att varje kommun har att sörja för barnavården inom kommunen (se 9 § lagförslaget).

Enligt kommitténs förslag skall i varje kommun finnas en särskild nämnd för barnavårdens handhavande (10 § första stycket). Möjligheten att låta socialnämnden med viss förstärkning utgöra barnavårdsnämnd är enligt kommitténs uppfattning numera praktiskt betydelselös och måste anses obehövlig. Motsvarighet har därför icke upptagits i lagförslaget.

Kommittén har övervägt, huruvida nämnden borde erhålla ändrad beteckning, men stannat vid att bibehålla benämningen barnavårdsnämnd. Även den i BvL anvisade möjligheten för nämnden att kalla sig ungdomsnämnd bevaras, dock med den ändringen, att sistberörda beteckning skall brukas, så snart ärende gäller — uteslutande eller bland annat — underåriga som fyllt 18 år och vare sig ärendet rör vissa särskilda personer eller tillhör den allmänt förebyggande verksamheten.

Beträffande namnfrågan har en av kommitténs experter i särskilt yttrande uttalat avvikande mening och föreslagit beteckningen familjenämnd.

Remissyttrandena. Socialstyrelsen samt länsstyrelserna i Uppsala, Värmlands och Gotlands län anser liksom kommittén benämningen barnavårdsnämnd böra bibehållas.

Målsmännens riksförbund och *några kommunala organ* biträder däremot förslaget att åt nämnden ge benämningen »familjenämnd».

Även andra namnförslag har framförts. Sålunda förordar *fyra barnavårdsnämnder* benämningen »barna- och ungdomsnämnd» eller »ungdoms- och barnavårdsnämnd».

En socialvårdskonsulent — som i övrigt godtar kommitténs namnförslag — hävdar, att benämningen »ungdomsnämnd» alltjämt bör ha frivillig karaktär.

Beträffande sistnämnda beteckning erinrar *Göta hovrätt* om att den också förekommer i strafflagberedningens förslag till skyddslag såsom ersättning för benämningen ungdomsfängelssenämnden och ifrågasätter under hänvisning härtill, om benämningen bör bibehållas i barnavårdslagen. *Hovrätten för Västra Sverige* förordar av samma skäl att benämningen »ungdomsnämnd» utbytes mot »ungdomsvårdsnämnd».

Föredragande statsrådet. I första stycket av förevarande paragraf stadgas till en början — i anslutning till gällande rätt och kommitténs förslag — att varje kommun har att sörja för sin barnavård enligt föreskrifterna i lagen. Därjämte har kommunens skyldigheter med avseende på den allmänt förebyggande verksamheten uttryckligen fastslagits genom föreskrift att kommunen även i övrigt har att verka för det i 1 § angivna syftet nämligen att främja goda uppväxtförhållanden för de unga. De närmare skälen för den föreslagna bestämmelsen, vilken innehållsmässigt motsvarar 59 § i kommitténs lagförslag, har redan tidigare redovisats.

Möjligheten att låta socialnämnden med viss förstärkning utgöra barnavårdsnämnd — vilken möjlighet såsom kommittén framhållit numera torde sakna praktisk betydelse — är inte förenlig med de bestämmelser om barnavårdsnämndens sammansättning som föreslås i det följande. Denna möjlighet bör därför redan av detta skäl inte erhålla motsvarighet i ny lag. Jag vill emellertid i detta sammanhang påpeka, att om nyssnämnda bestämmelser genomföres det kommer att bli möjligt att, där så befinnes lämpligt, låta barnavårdsnämndens och socialnämndens sammansättning bli helt eller delvis identisk.

Den kommunala nämnden för barnavårdens handhavande får enligt departementsförslaget väsentligen samma ställning och huvudsakliga uppgifter som enligt gällande lag. Redan detta förhållande talar starkt för att det namn, som i BvL tillagts nämnden, inte utbytes. Den hävdvunna beteckningen barnavårdsnämnd svarar också väl mot nämndens dominerande uppgift. Alternativet »familjenämnd» finner jag mindre lämpligt med hänsyn till att betydelsefulla familjesociala uppgifter ankommer även på andra kommunala organ, främst socialnämnden. Beteckningen barnavårdsnämnd är visserligen inte helt lycklig, då nämnden befattar sig med personer som läm-

nat den egentliga barnåldern. För sådana fall vore det önskvärt, att begreppet ungdom på ett eller annat sätt kunde ingå i nämndens beteckning. Den ur denna synpunkt riktigaste lösningen skulle vara att införa en sådan beteckning som »barnavårds- och ungdomsnämnd» eller liknande. En dylik sammansatt beteckning kan jag dock av praktiska och språkliga skäl inte tillstyrka. Jag har därför i likhet med kommittén stannat vid att föreslå bibehållande av benämningen barnavårdsnämnd i förening med möjlighet att använda en särskild beteckning för nämnden, då denna handlägger ärenden rörande annan ungdom än barn. Härvid har jag inte funnit anledning föreligga att utbyta »ungdomsnämnd» mot annan beteckning. Den valda lösningen med två olika beteckningar för nämnden är uppenbarligen inte idealisk. Särskilt i mindre kommuner, där ärenden rörande äldre ungdom måhända endast sparsamt förekommer, kan olägenheterna för nämnden av att stundom behöva framträda under ett annat namn än det regelmässiga vara så stora, att de kan anses överväga fördelarna. Med hänsyn härtill har jag funnit det vara försiktigast att — såsom också påyrkats i ett yttrande — låta det även framdeles få ankomma på nämnden att själv avgöra, om den skall framträda under beteckningen ungdomsnämnd. Vad angår avgränsningen av de ärenden i vilka denna benämning skall kunna nyttjas, ansluter jag mig till kommitténs förslag utom såvitt avser åldersgränsen. I överensstämmelse med vad jag förut anfört beträffande begreppet barn anser jag, att 18-årsgränsen i detta sammanhang är alltför hög. Jag har för egen del funnit mig böra i stället föreslå, att gränsen sättes vid 15 år.

I enlighet med det nu anförda har i andra stycket av förevarande paragraf stadgats, att en barnavårdsnämnd skall finnas i varje kommun samt att nämnden vid befattning med ärenden rörande ungdom över 15 år må kalla sig ungdomsnämnd.

3 §.

I denna paragraf, som ersätter 2 § BvL och delvis motsvarar 10 och 22 samt 60—62 §§ kommitténs förslag, anges i sammanträngd form barnavårdsnämndens åligganden.

Gällande bestämmelser. Enligt 2 § 1 mom. första stycket BvL har barnavårdsnämnden att med uppmärksamhet följa de inom kommunen rådande förhållandena i avseende på barns och ungdoms vård och uppfostran samt noggrant tillse, att barn och ungdom, som vistas inom kommunen och är i den belägenhet, att det enligt lagen ankommer på nämnden att ingripa, blir föremål för dess åtgärder. I andra stycket av samma mom. anges genom uppräknig huvudgrenarna av nämndens åligganden enligt de följande kapitlena i lagen. Vidare anges här nämndens åligganden i egenskap av förvaltnings- och verkställighetsorgan för allt som hör till kommunens barnavård.

Under det att 1 mom. sålunda behandlar nämndens obligatoriska åligganden, har i 2 mom., vilket redan berörts i avsnittet om den allmänt före-

byggande verksamheten, angivits vissa arbetsuppgifter, som skulle kunna betecknas såsom fakultativa.

Slutligen har i 3 mom. intagits en hänvisning till de övriga författningar, som innehåller stadganden om barnavårdsnämndens åligganden.

Föredragande statsrådet. I nära anslutning till gällande rätt har i denna paragraf av departementsförslaget summariskt angivits barnavårdsnämndens allmänna uppgifter. I de följande kapitlen upptages mera detaljerade bestämmelser om arten av nämndens verksamhet i de delar, som kräver reglering i lag.

Liksom enligt 2 § BvL ålägges det till en början barnavårdsnämnden att göra sig väl förtrogen med barns och ungdoms levnadsförhållanden inom kommunen. Som en nyhet föreslås — i anslutning till 60 § andra stycket kommitténs lagförslag — att nämnden särskilt skall uppmärksamma sådana underåriga som med hänsyn till föreliggande omständigheter kan anses vara särskilt utsatta för risk att utvecklas ogynnsamt. Rörande skälen till förslaget i denna del hänvisas till avsnittet om den allmänt förebyggande verksamheten.

Därnäst har i paragrafen upptagits ett stadgande — närmast motsvarande 61 § kommitténs förslag — enligt vilket barnavårdsnämnden har att verka för önskvärda förbättringar i fråga om kommunens barnavård, varvid anordningar för förbättring av barns och ungdoms fritidsförhållanden särskilt framhålls. Vidare stadgas att nämnden skall tillhandagå allmänheten med råd och upplysningar i frågor, som äger samband med nämndens verksamhet. Beträffande skälen för dessa båda stadganden hänvisas till avsnittet om den allmänt förebyggande verksamheten.

Vid avfattningen av de bestämmelser i paragrafen, vilka avser barnavårdsnämndens åligganden såsom förvaltnings- och verkställighetsorgan, har beaktats, att uppgifter på det allmänt förebyggande området kan ha uppdragits åt annat organ i kommunen. I övrigt torde dessa bestämmelser, som utformats med 6 § SochjL såsom förebild, inte behöva närmare kommenteras.

Att nämnden har att fullgöra de uppgifter som ankommer på nämnden enligt den föreslagna lagen och särskilda författningar, torde vara så självklart, att något uttryckligt stadgande härom inte synes vara behövt.

4 och 5 §§.

I 2 kap. BvL, som omfattar 20 och 21 §§, ges allmänna bestämmelser om uppsikt över samhällets barnavård.

Enligt 20 § har länsstyrelserna att vaka över att den i BvL angivna verksamheten ordnas och handhaves på ett ändamålsenligt sätt så att de, som är i behov därav, blir föremål för de åtgärder, som påkallas av omständigheterna. Vid sin befattning med kommunernas barnavård skall länsstyrelserna biträdas av socialvårdskonsulenter och barnavårdsassistenter. Dessa befattningshavare har jämväl till uppgift att tillhandagå med upp-

lysningar och råd rörande barnvården. Vidare stadgas, att länsstyrelsen må förordna vederbörande tjänsteläkare att verkställa undersökning rörande missförhållanden i avseende på barns och ungdoms vård.

I 21 § stadgas, att det ankommer på socialstyrelsen att med biträde av statens inspektör för barnavård verka för barnavårdens ändamålsenliga ordnande och främja dess utveckling. Enligt samma stadgande skall verksamheten vid barnavårdsanstalterna stå under socialstyrelsens tillsyn samt närmare bestämmelser om styrelsens och inspektörens åligganden i fråga om uppsikt meddelas av Konungen. Vidare hänvisas angående tillsyn över verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna till vad Konungen därom förordnar.

Ytterligare må i detta sammanhang erinras om att bland BvL:s besvärsmålsbestämmelser under 81 § 2 mom. stadgas *dels* att länsstyrelsen, oavsett huruvida besvär anförts, skall, då missförhållande föreligger, vars avhjälpande ankommer på barnavårdsnämnd eller styrelse för anstalt, tillhålla nämnden eller styrelsen att vidtaga erforderlig åtgärd, *dels ock* att envar äger rätt att om missförhållande som nu nämnts göra anmälan hos myndighet eller befattningshavare, som avses i 2 kap.

Barnavårdskommittén. Kommittén anser att statens uppsikt över barnavården bör till såväl omfattning som karaktär förbli oförändrad. I lagförslaget har liksom i SochjL benämningen tillsyn brukats i stället för uppsikt (se 15 § lagförslaget).

Socialstyrelsens tillsynsuppgifter har närmare angivits i 16 § lagförslaget. Syftet med socialstyrelsens tillsyn anges i detta stadgande vara att tillse, att det allmännas verksamhet för barns och ungdoms vård och skydd i enlighet med barnavårdslagen ändamålsenligt ordnas och handhaves. Enligt uttrycklig föreskrift skall barnavårdsanstalter och ungdomshem stå under socialstyrelsens tillsyn, även om de icke drives av det allmänna. I det föreslagna stadgandet har vidare utsagts, att socialstyrelsen i erforderlig omfattning bör utfärda allmänna råd och anvisningar.

Därest socialstyrelsens tillsynsuppgift i lagen anges på sådant sätt som kommittén föreslagit, bortfaller enligt kommittén anledning att bibehålla bestämmelsen om biträde av statens inspektör för barnavården. Kommittén har emellertid ansett lämpligt, att lagen erinrar om den särskilda ställning såsom statens inspektör, vilken tillkommer chefen för socialstyrelsens barnavårdsbyrå. Sådan erinran har intagits i 16 § av lagförslaget.

Beträffande innebörden av länsstyrelsens tillsynsverksamhet gör kommittén följande uttalande.

I *länsstyrelses tillsynsverksamhet* måste liksom hittills övervakningen av lagens tillämpning vara ett framträdande drag. På länsstyrelsen bör det ankomma att nära följa kommunernas och anstalternas verksamhet samt att på ett tidigt stadium reagera mot icke önskvärda företeelser. Men länsstyrelsens tillsyn bör likväl icke domineras av kontroll och av korrigerande ingripanden. I överensstämmelse med länsstyrelsens allmänna uppgift med avseende å länets förhållanden bör det ankomma på länsstyrelsen att söka få till stånd en rikt utvecklad och facetterad, väl planlagd och skött barna-

vårdsverksamhet. För ändamålet krävs från länsstyrelsens sida initiativ, samordning av olika krafter, utjämning av motsättningar, råd och vägledning samt bistånd jämväl i andra hänseenden.

För att kunna bilda sig en uppfattning om hur lagen tillämpas av de olika nämnderna och kunna i mån av behov lämna bistånd eller göra rättande ingripande är det påkallat, att länsstyrelsen i viss omfattning följer barnavårdsnämnds handläggning av enskilda ärenden.

Kommittén framhåller vidare, att länsstyrelsen i sin tillsynsverksamhet självfallet i fortsättningen liksom hittills behöver biträde av specialutbildade befattningshavare. Dessas uppgifter inom tillsynen bör emellertid enligt kommittén icke vara andra än länsstyrelsens egna. Med hänsyn härtill och då konsulenterna enligt kommitténs mening bör bli tjänstemän hos länsstyrelserna torde, enligt kommittén, anledning icke föreligga att i ny barnavårdslag särskilt ange vilka befattningshavare som skall eller bör anlitas i länsstyrelses tillsynsverksamhet.

Bestämmelser om länsstyrelses tillsynsverksamhet har i lagförslaget upptagits under 18 §.

I första stycket av denna paragraf stadgas, att länsstyrelse har att i samverkan med socialstyrelsen noga följa tillämpningen av lagen, vaka över att barnavårdsverksamheten i länet ändamålsenligt ordnas och handhaves samt främja dess utveckling.

Enligt kommittén måste det i fortsättningen liksom hittills ingå i tillsynsuppgiften att med rättande åtgärder ingripa mot missförhållanden, som befinnes föreligga inom samhällets barnavård. Vad angår barnavårdsanstalter och vissa andra institutioner ges bestämmelser om rättande ingripanden i förslaget (liksom i BvL) i samband med stadganden i övrigt om anstalterna och institutionerna, se 10 kap. lagförslaget. För ungdomsvårdsskolornas del bör ämnet enligt kommitténs mening behandlas i den särskilda stadgan för sådana skolor och erforderliga åtgärder ankomma på socialstyrelsen och statens inspektör för skolorna. Återstår den kommunala barnavårdsverksamheten, i vad densamma ej innebär drivande av institutioner, som i 10 kap. lagförslaget avses. Att med rättande åtgärder ingripa mot otillfredsställande förhållanden inom den kommunala barnavården (bortsett från nyssnämnda institutionsverksamhet) bör enligt kommitténs mening förbli en uppgift för länsstyrelsen ensam.

Kommittén framhåller, att den gällande, i 81 § 2 mom. BvL upptagna bestämmelsen om rättande ingripande knappast är tillfredsställande, samt fortsätter.

Den täcker inte de fall, där otillfredsställande förhållande icke beror av barnavårdsnämnden och inte kan av densamma avhjälpas, i det att förhållandet är beroende av ställningstagande från kommunens fullmäktiges eller styrelses sida. Bestämmelsen lämnar också öppet, vad länsstyrelsen kan och bör göra, om åtgärd, som länsstyrelsen tillhållit barnavårdsnämnd att vidtaga, inte kommer till stånd.

Enligt kommitténs förslag (18 § andra stycket) skall länsstyrelse ingripa mot otillfredsställande förhållanden inom den kommunala barnavården ge-

nom att meddela vederbörande den föreskrift, som befinnes nödig för vinande av rättelse. Barnavårdsnämnds försummelser i fråga om åtgärder avseende underåriga har särskilt framhållits i lagtexten. Förslaget innebär i förhållande till bestämmelsen i 81 § 2 mom. BvL så till vida en inskränkning, som den särskilda möjligheten att ingripa mot anstaltsstyrelse på förut anförda skäl utesluts, men samtidigt en utvidgning, i det att även missförhållanden, som ej beror av eller kan rättas av barnavårdsnämnd, åsyftas.

Kommittén har övervägt, huruvida icke till länsstyrelses befogenhet och plikt att såsom tillsynsmyndighet meddela rättande föreskrift borde fogas behörighet för länsstyrelsen att i fall, där det uppenbarligen är av största vikt, att åtgärd som ankommer på barnavårdsnämnd vidtages, men detta underlåtes, träffa avgörande i nämndens ställe. En sådan ordning skulle, framhåller kommittén, i princip stå nära den för nykterhetsvården gällande. Behörigheten att besluta i barnavårdsnämnds ställe kunde enligt kommittén lämpligen vara begränsad till att avse dels förbud mot barns mottagande i enskilt hem, dels ock ingripanden jämlikt 7 kap. för att bereda underårig tillfredsställande levnadsförhållanden. Förutsättning borde vara, att barnavårdsnämnd underlåtit vidtaga åtgärd, fastän sådan vore uppenbarligen påkallad.

Kommittén har emellertid ansett att det i praktiken icke visat sig föreligga något mera framträdande behov av att länsstyrelse tillägges rätt att besluta i barnavårdsnämnds ställe. Med hänsyn härtill och då det enligt kommitténs mening i och för sig får anses lyckligt, om sådan behörighet kan avvaras, har kommittén avstått från att framlägga förslag till lagstaddande därom.

I särskilt yttrande av fyra experter framhålles, att kommitténs förslag, enligt vilket länsstyrelsen såsom yttersta åtgärd äger förelägga försumlig barnavårdsnämnd att vidtaga rättelse, är mindre lyckligt, då det gäller tvångsomhändertagande, med hänsyn till att länsstyrelsen kan komma att såsom underställningsmyndighet få pröva ett beslut, som barnavårdsnämnd meddelat till åttlydnad av länsstyrelsens föreläggande. Det av kommittén avvisade alternativet att låta länsstyrelsen i dylika fall inträda såsom första instans och således övertaga ärendet från barnavårdsnämnden vore, anför experterna, en ur rättssynpunkt bättre ordning än nu gällande. En annan och likaledes bättre utväg att lösa denna fråga är enligt experternas mening att tillerkänna socialvårdskonsumenten rätt att hos länsstyrelsen föra talan om tvångsomhändertagande i fall där barnavårdsnämnd enligt konsulentens förmenande försummat att fatta beslut angående omhändertagande.

Remissyttrandena. Några remissinstanser påtalar, att länsstyrelsernas tillsynsuppgifter i kommitténs förslag kommit att skjutas i bakgrunden.

Svenska socialvårdsförbundet håller sålunda före att tillsynsbestämmelserna fått en avfattning som innebär en icke oviktig förskjutning av tillsynen från lokalt till centralt håll, något som förbundet förklarar sig icke kunna acceptera.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anför i anslutning till 16 § följande.

I likhet med vad som nu gäller synes avsikten vara att det är länsstyrelsen, som har att vidtaga rättande åtgärder, under det att socialstyrelsens uppgifter mera bör ligga på det rådgivande planet. Att så skall vara förhållandet synes emellertid icke helt otvetydigt framgå av lagbudens formulering. Paragrafen synes därför böra avfattas så att det mera direkt framgår att socialstyrelsens uppgifter är att med uppmärksamhet följa den allmänna utvecklingen inom barnavårdsområdet och att med stöd av sina iakttagelser framlägga erforderliga förslag ävensom att i den omfattning som styrelsen anser behövt utfärda allmänna råd och anvisningar.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser, att orden »i samverkan med socialstyrelsen» i 18 § första stycket lagförslaget bör utgå.

Kommitténs förslag i fråga om behörighet för länsstyrelse att ingripa med rättande åtgärder mot missförhållanden inom kommunernas barnavård har föranlett en livlig diskussion bland remissinstanserna.

Utredningen om administrativa frihetsberövanden framhåller, att länsstyrelsen genom tillsynen erhåller en god och värdefull överblick över den barnavårdande verksamheten i hela länet samt fortsätter därefter.

Tillsynen innebär emellertid att länsstyrelsen är skyldig att meddela direktiv och riktlinjer för barnavårdsnämndernas verksamhet i länet, och detta kan medföra svårigheter för länsstyrelsens opartiska prövning av ärendena. I varje fall beträffande åtgärder av frihetsberövande och frihetsinskränkande beskaffenhet synes en sådan ordning böra eftersträvas, att det organ, som har att överpröva barnavårdsnämndens beslut, icke tidigare bundit sig för avgörande i viss riktning.

En *socialvårdskonsulent* påtalar det otillfredsställande i att länsstyrelse samtidigt är såväl tillsynsorgan som prövningsinstans för barnavårdsnämnds beslut rörande omhändertagande och ifrågasätter om icke alla ålägganden för barnavårdsnämnd borde prövas av det centrala organet, socialstyrelsen.

Åtskilliga *kommunala organ* framhåller, att bestämmelserna för en kommun kan få mycket vittgående konsekvenser, icke minst i ekonomiskt hänseende. Om otillfredsställande förhållanden anses råda med avseende på barnavården i en kommun, torde denna — framhållas det — med den avfattning bestämmelserna fått kunna åläggas exempelvis att utöka barnavårdsnämndens personal, något som måste anses alltför mycket inskränka kommunens självbestämmanderätt. Vidare ställer sig dessa remissorgan avvisande till tanken att ledamöterna i en kommunal nämnd genom åläggande av statlig myndighet skulle kunna tvingas att ta ansvaret för ett sådant ingripande som ett frihetsberövande.

Liknande tankegångar kommer till uttryck i yttrandena av *svenska stadsförbundet*, *svenska landskommunernas förbund* och *svenska socialvårdsförbundet*.

Länsstyrelsen i Östergötlands län påpekar, att bestämmelserna i avsaknad av sanktionsstadgande allenast innefattar ett bemyndigande för länsstyrelse att meddela föreskrift utan att inskränkning sker i den kommunala självbestämmanderätten.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser, att bestämmelserna bör kompletteras med en sanktionsbestämmelse. För att eliminera riskerna av opåkallat användande av föreläggandeinstitutet bör enligt länsstyrelsen kommun erhålla rätt att få länsstyrelsens beslut besvärsvägen prövat av Kungl. Maj:t. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* ställer sig icke helt främmande till tanken att behov av tvångsmedel i enstaka undantagsfall kan föreligga.

Socialstyrelsen anför i denna fråga följande.

Den första åtgärden vid otillfredsställande förhållanden bör givetvis vara den av kommittén föreslagna, nämligen att meddela en för avhjälpande av missförhållanden lämpad föreskrift. Om barnavårdsnämnd icke efterkommer denna, bör länsstyrelsen ha möjlighet antingen att medelst sanktionsförfarande framtvinga att barnavårdsnämnden följer föreskriften eller ock att själv vidtaga den föreskrivna åtgärden i barnavårdsnämndens ställe.

Även andra remissinstanser ställer sig positiva till den av kommittén diskuterade men avvisade tanken att länsstyrelse skulle äga inträda i barnavårdsnämndens ställe och alltså såsom första instans besluta om ingripanden i enskilda fall.

Enligt *riksåklagarämbetet* bör länsstyrelserna sålunda ha vidsträckta befogenheter inom barnavården. Ämbetet anför härom, i sammanfattning återgivet, följande: Länsstyrelserna bör vara oförhindrade att av eget initiativ ingripa i sådana fall, då en barnavårdsnämnd icke vidtagit tillräckligt effektiva åtgärder. Införes en sådan ordning kan, då fråga är om ungdomar som begått brott, allmän åklagare utan att någon särskild fatalietid eller andra formalia behöver iakttas hänvända sig till länsstyrelsen och påkalla dess ingripande. Att öppna en sådan möjlighet för åklagarna bör enligt ämbetets förmenande vara en konsekvens av att ansvaret för åtgärderna mot kriminell ungdom under 18 år praktiskt taget helt lägges på de socialvårdande myndigheterna.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län förordar också, att länsstyrelse medgives befogenhet att i barnavårdsnämnds ställe träffa avgörande, då nämnden underlåter att vidtaga åtgärd och denna av länsstyrelsen bedömes vara av största vikt. I samma riktning uttalar sig *länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands och Jämtlands län*.

Andra länsstyrelser — såsom *länsstyrelserna i Värmlands, Gävleborgs och Västerbottens län* — ställer sig helt avvisande till att länsstyrelse skulle tilläggas rätt att själv ingripa och besluta i barnavårdsnämnds ställe.

Två remissinstanser, *länsstyrelsen i Kronobergs län* och *svenska läkarsällskapet*, gillar den av experterna anvisade lösningen att tillerkänna socialvårdskonsulenten rätt att hos länsstyrelsen föra talan om tvångsombändertagande.

Föredragande statsrådet. Till kommitténs uppfattning, att statens uppsikt över barnavårdsverksamheten bör bibehållas med nuvarande omfattning och karaktär, kan jag obetingat ansluta mig. Att samhällets barnavård på grundval av BvL utvecklats väl samt att verksamheten i stort löper i goda

banor, har uppnåtts genom samverkan av olika krafter, och inte minst betydelsefull har därvid varit insatsen av de myndigheter och befattningshavare, som anförtratts tillsynsuppgiften. Deras fortsatta och oförsvagade insats krävs för att bevara vad som uppnåtts och göra nya framsteg. Tillsynsverksamheten bör också framdeles bedrivas med samma kompetensfördelning mellan tillsynsorganen som för närvarande. För att denna ståndpunkt skall komma till klart uttryck i lagen har de av kommittén föreslagna tillsynsbestämmelserna i departementsförslaget omarbetats för att bringas i närmare överensstämmelse med gällande rätt. Vid utformningen av bestämmelserna i departementsförslaget har motsvarande stadgande i SochjL i stort sett fått tjäna som förebild. Liksom i BvL och SochjL har i departementsförslaget länsstyrelsernas uppgifter på området reglerats före socialstyrelsens. De grundläggande bestämmelserna om länsstyrelsernas tillsynsverksamhet har sålunda intagits i 4 §, medan socialstyrelsens uppgifter såsom centralt tillsynsorgan regleras i 5 §.

Ehuru jag självfallet är av den uppfattningen att det många gånger kan vara värdefullt, att länsstyrelsen bedriver sin tillsynsverksamhet i samverkan med socialstyrelsen, kan jag inte finna lämpligt att en tvingande föreskrift om sådan samverkan införes i lagtexten. Till kommitténs uttalande om tillsynens innebörd kan jag däremot ansluta mig. Vad kommittén i detta avseende uttalat har ansetts kunna i lagtexten komma till uttryck på ett sätt som nära överensstämmer med SochjL.

I likhet med kommittén anser jag inte nödvändigt att i lagtexten ange vilka befattningshavare som skall eller bör anlitas i länsstyrelsens tillsynsverksamhet, och för socialvårdskonsulenternas del gäller detta enligt min mening oavsett vilken ställning i organisatoriskt avseende de kan komma att intaga.

Såsom torde framgå av den föreslagna lagtexten har avsetts att länsstyrelsens tillsyn skall omfatta all inom länet bedriven verksamhet, som är att hänföra till den offentliga barnavården. Med hänsyn till att staten numera helt övertagit ansvaret för ungdomsvårdsskolorna, vilka sorterar under socialstyrelsen som centralmyndighet, bör någon tillsyn över dessa skolor från länsstyrelsens sida dock inte ifrågakomma.

Jag ansluter mig till kommitténs uppfattning att länsstyrelse självfallet bör äga befogenhet att ingripa mot missförhållanden i fråga om en kommuns barnavård, oavsett om missförhållandena beror av eller kan rättas av barnavårdsnämnden. Motsvarande ordning gäller enligt SochjL, och jag har för min del inte kunnat finna fog för den kritik, som från vissa håll framförts mot kommitténs förslag i denna del. Det är naturligt att barnavårdsnämnds försummelser i fråga om åtgärder som rör underåriga uppmärksammas särskilt, och detta har liksom i kommitténs förslag ansetts böra komma till uttryck i lagtexten.

Finner länsstyrelsen, att barnavårdsnämnd försummat att vidtaga erforderliga åtgärder beträffande underårig, skall länsstyrelsen förmå nämnden att fullgöra sin skyldighet härutinnan. I anslutning till rådande ordning och

i enlighet med vad kommittén föreslagit bör länsstyrelsens ingripande ha formen av preciserad föreskrift. Vad sålunda åsyftats torde böra, liksom enligt gällande rätt, i lagen uttryckas så, att länsstyrelsen skall tillhålla nämnden att fullgöra sin skyldighet. Om det är fråga om annat missförhållande beträffande barnavård, för vilken kommun i länet är ansvarig, bör länsstyrelsens ingripande — i nära överensstämmelse med vad som stadgas i SochjL — bestå i att vidtaga den åtgärd som erfordras för att vinna rättelse.

I ett antal yttranden har påyrkats, att länsstyrelse skulle erhålla befogenhet att ingripa mot missförhållanden genom tvångsmedel. Vad som därvid åsyftats synes främst vara det fallet, att barnavårdsnämnd underlåter att besluta angående omhändertagande, ehuru länsstyrelsen finner sådant angeläget.

Därest det anses nödvändigt att tillägga länsstyrelse befogenhet att tvångsvis få till stånd ett omhändertagande av underårig, kan det enligt min mening knappast ifrågakomma annat än att länsstyrelsen bör bli berättigad att besluta omhändertagandet i barnavårdsnämndens ställe. Detta skulle emellertid innebära en brytning med vissa grundsatser, på vilka den offentliga barnvården hittills vilat, och det kan ingalunda hållas för visst, att barnvården härigenom skulle bli effektivare, även om något enstaka omhändertagande, som eljest uteblivit, skulle komma till stånd. Fastmera kan det befaras, att barnavårdsnämndernas känsla av eget ansvar för verksamheten skulle komma att i viss mån försvagas. Det är därför utan tvekan lyckligast, om behörighet för länsstyrelsen att själv besluta omhändertagande kan avvaras. Såsom kommittén uttalat har det i praktiken inte visat sig föreligga något mera framträdande behov av en sådan behörighet. Enligt min uppfattning kommer något ökat behov därav inte heller att uppstå genom den nu föreslagna nya barnavårdslagen, vilken såvitt nu är i fråga bygger på samma principer som gällande lag. Jag har alltså vid övervägande av detta spörsmål stannat vid den ståndpunkten att länsstyrelse inte bör erhålla sådan befogenhet, en ståndpunkt som också biträts av flertalet remissinstanser.

Vad angår socialstyrelsens tillsynsverksamhet bör den främst vara av rådgivande och vägledande karaktär. För att kunna fullgöra denna uppgift synes det nödvändigt att socialstyrelsen i stort följer utvecklingen på barnavårdens område. Erforderlig information härom bör socialstyrelsen mestadels kunna förvärva i andra former än genom egna besök. Då den egentliga inspektionsverksamheten framdeles liksom hittills bör ankomma på länsstyrelserna, vill jag i detta sammanhang betona önskvärdheten av att vederbörande länsstyrelse underrättas om socialstyrelsens besök, så att det kan bli möjligt för länsstyrelsen att vara representerad.

Vad jag nu anført har avsett socialstyrelsens tillsyn över den kommunala barnvården. I fråga om barnavårdsanstalter är läget så till vida ett annat, att inspektioner från socialstyrelsens sida även i fortsättningen måste utgöra ett normalt led i verksamheten. Vad jag nyss nämnt om vikten

av samordning med länsstyrelsernas tillsynsverksamhet äger naturligtvis tillämpning även beträffande dessa inspektioner.

Då chefen för socialstyrelsens barnavårdsbyrå i sin nuvarande egenskap av statens inspektör för barnavård inte har andra befogenheter än som tillkommer styrelsen, har stadgandet i 16 § tredje stycket kommitténs lagförslag inte ansetts böra upptagas i departementsförslaget. Inspektörsbe-teckningen bortfaller alltså.

6 §.

I denna paragraf, som motsvarar 79 § BvL och 17 § kommitténs förslag, har intagits ett stadgande om råd och anvisningar av medicinalstyrelsen. I överensstämmelse med yrkande av *svenska läkaresällskapet* har verksamheten i departementsförslaget angivits skola avse vård av barn och ungdom utan speciellt framhävande av någon viss åldersgrupp.

2 kap. Barnavårdsnämnd

(7—13 §§ departementsförslaget)

I detta kapitel, som i huvudsak motsvarar 3 kap. kommitténs lagförslag, har upptagits bestämmelser om barnavårdsnämnds organisation och arbets-sätt. Kommittén har i sitt förslag eftersträvat att anpassa bestämmelserna efter vad som enligt KL gäller om kommuns styrelse samt efter motsvarande regler i SochjL. Vid överarbetningen av förslaget har det — för övrigt i överensstämmelse med yrkanden i åtskilliga remissyttranden — befunnits möjligt och lämpligt att i såväl sakligt som formellt avseende anpassa bestämmelserna ännu närmare till innehållet i nämnda båda lagar.

Departementsförslaget saknar motsvarighet till vissa bestämmelser i BvL och kommittéförslaget. Så är till en början fallet med bestämmelserna om vad som åligger barnavårdsnämndens ordförande i särskilda avseenden (11 § BvL och 29 § kommittéförslaget). Motsvarande stadgande i FvL har icke överförts till SochjL, och anledning torde icke föreligga till annan reglering i barnavårdslagen. Vidare har det inte ansetts tillräckligt motiverat att i ny barnavårdslag upptaga särskilda bestämmelser om hur ansökan, anmälan eller yttrande, som riktas till barnavårdsnämnden, skall avfattas och bringas till nämndens kännedom (17 §, 24 § 2 mom., 31 § sista punkten, 51 § 7 mom. och 59 § 3 mom. BvL samt 30 och 31 §§ kommittéförslaget). Slutligen har i departementsförslaget icke upptagits någon bestämmelse om krets- eller distriktsindelning (14 § 1 mom. BvL och 27 § kommittéförslaget), enär möjligheten till sådan indelning torde ha spelat ut sin roll på barnavårdens område. Ett lagstadgande därom måste också anses överflödigt vid sidan av de i departementsförslaget upptagna bestämmelserna om delegation av beslutanderätt. Därest det för att åstadkomma önskvärd arbetsfördelning inom barnavårdsnämnden skulle befinnas lämpligt att fördela olika arbetsuppgifter efter en geografisk indelning, möter detta givetvis inte något hinder, förutsatt att avsteg icke göres från vad lagen kräver.

7 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om val av ledamöter och suppleanter i barnavårdsnämnd, om antalet ledamöter samt om tjänstgöringsordning för suppleanterna.

Gällande bestämmelser. Enligt 3 § BvL skall barnavårdsnämnden bestå av a) en ledamot av kommunens socialnämnd, b) en i församlingstjänst inom kommunen anställd ordinarie präst, c) en vid kommunens folkskolor eller fortsättningsskolor anställd lärare eller lärarinna eller för kommunen anställd folkskolinspektör, d) minst två andra för nit och intresse för barn- och ungdomsvård kända män eller kvinnor samt e) i vissa fall en läkare. De under a) — d) angivna ledamöterna väljes av kommunens fullmäktige, men om endast en präst eller en representant för skolväsendet finnes, är denne eller hans ställföreträdare utan val ledamot. Minst en ledamot skall vara kvinna. Där så lämpligen kan ske, bör juridisk sakkunskap vara företrädd inom nämnden. I fråga om läkarrepresentanten är föreskrivet, att i stad såsom ledamot i nämnden skall ingå stadsläkare, om sådan finnes, eller ock annan i staden bosatt, av staden därtill utsedd läkare. I landskommun, där tjänsteläkare är bosatt, är denne ledamot av nämnden. Skulle flera tjänsteläkare vara bosatta i sådan kommun, bestämmer länsstyrelsen vilken av dem som skall vara ledamot.

Suppleanter i barnavårdsnämnden utses enligt 5 § BvL efter i huvudsak samma grunder som de ordinarie ledamöterna.

Rörande val av ledamöter och suppleanter i socialnämnd innehåller 3 § SochjL stadganden, vilka ansluter sig till vad enligt KL gäller i fråga om kommunens styrelse. Ledamöter och suppleanter skall sålunda enligt paragrafens första stycke väljas av kommunens fullmäktige till det antal fullmäktige bestämmer. Antalet ledamöter må dock icke vara under fem. Inga villkor om kvalifikationer av något slag uppställas, ej heller ges några rekommendationer. Paragrafen innehåller vidare i andra och tredje styckena stadganden om anlitande av den proportionella valmetoden och om tjänstgöringsordning för suppleanterna för den händelse valet icke skett proportionellt.

Barnavårdskommittén. Enligt kommitténs förslag skall i ny barnavårdslag icke förekomma motsvarighet till vad BvL innehåller om prästs, lärares och i vissa fall läkares obligatoriska ledamotskap i barnavårdsnämnden. Kommittén har vidare icke ansett tillräckliga skäl föreligga för att föreslå lagstadgande om rekommendation för inval av personer med speciell sakkunskap. Icke heller har bestämmelsen om att en av ledamöterna i kommunens socialnämnd skall ingå såsom ledamot i barnavårdsnämnden fått motsvarighet i förslaget.

Enligt kommitténs mening bör — i huvudsaklig anslutning till vad enligt BvL gäller beträffande de ledamöter, som kommunen väljer utan att vara bunden till vissa grupper av befattningshavare och yrkesutövare

— även i ny barnavårdsdag komma till uttryck, att barnavårdsnämnds ledamöter skall väljas bland sådana personer, som är kända för intresse och förståelse för barn och ungdom.

Kommittén har vidare ansett det vara nödvändigt med tvingande bestämmelser om representation för båda könen.

Av kommittén föreslagna bestämmelser om vem som skall utse barnavårdsnämnd samt om ledamöters och suppleanters antal är utformade i anslutning till 3 § första stycket SochjL.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag, att de nu gällande reglerna om representation i barnavårdsnämnden för vissa befattningshavare, uppdragsinnehavare och yrkesutövare skall slopas och att representation för någon annan jämförlig kategori eller för myndighet eller dylikt icke skall införas, tillstyrkes eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Till dem som uttryckligen tillstyrker förslaget i denna del hör bl. a. *hovrätten för Västra Sverige, socialstyrelsen, länsstyrelserna i Värmlands, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs samt Västerbottens län* ävensom *svenska stadsförbundet*, flera *socialvårdskonsulenter* och åtskilliga *kommunala organ*.

Vissa av de tillstyrkande remissinstanserna — såsom *socialstyrelsen* samt *länsstyrelserna i Värmlands och Norrbottens län* — betonar vikten av den i lagförslaget intagna föreskriften om intresse och förståelse för barn och ungdom. *Länsstyrelserna i Kopparbergs och Västerbottens län* samt *svenska stadsförbundet* anser däremot överflödigt att i lagtexten uppställa några som helst kvalifikationsvillkor och finner lagtexten böra avfattas i fullständig överensstämmelse med 3 § SochjL.

En klart avvisande ståndpunkt till kommitténs förslag intar *Göta hovrätt*, som förordar, att gällande bestämmelser om barnavårdsnämndens sammansättning bibehålles i stort sett oförändrade. Genomförandet av kommitténs förslag kunde nämligen enligt hovrätten komma att medföra en försvagning av barnavårdsnämnden, vilket icke vore lyckligt med tanke på de ökade krav som enligt förslaget ställas på nämnden.

Även *hovrätten över Skåne och Blekinge, länsstyrelserna i Malmöhus och Västernorrlands län* samt *kyrkliga kvinnorådet* hyser mer eller mindre starka betänkligheter mot att slopa den delvis fackmannamässiga sammansättningen av barnavårdsnämnd.

Domkapitlet i Lunds stift understryker vikten av att någon ändring icke göres beträffande prästs obligatoriska ledamotskap i barnavårdsnämnd, medan *domkapitlet i Göteborgs stift* under hänvisning till prästernas ökade arbetsbörda förklarar sig trots betänkligheter kunna godtaga kommitténs förslag.

Med hänsyn till den nära kontakt, som föreligger mellan skola, barn och hem, anser *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* det vara av värde för barnavårdsnämndens verksamhet, om en i kommunen verksam lärare ingår som självskriven ledamot.

Målsmännens riksförbund framhåller med skärpa vikten av att läkare —

helst psykiater där sådan finnes att tillgå — alltid ingår i barnavårdsnämnden. Förbundet anför härom.

Visserligen ger lagförslaget möjlighet — i vissa fall stadgas om skyldighet — för barnavårdsnämnd att begära sakkunnigutlåtande av läkare, men avgörandet av frågan huruvida läkarutlåtande skall begäras eller ej lägges i händerna på lekmän. Ett utlåtande som lämnas av en läkare, som haft möjlighet att följa upp hela ärendet som ledamot av nämnden, måste vara värdefullare än det som lämnas av en läkare, som endast yttrat sig över en begränsad del av ärendet. Dessutom kan ständig medverkan av en läkare stimulera till en psykologisk inriktning av nämndens arbete.

Stadsfullmäktige i Jönköping anser, att i lagen bör intagas rekommendation om inval i barnavårdsnämnd av lärare, läkare, jurist och präst. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* betonar värdet av gällande regler om obligatoriskt ledamotskap för vissa yrkeskategorier och anser det lämpligt att i tillämpningsföreskrifter intaga en rekommendation om att barnavårdsnämnden inom sig bör ha ledamöter som i sin gärning har beröring med barn och ungdom.

Ett stort antal remissinstanser — i synnerhet kommunala organ — förordar ett stadgande, som möjliggör anlitan av den proportionella valmetoden.

Föredragande statsrådet. Med hänsyn till vad i samband med tillkomsten av KL och SochJL uttalats om önskvärdheten av största möjliga frihet för kommunerna att ordna sin förvaltning och sina verksamhetsformer samt om de fördelar, som stod att vinna ur samordningssynpunkt, därest kvalificerande bestämmelser om olika nämnders sammansättning bortföll (jfr betänkandet s. 246—248), bör det enligt min uppfattning inte ifrågakomma att hålla fast vid de tvingande bestämmelserna om vissa befattningshavares eller yrkesutövaras ledamotskap i barnavårdsnämnden. Förhållandena har också så väsentligt ändrats efter tillkomsten av 1924 års lag, att dessa bestämmelser, som tidigare utan tvivel varit motiverade och av värde, numera kan avvaras. I likhet med flertalet remissinstanser delar jag alltså kommitténs ståndpunkt i denna fråga och ansluter mig även till dess uppfattning, att tillräckliga skäl icke föreligger för en rekommendation om inval av personer med speciell sakkunskap. I enlighet med nyssnämnda uttalanden bör det emellertid även i övrigt stå fritt för kommunens fullmäktige att i barnavårdsnämnden invälja de personer, som anses bäst lämpade för uppdraget. Den av kommittén föreslagna bestämmelsen, att ledamöter och suppleanter i barnavårdsnämnden skall väljas bland personer som är kända för intresse och förståelse för barn och ungdom, har därför inte fått någon motsvarighet i departementsförslaget. Att båda könen skall vara representerade i barnavårdsnämnden torde vidare numera allmänt framstå som helt självklart, varför föreskrift därom i lagen inte kan anses nödvändig.

Om inga kvalificerande bestämmelser angående barnavårdsnämndens sammansättning upptages i lagen och — såsom jag kommer att föreslå un-

der nästföljande paragraf — nuvarande bestämmelser om successiv förnyelse av barnavårdsnämnden inte bibehålles, undanröjes det hinder som eljest föreligger mot att anlita den proportionella valmetoden. I enlighet med ett utbredd önskemål bland remissinstanserna anser jag, att denna metod, som efter hand vunnit utsträckt tillämpning vid val inom de kommunala representationerna, bör kunna användas vid val till barnavårdsnämnd.

Dessa överväganden har lett till att förevarande paragraf i departementsförslaget utformats i fullständig analogi med 3 § SochjL.

8 §.

Denna paragraf innehåller de huvudsakliga reglerna om barnavårdsnämndens inre organisation och verksamhetsformer. I sådant hänseende har KL:s föreskrifter för kommunens styrelse — med vissa undantag — gjorts tillämpliga.

Gällande bestämmelser. Bestämmelser om barnavårdsnämnds organisation och verksamhetsformer finnes i 6 §, 8 § 1 mom., 9 § 1, 2, 3 och 5 mom. samt 10 § BvL.

De i 3 § BvL vid d) nämnda ledamöterna och suppleanter för dem utses bland inom kommunen bosatta svenska medborgare, som fyllt 23 år. Den som icke råder över sig och sitt gods må ej vara ledamot eller suppleant. Med hänsyn till tjänstemannaställning får landshövding, landssekreterare, landskamrerare, länsassessor eller landsfogde inte vara ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnd. Ej heller får landsfiskal tillhöra barnavårdsnämnd inom sitt distrikt. Av kommunen avlönad tjänsteman, som i och för sin befattning är redovisningsskyldig inför barnavårdsnämnden, får icke vara ledamot eller suppleant i nämnden. Beträffande rätt till avsägelse hänvisas, såvitt angår landet, till vad som är stadgat om ledamot eller suppleant i kommunalnämnd och, i fråga om stad, till vad som är stadgat om stadsfullmäktig. Präst eller lärare, som valts enligt 3 § vid b) eller c), får dock avsäga sig endast om han uppger hinder som kommunen godkänner (6 § 1 mom.).

Ledamöter och suppleanter, som skall utses, väljes för en tid av fyra år i sänder. Förnyelse av nämnden sker successivt på så sätt, att halva antalet ledamöter och suppleanter väljes vartannat år. Om av kommunen vald, ordinarie ledamot avgår, anställles fyllnadsval för den tid, som återstått för den avgångne (6 § 2 mom.).

Kommunen utser bland nämndens ledamöter ordförande och vice ordförande. Ledamot, som av barnavårdsnämnden förordnats till barnavårdsman, får ej utses till ordförande. Uppgift om ordförandens namn och bostad skall ofördröjligen sändas till länsstyrelsen, som låter meddela underrättelse därom i länskungörelserna. Om både ordföranden och vice ordföranden är frånvarande från nämndens sammanträde, utser nämnden inom sig ordförande för tillfället. Nämnden utser inom eller utom sig för varje år en

kassaförvaltare, såvida ej kommunens förvaltning ordnats på ett sätt, som gör sådan kassaförvaltare obehövlig (8 §).

Ordinarie sammanträden bör enligt lagen hållas i mån av behov och på regelbundet återkommande tider. Tid och ställe för dessa sammanträden bör av nämnden kungöras till allmänhetens kännedom. Extra sammanträde skall hållas, då ordföranden finner det nödigt eller då minst halva antalet ledamöter yrkar därpå eller då läkare, som är ledamot eller behörig att deltaga i nämndens sammanträden, gör framställning därom. Kallelse till sådant sammanträde meddelas på sätt nämnden beslutar (9 § 1 mom.).

För beslutförhet kräves, att flera än halva antalet ledamöter är närvarande. Beslut angående omhändertagande för skyddsuppfostran förutsätter, att flera än hälften av de i beslutet deltagande, dock minst tre, är ense därom (9 § 2 mom.).

Omröstning till beslut sker öppet och varje röstande har en röst. Vid lika röstetal gäller ordförandens mening. Val skall, om det begäres, förrättas med slutna sedlar, och lotten skiljer mellan lika röstetal. På samma sätt skall förfaras vid omröstning för tillsättande av tjänstebefattning (9 § 3 mom.).

Rörande påföljd för uteblivande från sammanträde hänvisas till vad som är stadgat om ledamot och suppleant i kommunalnämnd eller om stadsfullmäktig (9 § 5 mom.).

Vid barnavårdsnämndens sammanträde skall föras protokoll, upptagande nämndens beslut och skälen därför. Protokollet skall justeras genast eller sist vid nämndens nästa sammanträde. Nämnden kan dock för varje gång särskilt uppdraga åt två eller flera av sina ledamöter att jämte ordföranden verkställa justeringen (10 §).

Ytterligare må nämnas, att 13 § BvL innehåller bestämmelser om revision samt om ledamots ekonomiska ansvar.

Rörande innebörden av de bestämmelser i KL, till vilka hänvisning göres i förevarande paragraf, må hänvisas till KL med förarbeten samt till prop. B 46/1958 s. 141—144.

Enligt 4 § SochjL har bestämmelserna i 32—42 §§ KL genom hänvisning gjorts giltiga för socialnämnden. Undantag har därvid gjorts för protokoll, som skall föras vid nämndens sammanträde. I sådant skall enligt 4 § SochjL ej vara erforderligt att upptaga annat än förteckning på närvarande ledamöter samt för varje ärende beslutet och skälen därför.

Motsvarande lagstiftningsmetod har kommit till användning i nya hälsovårdsstadgan. I denna har emellertid gjorts ytterligare ett undantag från bestämmelserna i KL. Enligt stadgan skall nämligen i kommunens tjänst anställd befattningshavare icke på grund av denna sin tjänsteställning vara obehörig att vara ledamot eller suppleant i hälsovårdsnämnden.

Barnavårdskommittén. Kommittéförslaget innehåller under 21 § för barnavårdsnämndens del hänvisning till vad som enligt 32—42 §§ KL gäller i fråga om kommunens styrelse. Hänvisningen har dock icke gjorts tillämplig beträffande mandattid och avgång. I stället har kommittén i 20 § intagit såda-

na bestämmelser om val och mandattider, att nämnden endast successivt förnyas.

Från vad KL innehåller i de delar, som omfattas av hänvisningen, har kommittén föreslagit undantag i tre olika avseenden.

Liksom i fråga om socialnämnd är enligt kommittén en viss modifikation i KL:s bestämmelser för kommunstyrelse påkallad när det gäller protokollföringen vid barnavårdsnämnds sammanträde. I denna del anför kommittén följande.

Regelmässigt bör i protokollet blott behöva upptagas förteckning å närvarande ledamöter samt för varje ärende lydelsen av meddelat beslut. — — — Emellertid kan utredning i ärende företagas vid sammanträde — t. ex. hörande av person som saken rör, föräldrar, sakkunnig eller annan — och vederbörlig uppteckning skall då givetvis ske i erforderlig omfattning. Upprättas icke i ärendet akt, vartill uppteckningen kan fogas, skall den tydligtvis ingå i eller fogas till nämndens protokoll. Även i andra fall torde det kunna vara påkallat att anteckningar, utöver förut nämnda minimiuppgifter, göres till protokollet. Förslaget har avfattats i enlighet härmed.

Med uppdrag att vara ordförande eller vice ordförande i barnavårdsnämnd skall enligt kommitténs förslag — i nära anslutning till gällande rätt — icke kunna förenas uppdrag att vara barnavårdsman under nämndens tillsyn. Detsamma skall enligt förslaget gälla uppdrag såsom fosterbarnsinspektör åt nämnden. Åtskilligt talar, anför kommittén, för att icke heller ledamotskap i nämnden bör förenas med sådant uppdrag som nyss nämnts, och det är enligt kommittén ej heller lyckligt, att uppdrag av nämnda slag anförtros åt nära anhörig till ordföranden eller annan ledamot, en anordning, som ej sällan innebär att uppdragstagaren i realiteten icke själv fullgör uppdraget. Kommittén har dock funnit det ogörligt att sträcka förbudet längre än som föreslagits.

Övervägande skäl har synts kommittén föreligga för att i ny barnavårds- lag upptaga motsvarighet till de i 9 § 2 mom. andra stycket BvL uppställda villkoren för giltigt beslut om omhändertagande för skyddsuppfostran. Enahanda krav har ansetts böra ställas på vissa andra beslut av särskild betydelse för de enskilda, som beröres därav. Ifrågavarande bestämmelse i förslaget gäller beslut om förbud mot barns mottagande i enskilt hem för fosteran eller enbart för vistelse, föreskrift att fosterbarn icke må tagas från fosterhemmet, annan föreskrift avseende underårigs levnadsförhållanden, beslut om barns skiljande från fosterhem, beslut, som ej grundas på samtycke, om omhändertagande av annan underårig än föräldralöst eller övergivet barn samt meddelande av förberedande föreskrift.

Remissyttrandena. Av de remissinstanser, som särskilt berört frågan om mandattid och avgång, eller 86 stycken, uttalar sig icke mindre än 79 stycken för att enahanda bestämmelser i detta hänseende bör gälla för barnavårdsnämnd som gäller för exempelvis socialnämnd. Denna ståndpunkt intages av *socialstyrelsen, fångvårdsstyrelsen, 16 länsstyrelser, besvärssak-*

kunniga, svenska socialvårdsförbundet, svenska stadsförbundet samt flertalet socialvårdskonsulenter och ett stort antal kommunala organ. Kommitténs förslag i denna del tillstyrkes av tre socialvårdskonsulenter och fyra kommunala organ.

Frågan om obehörighet för vissa personer i tjänstemannaställning beröres av *länsstyrelsen i Skaraborgs län*, som påpekar att kommunalborgmästare eller annan kommunal förvaltningsjurist i ledande ställning, torde bli förhindrad att vara ledamot i kommunens barnavårdsnämnd, om KL:s regler i detta hänseende göres tillämpliga för nämnden. Med hänsyn till önskvärdheten av att jurist inväljes i nämnden anser länsstyrelsen, att förslaget i denna del bör uppmjukas.

Föredragande statsrådet. Självfallet kan det uppstå vissa svårigheter, om alla ledamöter i barnavårdsnämnden avgår på en gång och ersättes av nya. Enligt min uppfattning bör det emellertid i fortsättningen kunna anföras åt kommunerna — såsom fallet är exempelvis enligt SochjL — att själva sörja för att en önskvärd kontinuitet blir bevarad. Den i förevarande paragraf intagna hänvisningen till KL:s bestämmelser i fråga om kommunens styrelse har därför gjorts tillämplig även beträffande mandattid och avgång.

De bestämmelser i KL, som avses med hänvisningen, torde inte undantagslöst böra gälla i fråga om barnavårdsnämnd. För egen del har jag funnit undantag böra göras i två avseenden.

Skäl till avvikelse från KL:s bestämmelser föreligger sålunda enligt min mening till en början, då det gäller att ange vilka befattningshavare som på grund av tjänsteställning skall vara diskvalificerade att mottaga uppdrag som ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnd. En direkt tillämpning av innehållet i 7 § andra stycket KL skulle — såsom påpekats i något yttrande — leda till att exempelvis kommunalborgmästare skulle vara diskvalificerad för sådant uppdrag. För närvarande föreligger däremot intet hinder att välja kommunalborgmästare till ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnd, och det förekommer också att så sker. Anledning att ändra nuvarande ordning härvidlag torde inte föreligga. Inte heller är det enligt min uppfattning skäl att för barnavårdsnämndens del införa den diskvalifikationsgrund, som anges i 32 § KL, nämligen befattning såsom chef för något till nämndens förvaltningsområde hörande verk. Detta får inte fattas så, att jag generellt anser det lämpligt, att sådan chefstjänsteman inväljes i barnavårdsnämnden; goda skäl kan otvivelaktigt ofta anföras mot ett sådant inval. Min ståndpunkt är i stället den, att det bör ankomma på kommunernas fullmäktige att bedöma lämpligheten av att invälja tjänstemän i nämnden.

Såsom kommittén funnit är en undantagsbestämmelse vidare påkallad rörande innehållet i protokoll, som föres vid barnavårdsnämnds sammanträde. Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer med vad som gäller exempelvis enligt SochjL. I likhet med kommittén har jag emellertid ansett er-

inran böra göras om den protokolleringsskyldighet, som kan följa av bestämmelserna i nästföljande kapitel. Beträffande avfattning av beslut må här hänvisas till 21 § departementsförslaget.

Övriga av kommittén föreslagna undantagsbestämmelser har däremot inte fått motsvarighet i departementsförslaget.

Vad angår förbudet att till ordförande eller vice ordförande i barnavårdsnämnd utse barnavårdsman eller fosterbarnsinspektör under nämndens tillsyn skulle — såsom kommittén själv framhållit — skäl kunna anföras för en väsentlig utvidgning av detsamma. Kommittén har dock funnit det ogörligt att sträcka förbudet längre än som förslagits, och jag har samma uppfattning. Vid sådant förhållande har jag dock ansett det vara att föredraga att över huvud taget inte upprätthålla något legalt förbud på detta område. Ett dylikt förbud skulle för övrigt stå i mindre god överensstämmelse med den ståndpunkt jag intagit i fråga om andra diskvalifikationsgrunder. Det torde därför i fortsättningen få ankomma på fullmäktige att själva bedöma, huruvida en barnavårdsman eller fosterbarnsinspektör — eller nära anhörig till sådan — bör inväljas i barnavårdsnämnden eller utses till ordförande eller vice ordförande däri.

Något mera tveksam har jag varit beträffande frågan, huruvida en särskild regel om beslutförhet även framdeles bör gälla beträffande beslut, som kan vara av särskilt djupt ingripande betydelse för den enskilde, såsom beslut angående omhändertagande oavsett samtycke. Med hänsyn till rätts säkerheten skulle det möjligen kunna göras gällande, att dylika beslut inte bör komma till stånd, såvida de inte uppbäres av en mera samlad uppfattning inom nämnden. Jag har dock i denna fråga stannat vid den uppfattningen, att den enskildes berättigade anspråk på rättssäkerhet blir behörigen tillgodosett även utan den föreslagna särbestämmelsen.

I enlighet med det nu anförda har förevarande paragraf avfattats i huvudsaklig överensstämmelse med 8 § nya hälsovårdsstadgan.

9 §.

Denna och nästföljande paragraf innehåller bestämmelser om det sätt, varpå barnavårdsnämnden skall fullgöra sina åligganden.

Gällande bestämmelser m. m. Enligt 2 § 1 mom. BvL har barnavårdsnämnden att hos kommunen göra framställningar rörande de på dess beslut ankommande åtgärder, som nämnden finner böra vidtagas för barnavårdens ändamålsenliga ordnande och handhavande.

Enligt 16 § 1 mom. BvL bör barnavårdsnämnden låta sig angeläget vara att uppehålla samarbete med myndigheter och institutioner, föreningar och andra, vilkas verksamhet berör barnavården. Vikten av att barnavårdsnämnder och skolmyndigheter lämnar varandra bistånd samt att barnavårdsnämnder i olika kommuner bistår varandra framhålls särskilt.

Särskilda föreskrifter gäller enligt 16 § 2 mom. för samarbetet mellan barnavårdsnämnd och socialnämnd. Representanter för barnavårdsnämnd

och socialnämnd eller dessa myndigheter i deras helhet bör, där så prövas påkallat, komma tillsammans för rådplägnings om angelägenheter, som berör bådas verksamhet. Om barnavårdsnämnd i ärende, som nämnden förehar, finner att visst missförhållande lämpligen bör avhjälpas genom socialhjälp eller att sådan hjälp redan utgår, bör nämnden — med överlämnande av utredning och förslag till åtgärder — inhämta socialnämndens uppfattning i saken. Kan de båda nämnderna icke enas, skall ärendet överlämnas till en tremannanämnd med viss sammansättning, vilken har att skyndsamt avgöra, huruvida barnavårdsnämnden eller socialnämnden skall ta befattning med ärendet. Motsvarande bestämmelser fanns i FvL och har utan ändring i sak överförs till SochjL. Vid tillkomsten av sistnämnda lag uttalade chefen för socialdepartementet (prop. nr 177/1955 s. 276) att det vid revisionen av BvL finge övervägas, huruvida någon ändring i dessa regler vore påkallad.

Även för samarbetet mellan barnavårdsnämnd och skola finns i BvL en särskild föreskrift. Anhållan från läroanstalt, att barnavårdsnämndens ordförande själv eller genom representant skall delta i behandlingen av disciplinärende, som rör lärjunge vid läroanstalter, skall såvitt möjligt efterkommas, och barnavårdsnämndens representant skall lämna tillgängliga upplysningar angående lärjungens förhållanden (16 § 3 mom.).

Enligt 38 § BvL bör anmälan om förordnande av förmyndare för omhändertagen göras, när skäl därtill föreligger. Anmälan skall, om den omhändertagne är elev vid ungdomsvårdsskola, göras av skolans styrelse men i annat fall av barnavårdsnämnden.

Barnavårdskommittén. Barnavårdsnämndens uppgift som förvaltningsorgan bör enligt kommittén fattas så, att nämnden bl. a. hos kommunens fullmäktige och styrelse framställer de förslag rörande barnavården som befinnes påkallade. Detta har synts kommittén böra komma till uttryck även i ny barnavårdslag. Stadgande i ämnet har upptagits i 22 § första stycket lagförslaget. I samma stycke har, i anslutning till 6 § SochjL, intagits föreskrift om barnavårdsnämndens rätt att infordra yttranden och upplysningar från den egna kommunens organ och befattningshavare.

I 23 § första och andra styckena lagförslaget har upptagits bestämmelser, som närmast ersätter 16 § 1 mom. BvL men som ställer starkare och mera preciserade krav på samarbete än nuvarande bestämmelser.

Såsom ett tredje stycke har i 23 § lagförslaget intagits ett stadgande om skyldighet för barnavårdsnämnd att göra framställning till domstol, om nämnden finner, att åtgärd bör vidtagas med avseende på vårdnad eller förmynderskap för underårig. Kommittén framhåller, att sådan åtgärd — redan som ett led i det allmänt förebyggande barna- och ungdomsvårdsarbetet — bör påkallas så snart laga grund för åtgärden synes föreligga och den underåriges bästa därigenom får anses främjas och att det alltså icke bör förutsättas sådana förhållanden, som kräver åtgärd enligt lagförslagets 7 kap. eller att den underårige är omhändertagen.

De ekonomiskt stödjande åtgärder, som barnavårdsnämnden enligt kommitténs förslag må vidtaga i särskilda fall (utan omhändertagande), är — anför kommittén — uppenbarligen av den art att planering och allmänna riktlinjer för verksamheten bör tillkomma i samråd mellan barnavårdsnämnden och socialnämnden. Gränsen till den behovsprövade hjälpverksamhet, som är socialnämndens sak, kan enligt kommittén eljest lätt överskridas, bistånd kan ges från två håll eller utebli från båda hållen, missförstånd och irritation kan uppstå. Stadgande om sådant samråd har i lagförslaget intagits i 24 § första stycket. I paragrafens andra stycke stadgas i saklig överensstämmelse med vad i 16 § 2 mom. första stycket BvL samt i 7 § andra stycket SochjL sägs, att barnavårdsnämnden och socialnämnden eller representanter för dem vid behov bör sammankomma till överläggning om gemensamma angelägenheter.

Kommittén har icke funnit påkallat att i förslaget till ny barnavårdslag upptaga motsvarighet till vad 16 § 2 mom. andra stycket BvL innehåller om tremannanämnd m. m. Ej heller har den i 16 § 3 mom. intagna bestämmelsen om samarbete med skolmyndighet fått direkt motsvarighet i lagförslaget.

Remissyttrandena. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* understryker betydelsen av att ett intimt samarbete upprätthålles mellan barnavårdsnämnd och socialnämnd samt ifrågasätter, huruvida icke de angelägenheter, som handhaves av dessa nämnder, åtminstone i mindre kommuner skulle kunna anförtros åt en gemensam nämnd. *Målsmännens riksförbund* betonar särskilt vikten av samarbete mellan barnavårdsnämnd och skolmyndighet. *En barnavårdsnämnd* efterlyser en lika uttrycklig maning till samarbete med nykterhetsnämnden som den av kommittén föreslagna i fråga om socialnämnden. *En annan barnavårdsnämnd* finner det önskvärt, att formerna för samarbete mellan t. ex. polis, skola och barnavårdsnämnd närmare preciseras.

Föredragande statsrådet. Det i första stycket av förevarande paragraf intagna stadgandet överensstämmer med 22 § första stycket kommitténs lagförslag. Stadgandet äger sådant samband med bestämmelserna om samarbete, att det ansetts böra sammanföras med dessa i en paragraf.

För barnavårdsarbetet är det av mycket stor betydelse, att omfattande och verksamt samarbete kommer till stånd mellan barnavårdsnämnderna inbördes och mellan barnavårdsnämnder å ena samt andra myndigheter, institutioner, föreningar och enskilda å andra sidan. Enligt min uppfattning står emellertid knappast något att vinna med så preciserade och detaljerade regler på detta område som upptagits i kommitténs lagförslag. Tvärtom kan dylika bestämmelser, i den mån de visar sig vara ofullständiga, vara till mera skada än nytta. I departementsförslaget har därför i stället — i anslutning till 7 § första stycket SochjL — upptagits ett allmänt hållet stadgande om skyldighet för barnavårdsnämnden att samarbeta med myndigheter, institutioner, föreningar och andra, vilkas verksamhet berör barnavården. Den närmare vägledning för samarbetet, som kan visa sig erforderlig, torde böra

lämnas på annat sätt än genom lagstiftning, främst genom råd och anvisningar från tillsynsorganens sida.

Vad jag nu anfört äger tillämpning även på förhållandet mellan barnavårdsnämnden och kommunens socialnämnd. Jag har således inte ansett påkallat att i departementsförslaget upptaga motsvarighet till det av kommittén föreslagna stadgandet om samråd mellan barnavårdsnämnden och socialnämnden angående sådant ekonomiskt stöd, som enligt förslaget skall kunna utgå i förening med vissa förebyggande åtgärder. Vidare har jag kommit till den uppfattningen, att nu gällande bestämmelser om att de båda nämnderna eller representanter för dem bör sammankomma till överläggning om gemensamma angelägenheter inte bör överföras till ny barnavårds-lag. Även om sådana överläggningar i många fall kan vara önskvärda eller nödvändiga, är det tydligt att erforderligt samarbete med fördel kan bedrivas även på annat sätt. Sålunda kan det stundom vara tillräckligt att kontakten mellan barnavårdsnämnden och socialnämnden förmedlas av nämndernas ordförande eller tjänstemän. Det kan vidare visa sig rationellt att låta nämndernas sammansättning helt eller delvis bli identisk. En sådan anordning blir möjlig, därest de förut föreslagna bestämmelserna om barnavårdsnämndens sammansättning genomföres. Över huvud taget torde samarbetet mellan de båda nämnderna främjas av att formerna för detsamma får bestämmas med hänsyn till förhållandena i de olika kommunerna. Det sagda torde böra leda till att 7 § andra och tredje styckena SochjL upphäves, då de förutskickade följdändringarna i SochjL vidtages.

Det i tredje stycket av förevarande paragraf upptagna stadgandet om åliggande för barnavårdsnämnd att hos domstol påkalla åtgärd beträffande vårdnad eller förmynderskap för underårig överensstämmer i sak med 23 § tredje stycket kommitténs lagförslag och torde, utöver vad kommittén anfört, inte behöva närmare kommenteras.

10 §.

Gällande bestämmelser m. m. Enligt BvL äger provinsial- och extra provinsialläkare rätt att närvara vid sammanträde med barnavårdsnämnd inom provinsialläkardistriktet, även då de ej är ledamöter av nämnden, och att därvid deltaga i överläggningarna men inte i besluten samt få sin mening antecknad i protokollet (4 § första stycket). Rätt att deltaga i nämndens överläggningar och att få sin mening protokollförd tillkommer även särskild, av nämnden utsedd föredragande i mödrahjälpärenden, dock endast vid behandlingen av sådana ärenden (4 § andra stycket).

Barnavårdsnämnden är berättigad att till sitt biträde kalla därtill skickade män och kvinnor eller anlita förening eller stiftelse (14 § 2 mom. första stycket). Med kommunens medgivande kan nämnden vidare uppdraga åt särskild styrelse eller åt förening eller stiftelse att förvalta anstalt eller ombesörja barns utackordering eller handha viss annan nämndens angelägenhet (14 § 2 mom. andra stycket). Därest så anses nödigt, äger kommunen meddela bestämmelser om skyldighet att mottaga uppdrag som nu nämnts (14 § 3 mom.).

Kommunen äger vidare bestämma, att särskilda tjänstemän må anställas av barnavårdsnämnden (15 §).

Bestämmelsen i 15 § BvL är utformad med tanke på att barnavårdsnämnden har egna tjänstemän. Utvecklingen har emellertid gått mot en centralisering av socialvårdens lokala organisation och det är numera vanligt, att två eller flera nämnder har gemensamma befattningshavare. För att skapa smidiga regler om tillsättandet av dylika befattningshavare utfärdades år 1953 en lag om tillsättning av vissa befattningshavare inom socialvården. I denna lag föreskrives, att — om kommun beslutat inrätta befattning som skall vara gemensam för vissa uppräknade kommunala organ, bland dem barnavårdsnämnden, eller för två eller flera av dessa organ — sådan befattning får tillsättas i den särskilda ordning kommunen bestämmer.

I SochjL har inte upptagits bestämmelser om rätt för någon grupp av socialt verksamma personer att närvara vid socialnämndens sammanträden. Socialnämnden äger emellertid vid behov tillkalla särskilda sakkunniga att delta i nämndens överläggningar ävensom tillsätta befattning hos nämnden och anlita det biträde i övrigt som erfordras (5 § första stycket). Har kommunen beslutat inrätta befattning, som skall vara gemensam för socialnämnden och annat kommunalt förvaltnings- eller verkställighetsorgan, må befattningen tillsättas i den särskilda ordning kommunen bestämmer (5 § andra stycket).

Barnavårdskommittén. Kommittén har icke föreslagit någon motsvarighet till BvL:s bestämmelser om rätt för vissa personer att närvara vid barnavårdsnämndens sammanträden. Emellertid har kommittén ansett erforderligt att i lagförslaget liksom i 5 § SochjL fastslå, att nämnden äger låta person, vars medverkan är av värde för ärendes behandling, delta i nämndens överläggning i ärendet. Denna rätt bör dock enligt kommittén vara begränsad till vissa för ändamålet kvalificerade personer. Enligt 28 § lagförslaget må sålunda tjänsteman hos nämnden samt barnavårdsman, som ej är sådan tjänsteman, ävensom av nämnden till biträde anlitad person av nämnden kallas att delta i nämndens överläggning såvitt rör ärende, varmed han tagit befattning, och därjämte äger nämnden kalla ordförande eller ledamot i annan kommunal nämnd, läkare, lärare eller annan, vars särskilda insikter kan vara till gagn för nämndens prövning av barnavårdsärende, att delta i nämndens överläggning rörande ärendet.

I fråga om tillsättandet av tjänstemän och anlitan av biträde i övrigt överensstämmer kommittéförslaget (25 § och 26 § första stycket) med 5 § SochjL.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag om slopande av nu gällande bestämmelser om närvarorätt tillstyrkes eller lämnas utan erinran i det övervägande flertalet yttranden.

Länsstyrelsen i Gotlands län hemställer dock om föreskrift angående rätt för tjänsteläkare att närvara vid barnavårdsnämndens sammanträden. Vidare bör enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* lagen innehålla föreskrift om att

person, som på barnavårdsnämndens uppdrag biträtt med utredningar i visst ärende, skall kallas till nämndens sammanträde samt att tjänsteman skall äga rätt att få sin mening antecknad till protokollet, om den ej överensstämmer med nämndens beslut. Sistnämnda länsstyrelse framhåller även, att betydelsen av att läkare och andra berörda personers sakkunskap utnyttjas bör starkare markeras än som skett i kommittéförslaget.

I några yttranden föreslås utvidgningar i olika riktningar av kretsen av sådana personer, som skall få kallas till barnavårdsnämndens överläggning. *Domkapitlet i Uppsala ärkestift, ett flertal kommunala organ* — huvudsakligen barnavårdsnämnder — samt *högerns och folkpartiets kvinnoförbund* uttalar sig sålunda för att även församlingsprästen skall nämnas i den föreslagna uppräknningen, medan *länsstyrelsen i Norrbottens län* ifrågasätter om icke polischefen bör medlagas däri.

Andra remissinstanser — såsom *länsstyrelserna i Kronobergs, Älvsborgs och Värmlands län* samt *svenska socialvårdsförbundet och några kommunala organ* — förordar, att frågan om rätt att kalla personer till överläggning löses på samma sätt som i SochjL.

Vad angår ordningen vid tillsättande av befattning ifrågasätter *en barnavårdsnämnd*, om icke den förenklingen kunde ske att samtliga befattningar — alltså även sådana som är avsedda uteslutande för barnavårdsnämnden — skulle kunna tillsättas av det gemensamma organ, som numera i allmänhet är administrativt centrum för socialbyråerna.

Föredragande statsrådet. De bestämmelser om rätt för vissa socialt verkssamma personer att deltaga i barnavårdsnämndens överläggningar, vilka finnes i BvL, har — i överensstämmelse med SochjL — inte fått motsvarighet i kommitténs lagförslag. Även jag är av den meningen att denna fråga i ny barnavårdslag bör lösas på samma sätt som skett i SochjL, d. v. s. så att det framdeles får ankomma på barnavårdsnämnden att — genom majoritetsbeslut — själv avgöra, huruvida läkare eller annan skall tillkallas för att såsom sakkunnig deltaga i nämndens överläggningar. Nämndens rätt att sålunda tillkalla utomstående har ansetts böra liksom i SochjL fastslås genom uttrycklig bestämmelse i lagen. Eftersom skäl inte torde föreligga för annan begränsning i denna rätt än den som gäller för socialnämnden eller att den tillkallade kan betecknas såsom sakkunnig, har ifrågavarande stadgande i departementsförslaget avfattats i överensstämmelse med motsvarande bestämmelse i SochjL. Även i fråga om rätt för barnavårdsnämnden att anställa tjänstemän och anlita annat biträde föreligger överensstämmelse mellan departementsförslaget och SochjL.

Berörda stadganden har samlats i första stycket av förevarande paragraf. I andra stycket föreslås såsom en nyhet, att barnavårdsnämnden bör anlita biträde av lagfaren person, om behovet av juridisk sakkunskap inte är tillgodosett inom nämnden. Rörande skälen för denna bestämmelse hänvisas till avsnittet om juristmedverkan i barnavårdsnämnd.

Enligt det föreslagna stadgandet i paragrafens tredje stycke har den

ordning för tillsättande av vissa befattningshavare, som införts genom 1953 års förutnämnda lag, fastslagits med motsvarande utvidgning, som skett i SochjL. Frågan om förfarandet vid tjänstetillsättningar torde härigenom komma att även för barnavårdsnämndernas del lösas på ett tillfredsställande sätt.

11 och 12 §§.

Dessa paragrafer innehåller bestämmelser om provisoriska beslut och om delegation av beslutanderätt.

Gällande bestämmelser. I 31, 42 a, 47, 49 och 55 §§ BvL tillägges ordföranden, ledamot eller tjänsteman viss behörighet att besluta i barnavårdsnämndens ställe. 31 § gäller provisoriskt omhändertagande för skyddsuppfostran eller samhällsvård genom dylikt beslut. Ordföranden äger utan särskilt bemyndigande därtill meddela beslut om omhändertagande, därest behovet av sådan åtgärd befinnes vara så trängande, att därmed ej kan anstå till dess nämnden hinner pröva frågan. Ordförandens åtgärd gäller i avbidan på nämndens beslut. Har omhändertagandet skett jämlikt 22 § d) eller ock, utan att föräldrarna samtyckt, jämlikt 22 § a)—c) skall ordföranden omedelbart sammankalla nämnden för att besluta i ärendet.

Med avseende på omhändertagande för samhällsvård tillkommer sådan behörighet att handla i nämndens ställe som nyss sagts även annan ledamot av nämnden eller någon av dess tjänstemän, om kommunen det medgivit.

I fråga om fosterbarns omhändertagande på grund av missförhållanden i fosterhem stadgas i 55 § 1 mom. att bestämmelserna i 31 § rörande omhändertagande för samhällsvård skall äga motsvarande tillämpning. Liknande gäller enligt 42 a § 1 mom. andra stycket för fall, där samtliga barn måste skiljas från barnavårdsanstalt.

Beslut om upphörande av samhällsvård på den grund att sådan vård ej längre behövs eller att föräldrarna begär barnet åter må enligt reglerna i 47 § 1 mom. i barnavårdsnämndens ställe fattas av dess ordförande eller, om barnavårdsnämnden det medgivit, av annan nämndens ledamot eller tjänsteman hos nämnden. Behörigheten omfattar även tillsyn att barnet erhåller lämpligt arbete och nödig utrustning. Av ordförande, ledamot eller tjänsteman fattat beslut skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Ordföranden äger därjämte enligt 49 § 2 mom. besluta, att barn under 16 år, som vistas i annat enskilt hem än hos föräldrarna eller vårdnadshavande förmyndare, tills vidare skall anses som fosterbarn. Beslutet skall anmälas vid barnavårdsnämndens nästa sammanträde. Nämnden prövar därvid om beslutet skall bestå.

I detta sammanhang må anmärkas, att ordföranden jämlikt 35 § 1 mom. och 77 § äger påkalla biträde med tillfällig förvaring av omhändertagen ävensom erhålla handräckning av polismyndighet samt biträde av prästerskap och kommunal myndighet.

Barnavårdsnämnden kan uppdraga åt en inom nämnden vald delegation, bestående av minst tre ledamöter, att i nämndens ställe jämlikt 5 § förordningen om mödrahjälp avgiva yttrande över ansökningar om mödrahjälp samt — vid tillstyrkan — förslag till dylik hjälp (9 § 4 mom.). Angående beslutförhet gäller detsamma för delegation som för nämnden.

I SochjL (8 §) har ordföranden i socialnämnden — i överensstämmelse med vad som enligt FvL gällde — tillagts rätt att i trängande fall meddela socialhjälp tills vidare. I övrigt har kommunens fullmäktige fått fria händer att, med ett par undantag, låta socialnämnden överlämna grupper av ärenden till avgörande av delegation inom nämnden, ledamot eller tjänsteman. Avgörandena i de sålunda överlåtna ärendegrupperna fattas på nämndens vägnar, är giltiga utan tidsbegränsning och skall blott anmälas för nämnden.

Barnavårdskommittén. De bestämmelser BvL innehåller om rätt för ordföranden att i viss omfattning handla i barnavårdsnämndens ställe samt om möjlighet att tillägga annan ledamot eller tjänsteman sådan befogenhet har kommittén ansett självfallet böra få motsvarighet i ny lag.

Enligt kommitténs mening bör det, med hänsyn till arten av barnavårdsnämndens uppgifter, icke ifrågakomma att på dess område ge kommunerna så fria händer att i väsentlig omfattning överflytta nämndens verksamhet på någon eller några ledamöter eller på tjänstemän, som enligt 8 § SochjL gäller beträffande socialnämnd. Kommittén föreslår följande ordning.

Ordförandens, annan ledamots och tjänstemans handlande i nämndens ställe får i princip samma karaktär som enligt BvL. Området för detta handlande vidgas (totalt sett) men fixeras även i fortsättningen tämligen fullständigt direkt i lagen. Möjlighet att tillsätta delegation i nämnden införes. Delegation skall omfatta minst tre ledamöter. Delegationens uppgift och ställning blir en annan än ordförandens, ledamots och tjänstemans nyss nämnda. Delegation skall från nämnden överta uppgifter av förhållandevis mindre vikt men beträffande dem handla helt på nämndens vägnar, dvs. såsom om delegationen vore nämnden. Bestämmelserna om barnavårdsnämnds arbetssätt, ärendes handläggning m. m. skall alltså utan vidare gälla även för delegation, och dess beslut skall kunna överklagas i samma ordning som nämndens. I lagförslaget anges vilka slag av ärenden, som ej må anförtros åt delegation, och ges i övrigt riktlinjer för hur delegations arbetsområde bör av de kommunala myndigheterna närmare bestämmas.

Beträffande innebörden i övrigt av kommitténs förslag *om rätt att besluta i nämndens ställe eller å dess vägnar* (32—38 §§) må följande framhållas.

Ordföranden bibehålles vid en direkt i lagen grundad särställning, när det gäller att handla i nämndens ställe. Vissa beslut, som lämpligen bör meddelas utan omgång och regelmässigt icke förutsätter någon egentlig

utredning, något val mellan olika möjligheter eller dylikt, har ordföranden liksom enligt BvL ansetts böra äga att meddela utan att den förutsättningen behöver föreligga, att dröjsmål skulle vara direkt menligt. Till sådana beslut hänföres i förslaget beslut att samhällsvård skall upphöra i anledning av uppnådd åldersgräns eller, i fall ungefär motsvarande de i 29 och 55 §§ BvL avsedda, på grund av föräldrarnas begäran. Understundom är dock, enligt kommittén, nämndens prövning önskvärd, såsom när fortsatt omhändertagande kan ifrågakomma, och ärendet skall då icke få avgöras av ordföranden. I samband med beslut om upphörande av samhällsvård skall ordföranden äga träffa därmed sammanhängande, i 9 kap. kommittéförslaget omförmälda föranstaltningar.

I övrigt skall ordföranden få föregripa nämndens prövning endast om denna icke kan avvaktas utan avsevärd skada, olägenhet eller fara. Under denna ovillkorliga förutsättning har området för ordförandens självständiga handlingsrätt ansetts kunna avsevärt vidgas i förhållande till BvL.

Sålunda föreslås, att ordförandens befogenhet skall omfatta meddelande av förbud att mottaga annans barn i enskilt hem för fostran eller vistelse samt beslut att »vistelsebarn» i fråga om tillsyn m. m. skall behandlas så som om anmälningsplikt beträffande barnet inträtt (jfr 66, 79 och 81 §§ kommittéförslaget), alla slag av ingripanden till underårigs vård, skydd och tillrättaförande (jfr 7 kap. kommittéförslaget) och alla åtgärder, som kan finnas påkallade med avseende på omhändertagens placering och behandling i övrigt (jfr 8 kap. kommittéförslaget). Vad ordföranden i dessa stycken förordnat om skall enligt förslaget endast gälla till dess saken hunnit prövas av nämnden eller, i vissa fall, av delegation. Detsamma gäller förordnande om särskild tillsyn i samband med beslut om samhällsvårds upphörande (jfr 134 § kommittéförslaget).

Ordföranden skall vidare, enligt vad kommittén föreslår, äga att i nödfall skilja i olämplig barnavårdsanstalt intagna barn från anstalten och vid behov bereda dem annan, lämplig vård (jfr 150 § kommittéförslaget). I fråga om brådskande yttranden och andra åtgärder, som ankommer på barnavårdsnämnd och rör elev vid ungdomsvårdsskola, skall ordföranden också äga handla i nämndens ställe med giltighet tills vidare (jfr 165 § kommittéförslaget).

Slutligen föreslås, att ordföranden i viss omfattning skall äga träda i nämndens ställe för vidtagande av åtgärder, som ej avses i barnavårdslagen, nämligen yttrande till åklagare eller domstol, när det gäller för brott misstänkt eller lagförd underårig, eller av exekutiv myndighet begärt yttrande — t. ex. när fråga uppkommit om vräkning av familj med minderåriga barn — även som förordnande av barnavårdsman för barn utom äktenskap eller, efter framställning av vårdnadshavaren, för barn i äktenskap. Ordförandebeslut att förordna barnavårdsman skall gälla tills vidare i avbidan på nämndens prövning.

De åtgärder av ordföranden — upphävande av samhällsvård, barns skiljande från barnavårdsanstalt samt avgivande av yttranden m. m. — vilka

icke enligt det anförda skall gälla endast tills vidare, har sådan karaktär, att tidsbegränsning av giltigheten inte kan tänkas. Alla ordförandebeslut eller andra åtgärder av ordföranden skall emellertid enligt förslaget vid närmast följande sammanträde anmälas för nämnden, som därigenom, även om nämnden icke kan eller vill ändra vad ordföranden åtgjort, får tillfälle att uttala sitt gillande eller ogillande och ge riktlinjer för ordförandens handlande i fortsättningen.

Har ordföranden föregripit nämndens beslut i fall, där underställning av nämndbeslutet kan bli erforderlig, skall — liksom enligt 31 § BvL — ordföranden omedelbart sammankalla nämnden för ärendets prövning. Enligt kommitténs förslag skall nämnden i sådant fall sammanträda så snart ske kan och senast inom två veckor efter det ordförandens beslut fattats.

Befogenheten för *annan ledamot* än ordföranden samt för *tjänsteman* att handla i nämndens ställe kan enligt kommittén uppenbarligen icke få gå utöver vad som gäller för ordföranden. Villkoren för att handla i nämndens ställe bör enligt kommittén vara desamma — alltså att nämndens prövning inte kan avvaktas etc. — och inga andra åtgärder än de för ordförandens del bestämda kan komma i fråga. Emellertid har befogenheten ansetts böra begränsas snävare. Vad angår annan ledamot (än ordföranden) föreslås, att han skall kunna tilläggas samma åtgärdsbefogenhet som ordföranden med undantag för dels omhändertagande och behandlingsbeslut i fall, där konfirmerande beslut från nämndens sida kan behöva underställas, dels yttranden till åklagare, domstol eller exekutiv myndighet dels ock förordnande av barnavårdsman. I fråga om tjänstemän har möjligheten att bemyndiga begränsats till barns omhändertagande för samhällsvård i ärende, motsvarande 29 § BvL, samt beslut om samhällsvårds upphörande i samma fall, som ligger inom ordförandens befogenhet. Möjligheterna är alltså i vad angår tjänsteman enligt förslaget något mer begränsade än i BvL, se dess 55 § 1 mom. andra stycket.

Då befogenheten i lagen sålunda närmare fixeras och icke ges så obestämda gränser som i SochjL, synes det kommittén kunna läggas i nämndens egen hand att avgöra om och i vilken omfattning befogenhet skall tillkomma ledamot eller tjänsteman.

Vad beträffande ordförandebeslut stadgats om giltighetstid och om anmälan för nämnden (delegation) skall enligt förslaget också gälla för annan ledamots eller tjänstemans beslut i nämndens ställe.

Att barnavårdsnämnden tillkommande beslutanderätt av nämnden överlåtes till delegation (avdelning) inom nämnden har synts kommittén böra — i likhet med vad i SochjL stadgats — göras beroende av att kommunens fullmäktige samtyckt därtill. I anslutning till SochjL innebär förslaget också att fullmäktige skall ange, vilka grupper av ärenden överlåtelsen må avse.

Möjligheterna för de kommunala myndigheterna att delegera beslutanderätten begränsas emellertid, såsom förutskickats, tämligen snävt. Sålunda har från delegationsområdet undantagits ärenden angående tillstånd att mottaga fosterbarn, förbud att mottaga barn i enskilt hem för fostran eller

vistelse, föreskrift att fosterbarn icke må tagas från fosterhemmet, annan föreskrift avseende underårigs levnadsförhållanden, fosterbarns skiljande från fosterhem, underårigs omhändertagande för utredning eller samhällsvård, intagning i ungdomsvårdsskola eller utredningshem, samhällsvårds upphörande i anledning av att behov av sådan vård bortfallit samt barnens skiljande från olämplig barnavårdsanstalt. Vidare har undantagits de uppgifter som ankommer på barnavårdsnämnden enligt FB samt jämlikt vissa stadganden i lagarna om allmänna barnbidrag och om bidragsförskott.

I anslutning till vad som stadgats i SochjL skall det vidare enligt förslaget icke kunna anförtros åt delegation att göra framställning hos eller avge yttrande till kommunens fullmäktige. Kommittén föreslår ytterligare en begränsning av samma art, nämligen att delegation ej må anmäla gärning till åtal eller anföra besvär.

Enligt kommitténs mening föreligger trots dessa begränsningar i delegationsrätten en viss fara för att nämnden genom att anlita delegationer ställs vid sidan av viktiga verksamhetsområden och mister det totala greppet om kommunens barnavårdsverksamhet, för vilken nämnden dock är ansvarig. Anmälan till nämnden av delegationens beslut, föreskriven i förslaget liksom i SochjL, kan enligt kommittén lätt bli en formalitet. Kommittén har därför uppställt ytterligare den begränsningen, att delegation ej må anförtros att handlägga ärenden av principiell innebörd eller avsevärd ekonomisk betydelse.

Enligt kommitténs förslag skall vidare ärende, vari delegation äger besluta, dock överlämnas till nämnden i dess helhet, när någon av delegationens ledamöter begär det.

Remissyttrandena. De av kommittén föreslagna bestämmelserna under rubriken »Om rätt att besluta i nämndens ställe eller å dess vägnar» kritiseras av *besvärssakkunniga* ur systematisk synpunkt. De sakkunniga anför i denna del.

Kommittén skiljer mellan beslut »i nämndens ställe» och beslut »å nämndens vägnar». Med förstnämnda beslut avses dels sådana slutgiltiga beslut som ordförande, ledamot eller tjänsteman må meddela, dels ock preliminära beslut av samma personer, som gälla tillsvidare i avbidan å nämndens definitiva beslut, medan med sistnämnda beslut åsyftas beslut av en särskild inom nämnden bildad avdelning. Principiell skillnad föreligger endast mellan slutgiltiga och preliminära beslut. De slutgiltiga beslut, som ordförande m. fl. och avdelning inom nämnden äga meddela, få anses meddelade för nämnden, d. v. s. kommunalrättsligt vara att betrakta som nämndens beslut, medan övriga berörda beslut kunna betecknas såsom preliminära beslut, till vilka nämnden har att senare fatta ställning för egen del. Denna skillnad bör framgå av lagen. Att skilja mellan sådana beslut som meddelas av ordförande m. fl. och beslut av avdelning inom nämnden synes däremot icke svara mot något systematiskt behov.

De sakkunniga framhåller vidare, att förslaget (38 § första stycket) icke ger fullt klart uttryck åt det förhållandet att beträffande verkställbarhet, överklagbarhet m. m. avdelnings beslut är att betrakta som ett nämndens beslut.

Några remissinstanser — *länsstyrelsen i Jämtlands län, svenska stadsförbundet och svenska socialvårdsförbundet* — anser, att förslaget erhållit en väl utförlig detaljreglering som i vissa fall kan komma att motverka syftet med en snabb och effektiv behandling av hithörande frågor.

Svenska socialvårdsförbundet anför.

På sina håll har man redan nu i rätt stor omfattning utsträckt delegationsförfarandet inom barnavårdsnämnderna utöver vad lagen faktiskt medgivit. Detta har ansetts nödvändigt med hänsyn till verksamhetens omfattning samt önskvärdheten av att i vissa fall få till stånd snabba avgöranden. Det är enligt förbundets uppfattning därför angeläget, att en delegationsrätt införes på barnavårdsnämndens hela verksamhetsområde. För att en sådan delegationsrätt skall få praktisk betydelse är det ofrånkomligt, att den avpassas efter kommunernas skiftande förhållanden och alltså inte detaljregleras i lagen. Lagstiftningen synes därför böra utformas så att kommunerna tilläggs rätten att reglera delegationsförfarandet med undantag för frihetsberövande åtgärder. I sistnämnda ärenden av brådskande natur bör bestämmelserna dock kompletteras med en lagligt grundad interimistisk beslutanderätt för ordföranden.

Den föreslagna utvidgade rätten för ordföranden att besluta i barnavårdsnämndens ställe accepteras i stort sett av remissinstanserna.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser dock att ordföranden bör erhålla rätt att besluta i alla grupper av ärenden utom sådana av principiell innebörd.

Länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Örebro, Västerbottens och Norrbottens län uttalar sig för att ordföranden bör få behörighet att i nämndens ställe handlägga ärenden av mindre vikt, såsom att avge yttrande rörande äktenskapsdispens eller rörande minderårigs användande vid offentlig tillställning, förordna barnavårdsman och meddela interimistiskt tillstånd att mottaga fosterbarn.

Barnavårdsnämnden i Stockholm framhåller angelägenheten av att ordföranden även meddelas behörighet att i samband med beslut om omhändertagande göra framställning om intagning i ungdomsvårdsskola.

Förslaget om vidgad befogenhet för annan ledamot än ordföranden att handla i nämndens ställe biträdas av *socialstyrelsen*, som uttalar att den praktiska erfarenheten av barnavårdsnämndernas arbete ger vid handen, att möjlighet måste finnas för någon att vidtaga åtgärder på nämndens vägnar mellan sammanträdena, och att den föreslagna anordningen synes vara nödvändig i större kommuner.

Förslaget i denna del avstyrkes däremot av *länsstyrelserna i Uppsala, Kristianstads, Malmöhus, Skaraborgs, Värmlands, Gävleborgs, Jämtlands och Norrbottens län* samt *svenska landskommunernas förbund och cirka 20 kommunala organ*. Till stöd för avstyrkandet åberopas följande skäl: Den föreslagna ordningen är ej ägnad att underlätta en rationell organisation och öppnar vägen för en icke önskvärd splittring i beslutanderätten. Förslaget kan leda till en viss dualism och osäkerhet i handläggningen. Ledamöterna i allmänhet är som regel icke lika förtrogna med barnavårdslagstift-

ningen som ordföranden och saknar ofta tillgång till det underlag, som erfordras för att kunna besluta i barnavårdsnämndens ställe. Något praktiskt behov av den föreslagna reformen föreligger ej. Är i något fall en överflyttning av beslutanderätten erforderlig, torde Kungl. Maj:t med stöd av 11 § kommittéförslaget kunna på framställning av kommunens fullmäktige medge sådan överflyttning.

Barnavårdsnämnden i Eskilstuna ifrågasätter om icke behörigheten för t j ä n s t e m a n att fatta beslut i nämndens ställe kan vidgas till samma omfattning, som föreslagits i fråga om ordföranden, med undantag för rätt att avge yttrande till åklagare, domstol eller exekutiv myndighet samt att förordna barnavårdsman.

Förslaget om delegation av beslutanderätt till a v d e l n i n g inom barnavårdsnämnden hälsas med tillfredsställelse av *barnavårdsnämnderna i Stockholm och Hälsingborg* men avstyrkes av *barnavårdsnämnden i Norrköping*.

Barnavårdsnämnden i Skövde anser, att delegationsrätten blivit för snävt begränsad i förslaget, och hänvisar till motsvarande stadgande i SochjL. Även *länsstyrelsen i Älvsborgs län* finner de föreslagna bestämmelserna vara alltför rigorösa och uttalar, att inskränkningarna i delegationsrätten — sedda mot bakgrunden av den ökade delegationsrätt som tillerkänts kommun enligt kommunallagarna — åtminstone i större kommuner kan tolkas som ett onödigt ingrepp i den kommunala självbestämmanderätten. Länsstyrelsen förklarar sig vara övertygad om att en vidgad befogenhet för fullmäktige i detta hänseende icke kommer att missbrukas.

Fredrika-Bremer-förbundet framhåller, att det här är fråga om ett besvärligt avvägningsproblem som enligt förbundets mening kräver en mera ingående penetrering, varvid man har att väga mot varandra å ena sidan de starkt svällande arbetsuppgifterna på skilda områden av verksamheten, vilka kan göra det ofrånkomligt med en delegationsrätt även i avseende på beslut, som är ytterst betydelsefulla för den enskilde, å andra sidan de allvarliga betänkligheter, som tanken på en sådan delegationsrätt inger, då det gäller så djupt ingripande åtgärder som t. ex. omhändertagande för samhällsvård (nu skyddsuppfostran) och förbud att mottaga fosterbarn.

Föredragande statsrådet. I ny barnavårdsdag bör självfallet finnas bestämmelser, som gör det möjligt att i brådskande fall fatta preliminära beslut under tiden mellan barnavårdsnämndens sammanträden, och vidare bör möjlighet också stå till buds att avgöra enklare eller mera rutinmässiga ärenden på annat sätt än genom samfällt beslut av nämnden. Gällande bestämmelser på detta område är av stor praktisk betydelse, men det har visat sig att de i vissa avseenden är otillräckliga, i varje fall i flertalet kommuner. Jag anser i likhet med kommittén, att en viss utvidgning bör kunna genomföras såväl i fråga om rätten att meddela preliminära beslut som beträffande möjligheten att delegera beslutanderätt utan att detta behöver

väcka några betänkligheter. Emellertid har jag inte kunnat finna den av kommittén föreslagna ordningen helt tillfredsställande i sak. Den kritik som framförts mot förslaget ur formella synpunkter måste också anses befogad. I departementsförslaget har därför dessa frågor lösts på ett sätt som avviker från kommitténs förslag både i sakligt och formellt avseende.

Den i departementsförslaget gjorda regleringen innebär i huvudsak följande. Ordföranden tillägges liksom hittills en i lagen grundad befogenhet att i brådskande fall meddela interimistiska beslut. Befogenheten blir avsevärt mera vidsträckt än för närvarande. Någon rätt för annan ledamot än ordföranden eller för tjänsteman att meddela dylika beslut föreslås däremot inte. Anmärkas må dock, att vice ordföranden vid förhinder för ordföranden omedelbart inträder i dennes befogenhet samt att beslutanderätt i tämligen vidsträckt omfattning skall kunna delegeras även till ledamot eller tjänsteman. Därest det i någon kommun skulle visa sig föreligga ett särskilt behov av att interimistiska beslut kan meddelas av annan än ordföranden, torde detta böra tillgodoses genom den dispensregel, som föreslås under 13 §. I departementsförslaget saknas vidare motsvarighet till nuvarande regler om rätt för ordföranden att definitivt avgöra vissa ärenden på nämndens vägnar. I stället införes i nära anslutning till SochjL en generell befogenhet för barnavårdsnämnden att, om kommunens fullmäktige så bestämmer, delegera beslutanderätt till särskild inom nämnden bildad avdelning, ledamot i nämnden eller befattningshavare i kommunens tjänst. Med hänsyn till arten av barnavårdsnämndens uppgifter har det dock befunnits nödvändigt att genom ett flertal undantagsbestämmelser begränsa delegationsrätten inom tämligen snäva gränser. Trots dessa begränsningar har delegationsrätten bedömts vara tillräckligt långtgående även i medelstora och större kommuner. Också i detta hänseende bör emellertid vid behov dispens enligt nyssnämnda regel kunna ifrågakomma.

Besvärssakkunniga har påpekat, att den av kommittén upprätthållna indelningen i beslut »i nämndens ställe» och beslut »å nämndens vägnar» inte svarar mot något systematiskt behov, men att anledning däremot föreligger att skilja mellan preliminära beslut och definitiva beslut, som fattas på nämndens vägnar. Detta har beaktats vid utformningen av departementsförslaget. Bestämmelserna om preliminära eller interimistiska beslut har intagits under 11 §, medan delegationsförfarandet regleras i 12 §. Jag vill nu något närmare kommentera departementsförslaget i dessa delar.

Såsom allmän förutsättning för att ordföranden skall äga föregripa nämndens prövning genom *interimistiskt beslut* kräves enligt förslaget, att nämndens prövning inte kan avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet. Huruvida denna förutsättning är för handen, får av ordföranden bedömas från fall till fall, och det synes inte möjligt att uppdraga några närmare riktlinjer för denna bedömning. Tydligtvis måste kraven ställas olika strängt i ärenden av olika beskaffenhet. Ju mer ingripande åtgärd som ifrågakommer, desto större måste den fara eller olägenhet vara, som kan berättiga ett interimistiskt beslut. Särskilt stor försiktighet är självfallet motiverad i

fråga om beslut, som innebär att någon tvångsvis omhändertages. I detta sammanhang vill jag även påpeka, att ordföranden inte i något fall bör kunna besluta angående omhändertagande för samhällsvård enligt 29 § eller för utredning, såvida det inte föreligger ett verkligt behov av att omedelbart eller i varje fall före nämndens nästa sammanträde faktiskt omhändertaga den unge. I annat fall kan ett sådant läge inte anses föreligga, där ordföranden äger meddela interimistiskt beslut.

Under nu angiven förutsättning har ordföranden ansetts kunna tillägga en långtgående handlingsrätt, vilket torde vara nödvändigt för ett snabbt och effektivt arbete. Ordföranden blir sålunda enligt förslaget behörig att vidtaga varje åtgärd, som enligt 4 kap. ankommer på nämnden, d. v. s. besluta förebyggande åtgärd eller omhändertagande för samhällsvård (eller fortsatt sådan vård) enligt 29 §, besluta omhändertagande för utredning enligt 30 §, besluta omhändertagande för samhällsvård enligt 31 § samt fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 33 § andra stycket. Ordföranden skall vidare äga vidtaga åtgärd, som ankommer på nämnden enligt 5 kap. (således bl. a. göra framställning om intagning i ungdomsvårds-skola), meddela beslut om återupptagande av samhällsvård (43 §), meddela förordnande att barn skall anses som fosterbarn (46 § tredje stycket), meddela tillstånd att mottaga fosterbarn (47 §), meddela förbud mot att fosterbarn tages från fosterhemmet (50 §) eller mot att »vistelsebarn» mottages i visst hem (51 §) samt slutligen förordna barnavårdsman. Enligt kommitténs förslag skulle ordföranden sakna befogenhet att besluta om återupptagande av samhällsvård efter villkorligt upphörande eller att meddela tillstånd att mottaga fosterbarn. Att ordföranden skall äga interimistiskt besluta om återupptagande av samhällsvård torde vara självklart med hänsyn till de befogenheter som tillagts honom i fråga om omhändertagande. Vad angår tillstånd att mottaga fosterbarn synes det vara av stor praktisk betydelse, att interimistiskt beslut blir möjligt. Att införa en möjlighet därtill synes mig vara en i det närmaste nödvändig konsekvens av koncessionssystemet. Beträffande interimistiskt förordnande av barnavårdsman har ordförandens behörighet i kommitténs förslag begränsats, då fråga är om barn i äktenskap, till sådana fall, där framställning om förordnande av barnavårdsman gjorts av vårdnadshavaren. Enligt föräldrabalken (8 kap. 1 §) skall barnavårdsman för sådant barn förordnas även utan sådan framställning, om barnavårdsnämnden av särskild anledning finner det erforderligt. Jag har för min del inte funnit tillräckliga skäl föreligga att undantaga detta fall från ordförandens interimistiska beslutanderätt. Något missbruk av ifrågavarande befogenhet torde inte behöva befaras.

Av ordföranden fattat beslut skall enligt sakens natur lända till omedelbar efterrättelse. Det kan inte överklagas och skall inte underställas enligt de regler, som gäller för nämndens beslut. Rättsskyddet tillgodoses genom att beslutet blott gäller tills vidare i avbidan på nämndens prövning och att beslutet skall anmälas för nämnden vid dennas närmaste sammanträde. Avser beslutet omhändertagande för samhällsvård enligt 29 § eller för utred-

ning, är det — även om föräldrarna och i förekommande fall den underåriga samtyckt till åtgärden — med hänsyn till rättssäkerheten av största vikt att beslutet snarast möjligt blir föremål för nämndens omprövning. Motsvarande gäller, om ordföranden meddelat förbud mot att fosterbarn tagas från fosterhemmet. I departementsförslaget har därför föreskrivits, att ordföranden i sådana fall omedelbart skall sammankalla nämnden för att besluta i ärendet samt att nämnden är skyldig att sammanträda utan dröjsmål. Kommittén har därjämte föreslagit en yttersta tidsfrist om två veckor, räknat från dagen för ordförandens beslut. En så lång frist torde inte vara att anse som försvarlig i förevarande sammanhang. Önskvärt hade varit att tiden kunnat bestämmas till högst en vecka. Det skulle dock kunna vålla alltför stora svårigheter att få till stånd ett sammanträde med så kort frist, och jag har därför stannat för att såsom en medelväg föreslå en frist om högst tio dagar. Jag vill härvid betona, att sammanträdet alltid skall hållas med minsta möjliga tidsutdräkt och att maximitiden får utnyttjas endast, då det inte låter sig göra att anordna sammanträde tidigare.

Den föreslagna *delegationsrätten* har såsom förut nämnts begränsats genom ett antal undantag. Sålunda har undantagits beslut om utdömande av vite, åtgärder enligt 26 § 2. och 3. samt 29 och 30 §§, ansökan om intagning i ungdomsvårdsskola, förordnande som avses i 46 § tredje stycket, tillstånd att mottaga fosterbarn, förbud enligt 50 och 51 §§, arbetsföreläggande samt — i enlighet med vad kommittén föreslagit för avdelnings vidkommande — de uppgifter som ankommer på nämnden enligt föräldrabalken och enligt vissa angivna lagrum i lagarna om allmänna barnbidrag och om bidragsförskott. Slutligen skall nämnden inte heller annorledes än samfällt äga göra framställning eller avge yttrande till kommunens fullmäktige.

Beslut, som fattats på grund av delegation, är att i alla avseenden anse som ett av nämnden fattat beslut. Samma regler skall alltså gälla bl. a. i fråga om verkställbarhet och överklagbarhet som gäller för andra nämndens beslut. Även eljest gäller beträffande delegationsförfarandet enligt departementsförslaget samma principer som enligt SochjL.

13 §.

Vad lagen ovillkorligen stadgar bör passa även för de kommuner, där barnavårdens handhavande ställer de minsta kraven. Vilka möjligheter lagen därutöver än erbjuder till utbyggnad av organisationen och till smidig utformning av verksamheten, kan det dock — såsom i det föregående berörts — visa sig icke vara till fyllest för kommuner, där barnavårdsverksamheten är omfattande och förbunden med speciella problem. Befogenhet måste därför framdeles liksom hittills (19 § BvL) finnas för Kungl. Maj:t att — utan frångående av lagens huvudprinciper — för viss kommun möjliggöra sådan organisation för barnavårdens handhavande, som avviker från lagens föreskrifter.

Det föreslagna stadgandet, vilket avfattats med 11 § SochjL som förebild,

överensstämmer i sak med 11 § kommitténs förslag. En nyhet i förhållande till gällande rätt är att speciell organisation icke kommer att vara förbehållen större kommuner, utan varje markant behov av undantag skall kunna tillgodoses. Stadgandet hänför sig uteslutande till innehållet i 7—12 §§ i föreliggande lagförslag. Detta innebär, att möjligheten till undantag enligt förslaget är något mindre än enligt BvL och kommitténs förslag. Särskilt märkes, att undantag inte blir möjligt från stadgandena i 2 och 3 §§. Vad i dessa båda paragrafer stadgas om kommunalt ansvar för barnavården och om organisation av kommunens barnavård är av den grundläggande betydelse, att det ansetts böra gälla undantagslöst.

3 kap. Förfarandet i ärenden hos barnavårdsnämnd

(14—24 §§ departementsförslaget)

Innehållet i 3 kap. departementsförslaget motsvarar bestämmelserna i 4 kap. av kommitténs lagförslag. Såsom framgår av den föregående framställningen har dock vissa delar av kommittéförslaget fått utgå.

14 §.

Denna paragraf, som motsvarar 39 och 40 §§ kommitténs lagförslag och ersätter vad i 18 § första stycket BvL sägs om beredning m. m., innehåller de grundläggande bestämmelserna om utredningen i barnavårdsärende.

Barnavårdskommittén. Den utredning, som presteras annorledes än direkt inför barnavårdsnämnden och som syftar till att — med eller utan komplettering direkt inför nämnden — möjliggöra ärendets avgörande, benämnes i kommitténs förslag beredning. Sådan skall enligt förslaget inledas så snart en nämndens åtgärd kan antagas vara påkallad. Kommittén har genom denna formulering velat dels ge uttryck åt en viss skärpning i kravet på utredning och dels markera, att en anmälan icke alltid och utan vidare kan anses ge fog för ett dylikt antagande. I förslaget har vidare beaktats, att ärende kan bli anhängigt hos barnavårdsnämnd på olika sätt, såsom genom anmälan, ansökan eller upptagande ex officio. Beredning skall enligt förslaget genomföras med all den skyndsamhet, som betingas av förhållandena (39 § första stycket).

I anslutning till vad i 18 § första stycket BvL är stadgat har kommittén funnit det böra vara regel, att ordföranden svarar för ärendenas beredning. Enligt förslaget skall det emellertid stå nämnden fritt att förordna annan ledamot eller tjänsteman hos nämnden att på eget ansvar utföra eller leda beredning (39 § andra stycket).

Genom ärendes beredning och den utredning inför nämnden, som därutöver kan finnas erforderlig, skall enligt 40 § första stycket lagförslaget klarläggas allt som är av vikt för ärendets prövning (jfr 18 § första stycket BvL, 16 § SochjL och 12 § NyktvL).

Kommittén behandlar därefter frågan om hur utredningen i ärende skall bedrivas och finner därvid, att vissa allmänna principer måste gälla, vilka är ägnade att befrämja, att utredningen blir tillförlitlig och tillräcklig samt att tillgodose de enskildas anspråk på rättssäkerhet och deras intresse av att, såvitt möjligt, dels få sina önskemål och synpunkter beaktade, dels undgå skada och olägenhet. Kommittén anför i denna del till en början följande.

Ett första krav på all utredning är att den bedrivs *objektivt*. En benägenhet kan, enligt vad erfarenheten visat, lätt göra sig gällande hos den som bedriver utredning att framför allt lägga vikt vid sådant, som stöder antagandet att viss gärning begåtts, viss händelse inträffat etc. — särskilt sedan den utredande själv börjat känna sig övertygad om att antagandet är välgrundat — medan mindre beaktande ägnas åt omständigheter, som talar emot antagandets riktighet. Med hänsyn härtill har med avseende å förundersökning i RB 23:4 meddelats föreskrift av innebörd att omständigheter skall beaktas och bevis tillvaratagas lika väl, antingen de talar för eller emot brottsmisstanken. Motsvarande bör uppenbarligen gälla vid utredning i barnavårdsärende. Men barnavårdskommittén har ansett, att uttrycklig föreskrift, motsvarande RB 23:4, icke är nödvändig i barnavårdslagen och att sådan föreskrift skulle kunna leda till att obefogade anmälningar för ensidig utredning i barnavårdsärende ej sällan komme att göras av omdömeslösa och obalanserade personer.

Däremot har kommittén ansett det böra i lagen fastslås, att alla upplysningskällor av värde skall beaktas samt att erforderlig sakkunskap skall anlitas (40 § andra stycket första punkten).

Kommittén anser det icke vara erforderligt att i ny barnavårdslag föreskriva eller särskilt rekommendera, att yttrande inhämtas från lärare, skolledare, folkskolinspektör eller föreståndare för trossamfund, eller att befattningshavare som nyss nämnts eller representant för polismyndighet beredes tillfälle att delta i nämndens överläggning.

Vad som vid utredningen framkommer rörande i ärendet väsentliga omständigheter skall enligt förslaget på betryggande sätt tillvaratagas (40 § andra stycket andra punkten).

När det gäller väsentliga muntliga utsagor och förklaringar, är det enligt kommittén av särskild vikt att den som företar utredning verkställer en korrekt uppteckning i erforderlig omfattning. Det har icke syns kommittén erforderligt föreskriva, att utredningsmaterialet i ärende skall redovisas i utredningsprotokoll. Materialet kan enligt kommittén lika väl samlas i akt. Stadgande av nu berört innehåll har intagits i 40 § andra stycket tredje punkten lagförslaget.

Såsom allmän föreskrift för utredningens bedrivande bör enligt kommittén gälla, att takt och hänsyn skall visas och ett sådant tillvägagångssätt väljas, att ingen i onödan åsamkas obehag, olägenhet eller kostnad (jfr RB 23:4 samt 64 § NyktvL). Vad sålunda angivits har kommit till uttryck i 40 § tredje stycket lagförslaget.

I utlåtande, som kommittén den 17 november 1953 avgivit till Kungl. Maj:t över strafflagberedningens betänkande angående enhetligt frihetsstraff

m. m. (SOU 1953: 17), har kommittén föreslagit, att barnavårdsorgan tillerkännes i författningsväg reglerad rätt att för tillgodoseende av viktiga, i förslaget närmare angivna önskemål erhålla nödiga registerupplysningar om sådan kriminalitet, som med hänsyn till svårighetsgrad, aktualitet och övriga omständigheter bör beaktas, samt att, om denna rätt tillägges barnavårdsorganen, den förekommande kriminalitetsregistreringen i socialregister avskaffas.

Under förutsättning att detta förslag vinner bifall har kommittén ansett bland stadgandena om barnavårdsnämnds förfarande böra intagas en erinran om att särskilda bestämmelser gäller angående inhämtande av uppgift ur straffregister. Sådan hänvisning har intagits såsom ett fjärde stycke i 40 § av lagförslaget.

Remissyttrandena. Vad kommittén under 39 och 40 §§ föreslagit i fråga om beredning och annan utredning i ärende hos barnavårdsnämnd har i stort sett inte föranlett några erinringar.

Göta hovrätt ifrågasätter emellertid — under hänvisning till den detaljreglering av förfarandet som eljest skett i förslaget — om icke i lagen bör intagas en uttrycklig föreskrift om iakttagande av objektivitet vid utredningen, motsvarande stadgandet i 23 kap. 4 § rättegångsbalken.

Hovrätten behandlar även frågan om protokollering av muntliga utsagor samt anför härom följande.

Såväl vid förhör under förundersökning i brottmål som vid bland annat vittnesförhör inför domstol skall enligt rättegångsbalkens bestämmelser ut-saga, där ej är fråga om utsaga vid domstol som upptages fonetiskt, innan förhöret avslutas uppläsa eller tillfälle på annat sätt lämnas att granska uppteckningen samt den hörde tillfrågas om han har något att erinra mot innehållet. Erinran, som ej föranleder ändring, skall antecknas. Därefter må uppteckningen ej ändras. Har utsagan först efter granskningen antecknats i protokollet, skall uppteckningen biläggas handlingarna. — I 40 § andra stycket i den föreslagna lagen stadgas bland annat, att muntliga utsagor av betydelse samt medgivanden och andra väsentliga förklaringar skola i erforderlig omfattning återgivas i protokoll eller i anteckningar, som fogas till akten i ärendet. Ehuru barnavårdskommittén understryker vikten av en korrekt återgivning av muntliga utsagor och förklaringar, föreslår kommittén icke några kontrollåtgärder i syfte att åstadkomma en sådan återgivning. I barnavårdsärende kommer dock även i fortsättningen i stor utsträckning skriftligt material — däribland protokollerade muntliga utsagor och förklaringar — att ligga till grund för avgörandet. Det torde därför ur rättssäkerhetssynpunkt vara tillrådligt att den som hörts i ett barnavårdsärende på lämpligt sätt erhåller tillfälle att granska av honom avgivna utsagor, medgivanden eller andra väsentliga förklaringar och att göra de erinringar granskningen kan föranleda till. Principen härom bör fastslås i lagen.

Liknande synpunkter anföres av *stadsfullmäktige i Jönköping*.

Ett flertal remissinstanser diskuterar frågan, huruvida barnavårdsnämnd bör äga rätt att erhålla uppgifter ur straffregister. Med hänsyn till vad som i det följande anföres om denna frågas nuvarande läge torde anledning saknas att här redogöra för vad yttrandena innehåller i detta avseende.

Föredragande statsrådet. De grundläggande bestämmelser rörande förfarandet hos barnavårdsnämnd, vilka upptagits i 39 och 40 §§ av kommitténs lagförslag, innefattar knappast några mera betydande nyheter i förhållande till gällande rätt och rådande praxis. Jag har också i likhet med remissinstanserna ansett mig i allt väsentligt kunna godtaga vad som sålunda föreslagits. Den åtskillnad, som i kommittéförslaget göres mellan beredning och annan utredning, har jag dock inte funnit svara mot något praktiskt eller systematiskt behov. I departementsförslaget användes därför termen utredning om all den ifrågavarande verksamhet, som syftar till att göra det möjligt för barnavårdsnämnden — eller den som har att besluta i ärendet på nämndens vägnar — att avgöra ärendet.

I första stycket av förevarande paragraf i departementsförslaget har intagits bestämmelser om när utredning skall inledas och om utredningens ändamål. Bortsett från nyss berörda skillnad i terminologiskt avseende överensstämmer det föreslagna stadgandet med innehållet i 39 § första stycket och 40 § första stycket kommitténs förslag. Föreskriften om att utredningen skall bedrivas med skyndsamhet har dock jämte övriga allmänna riktlinjer för utredningens bedrivande upptagits i paragrafens andra stycke.

Frågan om vem som inför nämnden skall ansvara för den förberedande utredningen är av internt organisatorisk karaktär och torde inte behöva regleras i lagen. Stadgandet i 39 § andra stycket kommitténs förslag har därför inte medtagits i departementsförslaget.

Det utredningsmaterial, som erfordras för ett ärendes prövning, kan framkomma på många olika vägar. Upplysningar kan exempelvis erhållas från myndigheter och befattningshavare eller från nämndens egna medarbetare eller organisationer, med vilka nämnden samarbetar. Muntliga uppgifter kan vidare inhämtas av den saken rör och hans anhöriga eller andra enskilda personer. Betydelsefullt material kan vidare tillföras ärendet genom hembesök och anlitande av sakkunskap av olika slag. Att alla sådana och andra upplysningskällor av värde skall utnyttjas så långt erfordras för att ärendet skall kunna avgöras, synes vara så självklart, att någon uttrycklig föreskrift därom icke upptagits i departementsförslaget. I de närmast följande paragraferna har emellertid — i nära anslutning till kommittéförslaget — upptagits bestämmelser, huvudsakligen avseende nämndens befogenheter gentemot enskilda, beträffande de viktigaste utredningsmedlen.

Utredningen skall enligt stadgande i andra stycket av förevarande paragraf genomföras så skyndsamt som förhållandena betingar. Regeln är elastisk och behovet av skyndsamhet framträder naturligtvis med mycket olika styrka i olika ärenden. Vid bedömningen av vilken skyndsamhet som är av nöden är att beakta såväl ärendets art som omständigheterna i det särskilda fallet. Vid ifrågasatt ingripande beträffande underårig är stor skyndsamhet regelmässigt påkallad. Men även när det gäller besked eller annan åtgärd i anledning av tillståndsansökning, anmälan eller annan framställning är det oftast önskvärt, att utredning och prövning sker utan för-

halning. Såsom allmän föreskrift för utredningens bedrivande bör i enlighet med kommitténs förslag vidare gälla, att ingen i onödan får utsättas för obehag, olägenhet eller kostnad. Här i torde även ligga, att takt och hänsyn skall visas, varför det synes vara överflödigt att särskilt framhålla detta. Med föreskriften att ingen onödigtvis skall vållas obehag åsyftas främst, att utredningen i ärende som rör ingripande skall bedrivas med sådan diskretion att det inte kommer till utomstående kännedom att ingripande är ifrågasatt, om och så länge det råder ovisshet om huruvida skäl till ingripande föreligger. Det bör vidare tillses, att den saken rör och hans näraste icke utsättes för allmän uppmärksamhet eller störes i lovlig verksamhet. Av särskild vikt är också att tid och plats för förhör eller läkarundersökning bestämmes på sådant sätt, att ingen i onödan får vidkännas olägenhet eller kostnad. Förhör bör även i övrigt anordnas så, att onödig tidsspilan för den hörde undvikes.

Göta hovrätt har i sitt yttrande ifrågasatt, om inte i lagen borde intagas ett stadgande, motsvarande vad som enligt rättegångsbalken gäller därom, att vid förundersökning bevis skall tillvaratagas antingen det talar för eller mot brottsmisstanken. Med anledning härav vill jag i likhet med kommittén betona, att en sådan regel i tillämpliga delar bör gälla även för utredningen i barnavårdsärenden. I föreskriften att ingen i onödan får utsättas för obehag inbegriper jag också det förhållandet, att barnavårdsnämnden vid utredning skall tillvarata bevis antingen det talar för eller emot den utredningen gäller. Något uttryckligt stadgande härom har jag därför inte ansett påkallat.

Som förut berörts framkommer en avsevärd del av utredningsmaterialet regelmässigt i annan form än skriftligen. Av vikt är att det material som tillföres ärendet på andra vägar på betryggande sätt tillvaratages. Självfallet är det dock inte erforderligt att bevara annan utredning än sådan som är av betydelse i ärendet. Det är sålunda angeläget, att den saken rör kan få kännedom om det förebragta utredningsmaterialet — i den mån annat inte följer av sekretesslagen. Likaså bör utredningsmaterialet finnas bevarat för framtida bruk, bl. a. för den händelse ärendet kommer under länsstyrelsens prövning.

Uppteckningsskyldigheten kan fullgöras på olika sätt, och utredningsprotokoll bör alltså — såsom kommittén också ansett — inte vara erforderligt. Skriftlig redogörelse för vad som framkommit av betydelse vid hembesök eller förhör torde sålunda ofta med fördel kunna uppsättas på ett särskilt papper, som bilägges akten. Mången gång — särskilt i fråga om kortfattade muntliga upplysningar från andra myndigheter eller uppgifter som inhämtas från nämndens arkiv eller andra tillgängliga handlingar — torde det vara till fyllest att anteckning göres på en redan förefintlig handling i ärendet.

Är det att befara, att den som gjort muntligt uttalande av väsentlig betydelse senare kan visa sig obenägen att stå fast vid uttalandet, är det naturligtvis önskvärt att förfara så att någon tvekan icke kan uppstå, huruvida uttalande, överensstämmande med verkställd anteckning, verkligen gjorts. Det

förfarande, som anvisas i rättegångsbalken, synes vara att rekommendera, nämligen att den nedtecknade utsagan omedelbart uppläses eller att tillfälle på annat sätt lämnas att granska uppteckningen samt att den hörde tillfrågas om han har något att erinra mot innehållet. Stundom kan det ur kontroll- och bevissynpunkt vara av värde, att nämnden företrädes av mer än en person eller att ojävigt förhörsvittne är tillstädes. Om vad som åtgjorts i syfte att vinna kontroll samt undvika missförstånd bör uppgift lämnas i utredarens anteckningar. Att införa bindande föreskrifter om att dylika åtgärder skall vidtagas skulle emellertid enligt min mening innebära ett alltför strängt krav på barnavårdsnämnderna och skulle inte sällan — med hänsyn till de förhållanden varunder utredningen bedrivs, svårigheten att vinna kontakt och förtroende m. m. — kunna ogynnsamt inverka på utredningsmöjligheterna. I likhet med kommittén har jag därför inte funnit mig böra föreslå särskilda bestämmelser om hur vid utredning gjorda anteckningar må kontrolleras och risken för obefogade invändningar mot dessa förebyggas.

Det av kommittén år 1953 väckta förslaget om rätt för barnavårdsnämnderna att erhålla uppgifter ur straffregister är under utredning och har hittills icke föranlett ändrad lagstiftning. Enär underlag sålunda saknas för den i 40 § kommittéförslaget intagna hänvisningen till vad som är stadgat angående dylik rätt, har densamma inte medtagits i departementsförslaget.

15 §.

En väsentlig del av utredningsmaterialet i barnavårdsärenden kommer framdeles liksom hittills att utgöras av muntliga uppgifter, som inhämtas från enskilda personer, såväl sådana som saken närmast rör som andra vilka har upplysningar av vikt att lämna. Det torde vara lämpligt att i ny barnavårds lag intaga ett stadgande, som fastslår barnavårdsnämndens befogenhet att under utredningen höra sådana personer som nyss nämnts. Dylikt stadgande, vilket saknar direkt motsvarighet i kommitténs förslag, återfinnes i denna paragrafs första stycke.

Då någon skall höras i ett barnavårdsärende, är det i och för sig ingalunda nödvändigt, att han kallas till inställelse inför barnavårdsnämnden eller företrädare för nämnden. Inkallandet till förhör torde i praktiken inte spela någon dominerande roll i utredningsarbetet, vars tyngdpunkt ligger i andra åtgöranden. I allmänhet torde det sålunda vara mest givande att höra den saken rör och hans närmaste i deras egen miljö, varvid utredaren också får möjlighet att göra värdefulla iakttagelser. I synnerhet om ärendet gäller ingripande i anledning av underårigs eget beteende, synes det emellertid vara att rekommendera, att den underåriga dessutom kallas till inställelse inför nämnden, så att samtliga ledamöter får tillfälle att på grundval av personlig kontakt bilda sig en uppfattning om vilken åtgärd som kan böra vidtagas. Person, som skall höras upplysningsvis, torde — med hänsyn till vikten av att ingen onödigtvis får vidkännas olägenhet eller kostnad — regelmässigt böra uppsökas av utredaren eller, i enklare fall, höras per tele-

fon. Undantagsvis kan det likväl vara önskvärt eller ofrånkomligt, att även sådan utomstående kallas till förhör inför nämnden eller representant för denna. Barnavårdsnämndens befogenhet att sålunda till personlig inställelse kalla den som skall höras fastslås i paragrafens andra stycke. Det föreslagna stadgandet, som icke innefattar någon nyhet, överensstämmer i sak med 47 § första stycket kommitténs lagförslag. Om vite och hämtning för att framtinga inställelse i vissa fall stadgas i 17 § departementsförslaget.

Med hänsyn till barnavårdsarbetets speciella inriktning kan det förhållandevis ofta ifrågakomma att till inställelse kalla barn under 15 år. Ehuru det måhända kan anses ligga i sakens natur att sådant barn i allmänhet inte bör kallas i vanlig ordning utan att föräldrarna eller annan, som har barnet i sin vård, i stället bör föreläggas att ombesörja inställelsen, har en uttrycklig föreskrift härom till ledning för barnavårdsnämnderna intagits i paragrafens tredje stycke.

I 47 § av kommitténs lagförslag har intagits föreskrift om att inställelse — om ej särskilda skäl är däremot — bör äga rum i den kommun, där den som skall höras bor eller uppehåller sig. En sådan regel kan väl — ehuru till sin innebörd alltför summarisk — vara betingad av hänsyn till att enskild icke bör åsamkas större olägenhet eller kostnad än utredningen oundgängligen kräver. Tillräckliga skäl att införa det föreslagna stadgandet vid sidan av den allmänna föreskriften i 14 § andra stycket om sättet för utredningens bedrivande föreligger enligt min mening dock inte. Stadgandet saknar därför direkt motsvarighet i departementsförslaget. Enligt 17 § skall likväl ingen för att höras upplysningsvis kunna tvingas till inställelse på plats utanför den kommun, där han bor eller eljest uppehåller sig.

16 §.

Denna paragraf, som närmast motsvarar 18 § andra stycket BvL samt 44 § och 47 § andra stycket kommitténs förslag, innehåller bestämmelser om utlåtande av läkare och annan sakkunnig samt om åtgärder för att få till stånd läkarundersökning i vissa fall.

Barnavårdskommittén. Det har synts kommittén påkallat att, utöver det allmänna stadgandet om anlåtande av erforderlig sakkunskap (40 § kommitténs lagförslag), särskilda föreskrifter ges om inhämtande av läkares utlåtande såsom ett led i utredningen av barnavårdsärenden. Där särskild undersökning erfordras för att läkarutlåtande skall kunna avges, skall enligt kommittén — för vissa fall — undersökning kunna framtingas. Den enligt 18 § andra stycket BvL föreliggande villkorliga och till vissa ärenden begränsade förpliktelsen att inhämta läkares yttrande har kommittén ansett böra ersättas med en allmän anvisning om att läkares utlåtande *bör* inhämtas i ärende, där det för bedömningen befinnes vara av vikt att beträffande någon, som saken rör eller vars personliga förhållanden är av omedelbar betydelse i ärendet, vinna upplysning om hans fysiska och psykiska tillstånd.

För några fall skall enligt förslaget vara stadgat, att läkarutlåtande *skall*

ingå i utredningen. Det gäller ärende, vari fråga är om underårigs omhändertagande, oavsett föräldrarnas samtycke, i anledning av den underåriges eget beteende. Möjlighet att på särskilda skäl göra undantag från regeln har dock föreslagits.

För erhållande av läkarutlåtande beträffande underårig bör enligt förslaget central för psykisk barna- och ungdomsvård anlitas, om det är möjligt och påkallat med hänsyn till de omständigheter, som föranlett att läkarutlåtande infordras.

Då det lär vara vedertagen ordning, att från barnavårdsnämndernas sida i önskvärd omfattning hjälp och bistånd lämnas för att läkarundersökning, som krävs för påkallat utlåtande, skall komma till stånd, har kommittén funnit föreskrift om sådan medverkan överflödigt. Kommittén har vidare ansett sig kunna utgå från att central för psykisk barna- och ungdomsvård — utan att särskild föreskrift behöver meddelas — i mån av möjlighet biträder barnavårdsnämnd med önskad läkarundersökning, oavsett ärendets art och omständigheterna i detsamma.

Kommittén har ansett ofrånkomligt, att barnavårdsnämnd i ny lag uttryckligen tillerkännes befogenhet att i vissa ärenden, som rör underårig, åvägabringa läkarundersökning, även mot den underåriges och hans närmas-tes vilja. Befogenheten har i förslaget begränsats till ärenden avseende dels förbud mot fosterbarns flyttning från fosterhem, dels fosterbarns skiljande från fosterhemmet — med eller utan omhändertagande — dels omhändertagande i fall, motsvarande dem där omhändertagandet enligt BvL avser skyddsuppfostran. I sådana ärenden må den underårige enligt förslaget kallas till inställelse inför viss anvisad läkare. I fråga om kallelsen och inställelsen skall i övrigt gälla detsamma som om den underåriges kallelse och inställelse till förhör.

Remissyttrandena. *Besvärssakkunniga* uttalar, att det enligt deras uppfattning icke står fullt klart i vilken omfattning barnavårdsnämnd enligt förslaget skall äga inhämta läkarutlåtande och hur bestämmelserna i 44 § av lagförslaget förhåller sig till stadgandet i 47 § om kallelse till läkarundersökning. Ett förtydligande bör enligt de sakkunniga därför komma till stånd. De sakkunniga erinrar vidare om att man på andra områden varit synnerligen försiktig, då det gällt att tillägga en myndighet befogenhet att inhämta läkarutlåtande. Det ter sig, fortsätter de sakkunniga, mot bakgrunden härav uppseendeväckande, om förslaget innebär att på undersökning av vederbörande grundat läkarutlåtande skall kunna inhämtas även t. ex. beträffande grannar till sakägaren, låt vara att tvångsmedel icke finnes, därest vederbörande vägrar underkasta sig beslutet.

Länsstyrelsen i Kalmar län ifrågasätter om icke barnavårdsnämnd bör erhålla rätt att åvägabringa läkarundersökning i viktigare ärenden även beträffande andra än i 44 § avsedda personer, om vilkas psykiska status man bör ha kännedom för att kunna träffa ett riktigt avgörande. Särskilt när fråga uppkommer om omhändertagande av barn på grund av missförhållanden

i hemmet är det enligt länsstyrelsen många gånger av synnerligt värde att erhålla ett läkarutlåtande om föräldrarnas — eller enderas — förmåga att med hänsyn till vederbörandes psykiska utveckling omhänderha barn. Även om en sådan lagbestämmelse kanske endast sällan skulle behöva utnyttjas, torde — framhåller länsstyrelsen — bibringande av kännedom om dess förhandenvaro medföra större benägenhet hos den enskilde att frivilligt undergå en begärd, önskvärd läkarundersökning. Likartade uttalanden göres av *länsstyrelserna i Älvsborgs och Värmlands län*.

Medicinalstyrelsen påyrkar, att läkares utlåtande regelmässigt skall föreligga jämväl innan sådan föreskrift, som avses i 93 § lagförslaget, meddelas liksom även innan beslut fattas om omhändertagande för samhällsvård enligt 98 § a). Särskild betydelse kommer sådan skyldighet enligt styrelsen att få, sedan den psykiska barna- och ungdomsvården blivit utbyggd i hela landet. Samma mening uttalas av *svenska läkaresällskapet, svenska barnpsykiatriska föreningen och mentalsjukvårdsdelegationen*.

Barnavårdsnämnden i Göteborg uttalar, att det är principiellt riktigt att läkarutlåtande bör föreligga, innan barnavårdsnämnd beslutar att omhändertaga underårig, men att föreskriften om obligatoriskt inhämtande av sådant utlåtande synes svår att förverkliga, särskilt på landsbygden, med rådande svårigheter att inom rimlig tid erhålla läkarundersökning.

Föredragande statsrådet. På de vägar, som anvisats i 10 § av departementsförslaget, kan barnavårdsnämnd i stor utsträckning bereda sig erforderligt bistånd av personer med särskild utbildning eller erfarenhet. Behovet av sakkunskap kan dock uppenbarligen icke helt tillgodoses på dessa vägar. I synnerhet krävs ej sällan att utlåtande av läkare inhämtas, men även andra sakkunniga, såsom t. ex. psykologer, kan på värdefullt sätt bidra till utredningen. I första stycket av förevarande paragraf erinras barnavårdsnämnderna om vikten av att i förekommande fall inhämta utlåtande av sakkunnig. Med hänsyn till att läkarutlåtande i detta sammanhang är av särskilt stor betydelse har sådant ansetts böra speciellt framhävas i lagtexten.

Det föreslagna stadgandet i första stycket innefattar endast en anvisning för barnavårdsnämnderna om vad som i visst hänseende är att iakttaga för att utredningen skall bli fullständig. Däremot tillägges inte nämnderna genom detta stadgande några befogenheter gentemot enskilda personer. Stadgandet utgör alltså exempelvis icke stöd för att underkasta någon läkarundersökning mot hans vilja. Barnavårdsnämndernas befogenhet att tvångsvis föranstalta om läkarundersökning regleras uttömmande i paragrafens andra stycke. I detta stadgas därjämte, att läkares utlåtande i vissa fall obligatoriskt skall inhämtas, om inte särskilda skäl föranleder annat.

Några länsstyrelser har uttalat sig för att barnavårdsorganen i vissa fall skulle äga rätt att tvångsvis föranstalta om läkarundersökning av föräldrar till barn, beträffande vilket ingripande ifrågasatts på grund av förhållandena i hemmet. Jag vill inte bestrida, att sådana fall i praktiken

kan förekomma, där en dylik befogenhet skulle vara av värde. Att införa befogenhet för barnavårdsnämnderna att förordna om läkarundersökning av föräldrar, väcker dock allvarliga betänkligheter med hänsyn till de enskildas anspråk på skydd för den kroppsliga integriteten. Jag har därför i likhet med kommittén stannat vid att endast den underårige själv skall kunna tvångsvis underkastas läkarundersökning.

Rätt att framtvunga läkarundersökning av den underårige torde böra finnas, förutom i ärenden avseende förbud mot fosterbarns flyttning från fosterhem, i ärenden som gäller ingripande med stöd av 25 § — vare sig förebyggande åtgärd eller omhändertagande närmast ifrågakommer.

Enligt kommitténs förslag skulle läkarutlåtande regelmässigt vara obligatoriskt endast i ärenden angående omhändertagande för samhällsvård på grund av den unges eget beteende. Enligt min uppfattning är det väl så motiverat att i princip kräva läkarutlåtande i fall, där omhändertagandet sker för att skydda den underårige mot undermålig miljö, d. v. s. i fall motsvarande dem som avses i 22 § a) eller b) gällande BvL. Vidare anser jag i likhet med bl. a. medicinalstyrelsen, att inte heller förbud mot flyttning av fosterbarn bör få meddelas utan att läkares utlåtande regelmässigt föreligger i ärendet.

I enlighet med angivna synpunkter har paragrafens andra stycke **avfattats**.

Enligt tredje stycket må underårige i nyss angivna fall kallas till inställelse inför anvisad läkare. Beträffande kallelse av barn under 15 år hänvisas till stadgandet i 15 § tredje stycket.

För erhållande av läkarutlåtande beträffande underårige bör den psykiska barna- och ungdomsvården om möjligt anlitas. Att såsom kommittén föreslagit införa rekommendation därom i lagtexten har jag inte ansett påkallat.

17 §.

I denna paragraf, som motsvarar 75 § BvL och 48 § kommitténs förslag, meddelas bestämmelser om de medel, som må användas för att framtvunga inställelse i de fall som avses i 15 och 16 §§.

Barnavårdskommittén. Kommitténs förslag, vilket delvis ansluter sig till 13 § NyktvL, innebär följande.

Envar som skall inställa sig måste ha delgivits kallelse minst 4 dagar före inställedagen för att tvångsåtgärder för inställelse skall få tillgripas mot honom. Är denna förutsättning uppfylld, må den som uteblivit utan anmält laga förfall genom polismyndighetens försorg hämtas till inställelse för förhör eller undersökning inom den kommun, där han bor eller uppehåller sig. Endast nämnden eller dess ordförande må hos polismyndighet begära hämtning, och sådan begäran må framställas endast om annan lämpligare utväg befinnes icke stå till buds och inställelsen anses nödvändig. Motsvarighet till vad gällande lag innehåller om böter för utevaro samt om vite för

att framtvinga inställelse saknas i förslaget. — I anslutning till vad enligt BvL gäller har befogenheten att tvinga till inställelse av kommittén ansetts böra för vissa fall vara något vidare när det gäller den saken närmast rör. I ärende, som rör förbud mot fosterbarns tagande från fosterhem, annan föreskrift med avseende på underårigs levnadsförhållanden, fosterbarns skiljande från fosterhem — med eller utan omhändertagande — eller omhändertagande i fall, motsvarande den där omhändertagandet enligt BvL avser skyddsuppfostran, skall därför enligt förslaget den underårige och hans föräldrar samt, om han är fosterbarn, hans fosterföräldrar kunna hämtas till inställelse även i annan kommun än den, där de bor eller uppehåller sig, därest förutsättningarna i övrigt för hämtning föreligger.

Remissyttrandena. *Besvärssakkunniga* fäster — eftersom det ej framhålls av kommittén — uppmärksamheten på att förslaget innefattar den viktiga nyheten att även sådana personer, som skall höras upplysningsvis, skall kunna hämtas till inställelse. Någon invändning i sak möter dock icke förslaget i denna del från de sakkunnigas sida. Däremot finner de sakkunniga det otillfredsställande att hämtning är det enda tvångsmedel som skall stå till barnavårdsnämnds förfogande gentemot den, som icke hörsammar kallelse till inställelse. Det synes de sakkunniga olyckligt, om barnavårdsnämnd icke skulle ha något annat tvångsmedel att tillgripa och sålunda i alla fall av tredska vara tvungen att förordna om hämtning, ett både synnerligen kännbart och utåt uppseendeväckande tvångsmedel. Enligt de sakkunnigas mening bör vitesbefogenheten bibehållas, så att nämnden har möjlighet att välja mellan vite och hämtning.

Föredragande statsrådet. Den i BvL stadgade vitesbefogenheten torde — möjligen till en del beroende på att utdömande av vite förutsättes ankomma på domstol — icke ha fått någon praktisk betydelse. Att inställelse måste framtvingas inträffar över huvud laget endast undantagsvis, och barnavårdsnämnderna väljer då regelmässigt att anlita hämtning. Enligt min mening föreligger inte anledning till erinran mot den praxis, som sålunda på detta område utbildats, i synnerhet som hämtning så gott som undantagslöst torde rikta sig mot underårig, beträffande vilken ett omhändertagande ifrågasatts. Jag delar trots detta besvärssakkunnigas uppfattning att vitesbefogenheten bör bibehållas såsom ett alternativ till hämtning. Därvid bör den ändringen genomföras, att det i fortsättningen får ankomma på barnavårdsnämnden att utdöma försuttet vite. Departementsförslaget innebär härutinnan anslutning till lagen om nykterhetsvård.

Vad i övrigt beträffar rätten att framtvinga inställelse har jag funnit en viss förenkling av kommitténs förslag vara önskvärd. Ett uttryckligt förbud mot att tvinga till inställelse på plats utanför den kommun, där den kallade bor eller eljest uppehåller sig, bör sålunda enligt min mening kunna begränsas till att endast avse person, som skall höras upplysningsvis. Möjligheten att tvinga dem, som saken närmast rör, till inställelse utvidgas visserligen därigenom avsevärt, men detta förhållande torde knappast få någon praktisk

betydelse och behöver enligt min uppfattning inte väcka några betänkligheter.

Den ändringen torde vidare böra genomföras, att den nuvarande fyrdagarsregeln, vilken i särskilda fall kan te sig alltför summarisk, utbytes mot en bestämmelse av innebörd, att utdömande av vite eller hämtning icke må ifrågakomma, såvida icke kallelsen delgivits i så god tid att den kallade — eller den som ålagts att ombesörja inställelsen — haft skäligt rådrom. Ett sådant stadgande överensstämmer med vad som för motsvarande fall gäller enligt rättegångsbalken.

Vite skall enligt förslaget inte få utdömas, därest inställelse omedelbart sker genom hämtning. För utdömande av vite bör därjämte krävas, att utvaron beror på tredska. Sålunda bör exempelvis förelagt vite inte utdömas, om det berott på polismyndigheten att hämtning ej kunnat ske till inställedagen.

18 §.

Paragrafen, som motsvarar 41 § kommitténs förslag, innehåller bestämmelser om hembesök.

Barnavårdskommittén. Kommittén har ansett det vara påkallat att inskräpa, att hembesök skall företagas i alla de fall, där det för bedömningen av ärende är av betydelse att klarlägga underårigs hem- och familjeförhållanden samt hans levnadsomständigheter i övrigt eller följderna av ifrågasatt förändring däri. Det sistberörda — om ifrågasatt förändring — syftar bl. a. på barns placering i fosterhem.

Termen hembesök har i det praktiska arbetet blivit tämligen allmänt brukad och såsom varande lätthanterlig och i huvudsak rättvisande synts kommittén kunna komma till användning i lagen.

Om så finnes nödvändigt för genomförande av hembesök, skall barnavårdsnämnden eller dess ordförande enligt förslaget äga påkalla polismyndighets handräckning för vinnande av tillträde till lägenhet.

Remissyttrandena. Det föreslagna stadgandet om att utredningen i viss omfattning bör omfatta hembesök tillstyrkes eller lämnas utan erinran i samtliga yttranden. En *socialvårdskonsulent* anser det dock lämpligt att utbyta ordet »bör» mot »skall» samt framhåller därvid, att det hos barnavårdsnämnder i mindre kommuner alltjämt förekommer att man visar obenägenhet för att besöka familjer i deras hem.

Justitiekanslersämbetet anser bestämmelsen om handräckning av polismyndighet för att vinna tillträde till lägenhet vara oklar, såvitt gäller förutsättningarna för att påkalla dylik handräckning. Det bör enligt ämbetet icke vara tillräckligt, att handräckning är nödvändig för genomförande av ett hembesök, vilket som helst, utan det torde böra fordras, att barnavårdsnämnd funnit hembesök vara oundgängligen påkallat för ärendets behöriga handläggning. En begränsning av rätten till handräckning påyrkas även av *kooperativa kvinnogillesförbundet*.

Föredragande statsrådet. Hembesök utgör i de mest betydelsefulla barnavårdsärendena — såvitt gäller den individuellt inriktade verksamheten — ett så viktigt led i utredningen, att ett särskilt stadgande därom såsom kommittén funnit måste anses påkallat. Jag kan däremot inte biträda det förslag, som framförts i ett yttrande om införande av ovillkorlig skyldighet att företa hembesök. I departementsförslaget har stadgandet — med viss jämkning av kommitténs förslag — utformats så att utredningen i ärenden enligt 4 och 7 kap. bör omfatta hembesök.

Såsom framhållits i ett par yttranden torde befogenheten att genomföra hembesök med anlitande av polishandräckning vara alltför vidsträckt enligt kommitténs förslag. Sådan befogenhet torde inte vara behövlig i andra ärenden än sådana som avser ingripanden i fall, motsvarande dem som avses i 22 § BvL. Vidare bör också den förutsättningen uppställas, att ärendet icke kan nöjaktigt utredas utan besök i den underårigs hem.

19 §.

I denna paragraf, som motsvarar 42, 45 och 46 §§ kommitténs förslag, meddelas bestämmelser om rätt för dem, som saken närmast rör, att yttra sig i ärendet m. m.

Barnavårdskommittén. Kommittén anser att en allmän regel icke kan uppställas om att i barnavårdsärende den saken rör och/eller företrädare för honom skall höras, om det är möjligt. Å andra sidan drages, enligt kommittén, i BvL gränsen mycket för snävt, då föreskrift om vederbörandes hörande givits endast för fall, där barnavårdsnämnd avser att omhändertaga någon för skyddsuppfostran.

Kommittén har ansett den regeln böra gälla, att innan barnavårdsnämnd träffar avgörande, som i avsevärd mån berör enskilds personliga förhållanden eller som omedelbart gäller ekonomisk förpliktelse för honom eller ansvarstalan mot honom, tillfälle att yttra sig i ärendet skall ha beretts honom, om han fyllt 15 år, ävensom, därest han är underårig, hans föräldrar och — om han är fosterbarn — hans fosterföräldrar.

Enligt kommittén borde yttrande helst avges efter avslutandet i övrigt av ärendets utredning och innebära, att ställning toges till materialet. Kommittén har emellertid ansett, att ett så strängt krav icke kan uppställas. Den av kommittén föreslagna regeln innebär alltså endast, att vederbörande skall få yttra sig i någon form under något stadium av utredningen.

Kommittén framhåller, att om avgörandet i ärendet uppenbarligen stämmer överens med vad den enskilde själv önskar — såsom då nämnden beslutar något, som icke kan vara eller uppfattas annorledes än som en förman, eller avstår från menlig åtgärd — anledning ej finns att bereda honom tillfälle till yttrande, fastän avgörandet är betydelsefullt. Omständigheterna i ett ärende, vad det än rör sig om och hur viktigt det än är, kan också — fortsätter kommittén — vara sådana, att enskilds yttrande icke

kan påverka utgången. För sådana fall som nu berörts, där yttrande uppenbarligen skulle sakna betydelse, har det synts kommittén påkallat, att medge undantag från regeln om att tillfälle till yttrande skall beredas. Undantag från denna regel har också föreslagits för det fall att tillfälle till yttrande ej kan beredas utan synnerlig svårighet eller omgång. Slutligen skall även sådan åtgärd, som ej tål uppskov, enligt förslaget kunna vidtagas, fastän tillfälle till yttrande ej förelegat.

Berörda undantag från regeln om tillfälle till yttrande före avgörande har av kommittén ansetts icke böra få medföra att rätten till yttrande skulle kunna bli mindre väl tillgodosedd än i BvL. Innan nämnden beslutar omhändertaga underårig i fall, motsvarande de i 24 § 2 mom. första stycket BvL avsedda, skall därför den underårige (om han fyllt 15 år) enligt förslaget ha beretts tillfälle till yttrande. Motsvarande skall gälla hans föräldrar, om de vistas på känd ort; begränsningen i BvL till känd ort *inom riket* har ansetts icke behöva bibehållas. Med föräldrar jämställes i förslaget, i fråga om fosterbarn, hans fosterföräldrar.

Om rätt till yttrande skall enligt förslaget den berättigade underrättas med upplysning tillika om den rätt han må äga att på begäran bli personligen hörd inför nämnden eller någon eller några av dess ledamöter.

En sådan rätt skall nämligen, om ej särskilda skäl föranleder till undantag, enligt förslaget tillkomma envar, som enligt nyss avhandlade bestämmelser är berättigad att yttra sig i ärende.

Kommittén har ansett det böra föreskrivas (42 § lagförslaget) att framställning av den saken rör, att viss person skall höras, att viss omständighet skall klarläggas eller att annan utredningsåtgärd skall vidtagas, såvitt möjligt skall bifallas, om den begärda åtgärden befinnes kunna vara av betydelse. Är den saken rör underårig, skall enligt förslaget motsvarande gälla begäran av hans föräldrar eller, om han är fosterbarn, hans fosterföräldrar. (Jfr RB 23: 18.)

Remissyttrandena. Mot den föreslagna regleringen av frågan om rätt till yttrande framföres från flera håll kritik, och en omarbetning av förslaget påyrkas i syfte att tillgodose dens intressen, som ärendet rör, i en helt annan utsträckning än kommittén föreslagit.

Justitiekanslersämbetet och hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller, att huvudregeln, åtminstone teoretiskt sett, bör vara, att tillfälle till yttrande alltid skall beredas vederbörande. Ämbetet uttalar vidare, att uttrycket »i avsevärd mån» taget efter ordalydelsen innefattar en betydande inskränkning i rätten att få tillfälle till yttrande. I alla händelser blir enligt ämbetet gränsdragningen vanskelig i det enskilda fallet och kan lätt leda till ojämnheter i tillämpningen. Man frågar sig, fortsätter ämbetet, om icke, därest en närmare reglering skall ske, det vore bättre att fastslå en regel med det nyss berörda innehållet och förse denna med så bestämda undantag som möjligt.

Justitiekanslersämbetet yttrar vidare bl. a. följande.

Beträffande huvudregelns innehåll har kommittén framhållit, att regeln enligt förslaget endast innebär, att vederbörande skall få yttra sig under *något stadium av utredningen*. Såvitt ämbetet kan förstå, bör tillfälle emellertid lämnas den av ärendet berörde till yttrande över all sådan utredning, som är av beskaffenhet att till men för honom tillmätas betydelse vid ärendets prövning.

Undantag från regeln om en allmän rätt för den, som beröres av ärendet, att få tillfälle till yttrande anser *besvärssakkunniga* böra tillåtas endast under vissa speciella omständigheter. I avsaknad av överblick över alla de olika situationer som kan uppkomma i barnavårdsärenden vill de sakkunniga icke uttala sig om vilka undantag som lämpligen bör stadgas. *Sveriges advokatsamfund* och *Fredrika-Bremer-förbundet* uttalar som sin åsikt, att tillfälle till yttrande bör lämnas i varje ärende utom sådant som ej tål uppskov.

För undvikande av dröjsmål med ärendes avgörande bör enligt *länsstyrelserna i Uppsala* samt *Göteborgs och Bohus län* skyldighet att bereda föräldrar och fosterföräldrar tillfälle att yttra sig — i anslutning till vad nu gäller — stadgas allenast för det fall, att de vistas på känd ort inom riket. *Länsstyrelsen i Örebro län* hemställer om sådan ändring av förslaget, att barnavårdsnämnd får möjlighet att omhändertaga underårig, som håller sig undan.

Beträffande det föreslagna stadgandet om rätt för den ärendet rör att påkalla muntligt förhör fäster *besvärssakkunniga* uppmärksamheten på att icke alltid lämplighetshänsyn bör vara avgörande, då det gäller att bestämma, om förhör skall äga rum inför barnavårdsnämnden i dess helhet eller inför någon eller några av nämndens ledamöter. Bakom en begäran om personligt företräde inför nämnden ligger enligt de sakkunniga ofta en önskan hos vederbörande att personligen övertyga nämndens samtliga ledamöter om riktigheten av sin sak. I sådana fall känner sig vederbörande kränkt i sin rätt, om han icke får företräde inför hela nämnden.

Sveriges advokatsamfund anser, att rätten att påkalla förhör bör gälla utan undantag.

Flera *kommunala organ* uttalar å andra sidan farhågor för att ifrågavarande rättighet kan leda till att barnavårdsnämnderna får karaktär av domstol.

I anslutning till det föreslagna stadgandet om rätt för den saken rör att påkalla kompletterande utredning framhåller *besvärssakkunniga*, att rätt även bör föreligga för den ärendet rör att själv vara verksam för ärendets utredning och att för barnavårdsnämnden förebringa nytt material. Denna hans rätt kan enligt de sakkunniga lämpligen komma till uttryck genom en inledande bestämmelse till ifrågavarande stadgande, att den ärendet rör skall äga rätt att utveckla sin ståndpunkt och förebringa bevisning.

Enligt *Sveriges advokatsamfund* bör orden »såvitt möjligt» utgå ur stadgandet, eftersom förutsättningarna för framställningens bifallande i övrigt bör anses uttömmande angivna.

Föredragande statsrådet. Att den saken rör får tillfälle att yttra sig under utredningen i ärendet är av grundläggande betydelse ur rättssäkerhetssynpunkt samt för att säkerställa tillförlitlig utredning. Såsom kommittén funnit bör rätten för den enskilde att yttra sig icke såsom enligt gällande rätt vara begränsad till ärenden av viss beskaffenhet, utan en generell regel om rätt till yttrande bör uppställas. I likhet med vissa remissinstanser anser jag, att som huvudregel bör gälla, att tillfälle till yttrande skall lämnas i varje ärende, som rör enskild person.

Från en huvudregel av nu angiven innebörd måste undantag i vissa fall medges. Förhållandena kan till en början vara sådana, att det framstår som uppenbart obehövt att bereda den enskilde tillfälle att yttra sig. Skälen härtill kan vara av skilda slag: avgörandet kan vara av mycket ringa betydelse, utgången kan vara given och sådan, att den måste vara den enskilde till lags, den enskildes mening kan vara på förhand känd o. s. v. Att i dylika fall tillämpa regeln om att tillfälle till yttrande skall lämnas skulle innebära en onödigt belastning både för nämnden och för den enskilde. Det måste emellertid fasthållas, att den angivna förutsättningen — uppenbart obehövt — skall föreligga för att undantag skall få göras. Yttranderätten får inte uteslutas enbart på den grund, att yttrande anses icke oundgängligen påkallat för en tillfredsställande utredning. I tveksamma fall bör tillfälle till yttrande beredas. Tillämpning av regeln kan vidare vara oförenlig med den snabbhet, varmed avgörande i visst fall måste träffas av nämnden. Såsom kommittén föreslagit måste också för sådana fall undantag från regeln möjliggöras. Däremot torde det inte vara påkallat att därutöver även medge undantag för det fall att tillämpningen av regeln kunde antagas vålla betydande svårigheter.

Enligt kommitténs förslag skulle den nuvarande undantagslösa regeln, att tillfälle till yttrande skall beredas innan barnavårdsnämnd beslutar att omhändertaga någon för skyddsuppfostran, få motsvarighet i den nya lagen. Ett uttryckligt stadgande av denna innebörd kan enligt min uppfattning undvaras, därest rätten till yttrande regleras i enlighet med det förut anförda. Förslaget innebär i fråga om dessa ärenden närmast en skärpning av kravet på att tillfälle till yttrande skall lämnas. Något utrymme för att tillämpa någon av de berörda undantagsbestämmelserna torde nämligen i dessa fall inte föreligga. Tydligen är det här alltid påkallat att bereda tillfälle till yttrande, och i brådskande fall, där yttrandet inte kan avvaktas, bör omhändertagande för samhällsvård icke i första hand beslutas, utan den unge bör i stället tills vidare omhändertagas för utredning. Skulle det i något fall visa sig ogörligt att bereda föräldrarna tillfälle att yttra sig före utgången av den för sådant omhändertagande föreskrivna maximitiden, bör detta förhållande naturligtvis dock inte få hindra, att beslut meddelas om samhällsvård. Det kan tilläggas att inte heller förbud enligt 50 § första stycket lagförslaget mot att ta ett barn från dess fosterhem i något fall bör kunna meddelas utan att tillfälle till yttrande förelegat.

Justitiekanslersämbetet har franhållit, att den saken gäller bör få tillfälle

att yttra sig på ett så sent stadium att han kan uttala sig om all sådan utredning som är av betydelse för ärendets avgörande. Ehuru jag i princip delar denna uppfattning, har jag i likhet med kommittén funnit att en ovillkorlig föreskrift härom i lagen skulle vara alltför sträng.

Den som är berättigad att yttra sig bör få välja mellan att yttra sig skriftligen eller muntligen. Väljer han att yttra sig muntligen, fordras tydligen att någon anordning vidtages för yttrandets mottagande från nämndens sida. Yttrande i samband med utredares hembesök är t. ex. till fyllest. Enskild, som framlagt sin mening i ansökning eller eljest i självmant avgivet yttrande i ärendet, behöver inte beredas tillfälle till vidare yttrande, såvida det inte framkommer nytt material, som kan påverka utgången till hans nackdel.

Beträffande rätt för den som äger yttra sig att bli personligen hörd kan jag i huvudsak ansluta mig till kommitténs förslag. Då det här är fråga om rätt att visa sig, göra ett personligt intryck och lägga fram sin sak direkt inför dem som har avgörandet i sin hand, anser jag det dock icke böra stå fritt för nämnden att uppdraga förhöret åt någon eller några av sina ledamöter, utan förhöret bör hållas inför nämnden samfällt.

Jämte det att den saken rör blir satt i tillfälle att yttra sig och att begära att bli personligen hörd torde böra beaktas, att han stundom kan självmant önska klarlägga sin ställning eller inkomma med bevis till stöd för sin ståndpunkt. Han kan exempelvis, först sedan han avgivit yttrande, ha erhållit ytterligare upplysningar av betydelse eller på ett sent stadium ha vunnit kännedom om sådana omständigheter och bevis, som tidigare varit obekanta för honom. I enlighet med vad besvärssakkunniga förordat har jag därför ansett mig böra föreslå införande av en allmän föreskrift om rätt för den saken rör att utveckla sin talan och förebringa bevisning. Föreskriften har intagits i paragrafens tredje stycke, vilket därjämte innehåller motsvarighet till vad kommittén i 42 § föreslagit om rätt för den saken rör att påkalla kompletterande utredning. Beträffande sistberörda stadgande har en viss omredigering skett för att bringa detsamma i närmare överensstämmelse med vad som enligt rättegångsbalken gäller i fråga om förundersökning. Härigenom har även ett av advokatsamfundet framställt önskemål blivit tillgodosett.

Givetvis ligger det ytterst i barnavårdsnämndens hand att avgöra när utredningen i ärendet skall avslutas. Söker den enskilde begagna sig av sin möjlighet att inkomma med eller påkalla ny utredning i syfte att förhåla ärendet, är det nämnden obetaget att avgöra detta i befintligt skick.

I paragrafens fjärde stycke meddelas bestämmelser för det ofta förekommande fall, att den saken rör är underårig. I dessa fall skall föräldrarna ha samma rätt som den underårige att yttra sig och föra talan i ärendet. Har den underårige inte fyllt 15 år, skall skyldighet enligt förslaget inte föreligga att bereda honom själv tillfälle till yttrande. När det gäller fosterbarn, torde det oftast vara naturligt att låta fosterföräldrarna yttra sig och föra talan på samma sätt som föreslagits beträffande föräldrar. Någon uttrycklig

föreskrift härom i lagen torde dock inte böra meddelas, utan det synes lämpligast att överlåta åt barnavårdsnämnderna att i detta hänseende förfara efter omständigheterna.

20 §.

I denna paragraf, som svarar mot 50 § kommitténs förslag, har intagits ett stadgande om rätt att anlita biträde i barnavårdsärende. Beträffande motiveringen hänförs hänvisas till den tidigare framställningen. I paragrafen har därjämte givits uttryck åt principen att förhör inför barnavårdsnämnden eller företrädare för denna inte är offentligt. Enligt det föreslagna stadgandet har sålunda nämnden eller dess företrädare att bestämma, huruvida annan än biträde skall få närvara, när någon höres. Kommittén har i anslutning till sitt förslag i denna del uttalat, att om någon höres på direkt begäran av den saken rör eller hans föräldrar, den som påkallat förhöret bör beredas tillfälle att närvara personligen eller genom ombud, om inte sådan anordning medför hinder eller olägenhet. Något uttryckligt stadgande här om, motsvarande 23 kap. 10 § rättegångsbalken, har kommittén dock inte ansett erforderligt. Jag biträder denna ståndpunkt men vill understryka vikten av att den angivna principen iakttages. För det fall, att barn under 18 år skall höras, har kommittén föreslagit, att föräldrarna bör berättigas närvara, om ej särskilda skäl är däremot. För egen del har jag funnit det i stället böra föreskrivas, att föräldrarna bör vara närvarande, om det kan ske utan men för utredningen. Motsvarande gäller enligt nyssnämnda stadgande i rättegångsbalken, när någon som är under 15 år höres under förundersökning i brottmål.

21 §.

Denna paragraf, som motsvarar 52 § kommitténs förslag, meddelar bestämmelser om avfattning av barnavårdsnämnds beslut.

Barnavårdskommittén. I anslutning till en av besvärssakkunniga i principbetänkande om administrativt rättsskydd (SOU 1955: 19 s. 94) uttalad mening har kommittén låtit i den föreslagna lagen komma till uttryck, att beslut skall avfattas så att dess innebörd klart och otvetydigt framgår. Tillika har kommittén ansett att det, i fortsättningen liksom hittills, bör vara i lag föreskrivet, att skälen för fattat beslut skall vara angivna. Skälen bör enligt kommittén uppenbarligen ingå i beslutet. Grundas beslut på visst stadgande i lag eller författning, skall detta enligt förslaget anges.

Däremot har kommittén ansett det icke böra uppställas krav på att i beslut skall anges, huruvida det må överklagas (jfr nyssnämnda betänkande s. 95). I stället skall, enligt förslaget, till den saken rör och/eller hans föräldrar och fosterföräldrar lämnas underrättelse om varje beslut, över vilket

klagan må föras enligt den föreslagna lagen, med upplysning tillika om fullföljdsrätten.

Remissyttrandena. Tillräcklig anledning att i en speciallag upptaga regler om att beslut skall vara tydliga anser *besvärssakkunniga* icke föreligga. Däremot är det enligt de sakkunniga av värde att föreskrift lämnas om att beslut skall innehålla uppgift om de skäl, som legat till grund för avgörandet. De sakkunniga framhåller vidare, att kravet på motivering bör tolkas så att lagrum skall anges, där det icke är uppenbart vad som avses. Föreskrift i lagen om att lagrum skall anges synes de sakkunniga därför överflödig. De sakkunniga anför slutligen.

Besvärssakkunniga har visserligen tänkt sig en generell regel om klagobesked, d. v. s. besked huruvida beslut må överklagas, i sin allmänna besvärslag, men delar kommitténs betänkligheter mot att här giva föreskrift om sådant besked. Ett sådant besked blir lätt vilseledande, enär möjlighet finnes att medelst kommunalbesvär eller anmälan till tillsynsmyndigheten vinna omprövning av beslutet. Däremot bör givetvis besvärshänvisning givas i de fall, då besvär enligt lagen kan föras över beslutet.

Göta hovrätt framhåller, att det av lagförslaget icke framgår om meningen varit att stadgandet även skulle omfatta de yttranden nämnden har att avge till domstolar och andra myndigheter. Det är emellertid enligt hovrätten jämväl av stor vikt att av sådana yttranden klart framgår de skäl, som varit avgörande för nämndens ställningstagande. Hovrätten finner därför, att en uttrycklig föreskrift härom lämpligen bör inflyta i lagen.

Föredragande statsrådet. Mot vad kommittén föreslagit i fråga om besluts utformning har jag i sak inte funnit anledning till erinran. Av skäl besvärssakkunniga anført har dock föreskrifterna om att beslut skall vara tydliga och ange tillämpade lagrum inte upptagits i departementsförslaget. I enlighet härmed föreslås, att beslut skall innehålla de skäl, på vilka avgörandet grundas, i den mån det icke befinnes obehövt.

Av barnavårdsnämnd avgivet yttrande till domstol t. ex. i vårdnadsmål torde oftast vara att hänföra till beslut i barnavårdsärendet. Vad i denna paragraf stadgas om motivering av beslut äger därför i regel tillämpning på sådant yttrande. Såsom Göta hovrätt framhållit är det självfallet av vikt att de skäl, som varit avgörande för nämndens ställningstagande, klart framgår av yttrandet. Detta måste i annat fall regelmässigt anses som ofullständigt.

I enlighet med vad kommittén föreslagit bör fullföljdshänvisning lämnas i de fall, då besvär enligt bestämmelserna i lagen må anföras över nämndens beslut. För ordningens skull bör det uttryckligen föreskrivas, att fullföljdshänvisningen skall ingå i nämndens beslut. Uppenbarligen erfordras dock inte att fullföljdshänvisningen i sin helhet utskrivs i nämndens protokoll över varje särskilt beslut, utan ett förenklat förfaringssätt bör härvidlag kunna tillämpas. Det väsentliga är att av protokollet — eventuellt i förening med andra hos nämnden förvarade handlingar — framgår, huru-

vida hänvisning lämnats och i förekommande fall dess lydelse. Kravet att beslut skall förses med fullföljdshänvisning bör därför icke betunga nämnden i alltför hög grad. Jag förutsätter för övrigt, att vid expediering av de beslut, varom här är fråga, skall kunna komma till användning blanketter, försedda med tryckt fullföljdshänvisning.

22 §.

Beträffande verkställbarheten av beslut, som fattats av barnavårdsnämnd, har kommittén föreslagit (53 § lagförslaget) att gällande huvudregel om verkställbarhet oavsett laga kraft skall ersättas av en föreskrift av annan innebörd. För att sådant beslut omedelbart skall lända till efterrättelse, fastän det genom underställning eller besvär enligt barnavårdslagen kan komma under omprövning, skall enligt förslaget, i anslutning till 25 § 3 mom. BvL, krävas att nämnden, med hänsyn till att uppskov befunnits förbundet med våda eller allvarlig olägenhet, uttryckligen föreskrivit, att beslutet skall ha nämnda omedelbara verkan. För den föreslagna nya huvudregeln talar enligt kommittén den försiktiga praxis, som utbildat sig, och det förhållandet, att det faktiskt såväl med hänsyn till enskilda, vilka saken rör, som ock för nämndens egen del är påkallat, att nämnden i de enskilda fallen gör klart för sig, huruvida omedelbar verkställighet trots ändringsrisk är av nöden eller åtminstone högst önskvärd. Undantag från den föreslagna regeln har gjorts dels för beslut om särskild tillsyn eller övervakning, dels ock för beslut om förberedande föreskrift eller om underårigs omhändertagande för utredning.

Besvärssakkunniga uttalar i sitt yttrande följande i anslutning till 53 § kommittéförslaget.

Anledning att förordna om att beslut skall lända till omedelbar efterrättelse finnes endast i sådana fall, då beslutet är preliminärt och skall underställas nämnden in pleno eller länsstyrelsen för fastställelse samt då beslutet kan överklagas. I övriga fall ländes beslutet enligt sakens natur omedelbart till efterrättelse utan särskilt förordnande. Regler om när preliminära beslut av ordförande, ledamot och tjänsteman skola lända till efterrättelse har upptagits i 33—35 §§, och är av den innebörd, att sådana beslut alltid skall lända till omedelbar efterrättelse. I förevarande paragraf gives bestämmelser för sådana fall, då beslut genom underställning eller besvär, kan komma under omprövning hos länsstyrelsen. Besvärssakkunniga vill förorda att bestämmelserna om när beslut i första instans skola lända till efterrättelse samlas i en paragraf, vilken bör redigeras så, att därav klart framgår i vilka situationer särskilt förordnande om omedelbar efterrättelse över huvud är erforderligt.

Föredragande statsrådet. Bestämmelser om verkställbarhet av ordförandens interimistiska beslut äger sådant samband med övriga stadganden om sådana beslut, att de såsom framgår av motiveringen vid 11 § ansetts böra meddelas i anslutning till dessa stadganden. De i förevarande paragraf meddelade bestämmelserna avser däremot verkställbarhet av definitiva beslut, som meddelats av nämnden samfällt eller med stöd av delegation. En-

dast för sådana beslut, som enligt lagens bestämmelser kan genom besvär eller underställning bringas under länsstyrelsens omprövning, föreslås särskilda regler. Övriga beslut länder såsom besvärssakkunniga påpekat enligt sakens natur omedelbart till efterrättelse utan särskild föreskrift.

Vad angår verkställbarhet av beslut, som enligt lagen skall kunna överklagas genom besvär, har jag icke blivit övertygad om lämpligheten av den av kommittén föreslagna reformen. Enligt departementsförslaget bibehålles därför den nu gällande regeln, att sådana beslut länder till efterrättelse utan hinder av att de icke vunnit laga kraft. Beslut om utdömande av vite bör dock inte i något fall gå i verkställighet, förrän det vunnit laga kraft. Undantag för sådana beslut föreslås därför.

I enlighet med vad kommittén föreslagit bör beslut angående omhändertagande för utredning självfallet omedelbart lända till efterrättelse.

Beträffande andra beslut, som kan bli föremål för underställning, bör alltiämt gälla, att verkställighet regelmässigt icke skall få ske förrän beslutet vunnit laga kraft. För förordnande om omedelbar verkställighet bör emellertid enligt min mening inte krävas, att dröjsmål befinnes vara förbundet med våda eller allvarlig olägenhet, utan det torde få ankomma på barnavårdsnämnden att med hänsyn till föreliggande omständigheter bedöma, huruvida beslutet omedelbart skall verkställas.

23 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om delgivning av vissa av barnavårdsnämnd meddelade beslut.

Såsom vid 21 § ovan anmärkts skall enligt kommitténs förslag till den saken rör och/eller hans föräldrar och fosterföräldrar lämnas underrättelse om varje beslut, över vilket klagan må föras enligt den föreslagna lagen, med upplysning tillika om fullföljdsrätten. Protokollsutdrag skall enligt förslaget på begäran utfärdas för den som skall erhålla sådan underrättelse. (54 § lagförslaget.)

Besvärssakkunniga anmärker, att en fullständig delgivning av protokollsutdrag, upptagande beslutet jämte fullföljdshänvisning, bör ske i alla fall och icke blott, då den saken rör själv begär det, samt att skillnad icke bör göras mellan olika slag av beslut på sätt skett i lagförslaget. De sakkunniga påpekar vidare, att det i lagförslaget icke angivits huruvida delgivning skall vara skriftlig eller muntlig. I princip bör den enligt de sakkunniga givetvis vara skriftlig, men även muntligt avkunnande av beslut är tänkbart vid tillfällen, då den saken rör är personligen närvarande vid nämndens sammanträde. I sådana fall bör han dock, anför de sakkunniga, senare även skriftligen erhålla del av beslutet.

Föredragande statsrådet. Såsom allmän regel torde böra gälla, att varje av barnavårdsnämnd meddelat beslut, som rör enskild person, på ett eller annat sätt skall bringas till dennes kännedom. Jag har emellertid icke — liksom ej heller kommittén — funnit det möjligt eller ens önskvärt att upp-

ställa krav på formlig delgivning beträffande andra beslut än sådana, vilka genom besvär eller underställning enligt lagens bestämmelser kan komma under omprövning av länsstyrelsen. I denna paragraf meddelas bestämmelser om delgivning av beslut, som kan överklagas genom besvär. Dylikt beslut bör skyndsamt delges den beslutet rör. Är fråga om underårig bör det även delges föräldrarna. Är den beslutet rör under 15 år, bör — såvitt honom angår — delgivning med föräldrarna vara till fyllest.

För delgivningen bör i princip skriftlig form vara föreskriven. I anslutning till vad som gäller enligt lagen om nykterhetsvård bör sådan delgivning dock kunna underlåtas, om beslutet avkunnats av nämnden i närvaro av den, som skall erhålla del därav. På begäran bör likväl utskrift av beslutet tillhandahållas. Expeditionen skall givetvis lämnas kostnadsfritt. Uttrycklig föreskrift härom synes inte nödvändig.

24 §.

I denna paragraf, som motsvarar 25 § 1 och 2 mom. BvL samt 55 och 56 §§ kommitténs förslag, meddelas bestämmelser om underställning.

Barnavårdskommittén. Kommittén har ansett, att den obligatoriska underställningen av omhändertagandebeslut, avseende personer som fyllt 18 år, icke behöver bibehållas, samt att, när beslut om omhändertagande rör underårig, som fyllt 15 år, betydelse bör tillmätas den underåriges egen inställning. Kommittén föreslår därför, att beslut (som ej är förbundet med villkorligt anstånd) om omhändertagande för samhällsvård i fall, som avses i 98 och 99 §§ lagförslaget (motsvarande de i 22 § BvL angivna) skall i avskrift tillställas den underårige, om han fyllt 15 år, och alltid hans föräldrar samt att envar, vilken sålunda får del av beslutet, skall avfordras skriftlig förklaring, huruvida han samtycker till beslutets verkställande. Vinnes icke samtycke av envar, som skall delges beslutet, skall enligt förslaget underställning ske.

Beslut om att någon skall omhändertagas för utredning eller ock intagas eller kvarbli i utredningshem, har synts kommittén böra föranleda till samma delgivnings-, samtyckes- och underställningsprocedur som beslut om ovillkorligt omhändertagande jämlikt 98 och 99 §§ lagförslaget, och motsvarande har ansetts även böra gälla beslut om upphörande av villkorligt anstånd.

Då kommittén icke föreslår avvikelse från den ordningen, att samtycke onödiggör underställning, hyser kommittén den uppfattningen, att samtycke i allmänhet kan godtagas som garanti för att omprövning ej erfordras. Kommittén anför i detta sammanhang följande.

Vissa risker är emellertid förbundna med en ordning, som tillägger samtycke så stor betydelse. Alltför energisk påverkan kan anlitas för vinnande av samtycke och ingen eller otillräcklig hänsyn tagas till vederbörandes förståndsgåvor och psykiska tillstånd samt speciellt till hans mått av insikt om vad saken gäller. I anledning härav har kommittén funnit påkallat att i lagen föreskrives att, innan någon anmodas att avge samtyckesförklaring,

det skall ha utrönts att han insett innebörden av den åtgärd ärendet gäller samt betydelsen av givet eller vägrat samtycke. Kan vederbörande icke bibringas erforderlig insikt, skulle hans samtycke uppenbarligen sakna värde som viljeförklaring och bör ej begäras eller mottagas. Underställning skall, i konsekvens härmed, ske icke blott om vederbörande icke kan anträffas eller vägrar att lämna samtycke utan även om han icke kan avfordras (giltig) förklaring.

Vad angår den tid, inom vilken handlingarna i ärendet vid underställning skall inges till länsstyrelsen, överensstämmer förslaget med gällande rätt, dock med det tillägget att ingivandet skall ske ofördröjligen, därest beslutet avser omhändertagande för utredning eller intagning eller kvarblivande i utredningshem.

Remissyttrandena. Några barnavårdsnämnder ifrågasätter, huruvida icke underställning bör ske beträffande förbud mot fosterbarns flyttning från fosterhemmet.

Förslaget att slopa den obligatoriska underställningen av beslut angående omhändertagande av personer, som fyllt 18 år, har icke mött invändning från något håll. Däremot avstyrker *länsstyrelsen i Östergötlands län* förslaget att självständig betydelse skall tillmätas den unges egen inställning, därest han fyllt 15 år. Enligt länsstyrelsens mening bör åldersgränsen sättas vid 18 år.

Föreskriften om att det, innan någon anmodas att avge samtyckesförklaring, skall ha utrönts att han insett innebörden av den åtgärd ärendet gäller samt betydelsen av givet eller vägrat samtycke (55 § tredje stycket lagförslaget) kritiserar *av justitiekanslersämbetet*, som i denna del anför.

I och för sig förefaller det väl vara riktigt, att det skall ha utrönts, att vederbörande insett innebörden av den beslutade eller tilltänkta åtgärden i ärendet, innan han anmodas avgiva förklaring. Frågan blir emellertid, huru man på ett betryggande sätt skall kunna förvissa sig om detta, och om det icke vore klokare att ej i lagen lämna bindande föreskrifter härutinnan.

Liknande synpunkter framhålles av *länsstyrelsen i Örebro län* samt från *kommunalt håll*.

Frågan om den för underställning stadgade tiden av två veckor beröres av *länsstyrelsen i Örebro län*, som framhåller, att barnavårdsnämnder ganska ofta försummar att iakttaga denna frist, särskilt i fall då svårigheter uppkommit vid inhämtandet av föräldrarnas yttrande. Länsstyrelsen ifrågasätter därför, om ej fristen lämpligen kan förlängas till tre veckor samtidigt som bestämmelserna förtydligas på så sätt, att det klart framgår, att handlingarna skall vara länsstyrelsen till handa inom den föreskrivna tiden vid äventyr att barnavårdsnämndens beslut eljest är förfallet.

Vad angår utformningen av bestämmelserna anser *besvärssakkunniga*, att desamma i förslaget är onödigt omständliga och bör omarbetas med de straffprocessrättsliga reglerna om nöjdförklaring som förebild.

Föredragande statsrådet. Med hänsyn till det nära samband, som föreligger mellan beslut angående omhändertagande för utredning och beslut angående omhändertagande för samhällsvård i fall, motsvarande dem där omhändertagandet nu avser skyddsuppfostran, anser jag i likhet med kommittén, att underställningsreglerna bör göras tillämpliga beträffande omhändertagande för utredning. De i kommitténs förslag angivna instituten villkorligt anstånd och intagning i utredningshem saknar motsvarighet i departementsförslaget.

Vissa skäl kan otvivelaktigt anses tala för att även förbud mot att flytta barn från fosterhem borde bli föremål för underställning. Ett sådant förbud är för såväl barnet som dess föräldrar av djupt ingripande betydelse och kan ur den enskildes synpunkt te sig mycket närbesläktat med ett tvångsomhändertagande av barnet. Då det vidare här är fråga om en helt ny och regelmässigt mycket svår uppgift för barnavårdsnämnderna, är en omprövning av nämndens beslut också önskvärd för att rättstillämpningen skall bli såvitt möjligt enhetlig och för att förebygga att förbud meddelas i en omfattning som icke är avsedd. I enlighet med vad jag i ett tidigare sammanhang anfört hyser jag dock den uppfattningen, att den enskildes rättssäkerhet lika väl kan tillgodoses genom besvärsrätt. Då man vidare torde kunna utgå från att föräldrarna sannolikt endast sällan vill åtnöjas med nämndens beslut, lär även önskemålet om en allmän omprövning av meddelade förbud komma att tillgodoses. Även i denna fråga ansluter jag mig följaktligen till kommitténs förslag, vilket också godtagits av flertalet remissinstanser.

Jag har intet att erinra mot att slopa den nu gällande ordningen med obligatorisk underställning, då omhändertagande avser person över 18 år, och jag har även funnit mig böra biträda förslaget om att betydelse skall tillmätas den unges egen inställning, därest han fyllt 15 år. Då de unga av lätt förklarliga skäl sannolikt tämligen sällan kommer att samtycka till beslutet, torde förslaget komma att medföra en viss ökning av länsstyrelsernas arbetsbörda. Med hänsyn till att en del föräldrar har förlorat kontakten med barn, som passerat femtonårsåldern och lämnat hemmet, torde emellertid denna förstärkning av rättsskyddet vara så starkt motiverad, att berörda olägenhet för det allmänna får träda i bakgrunden. I detta sammanhang vill jag understryka, att en barnavårdsnämnd icke för att slippa underställning får låta det förhållandet, att den unge — men ej föräldrarna — är emot omhändertagandet, föranleda att omhändertagande sker enligt 31 § i stället för 29 §. Ett sådant förfaringssätt skulle givetvis vara helt förkastligt.

Beträffande stadgandet i 55 § tredje stycket kommitténs förslag kan jag instämma i de synpunkter, som framförts av bl. a. justitiekanslersämbetet. Ehuru de principer, som kommit till uttryck i nämnda stadgande måste anses riktiga, har detsamma därför inte fått motsvarighet i departementsförslaget.

Vad angår frågan om den tid, inom vilken underställning skall ske, kan

jag inte biträda det av en länsstyrelse väckta förslaget om att förlänga tiden till tre veckor. Behov av en så lång tid, vilken ursprungligen var föreskriven i BvL men övergavs år 1934, föreligger uppenbarligen icke. Tvärtom har jag funnit mig böra föreslå en viss förkortning av tiden. Jag har därvid övervägt att föreslå en tid av allenast en vecka för sådana fall, där beslutet omedelbart skall lända till efterrättelse, men har ansett mig böra avstå därifrån, enär en så kort tid stundom skulle vara svår att iakttaga. Tiden synes sålunda knappast kunna bestämmas kortare än till tio dagar. Inom denna tid bör det å andra sidan alltid vara möjligt att verkställa underställningen. På grund härav och då det i och för sig synes önskvärt att en enhetlig regel gäller, har jag ansett att tiden generellt kan bestämmas till tio dagar i stället för nuvarande två veckor. Liksom för närvarande är den angivna fristen att se som en maximitid, och huvudregeln bör därför vara att underställningen skall verkställas utan dröjsmål. I många fall bör underställning kunna ske på betydligt kortare tid än tio dagar och tidsfristen bör utnyttjas huvudsakligen då delgivningssvårigheter föreligger. Särskilt stor skyndsamhet är givetvis påkallad i de fall, där beslutet skall verkställas oberoende av laga kraft.

Har beslutet inte inkommit till länsstyrelsen inom den stadgade tiden, torde det vara att anse såsom förfallet. Ett senare inkommet beslut bör följaktligen — i enlighet med den ståndpunkt som intagits i praxis — icke vinna fastställelse. Uttrycklig föreskrift härom i lagen synes inte erforderlig.

Vad angår utformningen av underställningsreglerna har jag inte ansett lämpligt att föreslå en sådan omläggning efter förebild av bestämmelserna om nöjdförklaring, som förordats av besvärssakkunniga. En viss förenkling av lagtexten har dock genomförts i departementsförslaget.

4 kap. Barnavårdsnämndens ingripanden m. m.

(25—34 §§ departementsförslaget)

Under angivna rubrik har i 4 kap. av departementsförslaget samlats bestämmelser, vilka i huvudsak ersätter såväl de allmänna bestämmelserna i 3 kap. (22—31 §§) BvL som ock de särskilda reglerna i 54—56 §§ BvL om åtgärder i anledning av missförhållanden i fosterhem. Kapitlet innehåller vidare regler om vilken barnavårdsnämnd som är pliktig att ingripa. Såsom framgår av den tidigare framställningen avviker de föreslagna bestämmelserna väsentligt från 7 kap. kommitténs förslag, särskilt såvitt avser förutsättningarna för att barnavårdsnämnd skall få ingripa. Departementsförslaget bygger i dessa avseenden på principerna i gällande lag. För de i 4 kap. lagförslaget reglerade ingripandena gäller dock delvis andra åldersgränser än dem som BvL för motsvarande fall uppställer. De åtgärder, som barnavårdsnämnd får vidtaga, har i förhållande till BvL änd-

rats och kompletterats. Särskilt är detta förhållandet med de förebyggande åtgärderna, men därjämte har de två omhändertagandeinstituten i BvL, skyddsuppfostran och samhällsvård, sammanförts, ehuru väl den olikhet i fråga om rätt och skyldighet till omhändertagande, som föreligger mellan skyddsuppfostrings- och samhällsvårdsfall, fått sin motsvarighet i förslaget. Angående dessa huvudpunkter i förslaget hänvisas till den föregående framställningen.

25 §.

I nära anslutning till gällande lag uppräknas i inledningsstadgandet till förevarande kapitel de olika fall, i vilka barnavårdsnämnden har att ingripa för att avhjälpa missförhållanden i fråga om barns och ungdomars uppväxtmiljö eller för att tillrättaföra ungdomar i anledning av deras beteende. Paragrafen ersätter närmast och i första hand 22 § BvL men delvis även 54—56 §§ BvL.

Barnavårdskommittén. Den allmänna förutsättningen för barnavårdsnämnds ingripande med åtgärd enligt kommittéförslagets 7 kap. har upptagits i kapitlets inledningsstadgande, 87 §. Såsom förut nämnts anges förutsättningen där vara, att underårig lever under sådana omständigheter, att hans fysiska eller psykiska hälsa, utveckling eller anpassning i samhället äventyras, eller att underårig brister i fråga om sådan anpassning. Befogenhet att ingripa har nämnden enligt förslaget också när det erfordras för att förebygga, att sådana ogynnsamma förhållanden uppstår beträffande viss underårig.

För att varning må kunna meddelas underårig skall enligt förslaget krävas, att ett otillfredsställande förhållande inträtt, vilket tar sig uttryck i att han handlar eller förhåller sig på visst sätt, som innebär betydlig avvikelse från vad som måste krävas från samhällets sida eller medför skada eller fara för hans hälsa och utveckling. De uppställda förutsättningarna för varning skall enligt förslaget i och för sig vara tillräckliga även för övervakning och omhändertagande.

De i BvL nyttjade begreppen »vanart» respektive »oart» har kommittén icke begagnat sig av.

I det föreslagna stadgandet om varning (91 § lagförslaget) anföres några exempel på åtgöranden eller leverne, som kan föranleda till varning.

Bland exemplen anföres först lagöverträdelse. Här om anföres kommittén bl. a. följande.

Det bör emellertid anmärkas, att icke alla straffbara gärningar ådaga-lägger bristande social anpassning. Enstaka polisförseelser och vårdslöshetsbrott hör till sådant, som regelmässigt icke kan betecknas som asociala ytt-ringar. Detsamma gäller i nöd- eller nödvärnssituationer begångna gärning-ar, vilka överskrider gränserna för det rättsenliga, samt understundom gär-ningar, begångna under stark affekt eller på grund av sällsynt stark fres-telse, ehuru omständigheterna icke varit sådana, att straffbarhet bortfallit. Ibland kan dock omständigheterna redan vid enstaka förseelser eller brott

av de slag som nämnts vara sådana, att de ådagalägger uppenbar brist på ansvarskänsla och hänsyn, benägenhet att själv taga och utsätta andra för risker, att försätta sig i situationer, där våldsamheter lätt kan följa etc. I sådana fall kräver hänsyn både till den underåriges bästa och till samhällsskyddet, att barnavårdsnämnden tar befattning med den underåriga på lämpligt sätt. Att så måste ske är uppenbarligen ännu mera givet, därest underårig begår upprepade förseelser eller brott, som var för sig ter sig tämligen lindriga eller med hänsyn till omständigheterna delvis ursäktliga.

Såsom anledning till varning anföres också »sedeslöst leverne» och »underlåtenhet att efter förmåga försörja sig», varvid vad angår försörjningen underförstås »på hederligt sätt». Kommittén anför.

Exemplen avser att omfatta hetero- och homosexuellt prostituerat levnadssätt men även sexuell lösaktighet i övrigt, som får anses ådagalägga bristande social anpassning eller utsätta den underåriges hälsa och utveckling för skada eller fara. Den senare förutsättningen torde föreligga redan på ett tidigt stadium av ett i sexuellt avseende lössläppt leverne. Ingen torde ifrågasätta annat än att tendenser till lösdriveri och sedeslöst leverne måste, när det gäller underåriga, så tidigt som möjligt bekämpas för deras eget bästa; de kan ej därvidlag få ordna sin livsföring efter egen önskan.

Till de försörjningsovilliga — här avses givetvis endast underåriga, som med hänsyn till ålder, utveckling och övriga omständigheter kan anses visa bristande social anpassning genom dylik ovillighet — är att räkna bl. a. de utpräglat lata och håglösa, vilkas liv i 22 § d) BvL betecknas såsom »lättjefullt». Till dessa är att räkna även sådana ungdomar, vilka stannar i hemmet och faller sina föräldrar till last i ekonomiskt avseende, utan att dessa har tillräcklig kraft att själva se till, att ungdomarna kommer i lämplig sysselsättning. Att barnavårdsnämnden bör ingripa i sådana situationer torde vara klart. Även där familjens ekonomi icke blir så svag, att det allmännas stöd erfordras för att förbättra den, bör barnavårdsnämnden vidtaga åtgärder beträffande ungdomar, vilka icke söker anpassa sig till normalt arbetsliv.

Kommittén åsyftar emellertid även underåriga, som är mera aktivt parasiterande, bland dem sutenörer — beträffande vilka dock varning naturligtvis i regel icke utgör tillräckligt ingripande — bettlare och luffare, eller som eljest försörjer sig på ohederligt sätt, vilket ofta är av brottslig art även om detta kan vara svårt att bevisa.

Slutligen har kommittén som skäl till varning nämnt missbruk av rusdrycker eller narkotiska medel. Härom yttrar kommittén.

Sådant är icke längre ovanligt bland de åldersgrupper, som barnavårdsnämnden har att tillse. Det bör icke vara nödvändigt att hänvisa underåriga till de nykterhetsvårdande organen, utan lämpliga åtgärder bör, även om de underårigas bristande anpassning och vårdslösande av hälsan tar sig uttryck i alkoholmissbruk, vidtagas av de barnavårdande myndigheterna. Dessa torde ha bästa förståelsen för och erfarenheten av hur de underåriga skall behandlas samt bör vid behov kunna tillse att de får erforderlig läkarevård och sjukvård. Uppstår fråga om anstaltsbehandling av alkoholskadade barn och ungdomar, torde denna behandling, ifall den icke skall försiggå på sjukhus, i allmänhet bättre kunna meddelas i ungdomsvårdsskola än inom den anstaltsorganisation, som är avsedd för vuxna alkoholskadade och där inga särskilda anordningar kan eller bör vidtagas för mottagande av underåriga. Socialstyrelsen har också funnit sig böra rekommendera, att

en alkoholskadad underårig i allmänhet hellre skall intagas i ungdomsvårdsskola än å vårdhem för alkoholmissbrukare.

I motiveringen till det föreslagna stadgandet anför kommittén vidare bl. a. följande.

Bland de socialt missanpassade, som ej särskilt omnämnts i stadgandet om varning, märkes de ordningsstörande elementen, ligisterna, vilka även de i stor utsträckning realiter är kriminella. Det må återigen erinras om att de givna exemplen icke får tolkas så, som om det för barnavårdsnämndens ingripande skulle krävas utpräglade yttringar av långt gången missanpassning eller synnerlig fara för den underårige själv. Ett utpräglat oordnat leverne av underårig bör vara tillräcklig grund för varning eller allvarligare ingripande (jfr 22 § d) BvL). Vad angår skolbarn må framhållas, att bristande anpassning i skolan väl kan vara orsak eller bidragande orsak till att barnavårdsnämnden ingriper, men det förutsättes, att skolans myndigheter och befattningshavare skall ha att söka komma till rätta med problem, som hänför sig helt eller i allt väsentligt till skolarbetet.

I lagförslaget upptagna bestämmelser om underårigs omhändertagande för samhällsvård oavsett samtycke — i huvudsak motsvarande stadgandena i BvL om omhändertagande för skyddsuppfostran — är såsom förut berörts byggda på kommitténs uppfattning, att sådant omhändertagande bör komma till stånd på ett tidigare stadium och alltså vid mindre svåra missförhållanden än dem, som bestämmelserna i 22 § BvL kan anses åsyfta, eller som i vart fall i praxis ofta ansetts böra vara förutsättning för skyddsuppfostran.

De föreslagna bestämmelserna skiljer emellan å ena sidan barn — 98 § — samt å andra sidan underåriga, som fyllt 18 år — 99 §.

Vad angår barn skiljes mellan sådana grunder för omhändertagande, som hänför sig till levnadsförhållandena, och sådana, som hänför sig till barnets beteende — jfr 22 § BvL punkterna a) och b), å ena, punkt c), å andra sidan.

Varje barn, oavsett var det fostras eller vistas, skall enligt förslaget — 98 § a) — kunna omhändertagas för samhällsvård, därest i fråga om barnets vård, fostran eller levnadsomständigheter i övrigt sådant missförhållande föreligger, att barnets hälsa eller utveckling utsätts för skada eller fara. Omhändertagande må också företagas till förebyggande av väsentlig förändring i barnets situation, som måste antagas leda till dylikt missförhållande.

I motiveringen till det föreslagna stadgandet gör kommittén bl. a. följande uttalande.

Bland fall, där barn utsätts för psykisk skada eller fara, bör bl. a. uppmärksammas dem, där föräldrar — kanske med påtagliga psykiska egendomligheter eller med förändringar av det slag, som brukar uppstå vid långvarigt överdrivet alkoholbruk — fostrar sina barn på ett sätt, som innebär ett slags andlig terror och som så småningom ofta resulterar i en personlighetsutveckling av icke önskvärt slag hos barnen. Den här åsyftade psykiska misshandeln tar sig icke alltid lätt påvisbara uttryck, såsom hård aga, häftiga utbrott eller ett allmänt tyranniserande av familjen.

Barn skall — enligt 98 § b) lagförslaget — kunna omhändertagas, oavsett föräldrarnas samtycke, under samma förutsättningar, som gäller för varning.

Underårig, som fyllt 18 år, skall enligt förslaget — 99 § — liksom jämlikt BvL kunna omhändertagas för att beredas vård och behandling endast om ett sådant ingripande föranledes av hans egen livsföring. Förutsättningarna har, på samma sätt som beträffande barn, anslutits till villkoren för varning.

Föredragande statsrådet. Förutsättningarna för ingripande har i departementsförslaget liksom i gällande lag upptagits i skilda punkter, vilka dock minskats från fyra till två. I punkten a) har sålunda upptagits bestämmelser — svarande mot 22 § a) och b) BvL — om ingripande i anledning av missförhållanden i fråga om ett barns uppväxtmiljö, varvid av tidigare redovisade skäl föreslås en höjning av åldersgränsen från 16 till 18 år. I punkten b) — vilken motsvarar 22 § c) och d) BvL — regleras under vilka förutsättningar barnavårdsnämnd har att ingripa tillrättaförande i anledning av barns och ungdomars beteende. I punkten b) är åldersgränsen enligt förslaget 21 år; dock föreslås en undantagsregel, upptagen i paragrafens andra stycke, beträffande unga lagöverträdare.

Gällande lag medger ingripande till skydd för barn, som i föräldrahemmet misshandlas eller utsättes för allvarlig vanvård eller annan fara till sin kroppsliga eller själsliga hälsa. Då ingripande av sådan anledning bör kunna ske oavsett var den underårige vistas och fostras, har ordet »föräldrahemmet» i departementsförslaget utbytt mot »hemmet», varmed då förstås även fosterhem eller annat enskilt hem, som kan sägas vara den underåriges. En viktig anledning till ingripande måste även i fortsättningen vara det fall, att underårig i hemmet utsättes för fysisk vanvård. Det särskilda omnämmandet därav i lagtexten synes dock vara ägnat att något undanskymma betydelsen av att barn och unga måste skyddas även mot annan behandling, som kan vara till men för deras kroppsliga eller själsliga hälsa. Såsom förutsättning för ingripande uppställs därför i departementsförslaget i stället, att den underårige misshandlas i hemmet eller eljest där behandlas på sådant sätt, att hans kroppsliga eller själsliga hälsa utsättes för fara. Någon skillnad i sak i förhållande till gällande lag åsyftas inte med denna ändring. Anledning till ingripande kan vara, förutom kroppslig vanvård, sådana under förarbetena till gällande lag angivna exempel som att ett barn, som måhända vårdas med stor ömhet, likväl ständigt är utsatt för livsfara på grund av sinnessjukdom hos modern eller att ett spädbarn vårdas av en moder, som lider av tuberkulos i smittsamt skede (se prop. 150/1924 s. 116). Som exempel kan vidare nämnas, att den underårige tvingas att utföra arbete, som är oförsvarligt hårt med hänsyn till hans ålder eller kroppskrafter, att han icke får tillräcklig föda och därför är uppenbart undernärld eller att miljön i hemmet präglas av högggradigt bristande hygien. I enlighet med hittills tillämpad praxis bör ingri-

pande också kunna ske, om föräldrarna — kanske på grund av sin religiösa uppfattning — underlåter att ge barnet erforderlig medicinsk vård och behandling. Bland fall, där barn utsättes för psykisk skada eller fara, må framhållas det, där föräldrar — med påtagliga symptom på psykiska egendomligheter eller på ett sjukligt betingat reaktionssätt — fostrar sina barn på ett sätt, vilket, som kommittén uttrycker det, innebär ett slags andlig terror och som så småningom ofta resulterar i en *personlighetsutveckling* av icke önskvärt slag hos barnen. I den mån sådan fostran innebär fara för barnens psykiska hälsa, är den att hänföra under den bestämmelse, varom nu är fråga.

För ingripande enligt 22 § b) BvL krävs, att barnet på grund av föräldrarnas lastbarhet, vårdslöshet eller oförmåga att fostra barnet är i fara att bli vanartat. Stadgandet tar alltså sikte på missförhållanden hos föräldrarna såsom fostrare, och missförhållandena skall vara av den innebörd, att de sätter barnets *sociala utveckling* i fara. Med föräldrar bör i detta avseende jämföras andra fostrare. I övrigt synes endast övervägande formella ändringar vara påkallade. Sålunda föreslås, att uttrycken »lastbarhet» och »vårdslöshet» skall utbytas mot begreppet »olämplighet som fostrare», vilket synes vara mer adekvat i sammanhanget. Tydligtvis är dock detta begrepp något mera vidsträckt än det i gällande lag förekommande. Dit bör sålunda hänföras, förutom de »lastbara» och »vårdslösa» fostrarna, även t. ex. sådana med grava psykiska egendomligheter. Någon invändning torde inte kunna resas mot denna utvidgning av stadgandets tillämpningsområde. Samhället bör nämligen ha rätt att ingripa, så snart fara för en ogynnsam social utveckling hos den underårige föreligger till följd av brister hos fostraren. Då begreppet vanart, såsom kommittén funnit, bör utmönstras ur lagstiftningen, har barnavårdsnämndens ingripande i stället anknytits till den förutsättningen, att den underåriges utveckling äventyras. Härmed åsyftas, att ingripande skall ske, då så erfordras för att förebygga uppkomsten av sådana beteenderubbningar som avses i punkten b). Det må framhållas, att för ingripande lika litet som enligt gällande lag krävs, att begynnande missanpassning blivit ådagalagd hos den unge.

Innan jag övergår till att kommentera punkten b) vill jag något uppehålla mig vid frågan om ingripanden mot missförhållanden i fosterhem. Såsom framgår av vad som anförts i ett tidigare sammanhang är departementsförslagets ståndpunkt den, att ingripande under de i punkten a) angivna förutsättningarna skall kunna ske även beträffande fosterbarn. Kommitténs förslag innebär däremot, att fosterbarn skall kunna skiljas från fosterhem utan att sådana missförhållanden behöver föreligga, som berättigar barnavårdsnämnden att omhändertaga barn var det än fostras och vistas. Kommittéförslaget ansluter sig i detta avseende liksom även beträffande förutsättningarna för ingripande till vad gällande lag innehåller. Denna ståndpunkt grundar sig på uppfattningen att det föreligger behov av att upptaga barns skiljande från fosterhem såsom en särskild form av

ingripande, vilken i förhållande till föräldrarna blott innebär, att en av dem vald placering ogillas och häves men i och för sig intet vidare ingrepp i utövningen av vårdsnaden. För egen del har jag vid övervägande av detta spörsmål kommit till den uppfattningen, att det inte kan anses föreligga några bärande skäl för att bibehålla denna särskilda form av ingripande. I många fall har kontakten mellan fosterbarnet och de naturliga föräldrarna helt eller i det närmaste helt avklippts. Fosterhemmet är i dessa fall att betrakta som barnets egentliga hem. Samhället bör i dessa liksom i andra fall stödja fosterhemmet genom tillsyn, men det skulle enligt min mening vara direkt stötande, om barnet kunde tvångsvis skiljas från hemmet på andra indikationer än som gäller barn som vårdas i sina föräldrahem. Men inte heller i de fall, där föräldrar som lämnat sitt barn till fosterhem upprätthåller kontakt med barnet, föreligger tillräckliga skäl att bibehålla möjligheten att på särskilda indikationer skilja barnet från fosterhemmet. Visar det sig att förhållandena i detta är mindre tillfredsställande och kan rättelse inte åstadkommas genom råd till fosterföräldrarna, skall barnets naturliga föräldrar givetvis underrättas. Föranleder detta inte någon åtgärd från föräldrarnas sida, kan ett ingripande med stöd av förevarande paragraf bli aktuellt. Vad jag nu anfört torde i verkligheten i stort sett överensstämma med det sätt, på vilket gällande regler tillämpas. Som jag tidigare nämnt bör samhället ge fosterbarnen ökat skydd genom tillståndstvång för att skapa garantier för en omsorgsfull förhandsgranskning av de tilltänkta fosterhemmen. Vidare bör en noggrann fosterbarnstillsyn utövas även i fortsättningen. I övrigt bör däremot fosterhemmen inför lagen jämsställas med föräldrahemmen, och samhället bör inte i onödan ingripa i enskildas förhållanden och övertaga ansvaret för barns vård och fostran.

Ingripande enligt 22 § c) BvL skall ske beträffande barn under 18 år, som befinnes vara så vanartat att särskilda uppfostringsåtgärder krävs för dess tillrättaförande. I punkten d) åter är fråga om personer i åldern mellan 18 och 21 år, som befinnes föra ett oordentligt, lättjefullt eller sedeslöst liv eller eljest visat svår oart och beträffande vilka särskilda åtgärder från samhällets sida krävs för deras tillrättaförande. Dessa bestämmelser har i departementsförslaget — i tämligen nära anslutning till vad kommittén föreslagit — ersatts med föreskrift att ingripande skall ske, om underårig på grund av brottslig gärning, sedeslöst levnadssätt, underlåtenhet att efter förmåga ärligen försörja sig, missbruk av rusdrycker eller narkotiska medel eller av annan jämförlig anledning är i behov av särskilda tillrättaförande åtgärder från samhällets sida. I förhållande till rådande ordning innebär förslaget, att det blir klarlagt att ingripande skall ske även vid andra yttringar av bristande anpassning till omgivningen eller samhället än de särskilt uppräknade, förutsatt att de nått sådan intensitet att ett samhällsingripande är behövt. Beträffande de särskilt anförda exemplen på asocialitet och stadgandets innebörd i övrigt kan jag väsentligen ansluta mig till de av kommittén gjorda motivuttalandena.

26—29 §§.

I dessa paragrafer, som ersätter 23 § och 24 § 1 mom. BvL, har upptagits bestämmelser om de åtgärder — förebyggande åtgärder och omhändertagande — som barnavårdsnämnden har att vidtaga för att avhjälpa sådant missförhållande, som avses i 25 §.

Barnavårdskommittén. I kommitténs förslag (87 § lagförslaget) har intagits en erinran om att barnavårdsnämnd i andra lagar eller författningar har tillagts befogenheter, varigenom nämnden kan tillvarata underårigs bästa (jfr 2 § 3 mom. BvL), samt att dessa befogenheter skall utövas, när därigenom otillfredsställande förhållanden kan undanröjas eller motverkas. Enligt samma paragraf i förslaget bör nämnden även beakta, huruvida otillfredsställande förhållanden för underårig kan förbättras genom åtgärd, som ankommer på annan kommunal eller statlig myndighet, befattningshavare eller innehavare av offentligt uppdrag. Om så befinnes vara fallet, bör nämnden påkalla sådan åtgärd.

Kommittén har ansett det uteslutet att söka uppställa i detalj bindande regler för valet av åtgärd och endast i begränsad omfattning möjligt och lämpligt att anvisa allmänna riktlinjer för detsamma.

Den ledande synpunkten bör emellertid enligt kommittén vara, att den åtgärd väljes, som bedömes verksammast främja den underåriges bästa. Att detta intresse skall vara det avgörande, har kommittén ansett böra fastslås. Det kan nämligen, enligt kommittén, icke hållas för visst, att denna självklart riktiga princip alltid följes, oavsett vad lagen bjuder. I anslutning till BvL har ansetts böra tillika givas den anvisningen, att åtgärd av mera begränsad innebörd först bör prövas, om åtgärden kan antagas ge tillfredsställande resultat, innan en längre gående åtgärd vidtages. Företrädere bör alltså enligt kommittén i regel givas t. ex. åt en hjälpåtgärd framför föreskrift och åt förebyggande åtgärd över huvud taget framför omhändertagande. Det är emellertid, framhåller kommittén, av största vikt, att en benägenhet att välja mindre allvarliga åtgärder eller att gå fram stegvis icke får fördröja ett tillräckligt vittgående ingripande i fall, där sådant erfordras för att vinna verklig framgång i strävandena att undanröja eller förebygga otillfredsställande förhållanden. Även detta har ansetts böra komma till uttryck i ny lag. (88 § lagförslaget.)

I lagförslaget angives de viktigaste hjälpåtgärderna. Enligt kommitténs uppfattning är en sådan uppräknings lista erforderlig för att ge nödig bestämdhet åt ifrågavarande grupp av åtgärder och är därjämte av värde för det praktiska arbetet. Nämnden må sålunda enligt lagförslaget tillråda: hänvändelse till central för psykisk barn- och ungdomsvård, läkare eller annan sakkunnig för förfrågning eller undersökning; behandling av sjukdom, kroppsfel eller lyte; barns placering eller kvarblivande för kortare eller längre tid i familjevård eller i barnavårdsanstalt eller dess återtagande från sådan vård eller anstalt; samarbete mellan föräldrarna och annan, som vårdar barnet; byte av vistelseort eller bostad; utbildning samt sökande eller

byte av arbetsanställning; samt fritidssysselsättning, föreningsanslutning och andra kontaktmöjligheter. Barnavårdsnämnden är emellertid i fråga om hjälpåtgärder enligt förslaget icke på något sätt bunden av de exempel, som givits. Mycket annat kan, anför kommittén, i det enskilda fallet tänkas vara angeläget att påpeka och tillråda.

Kommittén skiljer såsom tidigare berörts i sitt förslag — 92 § — mellan å ena sidan särskild tillsyn å barns vård och fostran samt å andra sidan övervakning av underårig.

Att å nämndens vägnar utöva särskild tillsyn eller övervakning bör enligt förslaget uppdragas åt lämplig person.

Den närmare innebörden av särskild tillsyn och övervakning — dvs. vad den som utövar tillsyn eller övervakning dels bör göra och verka för, dels iakttaga i förhållande till nämnden samt vad barnets föräldrar resp. den övervakade underårige bör iakttaga — beröres enligt förslaget icke i lagen, liksom ej heller skett i BvL. Närmare bestämmelser, avseende såväl särskild tillsyn som övervakning, förutsättes skola utfärdas av Kungl. Maj:t. Beträffande önskvärda tillämpningsbestämmelser framhåller kommittén, att vad 1934 års kungörelse i 13 § andra stycket innehåller om befogenhet för barnavårdsnämnd att förklara övervakad skyldig att efterkomma övervakarens föreskrifter och foga sig i övervakarens anordningar enligt kommitténs mening icke bör få motsvarighet i nya tillämpningsföreskrifter.

Kommittén har föreslagit stadgande av innehåll, att beslut om särskild tillsyn eller övervakning skall gälla tills vidare samt att det med högst ett års mellantid skall omprövas, huruvida fortsatt giltighet erfordras.

Kommittén har funnit det önskvärt, att lagen sätter en yttersta gräns för giltigheten av ifrågavarande åtgärder. Enligt förslaget upphör särskild tillsyn senast då barnet fyller 18 år och övervakning senast när den underårige fyller 21 år.

I 94 § lagförslaget har upptagits bestämmelser om föreskrifter avseende underårigs levnadsförhållanden.

Sådan föreskrift skall enligt förslaget kunna meddelas den underårige själv men också, därjämte eller i stället, riktas till hans föräldrar eller fosterföräldrar.

I 94 § har uppräknats vissa föreskrifter av särskild betydelse, av vilka en del till sin art är sådana, att de endast gäller fostrares åtgöranden, medan andra kan efter omständigheterna riktas både till den underårige och hans fostrare eller begränsas t. ex. till den underårige. De särskilt uppräknade åtgärder och förhållanden, som föreskrift må avse, är: anlitande av barnavårdsanstalt, familjevård, som ej innebär vård i fosterhem, eller behandling för fysisk eller psykisk sjukdom, kroppsfel eller lyte; avhållsamhet från rusdrycker eller narkotiska medel; sysselsättning, arbetsanställning, vistelseort eller bostad; samt inskränkning i den underåriges förfogande över arbetsförtjänst eller andra medel. Uppräkningen är icke uttömmande. Det står enligt förslaget barnavårdsnämnd fritt att meddela annan föreskrift, som på jämförligt sätt berör den underåriges personliga förhållanden.

I motiveringen till förslaget anför kommittén bl. a. följande.

Föreskrift för underårig att underkasta sig inskränkning i förfogandet över arbetsförtjänst eller andra medel är avsedd icke blott att lära den unge att planera sin ekonomi och sina utgifter utan bör också kunna tjäna till att förmå honom att ersätta skada som han kan ha orsakat. Att underårig får söka ersätta skada som han vållat andra kan i många fall ha en god uppfostrande effekt. Om den unge har någotsånär god inkomst och om det värde, som skall ersättas, är måttligt stort, bör han sålunda helt eller till större delen kunna ersätta detsamma. Meningen är däremot icke, att man skall söka förmå honom att betala så stora summor, att betalningen måste utsträckas över flera år, och icke heller att nämnden skall medverka till att skadeersättning avkräves den som undergår utbildning och icke har någon nämnvärd inkomst. Över huvud taget bör vid meddelande av föreskrift av här ifrågavarande slag hänsyn tagas såväl till den skadelidandes omständigheter som till den unges möjligheter att fullgöra vad som ålägges honom.

Föreskrift enligt 94 § skall enligt förslaget gälla tills vidare. Kommittén har inte funnit skäl föreslå bestämmelser angående omprövning av meddelad föreskrift efter viss tid. Meddelad föreskrift skall enligt förslaget upphöra att gälla senast när den underårige fyller 21 år.

Kommittén har även till behandling upptagit frågan, vilken barnavårdsnämnd som skall eller må utöva beslutad särskild tillsyn eller övervakning eller ändra eller upphäva sådan anordning eller en jämlikt 94 § meddelad föreskrift. Kommittén har funnit lämpligast, att barnavårdsnämnd, som beslutat särskild tillsyn och övervakning eller meddelat föreskrift med avseende på underårigs levnadsförhållanden, också skall ha skyldighet att i fortsättningen utöva tillsynen eller övervakningen samt att vid behov ändra eller upphäva sådan anordning eller föreskrift. Möjlighet har dock ansetts böra finnas att överflytta befattningen med särskild tillsyn eller övervakning samt beslutanderätten i berörda hänseenden till annan nämnd i fall, där den andra nämnden i fortsättningen bättre kan bedöma utvecklingen av ärendet. För överflyttning krävs enligt förslaget överenskommelse mellan nämnderna. (108 § lagförslaget.)

Remissyttrandena. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* anmärker, att den föreslagna uppräkningsen av olika hjälpåtgärder tynger lagtexten och aldrig kan bli tillnärmelsevis fullständig.

Hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller, att vad som föreslagits i fråga om hjälpåtgärder m. m. står i god överensstämmelse med den möjlighet, som enligt förslaget till skyddslag bör finnas för domstol att överlämna unga lagöverträdare till barnavårdsnämnd för erforderlig vård, varvid även — i motsats till vad nu är förhållandet — mindre ingripande åtgärder än omhändertagande skall kunna ifrågakomma.

Barnavårdsnämnden i Malmö anser den föreslagna bestämmelsen om giltighetstiden av beslutad tillsyn eller övervakning böra slopas, enär vederbörande övervakare enligt tillämpad praxis begär entledigande när han finner övervakning ej längre påkallad och då vid de granskningar av

övervakningsliggarna som två gånger årligen företages vederbörande granskare har möjlighet att med övervakaren diskutera en övervaknings fortsatta bestånd. *Barnavårdsnämnden i Örebro* däremot understryker, att ifrågavarande bestämmelser bör kunna bidra till att övervaknings- och tillsynsfallen hålles aktuella och icke, som nu ibland är fallet, snart nog faller i glömska efter den första kontakten från övervakarens sida.

I anslutning till ifrågavarande bestämmelser understryker *socialstyrelsen*, att effekten av såväl den särskilda tillsynen som övervakningen är helt beroende på de personliga förutsättningarna hos de representanter för nämnden, som har att fullgöra nämndens uppdrag. För närvarande måste man nog dessvärre konstatera, att det föreligger mycket stora svårigheter att förvärva lämpliga personer för dessa uppdrag. Enligt styrelsens uppfattning måste övervakningsuppdragen betalas på ett helt annat sätt än som nu sker för att rekryteringen av lämpliga övervakare skall bli tillgodosedd. *Justitiekanslersämbetet* är inne på likartade tankegångar.

I fråga om föreskrift avseende underårigs levnadsförhållanden anför *justitiekanslersämbetet*, att ämbetet finner bestämmelsen om att föreskrift må avse även »annat, som på jämförligt sätt berör den underåriges personliga förhållanden» vara alltför vag för att godtagas, och ifrågasätter om man icke bör nöja sig med de direkt angivna objekten för föreskrift, eventuellt utökade med något som erfarenhetsmässigt må anses påkallat. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* anser, att i lagen uttryckligen bör utsägas att föreskrift må gälla tid och sätt för fullgörande av skadeståndsskyldighet. Likartade uttalanden göres av *hovrätten för Västra Sverige* och av *landsfogden i Norrbottens län*.

Föredragande statsrådet. Liksom när det gäller förutsättningarna för att barnavårdsnämnden skall ingripa vilar departementsförslaget också i fråga om åtgärdssystemet på samma principer som gällande lag. Sålunda skiljes i förslaget mellan förebyggande åtgärder och omhändertagande. De föreslagna bestämmelserna har därvid givits den konstruktionen, att det ålägges nämnden såsom en skyldighet att avhjälpa det föreliggande missförhållandet genom de anvisade åtgärderna. Detta gäller dock självfallet endast under den förutsättningen att missförhållandet inte avhjälpes på annat sätt. I vissa fall torde det sålunda vara till fyllest att nämnden utnyttjar de befogenheter att tillvarata barns och ungas bästa, vilka tillkommer nämnden enligt särskilda författningar, eller att nämnden hänvänder sig till annan myndighet, befattningshavare eller innehavare av offentligt uppdrag med begäran om åtgärd. Vad nämnden härutinnan har att iakttaga följer redan av tidigare i lagförslaget upptagna bestämmelser (3 och 9 §§), och någon erinran därom i förevarande kapitel kan jag inte finna erforderlig. Då ifrågavarande initiativ från nämndens sida inte bör vara beroende av att sådant missförhållande föreligger, som avses i 25 §, skulle en sådan erinran för övrigt kunna verka vilseledande.

Kommitténs lagförslag innehåller vissa riktlinjer för barnavårdsnämndens val mellan de olika åtgärder som ställes till nämndens förfogande. Jag är fullt ense med kommittén om att den ledande synpunkten vid detta val bör vara vad som verksammast främjar den underåriges bästa. Enligt min mening är det dock inte erforderligt eller lämpligt att lämna anvisningar av denna beskaffenhet i lagtexten. I denna synes endast böra intagas en anvisning för valet mellan förebyggande åtgärder och omhändertagande av samma innebörd som enligt gällande lag.

Hjälpåtgärderna bör i första hand vara av rådgivande och stödjande art. De av kommittén angivna exemplen på olika slag av sådana åtgärder torde inte ge anledning till erinran. Såsom framhållits i ett yttrande kan det dock inte anses nödvändigt att upptaga detaljföreskrifter av ifrågavarande beskaffenhet i lagtexten. I enlighet med vad jag anfört i ett tidigare sammanhang bör även förmaningar kunna förekomma som en form av hjälpåtgärd. Särskilt i förening med andra hjälpåtgärder bör en sådan tillrättavisning inte sällan kunna få en gynnsam verkan. Det är härvid viktigt att förmaningarna inte göres negativa utan får en positiv uppbyggande innebörd. De bör kunna riktas såväl till den underårige som till hans föräldrar eller annan fostrare.

Vad kommittén föreslagit i fråga om *föreskrifter avseende underårigs levnadsförhållanden* kan jag i allt väsentligt godtaga.

Såsom framgår av redogörelsen för förslaget är den i lagtexten gjorda uppräkningsen av olika slag av föreskrifter som skall kunna meddelas inte uttömmande, utan det skall stå nämnden fritt att meddela annan föreskrift, som på jämförligt sätt berör den underåriges personliga förhållanden. Justitiekanslersämbetet har ifrågasatt lämpligheten härav. Därest uppräkningsen göres uttömmande vinnes visserligen en viss garanti ur rättssäkerhetssynpunkt. Då exekutivt tvång inte skall kunna användas för att framtvunga efterlevnad av givna föreskrifter och dessa inte heller i övrigt är förenade med särskilda rättsverkningar, bör denna synpunkt dock inte lägga hinder i vägen för att i lagtexten öppna möjlighet för en smidig anpassning efter de växlande förhållandena.

Föreskrift om förfogande över arbetsförtjänst eller andra medel är avsedd inte blott för att lära den unge att planera sin ekonomi och sina utgifter utan bör — såsom kommittén framhållit — också kunna tjäna till att förmå honom att ersätta skada som han kan ha orsakat. Inom ramen för en sådan föreskrift bör alltså även kunna meddelas bestämmelse om tid och sätt för skadeståndsbetalning. I några yttranden har påyrkats, att i lagen skall införas en uttrycklig bestämmelse om att föreskrift av sistnämnda art skall kunna meddelas. Tydligtvis har man därvid åsyftat en bestämmelse av motsvarande innebörd som i 8 § lagen om villkorlig dom. Enligt detta stadgande kan föreskrivas, att den dömda skall på visst angivet sätt söka fullgöra honom åvilande skadeståndsskyldighet i anledning av brottet. En bestämmelse av denna innebörd skulle emellertid enligt min

mening vara främmande för barnavårdslagstiftningen. Föreskrift om skadeståndsbetalning enligt lagen om villkorlig dom behöver nämligen inte vara individualpreventivt motiverad, utan den kan användas enbart i syfte att målsäganden skall få ut sitt skadestånd. Vid bedömande av huruvida underårigen med stöd av barnavårdslagen bör åläggas att gottgöra skada bör emellertid i första hand endast den uppfostrande effekten av sådan föreskrift beaktas. Då upptagandet i barnavårdslagen av en bestämmelse av ifrågavarande innebörd också eljest skulle kunna vålla missförstånd angående barnavårdsnämndens uppgifter, har jag funnit mig icke kunna biträda de framställda yrkandena.

Vid utformningen av departementsförslaget har vissa redaktionella jämkningar vidtagits i uppräknningen av vad en föreskrift skall kunna gälla. Särskilt märkes, att det befunnits onödigt att uttryckligen framhålla anlitande av familjevård. Någon ändring i sak har emellertid inte åsyftats, utan det är avsett att föreskrift i sådant hänseende skall kunna meddelas med stöd av bestämmelsen om »annan liknande föreskrift».

Stadgandet i 26 § andra stycket om befogenhet för nämnden att genom ekonomiskt bidrag stödja vad från dess sida tillrätts eller föreskrivits överensstämmer i huvudsak med vad kommittén föreslagit. Dock har vissa smärre jämkningar vidtagits. Sålunda har uttrycket »utbildningskurs» utbyts mot »utbildning», varigenom nämndens befogenheter något vidgats. Vidare har det ansetts överflödigt att särskilt omnämna kostnaden för föreningsanslutning, då det här knappast kan bli fråga om annat än helt obetydliga be-
lopp, som kan hänföras till »omkostnader i övrigt».

Med hänsyn till betydelsen av att uppdrag som *övervakare* anförtros åt person som har särskilda förutsättningar i fråga om intresse och förmåga att gå i land med detsamma är jag ense med kommittén om att det inte kan överlämnas åt förening eller institution att genom en eller flera fritt valda personer utöva övervakningen. Skäl torde föreligga att meddela bindande föreskrift om att personlig övervakare alltid skall utses. Departementsförslaget är avfattat i enlighet härmed. Vid valet av övervakare måste självfallet alltid beaktas, bland annat, att förutsättningar finnes för ett förtroendefullt förhållande mellan övervakaren å ena samt den övervakade och hans anhöriga å andra sidan. Övervakaren behöver inte utses bland barnavårdsnämndens ledamöter eller tjänstemän, utan övervakningen bör framdeles liksom hittills kunna uppdragas åt vilken lämplig person som helst.

Närmare bestämmelser om övervakning bör såsom kommittén anført även i fortsättningen meddelas i administrativ ordning. Det torde emellertid vara av värde att i lagen kortfattat ange vad övervakaren har att göra och verka för. Uppgiften synes kunna beskrivas så att övervakaren har att fortlöpande följa den underåriges utveckling och uppmärksamma hans levnadsförhållanden samt att söka befordra vad som kan vara till gagn för honom.

När övervakning till följd av ändrade förhållanden inte längre behövs

eller om det får anses klart, att fortsatt utövning inte är till gagn, skall beslut fattas om att den skall upphöra. Det torde för närvarande förekomma att man rent faktiskt upphör att tillämpa beslutad övervakning, då behovet anses mindre framträdande, svårigheter uppstår med hänsyn till att den underårige flyttar eller av annan anledning. Den underårige och hans anhöriga kan i sådana fall komma att sväva i ovisshet om, huruvida övervakningen utövas eller inte. En sådan ordning kan givetvis inte godtagas, och jag biträder därför kommitténs förslag om årlig omprövning av huruvida beslutad övervakning skall bestå.

I gällande lag saknas bestämmelser om vilken barnavårdsnämnd som skall ha att utöva tillsyn över beslutad övervakning. Såsom kommittén föreslagit torde i ny barnavårdslag böra uttryckligen stadgas, att tillsynen skall utövas av den nämnd som beslutat övervakningen. Därjämte bör — såsom kommittén också föreslagit — möjlighet öppnas att överflytta tillsynen till annan nämnd. Då det uppenbarligen bör ankomma på den nämnd, som utövar tillsynen, att besluta om övervakningens upphörande, torde någon direkt bestämmelse därom inte vara erforderlig. Vad kommittén föreslagit i fråga om fortsatt befattning med givna föreskrifter synes mig vara lämpligt, varför jag tillstyrker förslaget. Lagbestämmelserna i nu berörda hänseenden har i departementsförslaget ansetts böra upptagas i anslutning till övriga regler om övervakning respektive föreskrifter.

30 §.

I denna paragraf, som svarar mot 102 § kommitténs förslag, meddelas bestämmelser angående omhändertagande för utredning.

Barnavårdskommittén. Enligt kommitténs förslag skall underårig kunna omhändertagas för utredning, om det föreligger sannolika skäl för antagande, att hans omhändertagande för samhällsvård är påkallat jämligt 98 eller 99 §. Förslaget avser alltså underåriga i alla åldrar. Därjämte kräves, att det provisoriska omhändertagandet prövas nödigt på grund av risk för den underåriges hälsa eller utveckling eller fara för annan person eller ock med hänsyn till att eljest den fortsatta utredningen kan allvarligt försvåras eller att den underårige kan undanhållas eller undandraga sig vidare åtgärder.

Vad beträffar underårig, som fyllt 15 år och sannolikt behöver omhändertagas för samhällsvård på grund av eget beteende — 98 § b) eller 99 § — har kommittén ansett sig böra icke allenast öppna möjlighet till omhändertagande under utredning utan även — i 102 § andra stycket — direkt mana barnavårdsnämnd att skrida till sådant omhändertagande under vissa förutsättningar. Dessa förutsättningar är, att det med fog kan antagas, att den underårige, om den provisoriska åtgärden ej griper in, håller sig undan, försvårar utredningen eller ägnar sig åt brottslig eller annorledes skadlig verksamhet.

Omhändertagande under utredning måste enligt kommittén vara till tiden snävt begränsat. Utredningen skall bedrivas med all nödig skyndsamhet och bevisning angående eventuellt behov av definitivt omhändertagande måste skyndsamt framskaffas. Kommittén förutsätter, att detta i regel skall kunna ske inom loppet av två veckor, och har därför föreslagit, att beslut om provisoriskt omhändertagande icke skall gälla mer än nämnda tid. I vissa fall kan emellertid, anför kommittén, utredningen vålla särskilda svårigheter och dra ut på tiden. Särskilt framhålles vikten i många fall av att få till stånd ett på tillräcklig observationstid grundat läkarutlåtande om den underåriges psykiska beskaffenhet. Omhändertagandet för utredning skall därför enligt förslaget kunna, efter ny prövning, förlängas med ytterligare högst två veckor. Ytterligare förlängning har befunnits icke böra ifrågakomma.

Beslut angående omhändertagande för utredning skall enligt förslaget — 102 § fjärde stycket — förfalla, om domstol beslutar att den underårige skall såsom för brott misstänkt eller lagförd häktas eller vara intagen i utredningshem.

Remissyttrandena. *Föreningen Sveriges stadsfiskaler* anser rättssäkerhetsgarantierna betänkligt uppluckrade genom den långa tid varunder frihetsberövandet kan äga rum.

Barnavårdsnämnden i Stockholm förordar, att längsta tiden för omhändertagandet direkt anges till fyra veckor, när utredningen i här avsedda fall ofta är tidskrävande bl. a. med hänsyn till erforderliga läkarundersökningar.

Under framhållande av att en åtgärd av så ingripande beskaffenhet som den, varom är fråga i 102 §, kräver att tillräckliga garantier föreligger för att den enskildes rättssäkerhet ej kränkes, understryker *utredningen om administrativa frihetsberövanden* vikten av att ärenden angående omhändertagande för utredning handläggas med största möjliga skyndsamhet av barnavårdsnämnden och dess ordförande. Prövningen synes utredningen som regel böra äga rum så skyndsamt att, därest underställning sker, även länsstyrelsen har möjlighet att pröva omhändertagandebeslutet inom två veckor från omhändertagandet.

Föredragande statsrådet. Skäl torde föreligga för en något vidsträcktare möjlighet att besluta omhändertagande för utredning än som följer av kommitténs förslag. Barnavårdsnämnden bör sålunda enligt min mening kunna skrida till sådant omhändertagande så snart sannolika skäl föreligger för att ingripande är påkallat, oavsett huruvida omhändertagande för samhällsvård eller allenast förebyggande åtgärd närmast ifrågakommer. Departementsförslaget är avfattat i enlighet härmed. Med hänsyn till de övriga villkor, som uppställts för provisoriskt omhändertagande, synes några invändningar från rättssäkerhetssynpunkt inte kunna riktas mot den sålunda före-

slagna utvidgningen av tillämpningsområdet. Vad beträffar sist berörda villkor för omhändertagande har vissa formella jämkningar ansetts böra vidtagas i kommitténs förslag.

Beträffande underårig, som fyllt 15 år och sannolikt behöver omhändertagas på grund av sitt beteende, innefattar kommitténs förslag — som eljest innebär att nämnden tillägges befogenhet att ingripa — en direkt uppmaning för nämnden att skrida till omhändertagande. Tillräckliga skäl för ett stadgande av denna innebörd föreligger enligt min mening inte. Då nämnden är pliktig att till undanröjande av sådant missförhållande, som avses i 25 §, vidtaga åtgärder enligt 26—29 §§, följer härav, att nämnden även har skyldighet att — om så erfordras för ändamålet — utnyttja den befogenhet till provisoriskt ingripande, som ställes till nämndens förfogande. Det föreslagna stadgandet synes därjämte vara ägnat att inge den föreställningen, att barnavårdsnämndens ingripande för att tillrättaföra kriminell eller asocial ungdom skulle vara viktigare än dess verksamhet till skydd för de små barnen. En sådan oriktig föreställning måste givetvis förebyggas. Av nu anförda skäl har ifrågavarande stadgande — 102 § andra stycket — inte medtagits i departementsförslaget.

Omhändertagande för utredning skall enligt kommitténs förslag få avse högst två veckor, men omhändertagandet skall efter ny prövning kunna förlängas med ytterligare högst två veckor. Jag kan godtaga förslaget att maximitiden bestämmas till fyra veckor. Som barnavårdsnämnden i Stockholm förordat bör däremot föreskriften om att beslutet skall omprövas efter två veckor enligt min mening slopas. Det torde nämligen kunna förutsättas, att barnavårdsnämnderna kommer att gå fram med stor försiktighet på detta område och inte låta omhändertagandet bestå längre än nödigt. Utgångspunkt för beräkning av tiden är dagen för beslutet angående omhändertagandet. Har ordföranden meddelat interimistiskt beslut, skall tiden räknas från dagen för detta beslut och inte från den dag, då nämnden godkänner åtgärden. Om den underårige enligt 37 § lagförslaget tages i förvar hos polismyndighet, skall tiden för sådan förvaring självfallet inräknas i fyraveckorsfristen. I detta sammanhang vill jag även understryka vad utredningen om administrativa frihetsberövanden framhållit om vikten av att ärenden angående provisoriskt omhändertagande handlägges med största möjliga skyndsamhet.

Om den som omhändertagits för utredning av domstol häktas såsom misstänkt för brott, bör omhändertagandet som kommittén funnit givetvis förfalla. Någon uttrycklig bestämmelse härom synes emellertid inte vara erforderlig. I praktiken torde dessa fall komma att bli mycket sällsynta.

31 §.

Denna paragraf, som ersätter 29 § BvL, innehåller bestämmelser angående omhändertagande av värnlösa barn och unga samt angående omhändertagande på föräldrars begäran eller med deras samtycke. Paragrafen motsvarar 95 och 96 §§ kommitténs förslag.

De i 29 § BvL angivna förutsättningarna för barns omhändertagande för samhällsvård har ej förändrats sedan lagens tillkomst.

Fattigvårdslagstiftningskommittén avsåg, att sådan vård, som i propositionen fick namnet samhällsvård, skulle få vidsträcktare användning, än den BvL medger. Barnavårdsnämnd skulle enligt kommitténs förslag ha rätt och plikt att, om behovet icke annorledes avhjälpes, för vård och fostran omhänderta — förutom barn i behov av specialvård samt värlösa barn i fall, motsvarande 29 § 2 och 3 mom. BvL — varje barn, som vistades i föräldrahem och som därstädes icke kunde få tillfredsställande vård och uppfostran på grund av föräldrarnas sjukdom eller deras liknöjdhet eller oförmåga eller på grund av eljest i hemmet rådande förhållanden. Varje förhållande, som kunde berättiga till omhändertagande för skyddsuppfostran, kunde tydligen också, anförde kommittén, anses utgöra skäl för barns omhändertagande med föräldrarnas samtycke. Emellertid kunde man enligt kommitténs mening gå längre, då det icke vore fråga om ett tvångsingripande; det borde därför ej fordras mer än att barnet ej kunde få tillfredsställande vård i hemmet. Omhändertagandet vore emellertid enligt kommittén alltid en nödfallsväg; om möjligt borde hemmet stödjas och upprätthållas. I den mån detta krävde ekonomiska insatser från samhällets sida, ankomme åtgärderna på fattigvården, fränsett — enligt kommitténs förslag — understöd åt barn till ensamstående mödrar. Motsvarande gällde enligt kommittén befattningen med barn, som på grund av sjukdom, brist eller svaghet behövde vård utom hemmet. Om möjligt borde föräldrarna förmås och hjälpas att själva sörja för sådan vård, eventuellt med ekonomiskt stöd från samhällets sida. — Med villkoret, att barnets behov icke avhjälpes på annat sätt, åsyftade kommittén att från samhällsingripande undanta sådana fall, där någon anhörig, annan enskild person eller välgörenhetsinstitution bringade hjälp. Om värlöst barn hade egna tillgångar behövdes enligt kommittén ej omhändertagande från barnavårdsnämnds sida, enär i sådant fall en förmyndare skulle förordnas, som med anlitande av barnets medel skulle sörja för dess vård.

I propositionen 150/1924 framhölls, att i remissyttranden gjorts erinringar mot att barnavårdsnämnd enligt fattigvårdslagstiftningskommitténs förslag skulle åläggas så långt gående skyldighet att omhänderta barn i anledning av otillfredsställande förhållanden i föräldrahemmet och hävdats, att det icke vore möjligt för nämnderna att omhänderta alla de barn, åt vilka föräldrarna ej kunde bereda tillfredsställande vård och uppfostran. Lagen borde enligt departementschefen ge uttryck åt att barnavårdsnämnd hade att med föräldrarnas medgivande omhänderta *nödställda* barn. Samma skyldighet ålåg för det dåvarande fattigvårdsstyrelsen, och behov syntes icke föreligga att »giva barnavårdsnämnden en vidsträcktare befogenhet». (Prop. s. 130—131.)

Det må anmärkas, att det av fattigvårdslagstiftningskommitténs betänkande med förslag om barnavårdslag (FvLK IV motiv s. 168) framgår, att kommittén velat till de värlösa barnen, som samhället kunde behöva omhändertaga, räkna de s. k. ekonomiskt övergivna, d. v. s. såsom foster-

barn placerade barn, för vilka fosterlegan icke eller bristfälligt erlägges. Vidare må tilläggas, att — i överensstämmelse med vad man väntat sig — en ej obetydlig minskning av de fall, där samhällsvård med stöd av 29 § 2 mom. BvL beslutas, inträtt från och med år 1955 som följd av sjukförsäkrade barns sjukvård under en tid av upp till två år. Barnavårdsnämnderna behöver numera blott i undantagsfall omhändertaga barn enbart för att bereda dem erforderlig sjukhusvård.

Socialvårdskommittén behandlade i betänkandet om socialhjälp m. m. bl. a. frågan om gränsdragning mellan socialhjälp och samhällsvården (s. 102—105). Kommittén stannade för den uppfattningen, att det vore riktigt att fasthålla vid vad som syntes vara nuvarande lagstiftnings gränsdragning, nämligen att man skulle från fall till fall avgöra, huruvida barn som behövde hjälpas vore att jämställa med det övergivna barnet och förty borde omhändertagas för samhällsvård eller om behovet kunde avhjälpas med socialhjälp. Mera långvariga hjälpbehov borde dock alltid leda till ett omhändertagande från barnavårdsnämndens sida. Socialhjälpens befattnings med barn, vilka utackorderats av föräldrarna eller en av dem, borde inskränkas till de fall, då modern för att kunna sköta sina förpliktelser gentemot fosterhemmet vore i behov av en eller annan månads understöd för barnet. Visade det sig senare, att hjälpbehovet mot förmodan bleve mera långvarigt, borde socialnämnden påkalla barnavårdsnämndens ingripande för omhändertagande för samhällsvård. Denna princip borde uttryckas så tydligt och lättfattligt som möjligt såväl i socialhjälpslagen som i BvL. 29 § BvL borde enligt kommittén avfattas så att stadgandet avsåge barn under 16 års ålder, som vore i behov av vård på grund av att föräldrarna avlidit eller övergivit barnet eller eljest icke bodde tillsammans med barnet samt syntes för mera avsevärd tid sakna förmåga att sörja för detsamma.

Barnavårdskommittén. Kommittén har funnit, att barn, vilka är föräldralösa eller övergivna av sina föräldrar — de s. k. värnlösa barnen som avses i 29 § 3 mom. BvL — alltså bör inta en ställning för sig, när det gäller omhändertagande. Får ett sådant barn ej tillfredsställande vård eller fosteran eller befinner sig barnet visserligen i godtagbara levnadsomständigheter men hotas av ogynnsam förändring däri, bör det enligt kommittén ankomma på barnavårdsnämnden att ingripa.

Detta har i förslaget — 95 § — uttryckts så, att omhändertagande må ske för undanröjande eller förebyggande av förhållande, som i 87 § första stycket sägs.

Kommittén föreslår, att vad i övrigt i 29 § BvL är stadgat om omhändertagande för samhällsvård, ersättes med den i 96 § av lagförslaget upptagna regeln, att barn må, med föräldrarnas samtycke, omhändertagas för samhällsvård, om föräldrarna tillfälligt eller varaktigt är urståndsatta eller underlåter att på ett tillfredsställande sätt sörja för barnet.

Är förhållandena så otillfredsställande, att omhändertagande jämlikt 98 §

a) i förslaget må ske oavsett föräldrarnas vilja, skall enligt kommittén dock det senare stadgandet tillämpas.

Den i 96 § upptagna regeln ansluter sig tämligen nära till den av fattigvårdslagstiftningskommittén föreslagna huvudregeln för omhändertagande för samhällsvård. Enligt barnavårdskommitténs uppfattning måste numera det kravet kunna ställas, att alla barn, som lever under otillfredsställande förhållanden, skall få hjälp, även om därför kräves ett omhändertagande.

För omhändertagande bör enligt kommittén krävas, att det för den underåriges bästa är påkallat, att omsorgen om honom och hans förhållanden handhaves av barnavårdsnämnd i enlighet med lagens anvisningar för behandling av omhändertagen. Kommittén anför vidare.

Det skall föreligga ett behov av att nämnden utövar bestämmanderätten över den underåriga och hans förhållanden, om också blott för kortare tid. Det förhållandet, att barnets föräldrar kan betala en större eller mindre del av fosterlönen för barn, som placerats eller bör placeras i fosterhem, eller antages kunna efter förloppet av viss tid svara för ett ekonomiskt bidrag, som kanske helt motsvarar fosterlönens belopp, bör alltså icke utesluta ett omhändertagande, därest sådant är påkallat för att säkra, att bestämmanderätten beträffande barnets förhållanden utövas på lämpligt sätt. Ett tillfälligt behov av ekonomisk hjälp för att betala fosterlön bör å andra sidan icke föranleda ett omhändertagande, utan bistånd torde i dylikt fall lämpligast beredas genom socialhjälp.

Remissyttrandena. Vad kommittén i förevarande hänseende anfört och föreslagit har icke föranlett annat uttalande än att *utredningen om administrativa frihetsberövanden* ansett, att såsom förutsättning för omhändertagande av den som fyllt 15 år uttryckligen bör föreskrivas, att han samtycker till åtgärden.

Föredragande statsrådet. Beredande av samhällsvård åt värnlösa och nödställda barn är en av barnavårdsnämndens viktigaste uppgifter. Enighet råder om att denna sociala hjälpform till sina huvuddrag bör bibehållas oförändrad i ny barnavårdslag. Endast en mera väsentlig ändring föreslås, nämligen höjning av åldersgränsen från 16 till 18 år. Beträffande skälen här för hänvisas till den föregående framställningen.

I paragrafens första stycke stadgas i nära anslutning till 29 § 3 mom. BvL, att den som är i behov av vård och fostran på grund av att föräldrarna avlidit eller övergivit honom skall omhändertagas för samhällsvård, om behovet inte avhjälpes på annat sätt. Andra stycket överensstämmer i sak med 96 § kommitténs förslag. Vissa jämkningar har dock vidtagits i lagtexten. Sålunda har behovet av speciell vård för fysiskt eller psykiskt handikappade barn ansetts böra särskilt antydast. Vidare har det syntts böra komma till direkt uttryck, att det här är fråga om en form av social hjälp som de enskilda kan göra anspråk på. Med stöd av stadgandet i andra stycket kommer omhändertagande att kunna ske såväl i alla de fall som direkt avses i 29 § 1 och 2 mom. BvL som i fall, där barn brukar betecknas såsom ekonomiskt övergivet. Omhändertagande av sådant barn bör följaktligen inte grundas på stadgandet i paragrafens första stycke.

I detta sammanhang bör gränsdragningen mot socialhjälpens område något uppmärksammas. När BvL kom till år 1924 innebar detta inte, att fattigvårdsstyrelsens befattning med minderåriga helt upphörde. Det förutsattes nämligen, att behov av endast ekonomisk art alltså skulle tillgodoses genom fattigvård. När däremot ett omhändertagande var påkallat, skulle det ankomma på barnavårdsnämnden att ingripa. I enlighet härmed infördes i FvL (1 § fjärde stycket) en erinran om barnavårdslagens regler rörande omhändertagande av minderårig, som på grund av nöd eller annan dylik anledning behövde vård utom hemmet. Socialvårdskommittén har i sitt betänkande diskuterat var gränsen mellan socialhjälpverksamhet och barnavård borde dragas och därvid föreslagit en viss jämkning i BvL samt en omformulering av nyssnämnda stadgande i FvL. Under förarbetena till SochjL anförde chefen för socialdepartementet, att barnavårdskommittén torde komma att på nytt pröva förevarande gränsdragningsspörsmål och att han därför inte ansåg sig böra föregripa resultatet av denna prövning genom att föreslå någon ändring i BvL (prop. 177/1955 s. 278). Med hänsyn härtill ansågs inte heller stadgandet i 1 § fjärde stycket FvL böra jämkas, utan det överfördes till 12 § tredje stycket SochjL. Det torde vara skäl framhålla, att frågan inte bör ges alltför stora proportioner. Tillkomsten av ett flertal sociala bidragsformer, inte minst genom 1954 års sjukförsäkringsreform, har bl. a. medfört, att det område, inom vilket praktiska svårigheter för en enhetlig gränsdragning föreligger, väsentligt minskats. Det torde sålunda vara till fyllest med att fastslå, att huvudregeln jämväl i fortsättningen bör vara, att hjälpbehov i hemmet avhjälpes genom socialhjälp, hjälpbehov utom hemmet genom samhällsvård. Undantag från denna regel synes motiverat vid tillfälligt behov av ekonomisk hjälp för vård utom hemmet. I sådant fall synes bistånd lämpligast kunna beredas genom socialhjälp.

För att framhäva, att det här är fråga om en form av social hjälp, som den enskilde äger göra anspråk på, har med föräldrarnas samtycke ansetts uttryckligen böra jämnställas begäran av föräldrarna. Även i övrigt har vissa jämkningar vidtagits i den av kommittén föreslagna lagtexten.

Vad slutligen angår den av utredningen om administrativa frihetsberövanden väckta frågan, huruvida underårig som fyllt 15 år bör kunna omhändertagas mot sin vilja, är jag visserligen så till vida ense med utredningen att jag anser omhändertagande i dylika fall i regel inte böra ifrågakomma. En direkt föreskrift om att den underåriges samtycke krävs för omhändertagande skulle emellertid i exceptionella fall kunna leda till att ett uppenbart hjälpbehov inte skulle kunna tillgodoses. Genom bestämmelser om rätt för den underåriga att yttra sig i ärendet och att anföra besvär över omhändertagandebeslutet torde tillfredsställande garantier för rätts säkerheten ha tillskapats. Utredningens yrkande om föreskrift av nyss angiven innebörd kan jag alltså inte tillstyrka.

32 §.

Den i paragrafens första stycke upptagna preskriptionsregeln innebär en nyhet i förhållande till BvL. Stadgandet har viss motsvarighet i 57 § kommitténs förslag. Andra stycket motsvarar 27 § BvL och 103 § kommitténs förslag.

Kommittén har funnit, att i ny lag icke bör saknas bestämmelse om verkställighet av sådant i barnavårdsärende meddelat beslut, som äger laga kraft. Dylikt beslut skall barnavårdsnämnden enligt förslaget (57 § lagförslaget) verkställa utan dröjsmål, därest ej särskilt hinder föranleder till anstånd. Beslut, som inte verkställs inom sex månader efter det att beslutet blivit verkställbart, skall enligt förslaget vara förfallet.

I principiell överensstämmelse med vad i 27 § BvL är stadgat beträffande skyddsuppfostran skall enligt 103 § av förslaget beslut om barns omhändertagande för samhällsvård icke få verkställas efter det barnet fyllt 18 år, medan sådant beslut avseende underårig, som fyllt 18 år, måste gå i verkställighet innan han uppnått 21 års ålder.

Det föreslagna stadgandet om att omhändertagandebeslut inte må verkställas, sedan den underårige uppnått viss åldersgräns, anser *länsstyrelsen i Örebro län* kunna medföra olägenheter, då det gäller underåriga, som inom helt kort tid skall uppnå de angivna gränserna, bestående däri att barnavårdsnämnden för att ej försitta tidsfristen vidtager åtgärder, vilka i och för sig är mindre lämpliga men som kanske är de enda möjliga i en brådskande situation, eller däri att den underårige eller hans föräldrar på olika sätt söker förhåla verkställigheten för att därigenom omöjliggöra verkställighet av beslutet. Möjlighet bör därför enligt länsstyrelsen finnas att i undantagsfall verkställa beslut angående omhändertagande av barn för samhällsvård jämväl under den närmaste tiden efter 18 års ålder.

Föredragande statsrådet. I den praktiska barnavårdsverksamheten lär inte sällan förekomma, att beslut om skyddsuppfostran meddelas fastän man avser att den underårige skall försöksvis få stanna kvar i hemmet. Detta innebär, att själva beslutet begagnas som ett särskilt medel vid sidan av de i BvL angivna för att åstadkomma rättelse utan att den underårige skiljes från hemmet. Ett sådant förfarande är inte endast ur flera synpunkter olämpligt utan måste även anses stridande mot lagstiftningens syfte. Denna ståndpunkt överensstämmer också med den i rättspraxis intagna (jfr RÅ 1951 s. 80). I detta avseende vilar departementsförslaget på samma grundsatser som gällande lag. Beslut om samhällsvård bör alltså — liksom för närvarande beslut om skyddsuppfostran — bringas till verkställighet utan onödigt dröjsmål. Att detta är den föreslagna lagens innebörd torde vara klart utan att någon uttrycklig föreskrift därom — motsvarande vad kommittén i 57 § första stycket föreslagit — synes vara behövlig. I allmänhet torde verkställigheten kunna genomföras inom en eller annan månad efter det samtycke lämnats till åtgärden eller fastställelse av beslutet meddelats. Stundom kan emellertid verkställigheten fördröjas av yttre hinder, såsom

sjukdom, avvikande, placeringssvårigheter eller liknande. Sådant hinder mot verkställigheten kan måhända möta under avsevärd tid. Då de omständigheter som motiverat beslutet efter en tid kan ha ändrats så, att en så djupt ingripande åtgärd som ett omhändertagande inte vidare är påkallat, bör beslutet uppenbarligen inte vara verkställbart under någon längre tid. Avsaknaden av en bestämd tidsgräns i BvL har visat sig medföra olägenheter (se JO:s ämbetsberättelse 1959 s. 321). Det torde därför vara påkallat att i en ny barnavårdslag upptaga en sådan gräns. Då kommitténs förslag om en preskriptionstid av sex månader synes innebära en lämplig avvägning, biträder jag följaktligen detta förslag.

I fråga om andra av barnavårdsnämnd meddelade beslut än sådana som avser samhällsvård lär något praktiskt behov av en bestämmelse om när verkställighet skall äga rum inte föreligga, varför kommitténs förslag där om inte fått motsvarighet i departementsförslaget. Med hänsyn härtill har det befunnits lämpligast att upptaga nyssnämnda preskriptionsregel i avslutning till stadgandet om att beslut om samhällsvård inte må verkställas efter det den underårige uppnått viss ålder.

I sistnämnda del kan jag i stort sett biträda kommitténs förslag, vilket innebär att den för beslut om skyddsuppfostran nu gällande bestämmelsen bibehålles men utsträcker till att avse även de nuvarande samhällsvårdsfallen. Jag har emellertid inte funnit det nödvändigt att till ny barnavårdslag överflytta gällande åldersgräns vid 18 år i fråga om sådana underåriga, som omhändertages på grund av sitt beteende. Härigenom synes de olägenheter av åldersgränserna, som framhållits av länsstyrelsen i Örebro län, till väsentlig del undanröjas.

Det föreslagna stadgandet innebär liksom motsvarande bestämmelser i gällande lag, att beslut måste fattas och verkställighet påbörjas, innan den underårige uppnått föreskriven åldersgräns. Har den underårige genom beslut av ordföranden omhändertagits för samhällsvård eller har han omhändertagits för utredning, måste nämndens definitiva beslut om samhällsvård fattas före respektive åldersgräns för att beslutet skall vara lagligen grundat och verkställigheten kunna fortsätta.

33 §.

Vad i 31 § tredje stycket BvL stadgas om preliminärt omhändertagande från polismyndighets sida har kommittén ansett böra få motsvarighet i ny lag. Den föreslagna bestämmelsen — 170 § — skiljer sig i vissa betydelsefulla avseenden från gällande lag. Tillämpningsområdet har utsträckts till att avse alla underåriga, som fyllt 15 år (i BvL 18 år). I samband med sagda ändring står, att huvudregeln för polismyndighetens ingripande anknyttits till bestämmelserna i 98, 99 och 102 §§ lagförslaget angående underårigs omhändertagande för samhällsvård eller för utredning i anledning av hans levnadssätt. Föreligger uppenbarligen fog för omhändertagande jämlikt nämnda stadganden och utgör den underåriges leverne tillika en

fara för allmän ordning och säkerhet, äger polismyndigheten enligt förslaget preliminärt ingripa och ta den underåriga i förvar i avbidan på barnavårdsnämnds beslut. I förslaget har undvikits att beteckna sådant ingripande såsom ett omhändertagande.

Liksom enligt gällande lag skall enligt kommitténs förslag underårig som här är i fråga — alltså som uppenbarligen bör omhändertagas på grund av sitt levnadssätt — kunna preliminärt tagas i förvar av polismyndighet utan att fara för allmän ordning eller säkerhet föreligger, därest han är okänd och hans identitet icke kan tillförlitligen utrönas.

Om preliminärt ingripande skall enligt förslaget anmälan ofördröjligen göras till barnavårdsnämnden.

Remissyttrandena. Den föreslagna sänkningen av åldersgränsen från 18 till 15 år hälsas med tillfredsställelse av de remissinstanser, som berört denna fråga. Däremot framstår det för dessa remissinstanser som tveksamt om polismyndighet har möjlighet att förvara underårig på lämpligt sätt.

Föreningen Sveriges polismästare anför härom följande.

Föreningen vill rikta uppmärksamheten på att polisens lokalresurser ofta icke medgiva förvaring av de underåriga på sådant sätt som skulle vara önskvärt. Arrestlokalerna måste i de flesta fall användas för ändamålet, och de få i stor utsträckning anses vara mindre lämpliga. I betraktande av de faktiska resurserna i nu berörda avseende synes lagtextens krav på absolut lämpliga lokaler böra jämkas, samtidigt som lagrummet kompletteras med en föreskrift, varigenom garanti vinnes för att myndighets beslut rörande den underåriges vidare omhändertagande meddelas med största möjliga skyndsamhet.

Liknande uttalanden göres av *länsstyrelserna i Östergötlands, Älvsborgs och Västerbottens län, polismästaren i Stockholm, poliskamrarna i Malmö och Örebro samt landsfogden i Gävleborgs län.*

Utredningen om administrativa frihetsberövanden påpekar, att bestämmelser saknas om den tid, under vilken polismyndighet må hålla underårig i förvar, samt föreslår ur rättssäkerhetssynpunkt att, därest ej inom fem dagar från det beslut meddelats om att taga underårig i förvar, barnavårdsnämnden eller dess ordförande förordnat att den underåriga skall omhändertagas, han omedelbart skall frigivas.

Föredragande statsrådet. I likhet med kommittén anser jag att stadgandet i gällande lag om preliminärt omhändertagande från polismyndighets sida bör få motsvarighet i ny barnavårdslag och att tillämpningsområdet för stadgandet därvid bör utsträckas så att detta kommer att avse även ungdom under 18 år. En sådan utvidgning måste anses påkallad för att kriminalitet och annat asocialt levnadssätt bland de underåriga särskilt i storstäderna skall kunna bekämpas effektivare. Emellertid kan ingripande av ifrågavarande slag stundom vara påkallat även beträffande barn som inte uppnått 15 års ålder. Då det här gäller att hindra de unga från att begå för dem själva eller andra skadliga handlingar, synes det mig lämpligast,

att någon bestämd åldersgräns nedåt över huvud taget inte fastställles. I detta sammanhang må erinras om den vid årets riksdag (prop. nr 146) beslutade möjligheten att under prövotiden taga villkorligt dömd i förvar under kortare tid. Det förhållandet att denna möjlighet inte skall stå öppen i fråga om den som är under 18 år kan enligt min mening inte anföras som skäl mot den av mig nu förordade ändringen. Omständigheterna är nämligen inte jämförbara. Det tillfälliga omhändertagande varom här är fråga är närmast att likställa med gripande och anhållande, och för sådant gäller ingen annan åldersgräns än straffmyndighetsåldern. Frågan har vidare inte något direkt samband med problemet om den slutliga utformningen av reglerna för samhällets behandling av de unga lagöverträdarna.

Som förutsättning för att underårig skall få tagas i förvar torde böra stadgas, att hans uppträdande eller levnadssätt innebär fara för allmän ordning eller säkerhet och att sannolika skäl föreligger för att ingripande med stöd av 25 § är påkallat mot honom. Den nuvarande möjligheten att omhändertaga okända, vilkas identitet inte kan tillförlitligen utrönas, har jag ansett inte böra få motsvarighet i den nya lagen.

Beslutanderätten bör framdeles liksom hittills tillkomma polismyndigheten. Det ligger emellertid i sakens natur att institutet knappast kan få någon praktisk betydelse, om inte varje polisman har befogenhet att gripa de underåriga och föra in dem till polisstationen i och för beslut av polismyndigheten. Jag har övervägt att föreslå uttryckliga bestämmelser härom men funnit att sådana kan avvaras. Om det är nödvändigt för att upprätthålla allmän ordning, har nämligen polisman redan enligt 12 § allmänna polisinstruktionen att tillfälligt omhändertaga den vars uppträdande innefattar ett störande av eller en omedelbar fara för ordningen. Omhändertagande skall även ske, om det eljest erfordras för att avvärja straffbelagd gärning, mot vilken polisman är pliktig att ingripa.

För förvaringen av de underåriga ifrågakommer naturligtvis i främsta rummet polisarresterna. Beträffande dessa råder såsom framhållits av bl. a. föreningen Sveriges polismästare på sina håll mindre tillfredsställande förhållanden. En viss förbättring av polisarresternas beskaffenhet och utrustning torde dock redan ha inträtt efter ikraftträdandet av lagen den 25 april 1958 om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. jämte därtill hörande tillämpningsföreskrifter, och på längre sikt kan en allmän radikal förbättring av förhållandena på detta område utan tvivel emotes. Särskilt för det yngsta klientelet kan det emellertid oavsett polisarrestens beskaffenhet vara önskvärt att anlita annan förvaringslokal. Åtminstone i storstäderna — där hithörande spörsmål huvudsakligen har aktualitet — synes det vara möjligt att åstadkomma lämpliga arrangemang genom samarbete mellan barnavårdsnämnderna och polismyndigheterna. Det bör därför även i fortsättningen få ankomma på polismyndigheten att — med beaktande bl. a. av vederbörandes ålder — välja det efter omständigheterna lämpligaste förvaringssätt som står till buds.

Avsaknaden i gällande lag och kommitténs förslag av varje föreskrift med

syfte att till tiden begränsa frihetsberövandet utgör onekligen en brist ur rättssäkerhetssynpunkt. Den av utredningen om administrativa frihetsberövanden föreslagna maximitiden, fem dagar, ansluter sig i sak nära till vad som gäller beträffande anhållande enligt rättegångsbalken. I det övervägande flertalet fall synes dock en väsentligt kortare tid — ett eller annat dygn — vara till fyllest. En så lång tid som fem dagar kan endast i sällsynta fall antagas vara erforderlig. Den föreslagna tidsfristen skulle med hänsyn härtill i allmänhet inte innebära någon fördel för de i förvar tagna. Snarast skulle en viss risk föreligga för en förlängning av den genomsnittliga tiden för förvaringen. Å andra sidan synes det vanskligt att finna någon kortare tidsfrist, som är ur alla synpunkter lämplig. Jag har därför kommit till den uppfattningen att frågan bör lösas på annat sätt. Därvid har jag funnit att rättegångsbalkens bestämmelse om gripande i huvudsak bör kunna tjäna som förebild. En något längre tid för förvaringen än vad som förutsatts beträffande gripande torde dock i allmänhet krävas. Jag föreslår därför ett stadgande av innebörd, att polismyndigheten ofördröjligen skall anmäla åtgärden hos barnavårdsnämnden och att denna — d. v. s. regelmässigt ordföranden — skyndsamt skall besluta, om den underårige skall omhändertagas eller frigivas. Prövningen kommer naturligtvis i allmänhet endast att gälla, huruvida skäl föreligger till omhändertagande för utredning. För denna prövning erforderlig utredning synes regelmässigt kunna införskaffas utan större omgång.

Inte sällan kan förhållandena vara sådana, att ett omhändertagande kan undvikas, om den underårige omedelbart kommer under föräldrarnas — eller annan fostrares — direkta uppsikt. Särskilt gäller detta, när barn och unga i tonårsåldern om kvällen eller nätter beträdes med kriminalitet eller annan asocialitet. I sådana fall kan det vara lämpligt, att den underårige kvarhållas hos polismyndigheten, till dess han avhämtas av föräldrarna. För ett dylikt tillvägagångssätt krävs givetvis, att föräldrarna lämnar sin medverkan. I annat fall kan ett omhändertagande bli ofrånkomligt. Det synes vara lämpligt att i lagen intaga en bestämmelse som ger uttryckligt stöd för det avsedda förfarandet. I enlighet härmed stadgas i departementsförslaget, att den underårige enligt nämndens bestämmande må kvarhållas, till dess han avhämtas av föräldrarna eller annan fostrare. Då något missbruk av stadgandet, som tillkommit i syfte att onödiggöra omhändertagande, inte torde behöva befaras, har det inte ansetts nödvändigt att ange någon tidsfrist för kvarhållningsrätten.

34 §.

I denna paragraf, vilken svarar mot 104 och 105 §§ kommitténs förslag, meddelas bestämmelser om vilken barnavårdsnämnd som i olika fall är pliktig att ingripa. De har endast delvis motsvarighet i BvL.

Gällande bestämmelser. Det ankommer, som i andra sammanhang berörts, på varje kommun att ordna sin barnavård och vidtaga åtgärder till skydd för ungdom inom kommunen (1 § första stycket BvL). Enligt 2 § BvL har

barnavårdsnämnd att noggrant tillse, att barn och ungdom, som vistas inom kommunen och är i den belägenhet, att det enligt BvL ankommer på nämnden att ingripa, blir föremål för dess åtgärder. 2 § jämförd med 28 § BvL torde ge vid handen, att vistelse bör uppfattas så, att även tillfällig uppehållsort betraktas såsom vistelseort.

Som ett visst undantag från skyldigheten för barnavårdsnämnden i underårigs vistelseort att göra alla erforderliga ingripanden, då behov av åtgärd från samhällets sida uppkommer, kan betraktas det förfarande, som möjliggöres genom 28 § BvL. Enligt detta stadgande äger nämnden i kommun, där underårig vid tillfälligt uppehåll beträdes med vanart eller eljest med levnadssätt, som påkallar ingripande enligt BvL, överlämna honom till nämnden i kommun, där han får anses ha sin egentliga vistelseort.

Barnavårdskommittén. Kommittén har funnit erforderligt att framlägga förslag till regler, som tydligare och på ett från BvL delvis avvikande sätt anvisar, vilken barnavårdsnämnd som skall eller må ingripa.

Huvudregeln har ansetts alltså böra vara, att ingripande skall företagas av barnavårdsnämnden i den kommun, där underårig, som ingripandet gäller, vistas. Detta har i förslaget — 104 § första stycket — kommit till klart uttryck.

I förslaget saknas direkt motsvarighet till stadgandet i 28 § BvL om underårigs »överlämnande» till barnavårdsnämnden i hans egentliga vistelseort. Överlämnandinstitutet ger — anför kommittén — såsom rättslig konstruktion anledning till kritik och det är enligt kommitténs mening varken behövt eller lämpligt att låta stadgandet i 28 § BvL få direkt motsvarighet i ny barnavårdslag.

Kommittén har funnit övervägande skäl tala för att — vid sidan av plikten för vistelsekommunens barnavårdsnämnd att ingripa med samhällsvård eller annan åtgärd — varje barnavårdsnämnd tillägges behörighet att företa sådant ingripande. Stadgande om sådan allmän behörighet har intagits i 107 § första stycket lagförslaget. Åtgärd bör enligt förslaget föregås av samråd med åtgärdspliktig nämnd, vilken skall underrättas om fattat beslut och om dess verkställande.

Regeln om vistelsekommuns åtgärdsplikt skall enligt förslaget liksom enligt rådande ordning inte ha avseende på fortsatta omhändertaganden. Skyldighet att besluta erforderligt, fortsatt omhändertagande skall enligt 105 § första stycket lagförslaget åvila den nämnd, som har befattningen med den omhändertagne, d. v. s. i regel nämnd som beslutat det första omhändertagandet av den underårige (jfr 110 § kommitténs lagförslag).

Den allmänna behörigheten torde enligt kommittén icke komma att leda till erforderligt ingripande i en del fall, där flera kommuner samtidigt kan sägas vara vistelsekommun för underårig eller där de i tur och ordning kortvarigt får sådan egenskap. Kommittén anför härom bl. a. följande.

Icke sällan förekommer, att åtgärd beträffande underårig ifrågasättes i viss kommun men icke kommer till stånd, emedan den underårige och eventuellt hans familj lämnar kommunen, innan utredning hunnit verkställas

och åtgärd beslutas. Stundom inträffar, att en underårig eller en hel familj flyttar från en del av landet till en annan i uttalad avsikt att därigenom undgå en väntad barnavårdsåtgärd. Det händer även, att ungdomar eller familjer planlöst flackar omkring och aldrig stannar så länge på någon ort, att deras förhållanden hinner bli i grund kända eller utredda. Knappt har den underåriges eller familjens livsföring hunnit bli uppmärksammas av socialvårdsorganen, förrän de drar vidare till ny bosättningsort, vilken under lång tid eller kanske för alltid förblir okänd för socialvårdsorganen i utflyttningsskommunen, om icke särskilda efterforskningar företages. Dessa socialvårdsorgan har, då vederbörande flyttat, enligt nuvarande ordning icke längre befogenhet att fullfölja ärendet och anser sig ofta icke veta tillräckligt om familjen för att påkalla annan nämnds uppmärksamhet, därest de skulle råka få kännedom om vilken kommun, som är inflyttningsskommun.

Med hänsyn till fall, sådana som de nu berörda, har kommittén föreslagit (104 § andra stycket lagförslaget) den bestämmelsen, att barnavårdsnämnd, vilken fått kännedom om förhållande, som synes påkalla ingripande enligt 7 kap. i förslaget, regelmässigt skall vara skyldig att fullfölja utredningen och vidta åtgärd, som visar sig erforderlig, även om den som åtgärden gäller har lämnat kommunen efter det att frågan väckts.

Ehuru åtgärdsplikten sålunda som regel bindes vid den kommun, där frågan väckts, har kommittén inte velat lägga hinder i vägen för att ingripande i stället göres av därtill villig barnavårdsnämnd i annan kommun, t. ex. mantalsskrivningskommun eller inflyttningsskommun. En nödvändig förutsättning för att den nämnd, hos vilken fråga om ingripande väckts, skall befrias från åtgärdsplikten är dock — enligt kommittén — att nämnden förvässat sig om att annan nämnd ingriper. Föreskrift härom har införts i lagförslaget.

Råder ovisshet om vilken barnavårdsnämnd, som är skyldig vidtaga ingripande, äger länsstyrelsen enligt förslaget — 106 § — hänvisa ärendet till viss barnavårdsnämnd. Motsvarande gäller, om skyldighet samtidigt föreligger för två eller flera nämnder. Kan skyldighet att uppta ärendet ifrågasättas för barnavårdsnämnder i skilda län, skall avgörande som nu sagts träffas av länsstyrelserna i de berörda länen gemensamt.

Från huvudregeln om ingripandeplikt för barnavårdsnämnden i kommun, där den underåriga uppehåller sig, föreslår kommittén att undantag göres för det fall att barn, som tillsammans med modern erhållit vård i anstalt, blir i behov av att omhändertagas för samhällsvård.

Kommittén har funnit, att barnavårdsnämnden i den kommun, där anstalt är belägen, regelmässigt bör vara befriad eller kunna befria sig från uppgiften att omhändertaga barn, som vårdas i anstalten i anledning av att modern är eller varit intagen där. Bestämmelser härom återfinnes i 105 § andra stycket lagförslaget.

Är barnets mor omhändertagen, synes det kommittén naturligt, att den barnavårdsnämnd, som har befattningen med henne, också tar barnet om hand. Kommittén föreslår därför, att då barn, som vårdas i anstalt där modern intagits, befinnes i behov av omhändertagande, åtgärdsplikten skall

åvila den barnavårdsnämnd, som har befattningen med modern (d. v. s. omhändertagit henne eller övertagit befattningen med henne).

För de fall, där modern ej är omhändertagen, har kommittén valt att uppställa regeln, att skyldigheten att vid behov omhänderta barnet för samhällsvård i första hand skall åvila barnavårdsnämnden i barnets mantals-skrivningskommun.

Denna regel måste emellertid — anför kommittén — kompletteras, eftersom åtskilliga av de barn, för vilka omhändertagandebehov uppkommer under anstaltsvistelsen, icke torde hinna bli mantalsskrivna, innan frågan om deras omhändertagande och vidare placering måste vara löst. För dylika fall har det synts kommittén lämpligast, att åtgärdsplikten faller på barnavårdsnämnden i moderns mantalsskrivningskommun.

Den situationen kan uppkomma, att varken moder eller barn mantals-skrivits här i landet, då behov av barnets omhändertagande uppkommer. Är modern ej heller omhändertagen, kunde det tänkas att — för att även i dylikt fall befria anstaltskommunens barnavårdsnämnd — åtgärdsplikten lades på barnavårdsnämnden i den kommun, där modern eller barnet vore kyrkobokförd. Kommittén har emellertid funnit onödigt att belasta den föreslagna lagen med särskilda regler för dessa mera sällsynta fall. Plikten att omhändertaga skall alltså enligt förslaget för sådana fall enligt huvudregeln åvila barnavårdsnämnden i anstaltskommunen såsom varande vistelsekommun.

Skyldigheten enligt nu avhandlade regler för annan nämnd än vistelseortens att omhändertaga vissa på anstalt vårdade barn skall enligt förslaget vara beroende av att framställning om sådant omhändertagande göres. Det förutsättes, att framställning göres från anstaltens sida.

Remissyttrandena. Betydelsen av klara kompetensregler understrykes av *besvärssakkunniga*, som anför bl. a. följande.

Kommittén vill genomföra en för svensk rätt främmande ordning innebärande att en barnavårdsnämnd i vissa lägen skall ha rätt att ingripa, medan den i andra lägen skall vara skyldig därtill. En sådan ordning kan icke accepteras. Reglerna om barnavårdsnämnds kompetens bör utformas på ett sådant sätt att konkurrenssituationer förebygges. Vinner annan nämnd än den enligt reglerna kompetenta kännedom om förhållande, som bör föranleda ingripande, får den icke förhålla sig passiv, men den bör icke själv äga vidtaga åtgärd. Den riktiga ordningen är att den hänvänder sig till den kompetenta nämnden med förslag om åtgärd.

Enligt *länsstyrelsen i Västernorrlands län* bör en väsentligt enklare reglering kunna ske. Förutom huvudregeln torde det, menar länsstyrelsen, vara tillräckligt att lagfästa praxis' standpunkt i fråga om behörighet för annan kommun än vistelsekommunen att besluta om fortsatt omhändertagande. Även *andra remissinstanser* efterlyser klarare och enklare regler beträffande kompetensfrågan. Man anser de föreslagna bestämmelserna kunna ge rum för tveksamhet vid tolkningen och medföra tvistigheter och missförstånd kommunerna emellan. Risk finnes för att en barnavårdsnämnd kan underlåta

att ingripa i tron att någon annan nämnd tar befattning med barnet. Länsstyrelsens avgörande av behörighetsfrågan kan dra ut på tiden.

En *socialvårdskonsulent* anser däremot, att den föreslagna möjligheten att alltid finna en barnavårdsnämnd, som antingen är skyldig eller också kan ingripa utan att detta är lagstridigt, avhjälpur nu föreliggande svårigheter i vissa situationer.

Enligt *stadsfullmäktige i Jönköping* synes i ny barnavårdslag icke kunna undvaras motsvarighet till stadgandet i 28 § BvL om underårigs överlämnande till barnavårdsnämnd i hans egentliga vistelseort. I praktiken torde man nämligen ej, såsom kommittén förutsatt, kunna räkna med att barnavårdsnämnden i den kommun, där den underårige har sitt hem, alltid lämnar samtycke till dennes hemsändande, även om en sådan åtgärd av den barnavårdsnämnd, som verkställt ingripandet, prövas lämplig och även objektivt sett är lämplig. Barnavårdsnämnder i kommuner, belägna vid genomfartsstråk, samt i större städer skulle sannolikt, om någon motsvarighet till berörda stadgande ej medtages, nödgas ta hand om åtskilliga ungdomar, som med fördel bort omhändertagas av barnavårdsnämnd i hemkommun. Även *länsstyrelsen i Malmöhus län* samt *barnavårdsnämnderna i Göteborg, Malmö och Karlskoga* anser en motsvarighet till 28 § BvL böra inflyta i den nya lagen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anför, att man bör anse den kommun, till vilken barnet har mest anknytning, som barnets vistelsekommun även om barnet på grund av t. ex. vagabondering i ett givet ögonblick uppehåller sig i annan kommun.

Den föreslagna undantagsregeln beträffande vissa på anstalt vårdade barn kommer enligt *socialstyrelsen* att lösa nu rådande ganska svår bemästrade problem vid bl. a. Bistagårdens ungdomsvårdsskola. *Styrelsen för denna skola* uttalar samma uppfattning.

Beträffande sist berörda regel ifrågasätter *länsstyrelsen i Örebro län* om icke uttrycket »om det icke är mantalsskrivet, där modern är mantalsskriven» bör ersättas med en bestämmelse motsvarande 22 § första stycket SochjL, nämligen att barn, som till följd av sin ålder ej blivit mantalsskrivet, skall anses mantalsskrivet där det har sin födelsehemort. En dylik regel skulle medföra, att det oftare blir den kommun som slutligen skall stå för vårdkostnaden som i första hand blir pliktig att ingripa med omhändertagande.

Föredragande statsrådet. Beträffande frågan, vilken barnavårdsnämnd som i olika fall skall vara behörig och pliktig att ingripa, bör såsom kommittén föreslagit huvudregeln alltså vara, att ingripande skall företagas av barnavårdsnämnden i den kommun, där den underårige vistas. Lika med kommittén anser jag denna regel böra komma till klart uttryck i ny barnavårdslag. Till vistande bör därvid, i enlighet med vad som får anses vara gällande lags ståndpunkt, hänföras även helt tillfälliga uppehåll, även om den underårige kan anses fortfarande ha sitt egentliga hemvist i annan kommun. Li-

kaså tillstyrker jag den av kommittén föreslagna bestämmelsen om skyldighet för barnavårdsnämnd att fullfölja ärendet, även om den underårige lämnar kommunen efter det fråga om ingripande väckts.

Enligt kommitténs förslag skulle varje barnavårdsnämnd — oavsett om den underårige har någon anknytning till kommunen eller inte — vara behörig att företaga ingripande. Då den häremot av bl. a. besvärssakkunniga framförda kritiken måste anses berättigad, har stadgandet om sådan allmän behörighet fått utgå ur förslaget. Inte heller har den föreslagna bestämmelsen om länsstyrelses avgörande av kompetensfrågor ansetts böra upptagas i departementsförslaget.

Att beslutanderätten angående fortsatt omhändertagande skall ankomma på den barnavårdsnämnd, som har befattningen med den omhändertagne, överensstämmer med den ståndpunkt rättspraxis intagit och torde få anses så självklart, att en uttrycklig föreskrift därom i lagen inte synes vara behövlig.

Däremot måste bärande skäl anses föreligga för en undantagsregel för det fall att barn, som tillsammans med modern vårdas på anstalt, behöver omhändertagas för samhällsvård. Att nämnden i kommun, där anstalten är belägen, skall vara skyldig att omhändertaga alla sådana barn, för med sig uppenbara olägenheter. Behov av omhändertagande gör sig gällande både beträffande barn, som vid späd ålder åtföljt modern till anstalten, och barn som fötts där. Bland anstalter som det här är fråga om må nämnas sjukhus, barnbördsanstalter, mödrahem, fångvårdsanstalter och ungdomsvårdsskolor. Vad kommittén föreslagit i denna del finner jag i stort sett ändamålsenligt. Jag anser dock, att undantagsregeln bör begränsas till att avse de fall, där barnet behöver omhändertagas enligt 31 §. Vidare bör den av länsstyrelsen i Örebro län föreslagna jämkningen i bestämmelserna vidtagas. Har barnet inte hunnit bli mantalsskrivet — och är modern inte omhändertagen för samhällsvård — bör det alltså ankomma på barnavårdsnämnden i barnets födelsehemort — och inte på nämnden i moderns mantalsskrivningskommun — att göra omhändertagandet. En sådan regel är motiverad dels av önskvärdheten att vinna överensstämmelse med ersättningsreglerna i SochjL — vilka genom hänvisning göres tillämpliga även för barnavården — och dels av att barnet regelmässigt har mer aktuell anknytning till födelsehemorten än till den kommun, där modern senast mantalsskrivits. Därjämte sker en reglering även för de, visserligen sällsynta fall, där modern inte mantalsskrivits här i riket. Mot kommitténs förslag vill jag vidare rikta den anmärkningen, att det inte kan anses påkallat eller lämpligt att såsom förutsättning för stadgandets tillämpning kräva, att framställning göres om omhändertagande. Visserligen torde en sådan kanske i flertalet fall vara erforderlig av praktiska skäl, men något hinder bör inte föreligga att nämnden självmant ingriper. Särskilt då modern är omhändertagen torde nämnden inte sällan ha tillräckliga informationer för ett sådant ingripande. Det må slutligen även påpekas, att den föreslagna undantagsregeln enligt departementsförslaget får den verkan, att barnavårdsnämnden i den kom-

mun, där anstalten är belägen, kommer att sakna inte blott skyldighet utan också behörighet att ingripa.

Av skäl kommittén anfört torde stadgandet i 28 § BvL om underårigs överlämnande till barnavårdsnämnden i hans egentliga vistelseort inte böra erhålla direkt motsvarighet i ny barnavårdslag. Det yrkande härom, som framförts i vissa yttranden, kan jag alltså inte tillstyrka. Vistelsens tillfällighet, det förhållandet att den underårige har sitt hem eller fosterhem i annan kommun eller andra dylika omständigheter kan emellertid inverka på valet av åtgärd. Sålunda kan nämnden såsom kommittén framhållit tillråda eller föreskriva, att den underårige skall uppehålla sig på annan ort varvid nämnden också närmare kan precisera, vart han bör bege sig, hur han bör skaffa sig utbildning eller arbete m. m. samt befrämja vad som tillrådes eller föreskrives med praktiska arrangemang och eventuellt med ekonomiskt stöd. Härvid bör dock understrykas, att sådan åtgärd får väljas endast under den förutsättningen att den är berättigad ur barnavårdssynpunkt. Andra synpunkter, såsom praktiska lämplighetsskäl, är ovidkommande och får inte läggas till grund för valet av åtgärd. Enligt departementsförslaget liksom enligt kommitténs förslag blir det vidare möjligt att överflytta tillsynen av övervakning eller befattningen med omhändertagna till annan barnavårdsnämnd med dennas samtycke. Trots de möjligheter som sålunda enligt förslaget står till buds att uppnå i huvudsak samma resultat som enligt 28 § BvL, föreligger utan tvivel ett behov av att redan från början kunna överflytta ett ärende från barnavårdsnämnden i den tillfälliga vistelsekommunen till nämnden i kommun, till vilken den underårige genom sitt hem eller på annat sätt har starkare anknytning. För en sådan överflyttning talar inte sällan starka lämplighetsskäl med hänsyn till utredningen. Främst med tanke på sådana fall föreslår jag därför ett stadgande av innebörd, att vistelsekommunens barnavårdsnämnd skall kunna överflytta frågan om ingripande till annan barnavårdsnämnd. Sådan överflyttning bör dock inte vara begränsad till dessa fall, utan bör få ske, så snart skäl därtill föreligger. För överflyttning bör krävas samtycke av den andra nämnden. Ärendet bör kunna överflyttas på vilket stadium som helst, innan det avgjorts genom slutligt beslut. Givetvis bör därvid all förebragt utredning tillhandahållas den nämnd, som skall övertaga ärendet.

5 kap. De omhändertagnas behandling

(35—41 §§ departementsförslaget)

Under denna rubrik har i lagförslaget samlats de centrala reglerna om behandlingen av de omhändertagna. Reglerna ersätter i främsta rummet de i 4 kap. (32—38 §§) BvL upptagna bestämmelserna och svarar i huvudsak mot innehållet i 8 kap. (109—125 §§) kommitténs lagförslag.

Liksom i BvL och kommitténs förslag har bestämmelser som rör behandlingen av de omhändertagna inom barnavårdsanstalter och ungdomsvårds-

skolor hänförs till de särskilda kapitlen om sådana institutioner (8 och 9 kap.). Även vad angår omhändertagna, som överlämnas till fosterhem, har gällande lags systematik i princip bibehållits i departementsförslaget. Då några bärande skäl emellertid ej synts föreligga att i lagstiftningen behandla sådana omhändertagna, vilka av nämnden överlämnas till fosterhem inom samma kommun, annorledes än andra fosterbarn, har de i 4 kap. BvL upptagna bestämmelserna om fosterbarnsvård överförts till departementsförslagets kapitel om sådan vård (7 kap.).

De föreslagna reglerna om de omhändertagnas behandling ansluter sig i övrigt om ock med väsentliga ändringar till de huvudprinciper för behandlingen, som 4 kap. BvL och 8 kap. kommitténs förslag bygger på. En avsevärd förenkling av lagregleringen på området föreslås emellertid. Bestämmelserna avser såväl de för utredning omhändertagna som samhällsvårdsfallen. Endast i ett par avseenden har skilda regler för de olika kategorierna omhändertagna ansetts erforderliga. Beträffande den huvudsakliga uppläggningsen av behandlingsreglerna må i övrigt nämnas, att — i enlighet med vad kommittén föreslagit — uppdelningen i regler för icke vanartade barn å ena samt vanartade barn m. fl. å andra sidan slopas.

35 §.

I likhet med vad fallet är i BvL (32 §) och kommitténs förslag (109 §) upptages i departementsförslaget först en allmän regel om vad omhändertagens behandling skall innebära. I paragrafen har därjämte intagits bestämmelser, motsvarande 110 § kommitténs förslag, om på vilken barnavårdsnämnd behandlingen av omhändertagen skall ankomma.

Beträffande behandlingen av varje omhändertagen stadgas i 32 § BvL, att han skall erhålla erforderlig vård ävensom sådan uppfostran, som är ägnad att göra honom till en duglig samhällsmedlem.

Barnavårdskommittén. Den behandling, omhändertagen i 32 § BvL garanteras, har enligt kommitténs uppfattning fått en mindre tillfredsställande bestämning. Detsamma gäller även det där angivna målet för samhällets bemödanden i fråga om den omhändertagne. Kommittén yttrar i detta hänseende vidare följande.

Föreskriften om »erforderlig» vård kan tolkas tämligen restriktivt och i praktiken torde också en sådan för de omhändertagna mindre gynnsam tolkning ha gjorts här och var. En uppfostran, vars mål, såsom anges i BvL, är att hjälpa den unge att bli en duglig samhällsmedlem, behöver ej nödvändigtvis innebära fullt hänsynstagande till den unges förutsättningar eller till det angelägna i att han om möjligt utvecklas till en harmonisk och väl anpassad individ. Enligt kommitténs uppfattning bör för samhällsvård omhändertagen underårig i lagen tillförsäkras god vård och fostran samt den utbildning, som hans personliga förutsättningar samt övriga omständigheter påkallar. En behandling som fyller de sålunda uppställda kraven måste enligt kommitténs mening också vara väl ägnad att om möjligt göra en duglig samhällsmedlem av den omhändertagne.

Den som omhändertagits för utredning kan enligt kommittén i regel icke jämföras med den för samhällsvård omhändertagne, när det gäller behövtlig vård och fostran. Kommittén har ansett det som allmän regel för behandlingen av den som omhändertagits för utredning böra gälla, att han skall bli föremål för sådan omvårdnad och undersökning, som föranledes av skälen till ingripandet och syftet med detsamma.

Behandlingen av omhändertagen skall enligt kommitténs förslag regelmässigt ankomma på den barnavårdsnämnd som beslutat omhändertagandet. Att nämnd, som beslutat omhändertagandet, skall träffa erforderliga avgöranden angående den omhändertagne, kontrollera hans förhållanden och följa hans utveckling uttryckes i 110 § lagförslaget med att nämnden har befattningen med den omhändertagne. Enligt förslaget öppnas möjlighet att överflytta befattningen med omhändertagen till annan barnavårdsnämnd. Överflyttning skall vara beroende av den senare nämndens samtycke.

Föredragande statsrådet. Det av kommittén föreslagna stadgandet i 109 § har vid remissbehandlingen lämnats utan erinran. Då förslaget även enligt min uppfattning synes i stort sett innefatta en godtagbar bestämning av vad behandlingen av de båda olika kategorierna av omhändertagna skall gå ut på, har stadgandet med endast tämligen obetydliga ändringar intagits i förrevarande paragraf. Innebörden av ändringarna är främst att skillnaden mellan samhällsvårdsfallen och utredningsfallen mindre framhäves.

Vad kommittén föreslagit under 110 § innefattar i förhållande till gällande ordning endast den ändringen, att möjlighet öppnas att överflytta befattningen med omhändertagen från den barnavårdsnämnd, som beslutat omhändertagandet, till annan nämnd. Ändringsförslaget, vilket vid remissbehandlingen lämnats utan erinran, torde vara välbetänkt. Även ifrågasvarande bestämmelse har därför utan ändring i sak överförs till departementsförslaget.

36 §.

Denna paragraf, som med stark förenkling ersätter bestämmelserna i 33 §, 34 § 1 och 2 mom. samt 35 § 1 mom. första och andra styckena BvL, innehåller bestämmelser om de olika vårdformer, som kommer i fråga, samt anger riktlinjer för valet mellan dessa. Motsvarande stadganden i kommitténs förslag är 111—113, 114 (delvis), 116, 122 och 123 §§.

Gällande bestämmelser. I 33—35 §§ BvL meddelas bestämmelser om tillfällig vård av barn, icke vanartade barns behandling och behandlingen av vanartade barn m. fl.

Kan avgörande ej omedelbart träffas rörande den för omhändertaget barn lämpligaste vårdformen, bör barnet, där så kan ske, tills vidare intagas i upptagningshem. I undantagsfall får barn under vissa villkor intagas i hem för vård av äldre m. fl. (33 §).

För icke vanartade barn anvisar lagen i övrigt vårdformerna utackorder-
ring i enskilt hem samt överlämnande till barnhem. Den förstnämnda vård-
formen skall anlitas, där ej särskilda omständigheter föranleder till annat.
Barnavårdsnämnden skall genom föregående undersökning ha förvissat sig
om fosterföräldrarnas lämplighet och förmåga. Utackorderingsavtal bör upp-
rättas. (34 § 1 mom.)

Finns enskilt hem ej att tillgå eller föranleder särskilda omständigheter
att barn ej lämpligen bör vårdas i enskilt hem, bör barnet överlämnas till
barnhem. (34 § 2 mom.)

»Vanartade barn m. fl.», varmed avses dem som omhändertagits jämlikt
22 § c) eller d) BvL, skall genom barnavårdsnämndens försorg intagas i
ungdomsvårdsskola (35 § 1 mom. första stycket). Om sådan intagning äger
dock nämnden trots ordalagen icke besluta.

I stället för att intagas i skola som nyss sagts må den omhändertagne
emellertid jämlikt 35 § 1 mom. andra stycket BvL överlämnas till enskilt
hem, barnhem, arbetshem eller annan därmed jämförlig anstalt, om det an-
ses lämpligare för den omhändertagne och åtgärden icke kan befaras med-
föra våda för annans sedliga utveckling. Visar det sig senare, att den om-
händertagnes tillrättaförande kräver strängare uppfostran än den som kan
meddelas i enskilt hem eller anstalt som nyss sagts, skall barnavårdsnämnden
dra försorg om att han intages i ungdomsvårdsskola (35 § 2 mom.).

Barnavårdskommittén. Enligt kommitténs förslag (111 § lagförslaget) bör
barn — d. v. s. den som ej fyllt 18 år — som omhändertagits för samhälls-
vård i avbidan på slutlig placering i den för barnet lämpligaste vårdformen,
regelmässigt intagas i spädbarns- eller upptagningshem för vård och obser-
vation. Sådant hem skall enligt förslaget även kunna anlitas för slutlig pla-
cering, därest omhändertagandet kan beräknas bli bestående endast kortare
tid.

Den i 33 § BvL angivna möjligheten att placera omhändertaget barn på
ålderdomshem har ej upptagits i kommitténs förslag.

Såsom anförts i betänkande I (s. 49—51) har kommittén funnit behov
ibland föreligga av att kunna i utredningshem för kortare tid intaga under-
åriga, som fyllt 15 år och måste omhändertagas för samhällsvård (skydds-
uppfostran) på grund av social missanpassning. I ett nu föreslaget stadgande
(112 § lagförslaget) om sådan intagning har såsom förutsättningar angivits
— förutom att den omhändertagne fyllt 15 år — att han skall ha omhänder-
tagits för samhällsvård av anledning, som sägs i 98 § b) eller 99 §, och att
risk föreligger att han, om intagning i utredningshem ej sker, undandrar
sig samhällsvården eller ägnar sig åt brottslig eller eljest skadlig verksam-
het. Stadgandet har såväl härutinnan som ock i fråga om kvarhållandets
varaktighet och förlängning samt inverkan av vissa domstolsbeslut utfor-
mats i nära överensstämmelse med den föreslagna bestämmelsen i 102 §
andra stycket om omhändertagande för utredning, avseende vissa under-
åriga som fyllt 15 år.

Enligt kommitténs förslag liksom enligt BvL gives en särskild regel om behandlingen av vissa omhändertagna, som på grund av sjukdom, abnormitet eller liknande behöver speciell vård (se vid 38 § nedan). Övriga för samhällsvård omhändertagna skall enligt förslaget — 113 § — direkt eller efter förberedande vård och observation under tillfällig placering överlämnas såsom fosterbarn till enskilt hem, placeras i för ändamålet lämpad institution eller inackorderas. Har beslutet om samhällsvård grundats på den underåriges beteende — 98 § b) eller 99 § — må han enligt förslaget intagas i ungdomsvårdsskola.

Avgörande vikt skall enligt förslaget vid val av vårdform läggas vid vad som kan anses bäst gagna den omhändertagne med hänsyn till hans ålder, utveckling, egenskaper och behov. Tillika skall emellertid enligt förslaget tillgodoses det behov av skydd mot asocialt beteende från hans sida, som kan föreligga. Intagning i ungdomsvårdsskola skall enligt uttrycklig föreskrift förutsätta, att annan vårdform icke kan anses ur nu angivna synpunkter tjänlig för vinnande av syftet med samhällsvården (113 § andra stycket sista punkten).

Kommittén anser, att ett så betydelsefullt avgörande som slutlig placering av den som omhändertagits ej bör ske utan föregående läkarundersökning av honom. Kommittén har därför föreslagit en bestämmelse av innehåll, att den omhändertagne alltid skall ha undergått erforderlig läkarundersökning innan slutlig vårdform väljes.

Omhändertaget barn skall enligt förslaget — 114 § — överlämnas till fosteran i enskilt hem, där ej särskilda omständigheter föranleder till annat. Förslaget överensstämmer i sak med vad enligt BvL gäller i fråga om icke vanartade barn. Regeln får emellertid även beträffande sistberörda kategori ökad betydelse, enär strängare villkor än i BvL uppställts för anlitande av vård i annat barnhem än upptagningshem.

Det kan enligt kommittén vara lämpligt, att skriftlig överenskommelse upprättas, vari fosterföräldrarnas plikter mot barnet och villkoren i övrigt anges. Kommittén har emellertid ansett stadgande om upprättande av sådan handling icke erforderligt.

Såväl med den nu jämlikt BvL rådande ordningen — innebärande att bestämmelserna om fosterbarnskontrollen gäller även omhändertagna barn, därest de fostras i fosterhem i annan kommun — som med det föreslagna, vidgade koncessionstvånget är enligt kommittén bäst förenligt, att placering i fosterhem aldrig får ske utan medgivande av ortens barnavårdsnämnd. Detsamma har synts kommittén böra gälla familjevård över huvud taget, som beredes åt omhändertaget barn. Förslaget (115 §) har utformats i enlighet härmed.

Slutlig placering i barnhem, varvid endast kan bli fråga om barnhem för längre tids vård eller specialbarnhem (jfr 136 § kommitténs lagförslag), skall enligt förslaget (116 §) väljas endast när vård i sådan anstalt erfordras med hänsyn till barnets särart. I förhållande till 34 § 2 mom. BvL innebär

det föreslagna stadgandet, att möjligheten att välja barnhem som vårdform begränsas.

Bestämmelser om behandlingen av dem, som omhändertagits för utredning, återfinnes i kommitténs lagförslag under 122 och 123 §§.

Underåriga, som fyllt 15 år och jämlikt 102 § andra stycket lagförslaget omhändertagits för utredning, skall enligt kommitténs mening kunna intagas i utredningshem. Intagning i sådant hem skall emellertid enligt förslaget icke för något fall vara obligatorisk och bör endast ifrågakomma, där åtgärden är klart erforderlig.

Beträffande placeringen av sådana för utredning omhändertagna, som ej intages i utredningshem, har det icke synts kommittén påkallat att meddela närmare föreskrifter. Företrädesvis bör dock, enligt kommittén, anlitas anstalter, som avses i 111 och 113 §§ lagförslaget, dvs. spädbarnshem, upptagningshem eller annan för underårigs vård och fostran avsedd institution, såsom ungdomshem o. d.

Remissyttrandena. De av kommittén föreslagna reglerna om behandlingen av de omhändertagna har till sina huvuddrag godtagits av remissinstanserna.

Vad angår bestämmelserna i 111 § lagförslaget om preliminär placering påpekar *barnavårdsnämnden i Stockholm*, att de erhållit en mera bjudande form än motsvarande bestämmelser i gällande lag, vilket torde verka onödigtvis inskränkande på barnavårdsnämndernas handlingsmöjligheter. *Svenska barnpsykiatriska föreningen* framhåller, att »barnpsykiatrisk avdelning» bör medtagas bland de möjligheter som skall stå till buds vid placering för vård och observation.

I anslutning till 113 § lagförslaget vill *hovrätten för Västra Sverige* understryka angelägenheten av att möjligheten till intagning i ungdomsvårdsskola icke skjutes alltför mycket i bakgrunden. Ehuru barnavårdsmyndigheterna vid avgörandet av frågan om den lämpliga vårdformen för en viss underårig icke har att beakta allmänpreventionens krav, bör man enligt hovrättens mening icke underskatta den allmänpreventiva effekt ett omhändertagande i anstalt dock rent faktiskt kan ha. Hovrätten ifrågasätter, huruvida icke den sista punkten i andra stycket bör utgå.

Länsstyrelsen i Värmlands län finner det vara önskvärt, att — såsom kommittén föreslagit — den omhändertagne skall ha undergått erforderlig läkarundersökning innan avgörande om vårdform träffas, men vill dock påpeka, att sådan undersökning med nuvarande bristfälliga resurser i allmänhet på den psykiska barna- och ungdomsvårdens område kan befaras draga ut på tiden och sålunda fördröja ärendets avgörande. *Flera kommunala organ* framhåller, att föreskriften om läkarundersökning är alltför rigorös och omfattande och att obligatorisk undersökning ej kan vara nödvändig i samtliga fall.

Föredragande statsrådet. Kommitténs förslag i fråga om behandlingen av dem, som omhändertagits för samhällsvård, innebär till en början, att den

omhändertagne — om han är under 18 år — regelmässigt bör intagas i spädbarns- eller upptagningshem för vård och observation. Enligt gällande lag är sådan preliminär placering föreskriven endast om avgörande inte omedelbart kan träffas rörande den lämpligaste vårdformen. En ingående observation av den omhändertagne och i samband därmed närmare övervägande om vilken fortsatt behandling som kan vara den bästa är visserligen i många fall erforderlig. Så förhåller det sig emellertid långt ifrån alltid. Inte sällan är det möjligt att omedelbart placera den omhändertagne slutgiltigt. Främst gäller detta i de nuvarande samhällsvårdsfallen, men det kan också vid omhändertagande för skyddsuppfostran redan från början stå klart, vilken vårdform, t. ex. ungdomsvårdsskola eller sjukvårdsanstalt, som bör anlitas. Dessa sistnämnda fall torde i fortsättningen bli vanligare än hittills, därest det blir möjligt att besluta omhändertagande för utredning. Mot bakgrunden härav förefaller den av kommittén föreslagna regeln knappast motiverad. Som barnavårdsnämnden i Stockholm framhållit skulle en sådan regel tvärtom onödigtvis binda barnavårdsnämndernas handlingsfrihet. Förslaget synes därjämte ge anledning till erinran också ur den synpunkten, att de anvisade placeringsmöjligheterna blivit alltför begränsade. Intagning på barnpsykiatrisk avdelning har i ett yttrande angivits såsom alternativ till placering i barnhem. Även vissa andra anstalter torde kunna komma i fråga, och det synes inte heller vara uteslutet, att preliminära placeringar i särskilda fall skulle kunna ske i enskilda hem, som kan stå till buds för ändamålet, eventuellt i förening med poliklinisk behandling. Då några mera bestämda normer sålunda knappast kan uppställas på detta område, torde det vara att föredraga att ge barnavårdsnämnderna full handlingsfrihet härutinnan inom den ram, som uppdrages för den slutgiltiga placeringen. Av nu anförda skäl har ifrågavarande stadgande inte medtagits i departementsförslaget.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad kommittén föreslagit torde i ny barnavårdslag böra föreskrivas, att den omhändertagne skall överlämnas till enskilt hem eller placeras i lämplig institution samt att den som omhändertagits på grund av sitt beteende — 25 § b) lagförslaget — må intagas i ungdomsvårdsskola. Stadgande härom har upptagits såsom första stycke i förevarande paragraf. Med enskilt hem avses här givetvis inte den omhändertagnes eget hem.

I detta sammanhang må påpekas, att departementsförslaget saknar direkt motsvarighet till stadgandet i 35 § 2 mom. BvL. Om någon, som är omhändertagen av anledning som avses i 25 § a), visar sådant beteende som motiverar intagning i ungdomsvårdsskola, måste enligt förslaget beslut fattas om fortsatt omhändertagande med stöd av 25 § b). I fråga om förfarandet hos barnavårdsnämnden i sådant fall blir naturligen reglerna i 3 kap. att iakttaga. Sålunda blir bl. a. bestämmelserna i 24 § om inhämtande av samtycke respektive underställning tillämpliga. Detta innebär en ändring i förhållande till rådande ordning (jfr RÅ 1935 s. 54).

Enligt paragrafens andra stycke skall — likaså i enlighet med kommitténs

förslag — den vårdform väljas som med hänsyn till den omhändertagnes ålder, utveckling och egenskaper får anses bäst främja hans väl och tillgodosätta behovet av uppsikt över honom. Enligt kommitténs förslag skulle därjämte stadgas, att intagning i ungdomsvårdsskola endast finge ske, om annan vårdform inte kunde anses ur nu angivna synpunkter tjänlig för att vinna syftet med samhällsvården. Då ett sådant stadgande emellertid inte torde vara nödvändigt vid sidan av den allmänna regeln om vilken vårdform som bör väljas, har stadgandet — i enlighet med ett av hovrätten för Västra Sverige framställt yrkande — ansetts inte böra upptagas i departementsförslaget.

Jag delar till fullo kommitténs uppfattning att vård i enskilt hem regelmässigt är att föredraga framför anstaltsvård. När det gäller sådana ungdomar som omhändertagits på grund av sitt eget beteende torde det emellertid vara realistiskt att bedöma möjligheterna att komma till rätta med problemen genom familjevård med en viss försiktighet. Den svårighet som alltid föreligger att anskaffa lämpliga fosterhem åt de omhändertagna — vilken svårighet visar tendens att öka — gör sig av lättförstådda skäl i särskilt hög grad gällande beträffande det klientel varom här är fråga, och fosterföräldrarnas möjligheter att tillrättaföra de unga kan naturligtvis också vara ganska begränsade. En regel, enligt vilken placering skall ske i enskilt hem, om inte särskilda omständigheter föranleder annat, framstår med hänsyn härtill såsom väl rigorös. Ehuru jag alltså i huvudsak biträder kommitténs förslag i denna del, har jag därför funnit, att den föreslagna regeln bör något uppmjukas. I departementsförslaget stadgas i stället, att placering i enskilt hem är den vårdform som i första hand skall komma i fråga. Någon viss övre åldersgräns för stadgandets tillämpningsområde torde inte vara behövlig.

Därest omhändertagen, som inte fyllt 16 år, för vård och fostran överlämnas till enskilt hem, blir bestämmelserna i 7 kap. om fosterbarnsvård m. m. att tillämpa vare sig hemmet är beläget inom eller utom den kommun, som utgör barnavårdsnämndens verksamhetsområde. Är hemmet beläget utom kommunen, måste till följd av det föreslagna koncessionssystemet tillstånd till placeringen regelmässigt inhämtas av ortens barnavårdsnämnd. Enligt kommitténs förslag skulle medgivande av ortens barnavårdsnämnd krävas även om placeringen avsåge annan familjevård än fosterbarnsvård. En sådan regel kan emellertid inte anses utgöra en nödvändig konsekvens av koncessionssystemet och synes inte heller i övrigt vara tillräckligt motiverad. Stadgandet har därför inte fått motsvarighet i departementsförslaget. Härvid förutsätter jag dock att samråd med ortens barnavårdsnämnd regelmässigt skall komma till stånd i ärendet.

Kan vårdbehovet beräknas bli bestående endast en kortare tid, bör den omhändertagne kunna placeras i barnhem. I övrigt bör sådan placering inte få utgöra slutgiltig vårdform i andra fall än då särskilt vårdbehov föreligger eller lämpligt enskilt hem inte står till buds. Vad kommittén härom anfört har alltså inte givit mig anledning till erinran. Lika litet på detta område

som beträffande förutsättningarna för intagning i ungdomsvårdsskola torde det emellertid vara erforderligt att tynga lagen med särskilda föreskrifter utöver det allmänna stadgandet om val av vårdform. Nu berörda bestämmelser i kommitténs förslag har därför inte fått motsvarighet i departementsförslaget.

I likhet med ett flertal remissinstanser har jag funnit, att obligatorisk läkarundersökning inte bör påbjudas. Föreskrift om sådan undersökning skulle nämligen i många kommuner komma att vålla stora svårigheter och kan inte anses oundgängligen påkallad. Av 16 § föreliggande lagförslag framgår, att läkarintyg regelmässigt skall föreligga, innan någon enligt 29 § omhändertages för samhällsvård. I övrigt torde det få överlämnas åt vederbörande barnavårdsnämnd att avgöra, om läkarundersökning bör äga rum.

Det förut anförda har haft avseende på dem som omhändertagits för samhällsvård. För utredning omhändertagna behöver placeras endast för tämligen kort tid och vårdformen måste naturligtvis avpassas efter omständigheterna. Det kan vara fråga om ett litet barn, som omedelbart måst skiljas från föräldra- eller fosterhem och behöver god omvårdnad, eventuellt förenad med observation. Åtgärden kan emellertid också gälla äldre ungdomar, som måste hållas under noggrann uppsikt och tagas i rymningssäkert förvar. Liksom beträffande samhällsvårdsfallen bör valet stå mellan överlämnande till enskilt hem och placering i lämplig institution. Huvudregeln om företräde för familjevård bör dock inte gälla i dessa fall. Å andra sidan torde det inte heller vara tillräckligt motiverat att uppställa en regel om företräde åt anstaltsplacering. Över huvud taget synes särskilda föreskrifter om valet av vårdform för utredningsfallens vidkommande inte vara erforderliga. De anstalter, som främst ifrågakommer för att mottaga de för utredning omhändertagna, är barnhem, nämligen spädbarnshem och upptagningshem, samt barnpsykiatriska avdelningar. Sådana ungdomar, som omhändertages på grund av sitt eget beteende, skall emellertid vid behov i stället kunna intagas i ungdomsvårdsskolas mottagningsavdelning. Detta gäller i främsta rummet i sådana fall, där tillfredsställande uppsikt över den omhändertagne inte kan anordnas i annan anstalt. Beträffande denna fråga må i övrigt hänvisas till prop. 88/1959.

37 §.

Enligt denna paragraf, som ersätter 35 § 1 mom. tredje stycket BvL och motsvarar 171 § kommitténs förslag, må den som omhändertagits tillfälligt förvaras av polismyndighet.

Den som omhändertagits jämlikt 22 § d) BvL kan enligt bestämmelserna i 35 § 1 mom. tredje stycket tillfälligt tagas i förvar av polismyndighet. Härom stadgas, att om omhändertagandebeslutet fattats av barnavårdsnämndens ordförande eller, med förordnande om omedelbar verkställighet, av nämnden, polismyndighet skall, därest den omhändertagne befunnits föra ett oordentligt eller sedeslöst liv eller eljest visat svår oart samt hans

uppförande tillika innebär fara för allmän ordning och säkerhet, på framställning av ordföranden eller nämnden på lämpligt sätt förvara den omhändertagne, till dess länsstyrelsen eller barnavårdsnämnden meddelat beslut i ärendet.

Liksom när det gäller preliminärt ingripande (jfr vid 33 §) har kommittén ansett, att sådant från barnavårdsnämnds sida begärt biträde med tillfällig förvaring, som avses i 35 § 1 mom. tredje stycket BvL, bör få utsträckt användningsområde genom sänkning av åldersgränsen från 18 till 15 år. Den unge skall enligt det föreslagna stadgandet — 171 § — vara omhändertagen av nämnden eller dess ordförande för samhällsvård eller för utredning. Då enligt förslaget det villkoret bibehålles, att hans levnads-sätt skall innebära fara för allmän ordning eller säkerhet, har kommittén ansett det icke behöva uppställas några förutsättningar rörande grunderna för omhändertagandet eller åberopat lagrum. Vidtagen förvaringsåtgärd har synts kommittén böra omedelbart anmälas till länsstyrelsen.

Frånsett det av utredningen om administrativa frihetsberövanden gjorda uttalandet har de vid 33 § redovisade yttrandena avseende även på ifrågasvarande paragraf. I övrigt har denna icke föranlett annat uttalande än att *länsstyrelsen i Kalmar län* anser det diskutabelt, huruvida föreskriften om anmälan till länsstyrelse fyller någon egentlig funktion, enär länsstyrelserna utan något material knappast kan taga ställning till om åtgärden varit befogad eller icke. Rättssäkerhetskravet tillgodoses enligt länsstyrelsen genom att polismyndighetens beslut kan komma under länsstyrelsens prövning genom besvär.

Föredragande statsrådet. I likhet med kommittén har jag ansett, att i ny barnavårds lag bör upptagas motsvarighet till stadgandet i 35 § 1 mom. tredje stycket BvL om tillfällig förvaring av omhändertagen hos polismyndighet. Liksom när det gäller preliminärt ingripande från polismyndighets sida enligt 33 § föreliggande lagförslag torde någon viss nedre åldersgräns inte böra stadgas. För tydlighets skull har det — i anslutning till gällande lag — synts böra uttryckligen framgå av lagtexten att stadgandet är tillämpligt endast om omhändertagandet grundats på den unges eget beteende, d. v. s. skett av anledning som avses i 25 § b) lagförslaget. I den av kommittén föreslagna lagtexten har vidare vidtagits en viss jämkning för att det klart skall framgå att ifrågasvarande möjlighet står till buds vare sig omhändertagandet skett för samhällsvård eller för utredning. Förvaring hos polismyndighet är att anse som en nödfallsutväg, som endast får beträdas om annan placeringsmöjlighet inte står till buds. Förvaringen skall därför också upphöra så snart annan placering kan ordnas. Detta har ansetts böra komma till uttryck i lagtexten.

Särskilt med hänsyn till den betydande utvidgningen av stadgandets tillämpningsområde anser jag det ofrånkomligt att i den nya lagen upptaga uttryckliga bestämmelser om maximitiden för tillfällig förvaring. De nyligen beslutade reglerna om förvaring av villkorligt dömda synes härvid kunna

tjäna som förebild. Jag föreslår sålunda att den omhändertagne i regel inte skall få kvarhållas längre än en vecka. Inom denna tid torde det i de flesta fall vara möjligt att ordna placering enligt 36 §. Om synnerliga skäl föreligger, bör länsstyrelsen emellertid på begäran av ordföranden eller nämnden kunna medge förlängning av tiden med högst en vecka. Konstrueras stadgandet på detta sätt, torde tillräckliga skäl inte föreligga att som kommittén föreslagit införa skyldighet för polismyndigheten att göra anmälan hos länsstyrelsen om vidtagen åtgärd.

38 §.

Enligt denna paragraf, som ersätter 36 § BvL, skall barnavårdsnämnden bereda erforderlig vård och behandling åt sådan omhändertagen, som lider av sjukdom eller annan kroppslig eller själslig brist eller svaghet. Det föreslagna stadgandet, vilket fränsett redaktionella jämkningar helt överensstämmer med 117 § kommitténs förslag, innebär i förhållande till gällande lag den ändringen, att ingen åldersgrupp bland de omhändertagna är undantagen från dess tillämpningsområde.

39 §.

Denna paragraf, som delvis ersätter 34 § 3 mom. och 35 § 1 mom. andra stycket BvL, innehåller bestämmelser om barnavårdsnämndens fortlöpande tillsyn över sådana omhändertagna, som ej är elever vid ungdomsvårdsskola. Stadgandet svarar närmast mot 120 § kommitténs förslag.

Gällande bestämmelser. I 34 § 3 mom. BvL stadgas om barnavårdsnämndens fortlöpande tillsyn över icke vanartade barns behandling. Nämnden skall övervaka, att den, som mottagit barn till vård, fullgör sina skyldigheter. Nämnden bör även med uppmärksamhet följa barnets utveckling och verka för att det erhåller den utbildning, som med hänsyn till barnets anlag och övriga omständigheter befinnes lämplig. Har barnet överlämnats till barnhem inom annan kommun, skall anmälan härom ofördröjligen göras hos barnavårdsnämnden därstädes.

Nu berörda bestämmelser skall enligt 35 § 1 mom. andra stycket BvL i tillämpliga delar gälla, därest omhändertagen som avses i nämnda paragraf i stället för att intagas i ungdomsvårdsskola överlämnas till enskilt hem, barnhem, arbetshem eller annan därmed jämförlig anstalt.

Barnavårdskommittén. Enligt kommitténs lagförslag — 118 § — skall fosterhem, till vilket omhändertaget barn överlämnats, vara föremål för tillsyn enligt vad i 6 kap. samma förslag stadgas av barnavårdsnämnden i den kommun, där hemmet är beläget.

Barnavårdsnämnden skall enligt 119 § lagförslaget beträffande omhändertagen, som icke är fosterbarn eller elev vid ungdomsvårdsskola, övervaka att åtagande att bereda honom vård, tillsyn, fostran, utbildning, arbete eller bostad behörigen fullgöres.

Hur omhändertagen än är placerad — även i ungdomsvårdsskola — skall barnavårdsnämnden enligt 120 § lagförslaget noggrant följa hans utveckling och uppmärksamma, huruvida hans uppväxtförhållanden motsvarar i 109 § lagförslaget angivna krav.

Befinnes så ej vara fallet, har nämnden enligt förslaget att åvägabringa tillfredsställande förhållanden, om så erfordras genom att bereda annan placering i samma eller annan vårdform. Särskilt skall enligt förslaget beaktas behov och möjlighet att utbyta anstaltsvård mot annan vårdform.

Vad i föregående stycke sagts gäller enligt förslaget ej elev vid ungdomsvårdsskola. Beträffande sådan omhändertagen har nämnden enligt förslaget endast att med ungdomsvårdsskolas bistånd följa hans utveckling och förhållanden i övrigt samt att vid behov göra påpekanden för skolans ledning. Nämnden skall icke kunna avbryta ungdomsvårdsskolans arbete och äger ej besluta om förändringar i elevens behandling.

Vad i 118—120 §§ lagförslaget sägs har avseende på den, som är omhändertagen för samhällsvård, men skall enligt 122 § i tillämpliga delar lända till efterrättelse i fråga om utredningsfallen.

Föredragande statsrådet. Beträffande barnavårdsnämnds fortlöpande tillsyn över omhändertagen innebär kommitténs förslag till en början att fosterhem, till vilket omhändertaget barn överlämnats, skall vara föremål för tillsyn enligt bestämmelserna i 6 kap. kommitténs lagförslag och att tillsynen skall ankomma på nämnden i den kommun, där fosterhemmet är beläget. Har barnet av den nämnd som har befattningen med barnet placerats i fosterhem i nämndens egen kommun, kommer barnets vård alltså under samma nämnds tillsyn. Tillsynen skall, var fosterhemmet än är beläget, enligt förslaget utövas av ortens barnavårdsnämnd på samma sätt och genom samma organ som i fråga om fosterbarn i allmänhet. Då det vid tillämpningen av gällande lag visat sig mindre lämpligt, att bestämmelserna i fosterbarnskapitlet inte har tillämpning på barn som omhändertagits av barnavårdsnämnd och placerats i fosterhem inom den kommun nämnden företräder, innebär förslaget en påtaglig förbättring och tillstyrkes därför av mig. Såsom berörts vid kapitelrubriken har emellertid bestämmelserna i 7 kap. av förevarande lagförslag gjorts omedelbart tillämpliga även beträffande omhändertagna barn, varför ifrågavarande bestämmelser i kommittéförslaget inte fått direkt motsvarighet.

I övrigt innebär kommitténs förslag i stort sett endast den nyheten, att barnavårdsnämnd skall vara skyldig att utöva fortlöpande tillsyn även beträffande sådan omhändertagen som intagits i ungdomsvårdsskola. En sådan regel torde vara motiverad, därest det såsom kommittén föreslagit skall ankomma på nämnden att besluta om samhällsvårdens upphörande också beträffande ifrågavarande omhändertagna. Enligt föreliggande lagförslag skall emellertid utskrivning från ungdomsvårdsskola — i nära överensstämmelse med gällande lag — regelmässigt medföra att samhällsvården upphör. Vid sådant förhållande skulle en fortlöpande tillsyn över eleven från barna-

vårdsnämndens sida knappast vara av något värde, samtidigt som den skulle åsamka nämnden ett inte oväsentligt merarbete. Jag har därför ansett mig inte böra biträda kommitténs förslag i denna del.

Vad kommittén eljest föreslagit under 120 § torde inte ge anledning till anmärkning. Dock har vissa formella jämkningar befunnits påkallade.

Förpliktelsen för nämnden att noggrant följa den omhändertagnes utveckling och uppmärksamma, huruvida de i 35 § angivna kraven är uppfyllda, inbegriper tydligen även skyldighet att i förekommande fall övervaka, att åtagande att bereda den omhändertagne vård, tillsyn, fostran, utbildning, arbete eller bostad behörigen fullgöres. Då särskilt stadgande här om alltså inte kan anses behövt, har den i 119 § kommitténs förslag upptagna bestämmelsen fått utgå ur förslaget.

Ehuru bestämmelserna om fortlöpande tillsyn av naturliga skäl främst kommer att få betydelse för dem, som är omhändertagna för samhällsvård, torde det inte möta hinder att göra dem omedelbart tillämpliga även beträffande utredningsfallen.

I enlighet med angivna synpunkter har förevarande paragraf avfattats.

40 §.

Finner barnavårdsnämnd, att barn, som placerats i barnhem eller fosterhem inom dess verksamhetsområde av barnavårdsnämnd i annan kommun, icke erhåller tillfredsställande vård och uppfostran eller att det genom vanart utövar menlig inverkan på andra barn, skall underrättelse härom enligt BvL ofördröjligen meddelas den nämnd, som placerat barnet. Leder underrättelsen icke till åsyftad verkan, må ortens barnavårdsnämnd anningen vidtaga rättande åtgärd jämlikt BvL eller ock göra anmälan hos länsstyrelsen. (42 § 1 mom. andra stycket samt 58 §.)

Barnavårdskommittén. De nu återgivna reglerna ersättes i kommitténs förslag med en bestämmelse av vidare omfattning (121 § lagförslaget). Den avser alla omhändertagna utom elever vid ungdomsvårdsskola och gäller även vistelse, som ej föranleds av vederbörande nämnds placeringsbeslut.

Vad barnavårdsnämnden i vistelsekommunen enligt kommitténs förslag skall åtgöra, skiljer sig i viss mån från vad BvL stadgar. Då principen är att barnavårdsnämnd, som har befattningen med den omhändertagne, skall vidtaga de åtgärder, som kan bli erforderliga under den tid omhändertagandet varar, skall, enligt förslaget liksom enligt BvL, vid konstaterade otillfredsställande förhållanden ingripande av denna nämnd alltid möjliggöras genom omedelbar underrättelse. Skulle underrättelse icke föranleda erforderligt ingripande, är förhållandet så anmärkningsvärt, att det, enligt vad kommittén funnit, alltid bör anmälas till länsstyrelsen såsom tillsynsmyndighet. Detta innebär, i förhållande till BvL, en viss utvidgning av anmälningsplikten.

Ortens barnavårdsnämnd bör enligt kommittén icke själv vidtaga rättande åtgärder, om ingripande av den barnavårdsnämnd, som befattningen till-

kommer, eller av länsstyrelsen utan våda kan avvaktas. Föreligger däremot behov av att åtgärd utan uppskov vidtages, bör — enligt kommittén — ortens barnavårdsnämnd icke ens behöva avvakta resultatet av underrättelse till den andra nämnden. Förslaget är utformat i enlighet härmed.

Vad ortens barnavårdsnämnd har att åtgöra, då handlande av den andra nämnden eller av länsstyrelsen ej kan avvaktas, är enligt kommitténs uppfattning icke lämpligen att beskriva såsom skett i BvL (»vidtaga åtgärd, som för varje fall är i denna lag stadgad»). Nämndens uppgift i sådant fall är enligt förslaget att i den andra nämndens ställe tills vidare sörja för den omhändertagnes vård, för vilket ändamål han vid behov må skiljas från hem, anstalt eller anställning, vari han placerats, samt beredas annan placering.

Bestämmelserna i 121 § lagförslaget skall på grund av hänvisning i 122 § äga motsvarande tillämpning beträffande den, som omhändertagits för utredning.

Enligt förslaget skall vidare barnavårdsnämnd, som finner att elev vid ungdomsvårdsskola, vilken placerats inom den kommun nämnden företräder, icke erhåller tillfredsställande vård, fostran eller utbildning, ofördröjligen därom underrätta vederbörande skolas styrelse. Motsvarande skall gälla, om behovet av skydd mot asocialt beteende av eleven befinnes icke vara tillgodosett, eller om elev, som ej är placerad i kommunen, dock uppehåller sig där under otillfredsställande förhållanden. (165 § andra stycket jämfört med 121 § första stycket lagförslaget.)

Föredragande statsrådet. I likhet med kommittén anser jag, att tillämpningsområdet för BvL:s ifrågavarande regler bör vidgas, så att de kommer att avse alla omhändertagna och gälla även vid vistelse, som inte föranleds av vederbörande nämnds eller styrelses placeringsbeslut. Då också övriga föreslagna ändringar i förhållande till gällande lag synes vara välbetänkta, tillstyrker jag följaktligen förslaget. Emellertid har detta i formellt avseende omarbetats. Sålunda har för att vinna större överskådlighet de bestämmelser, som avser elever vid ungdomsvårdsskola, sammanförts med bestämmelserna om behandlingen av övriga kategorier omhändertagna. Vidare har lagtexten förenklats.

41 §.

I denna paragraf meddelade bestämmelser om uppsikt över omhändertagen samt om föräldrars rätt till umgänge med omhändertagen överensstämmer i sak med 124 § kommitténs förslag. Paragrafen ersätter 37 § 2 mom. BvL.

När det gäller omhändertagen, som icke fyllt 21 år och ej är elev vid ungdomsvårdsskola, »tillkommer barnavårdsnämnd eller den, åt vilken nämnden sådant överlåtit, den rätt att hava uppsikt över den omhändertagne och att tukta honom, vilken eljest tillkommer föräldrarna». Nämnden äger bestämman i vilken utsträckning föräldrarna har rätt till umgänge med om-

händertagen. Föräldrar till barn, som omhändertagits för samhällsvård, får dock endast om särskilda omständigheter därtill föranleder betagas tillfälle till umgänge med barnet. (37 § 2 mom. BvL.)

Frågan huruvida BvL ger barnavårdsnämnd befogenhet att tvångsvis kvarhålla omhändertagen — att med betvingande åtgärder eller anordningar hindra honom från att avvika från den miljö, i vilken han placerats av nämnden — har tagits upp till diskussion i några av de yttranden, som avgivits över barnavårdskommitténs betänkande I.

Strafflagberedningen har i sitt yttrande över betänkandet berört den i 32 § BvL givna bestämmelsen om omhändertagens behandling och hävdar, att i vården ingår rätt och plikt att förhindra fortsatt brottslighet, såväl under utredningstiden som under behandlingstiden. Av samma stadgande, jämfört med stadgandet i 77 § BvL om barnavårdsnämnds rätt att erhålla polishandräckning, finner beredningen framgå, att barnavårdsnämnden äger rätt att hindra dem som intagits i upptagningshem från att rymma därifrån. Enligt beredningen har man »hittills nöjt sig med att genom yttre anordningar faktiskt möjliggöra för barnavården att hindra i anstalt intagen från att avvika».

Överståthållarämbetet uttalar, att en barnavårdsnämnd sedan den fattat beslut om skyddsuppfostran får anses berättigad hindra den omhändertagne från att rymma från den anstalt, där han förvaras.

Fångvårdsstyrelsen uttalar, att om ett tillfälligt omhändertagande skall fylla sin uppgift, fordras i många fall att den omhändertagne mot sin vilja kan kvarhållas, vilket innebär bl. a. att de lokaler där han vistas är någorlunda rymningssäkra. Enligt styrelsens uppfattning inrymmer 32 § BvL möjligheten till ett kvarhållande tvångsvis »åtminstone i de många fall där skyddsuppfostran är den åtgärd, som beslutas eller överväges, och för att säkrare vinna detta och andra syften, som avses med utredningshem, kunna provisoriska bestämmelser införas i barnavårdslagen».

Barnavårdsnämnden i Malmö förmenar, att det måste anses orimligt, att en barnavårdsnämnd icke skulle vara berättigad att på ett betryggande sätt förvara sina omhändertagna. Den uppfattningen hade uttalats, säger nämnden, att barnavårdslagen ej skulle medgiva vård i sluten form utom när det gällde ungdomsvårdsskolornas specialavdelningar, men i lagen finnes intet stöd för en sådan tolkning. Skulle den berörda uppfattningen vara riktig, vore det enligt nämndens bestämda mening av största betydelse att rätten att anlita sluten vård bleve lagfäst.

Sedan *socialstyrelsen* anbefallts att avge utlåtande över strafflagberedningens nyssberörda yttrande, har styrelsen i skrivelse den 16 mars 1956 till Kungl. Maj:t anfört bl. a. följande.

Vad beträffar frågan om tvångskvarhållande inom barnavården — — — saknas, såsom strafflagberedningen framhållit, uttryckliga bestämmelser i lag. Barnavårdslagen vilar emellertid på principen, att barnavårdsnämndens befogenheter gentemot en omhändertagen icke sträcker sig längre än föräldrarnas gentemot deras barn. Denna princip har kommit till klart uttryck och lagfästes redan vid barnavårdslagens tillkomst i 37 § 2

mom. första stycket samt har sedan dess bibehållits oförändrad i lagen. Enligt detta stadgande tillkommer beträffande omhändertagen, som ej fyllt 21 år och icke är elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, barnavårdsnämnden eller den, åt vilken nämnden sådant överlätit, den rätt att ha uppsikt över den omhändertagne och att tukta honom vilken eljest tillkommer föräldrarna. Beträffande elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården stadgas — såvitt nu är i fråga — i 1 mom. samma paragraf, att Konungen meddelar erforderliga föreskrifter om uppsikt och om disciplinära åtgärder.

Föräldrarnas befogenheter i nu nämnt avseende angavs vid tiden för barnavårdslagens antagande i 4 § lagen om barn inom äktenskap och regleras numera i 6 kap. 3 § föräldrabalken. Enligt sistnämnda lagrum har föräldrarna uppsikt över barnet och äger för barnets tillrättavisande använda de uppfostringsmedel som med hänsyn till dess ålder och övriga omständigheter må anses lämpliga. I fråga om uppsikten medförde föräldrabalkens tillkomst icke någon ändring, medan lagen om barn i äktenskap såsom uttryck för föräldrarnas befogenhet att tilldela kroppssaga använde ordet tukta i likhet med vad som alltså är fallet i 37 § 2 mom. första stycket barnavårdslagen.

Det anses utgöra en klar konsekvens av uppsiktsrätten att föräldrarna skall äga befogenhet att ha barnet hos sig eller eljest bestämma dess vistelseort (Westring, Den nya giftermålsbalken, andra upplagan, s. 383). Eftersom uppsiktsrätten eljest skulle sakna praktisk betydelse, får det också anses stå utom allt tvivel, att föräldrarna äger utöva ett måttligt tvång för att säkra sin rätt till uppsikt över ett barn, som trotsar deras vilja härvidlag. Tvekan kan sålunda knappast råda därom, att föräldrarna äger befogenhet att hindra ett barn, som står i begrepp att mot deras vilja lämna hemmet, från att förverkliga sitt uppsåt, liksom föräldrarna torde vara berättigade att tillfälligt under kortare tid såsom under en kväll eller under en natt på förekommen anledning stänga in ett barn i syfte att förhindra att det oöfvigen avviker från hemmet. Motsvarande befogenheter tillkommer i enlighet med det tidigare anförda barnavårdsnämnd eller barnhemsföreståndare i förhållande till ett omhändertaget barn. Även en barnhemsföreståndare måste sålunda anses lagligen äga förhindra ett omhändertaget barn, som uppdragas vara i färd med att rymma eller eljest oöfvigen lämna hemmet, från att förverkliga sitt uppsåt, liksom föreståndaren torde vara berättigad att på förekommen anledning tillfälligt och under kort tid avskilja och isolera ett omhändertaget barn i syfte att förhindra rymning. Däremot kan det icke antagas, att nu angivna befogenheter skulle utgöra också en naturlig följd av den i 77 § barnavårdslagen för barnavårdsnämnd stadgade rätten att erhålla handräckning av polismyndighet för vidtagande av åtgärd, som enligt lagen ankommer på nämnden.

Det får vidare anses ligga i sakens natur, att barnavårdsnämnd i viss utsträckning äger vidtaga yttre anordningar vid ett barnhem för att försvåra för de där omhändertagna att avvika därifrån. Såsom exempel på åtgärder, som härvidlag bör kunna ifrågakomma, må framhållas hemmets förseende med sådana personella resurser att en effektiv tillsyn kan upprätthållas samt läsning under natten av befintliga portar eller ytterdörrar.

Enligt socialstyrelsens mening får det å andra sidan anses uteslutet, att barnavårdsnämnd skulle äga inrätta ett upptagningshem eller ungdomshem på sådant sätt, att hemmet eller avdelning därav finge sluten karaktär. Den stränga begränsning av en omhändertagens handlingsfrihet, som skulle bli följden av hans intagning på ett dylikt hem eller en dylik avdelning, går nämligen långt utöver de befogenheter, som kan härledas ur föräldramak-

ten. En sådan total kontroll av den omhändertagnes handlingsmöjligheter kan komma till stånd endast om man väljer behandlingsformen intagning på ungdomsvårdsskola. Barnavårdsnämnd kan ej ens på egen hand överföra omhändertagen till vård på ungdomsvårdsskola utan är härvidlag beroende av medgivande från chefen för socialstyrelsens skolbyrå. Såsom ovan framhållits är ungdomsvårdsskoleleverna uttryckligen undantagna från tillämpningen av 37 § 2 mom. barnavårdslagen, som reglerar barnavårdsnämnds befogenheter gentemot omhändertagna under 21 år, utan eleverna faller i stället under 1 mom., enligt vilket det tillkommer Kungl. Maj:t att meddela erforderliga föreskrifter om uppsikt och om disciplinära åtgärder. Av förarbetena till barnavårdslagen (Fattigvårdslagstiftningskommitténs betänkanden, IV. Barnavårdslagstiftningen, Del I, s. 247 ff och s. 262 f) framgår också, att längre tids isolering såsom medel till förhindrande av rymning eller eljest såsom disciplinär åtgärd avsågs att förbehållas skyddshemmen, vilkas uppgifter genom 1946 års lagändringar övertagits av ungdomsvårdsskolorna. Uppsiktens omfattning och sättet för dess utövande borde enligt departementschefens uttalande (Kungl. Maj:ts proposition nr 150/1924 s. 139) anges i skyddshemmets reglemente, som jämväl borde innehålla bestämmelser om disciplinära åtgärder och som det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa. Senast har så skett i Kungl. Maj:ts stadga den 28 juni 1946 för ungdomsvårdsskolorna. Det må framhållas, att intagning på sluten avdelning sker endast om omständigheterna oundgängligen kräver det och att enligt stadgan isolering i elevs bostadsrum eller särskilt isoleringsrum såsom tillrättavisningsåtgärd må tillgripas endast gentemot elev, som fyllt 15 år, samt att isoleringen icke må överstiga 3 dygn för elev, som ej fyllt 18 år, och 6 dygn för elev, som fyllt 18 år.

I detta sammanhang vill socialstyrelsen rikta uppmärksamheten på att sådana upptagningshem, som företrädesvis är avsedda för åldersklasser över 16 år, icke är att betrakta såsom barnhem i barnavårdslagens mening. Till följd härav upptages sådana hem icke i den barnhemsplan, varom föreskrift lämnas i 40 §, och ej heller är verksamheten där underkastad socialstyrelsens eller länsstyrelsernas tillsyn enligt bestämmelsen härom i 21 §. Ett exempel på sådana hem utgör Skrubba ungdomshem, där för Stockholms vidkommande en stor del av de unga lagöverträdare som strafflagberedningen åsyftar intages för utredningsändamål eller i avvidan på att plats kan beredas på ungdomsvårdsskola. Avsaknaden vid sådana hem av varje statlig kontroll över verksamheten gör att man icke ens kan överväga, att där företagen behandling av en omhändertagen skulle kunna ta formen av sluten vård.

Beträffande frågan om tvångskvarhållande inom barnavården får socialstyrelsen sålunda sammanfattningsvis som sin mening framhålla, att barnavårdslagen väl måste anses ge föreståndaren för ett upptagningshem befogenhet att på förekommen anledning utöva ett måttligt tvång för att säkra uppsiktsrätten till förhindrande av rymning och att barnavårdsnämnden i viss utsträckning äger föranstalta om yttre anordningar vid hemmet så att rymning försväras men att hinder föreligger för nämnden att inrätta hemmet på ett sådant sätt att det får en sluten karaktär.

Barnavårdskommittén. Enligt kommitténs uppfattning kan det i ny barnavårdslag lika litet som i BvL komma i fråga att räkna upp eller eljest exakt precisera barnavårdsnämnds befogenheter i förhållande till den omhändertagne och hans föräldrar (vårdnadshavare). Kommittén har dock ansett det böra stadgas (124 § första stycket lagförslaget) att, om den omhändertagne

icke är intagen i ungdomsvårdsskola, barnavårdsnämnden har att, i den mån den omhändertagnes behandling det kräver, bestämma rörande den omhändertagnes person och personliga förhållanden samt ha uppsikt över honom. Befogenhet att tukta omhändertagen har kommittén ansett icke böra i ny lag tilläggas barnavårdsnämnd (eller dess representant).

Befogenheten att bestämma och att öva uppsikt har i förslaget icke, såsom den i 37 § 2 mom. BvL angivna uppsikts- och tuktorrätten, anknutits och begränsats till vad som »eljest tillkommer föräldrarna». Kommittén anför härom bl. a. följande.

Uppenbarligen kan nämndens bestämmanderätt icke i alla avseenden vara lika begränsad som föräldrarnas. Bestämmanderätten måste, till en början, kunna utövas även beträffande omhändertagen, vilken icke längre står under någons omvårdnad. Barnavårdsnämnd, som vill genomdriva sin vilja i strid med den omhändertagnes, är icke heller jämställd med vårdnadshavaren. Nämnden äger lita till polismyndighets handräckning för vissa åtgärder, medan vårdnadshavare i förhållande till barnet icke får motsvarande bistånd. Även i förhållande till annan person, som sätter sig emot vad som bestämmes, är barnavårdsnämndens maktställning en annan än vårdnadshavarens. Med omhändertagandet följer och måste följa befogenhet att, så länge det genom ingreppet etablerade vårdförhållandet består, träffa de avgöranden rörande den omhändertagnes person och personliga förhållanden, som erfordras för att nämnden skall kunna lösa sin uppgift. I andra avseenden än de nyss berörda kan nämndens befogenheter dock icke antagas principiellt gå utöver föräldrarnas. Härfor skulle krävas uttryckliga lagbestämmelser, som gäve en sådan rätt, motsvarande det särskilda stadgandet om rätten att anlita polismyndighet.

Vad särskilt angår frågan om barnavårdsnämnds befogenhet att tvångsvis kvarhålla omhändertagen, delar kommittén den av socialstyrelsen i skrivelsen den 16 mars 1956 utvecklade meningen om vad i sådant syfte må åtgöras vid behandlingen av omhändertagen ävensom styrelsens uppfattning beträffande inrättandet av särskilda anstalter, avdelningar eller liknande för slutna vård. I denna fråga anför kommittén vidare.

Vård och fostran — uppsikt inbegripen — av den karaktär ungdomsvårdsskola kan meddela, skall enligt BvL endast beredas sådan omhändertagen, vilken befunnits så allvarligt brista i samhällsanpassning, att särskilda tillrättaförande åtgärder måste anses nödvändiga beträffande honom, och som på den grunden omhändertagits. Med stöd av BvL har ordnats ytterligare spärr för att vård i ungdomsvårdsskola må komma endast sådana omhändertagna till del, för vilka vården där är klart erforderlig eller önskvärd. Övriga omhändertagna skall — om de ej behöver specialvård i anledning av sjukdom, abnormitet o. dyl. — beredas vård och fostran i friare former. Användningen av rymningshindrande och disciplinstärkande åtgärder inom ungdomsvårdsskolorna är noga reglerad och verksamheten är ställd under ingående tillsyn. Eleverna skall så snart det finnes lämpligen kunna ske erhålla vård i friare form.

Med detta system är det icke förenligt, att barnavårdsnämnd, med stöd enbart av sin rätt och plikt att sörja för de omhändertagnas behandling, skulle kunna inrätta anstalt — icke hänförlig till ungdomsvårdsskola, som ju enligt BvL icke behöver vara statlig inrättning — anstaltsavdelning eller liknande för viss tids förvaring eller slutna vård av omhändertagna. Något stöd för

annan mening torde icke kunna hämtas ur det förhållandet, att barnavårdsnämnd, liksom också styrelse eller rektor för ungdomsvårdsskola, jämlikt 77 § BvL äger lita till polishandräckning för varjehanda åtgärder, bland dem omhändertagnas över- eller återföring till hem eller anstalt. Motiven för stadgandet antyder icke heller i minsta mån, att detsamma skulle bygga på, förutsätta eller sammanhånga med en allmän rätt för barnavårdsnämnd att på tjänligt sätt tvinga dem saken rör att acceptera vad nämnden beslutil eller en speciell befogenhet för nämnden att anordna särskild rymningshinderande förvaring eller slutet vård.

Föreståndare för anstalt, där omhändertagen intagits, liksom även den i vars hem omhändertagen vistas, måste ha rätt — i viss mån väl även plikt — att söka förekomma att den omhändertagne företar handlingar, som uppenbart är farliga eller skadliga för den omhändertagne eller annan, däribland rymning. Hinderande åtgärder, vilka framstår såsom rimliga, måste kunna vidtagas. Hem och anstalt måste uppenbarligen kunna hållas stängda under sena kvällen och natten, oavsett huruvida risk föreligger, att i hemmet eller anstalten vistande omhändertagen eljest avviker eller får olämplig kontakt. Men finnes nödvändigt, att omhändertagen, ej endast tillfälligt, hålles i rymningssäkert förvar eller undergår vård och fostran under förhållanden, som han icke kan dra sig ur, är ungdomsvårdsskola att anlita.

Synnerligen starka skäl talar för att befogenheten att anlita förvaring eller slutet vård begränsas genom strikta regler och knytes till särskilda anstalter, ställda under effektiv kontroll. Den omhändertagne har ett välgrundat anspråk på att icke utan fullgoda, av lagstiftaren godkända skäl underkastas dylik behandling. Men minst lika viktig är synpunkten, att en tämligen varaktig — i vart fall icke blott tillfällig — rigorös inskränkning i den underåriges rörelsefrihet är ett medel, som endast inom snäva gränser är av värde för barna- och ungdomsvården. Slutet vård kan för vissa omhändertagna, i vissa situationer och i viss omfattning vara påkallad eller t. o. m. nödvändig för den omhändertagnes eget bästa eller för andras skydd, men brukad i andra fall eller i övermått är sådan vård utan värde eller direkt skadlig. Motsvarande gäller förvaring. Städsse måste fasthållas, att barnavårdsnämnd har att med minsta möjliga tvång bereda omhändertagen den vård och fostran, han behöver. När det gäller barn och unga, som farit illa eller sparat ur, är barna- och ungdomsvårdens möjligheter att hjälpa och rätta väsentligen beroende av att man — genom psykologiskt väl avpassad påverkan, lämpliga praktiska arrangemang m. m. — förmår ge den omhändertagne värden, som han saknat, i form av känslöbindningar, intressen etc. samt inrikta hans handlande på önskvärt sätt, utan tvång.

Vad angår frågan om föräldrarnas rätt till umgänge med den som omhändertagits för utredning eller för samhällsvård ansluter sig kommitténs förslag (124 § andra stycket lagförslaget) tämligen nära till gällande bestämmelser (37 § 2 mom. andra stycket BvL). Barnavårdsnämnden har enligt förslaget att träffa avgörande beträffande umgängesrätten, om den omhändertagne icke är intagen i ungdomsvårdsskola eller utredningshem. Nämnden har enligt förslaget att ta hänsyn såväl till vad den omhändertagnes fostran kräver som ock till betingelserna för hans vård samt omständigheterna i övrigt. Föräldrarna till omhändertaget barn tillerkännes enligt förslaget liksom enligt BvL i vissa fall en starkare rätt till umgänge med barnet, såtillvida som de endast då särskilda omständigheter det kräver kan helt avstängas från kontakt med barnet. Detta gäller enligt förslaget föräldrar

till barn, som omhändertagits jämlikt 96 eller 97 § — närmast motsvarande fall som avses i 29 § 1 och 2 mom. samt 55 § 1 mom. BvL — och alltså med föräldrarnas samtycke eller i samband med barnets skiljande från fosterhem. Med dessa föräldrar har kommittén icke ansett böra jämföras sådana, som i verklig mening övergivit sitt barn. Beträffande tillämpningen av bestämmelsen yttrar kommittén bl. a. följande.

Det kan stundom vara förenat med svårigheter för barnavårdsnämnderna att på ett lämpligt sätt reglera föräldrarnas umgänge med omhändertagna underåriga. I många fall är det önskvärt, att kontakten mellan den omhändertagne och hans föräldrar bibehålles under den tid, då den underårige är borta från hemmet. Så i synnerhet när det finns anledning räkna med att den underårige skall återlämnas eller återvända till föräldrahemmet efter kortare eller längre tid. I sådant fall bör barnavårdsnämnden underlätta, att sambandet mellan den underårige och hans föräldrar upprätthålles.

Å andra sidan kan den underårige ha omhändertagits just i syfte, att han skall undandragas föräldrarnas inflytande. Stundom händer också, att föräldrarna vid besök i hem eller anstalt störande ingriper i förhållanden, som det ej tillkommer föräldrarna att bestämma om. Barnavårdsnämnden kan i sådana fall bli nödsakad att meddela beslut, som begränsar eller t. o. m. utesluter föräldrarnas kontakt med barnet eller som fastställer visst sätt för umgänge mellan föräldrar och barn. Besöksförbud som ej avser viss kortare, begränsad tid bör, när det gäller för samhällsvård omhändertagna, tillgripas endast då tvingande skäl därtill föreligger, såsom t. ex. när föräldrarna lider av psykisk ohälsa. I sådana fall kan barnavårdsnämnden nödgas vågra att lämna ut uppgift om den omhändertagnes vistelseort i syfte att göra förbudet effektivt.

Föredragande statsrådet. Beträffande barnavårdsnämnds befogenheter i förhållande till den omhändertagne och hans föräldrar innebär kommitténs förslag den ändringen i jämförelse med gällande lag, att dessa befogenheter inte begränsats genom hänvisning till vad som gäller i fråga om föräldrars uppsikts- och tuktorätt. Nämndens befogenheter göres enligt förslaget i stället beroende av vad den omhändertagnes behandling kräver. En sådan lagändring måste anses välgrundad, och jag biträder därför förslaget i denna del. Inte heller i övrigt har jag funnit anledning till anmärkning mot vad kommittén i detta hänseende föreslagit.

Likaså kan jag i stort sett ansluta mig till de uttalanden kommittén gjort i frågan om barnavårdsnämnds befogenhet att tvångsvis kvarhålla omhändertagna. Jag delar sålunda kommitténs uppfattning att i egentlig mening slutenvård inte bör anordnas i enskilda eller kommunala anstalter för omhändertagnas behandling. Emellertid vilar kommitténs resonemang delvis på den förutsättningen, att särskilda statliga utredningshem inrättas för att mottaga underåriga över 15 år, som på grund av sitt beteende omhändertages för utredning eller som av sådan anledning omhändertagits för samhällsvård och avvaktar intagning i ungdomsvårdsskola. Såsom framgår av vad jag tidigare anfört är det avsett, att dessa kategorier omhändertagna i allmänhet i stället skall placeras i upptagningshem, och ansvaret för att den omhändertagne står under erforderlig uppsikt kommer alltså att åvila barnavårdsnämnden.

Med detta ansvar måste självfallet också följa befogenhet för nämnden att underkasta den omhändertagne den begränsning av rörelsefriheten, som be-
tingas av syftet med omhändertagandet. En dylik befogenhet, som får anses
följa redan av det grundläggande stadgandet i 35 §, har stöd i förevarande
paragraf. Ehuru upptagningshemmen såsom berörts inte bör ha en strängt sluten
karaktär, torde det vara möjligt att vid dem anordna en för flertalet fall be-
tryggande uppsikt. För ändamålet kräves främst att hemmen förses med
tillräcklig och välkvalificerad personal. Därjämte bör uppsikten kunna un-
derlättas genom lämplig placering av byggnaden och genom särskilda tek-
niska anordningar, såsom rymningssäkra fönster. Beträffande sådana ut-
redningsfall, för vilka intagning i anstalt av mera sluten typ erfordras, skall
såsom i annat sammanhang nämnts, ungdomsvårdsskolornas mottagnings-
avdelningar vara att anlita.

Vad härefter angår frågan om föräldrarnas rätt till umgänge med den,
som omhändertagits för utredning eller för samhällsvård, biträder jag också
kommitténs förslag, vilket tämligen nära ansluter sig till gällande bestämmelser.
Även de synpunkter beträffande stadgandets tillämpning som fram-
hållits av kommittén torde böra godkännas.

6 kap. Samhällsvårdens upphörande

(42—45 §§ departementsförslaget)

Detta kapitel, som svarar mot 6 kap. BvL och 9 kap. av kommitténs lag-
förslag, innehåller bestämmelser om upphörande av samhällsvård. De föreslagna
bestämmelserna har emellertid icke avseende på sådana omhändertagna,
som är intagna i ungdomsvårdsskola (45 §).

42 §.

I denna paragraf, som svarar mot 126—129 §§ kommitténs förslag utom
såvitt avser elever vid ungdomsvårdsskolorna, anges förutsättningarna för
samhällsvårdens upphörande. Det föreslagna stadgandet ersätter delvis 46
och 47 §§ BvL.

Gällande bestämmelser. Slutlig utskrivning från skyddsuppfostran skall
enligt 46 § BvL ske, när den omhändertagne anses ej vidare vara i behov av
sådan uppfostran.

Oavsett vårdbehovet skall slutlig utskrivning ske vid vissa åldersgränser,
olika för olika fall, nämligen följande:

a) Barn, som omhändertagits enligt 22 § a)—c) BvL skall utskrivas se-
nast vid 18 års ålder eller, om barnet fyllt 15 år vid omhändertagandet eller
vid senare intagning i ungdomsvårdsskola, senast tre år från omhändertagandet,
respektive intagningen i skolan. Har i ungdomsvårdsskola intaget
barns uppförande varit opålitligt, må med utskrivningen anstå, till dess det
fyllt 21 år.

b) Person, som omhändertagits enligt 22 § d) BvL, skall utskrivas senast då två år förflutit från omhändertagandet, dock att utskrivningen, när särskilda förhållanden därtill föranleder, må uppskjutas ytterligare högst ett år.

Beslut om upphörande av samhällsvård skall enligt 47 § BvL fattas, då barnet anses icke vidare vara i behov av sådan vård eller då föräldrarna begär vårdens upphörande, dock alltid senast då barnet fyllt 16 år. Då samhällsvård — på begäran eller vid nämnda åldersgräns — måste upphöra utan att behovet av samhällets omvårdnad om barnet bortfallit, har barnavårdsnämnden naturligtvis anledning undersöka, huruvida skäl föreligger för beslut om skyddsuppfostran jämlikt 22 § a), b) eller c) samt 24 § BvL. Härom erinras i 47 § 2 mom. BvL, som därjämte möjliggör förebyggande omhändertagande i fall, där barnet om det återlämnades skulle utsättas för fara, som i 22 § a) eller b) sägs. Det förutsättes att beslutet om fortsatt omhändertagande kommer till stånd, innan samhällsvården måste upphöra, så att barnet kan förklaras i stället »vara omhändertaget för skyddsuppfostran», och stadgas, att förfarandereglerne i 24 § 2 mom., 25 och 26 §§ ska äga motsvarande tillämpning.

Barnavårdsnämnds beslut angående omhändertagande förfaller enligt 48 § BvL, då verkställighet skall ske av domstols beslut, varigenom han dömts till fängelse eller straffarbete utan tillämpning av lagen om villkorlig dom, eller då anstånd med villkorligt ådömt fängelsestraff eller straffarbete förklarats förverkat.

Barnavårdskommittén. Samhällsvård skall enligt kommitténs förslag (slutligt) upphöra, då den omhändertagne befinnes inte längre vara i behov av sådan vård (126 § lagförslaget).

Vad angår frågan om inverkan av att omhändertagen dömes till frihetsstraff eller ålägges förvandlingsstraff för oguldna böter, har kommittén funnit motsvarighet till 48 § BvL inte böra upptagas i lagförslaget. Kommittén anser nämligen lämpligast, att barnavårdsnämnd från fall till fall avgör, huruvida frihetsstraff bör föranleda till beslut om samhällsvårds upphörande.

Kommittén har funnit sig böra med viss modifikation bibehålla huvudregeln om rätt för föräldrarna (vårdnadshavaren) att återtaga den som omhändertagits genom beslut, grundat på föräldrarnas samtycke. Med dessa omhändertagna barn har, såsom också skett i BvL, jämfästs dem som omhändertagits såsom föräldralösa, övergivna eller från fosterhem skilda (95 och 97 §§). Samhällsvården skall alltså — enligt 127 § lagförslaget — i dessa fall regelmässigt upphöra på föräldrarnas (vårdnadshavarens) begäran därom. I anslutning till vad i 47 § BvL stadgas skall samhällsvården enligt förslaget upphöra först sedan beslut därom fattats och från och med den i beslutet angivna tidpunkten. Liksom enligt gällande lag skall nämnden enligt förslaget kunna besluta fortsatt omhändertagande (jämlikt 98 eller 99 § lagförslaget) om så befinnes påkallat.